

54773

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HURŞİT İLE MAH MİHRİ HİKAYESİ
(İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
N.BİLGE ŞENER

54773

YÖNETEN
PROF.DR.HASAN ÖZDEMİR

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM VE
BİLİM BAKANLIĞI
DOKÜMANİZASYON MERKEZİ

ANKARA-1996

ÖNSÖZ

Türk halk hikayeleri, halk edebiyatı ürünlerinin önemli bir bölümünü oluşturur. Genellikle aşık hikayecilerin uzun kış gecelerinde, ramazan akşamlarında anlattıkları, 3-5 gece sürecek uzunlukta olan ve sazın söze renk kattığı bu anlatılar; aşk, kahramanlık, dostluk, sabır, yardımlaşma gibi konularda dinleyiciyi eğitmiş, eğlendirmiştir. 16. yüzyıldan sonra destan türünün yerini alan bu anlatılar, yakın zamana kadar Anadolu'da canlı hikaye anlatma geleneği içinde yer alıyordu. Kültürümüzün değerli bir parçası olan halk hikayelerinin incelenmesi genel olarak halk hikayelerinin ve hikayeciliğinin daha iyi anlaşılabilmesi açısından önemlidir.

Hurşid ile Mah Mihri hikayesini incelerken 1301 tarihli taşbasması metni esas aldık. Biri tarihsiz, biri 1247 H. (1831 M.) tarihli 2 cönk, bir taşbasması, 2 basma metin ile 8 sözlü gelenekten derlenmiş metni karşılaştırdık. Varyantlardan tarihsiz taşbasması "TB₂", İstanbul. 1959 tarihli basma metin "B₁", İstanbul, 1959 tarihli basma metin ise "B₂", sözlü gelenekten derlenmiş metinlerden Ali Püsküllüoğlu'nun "Türk Halk Öyküleri" kitabından aldığımız metin "AP", Ferruh Arsunar'ın "Gaziantep Folkloru" adlı kitabından aldığımız iki metin de "G₁" ve "G₂", Wolfram Eberhard'ın "Minstrel Tales From Southeastern Turkey" adlı eserinde yayınladığı varyant, "Eberhard'ın yayınladığı varyant", Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin lisans tezlerinden alınan, Hüseyin Açılmış'ın derlediği metin "HA", Pakize Erciş'in derlediği metin "PE", Şaban Balbay'ın derlediği metin "ŞB", Ümran Anar'ın derlediği metin "ÜA". Ankara Milli Kütüphanede A 4734 numarada kayıtlı 1247 H. (1831 M.) tarihli Cönk, Cönk₁, 41 numarada kayıtlı tarihsiz Cönk de Cönk₂ biçiminde adlandırılarak, çalışmamızda metinlerin adları yerine bu kısaltmalar kullanılmıştır.

Çalışmanın "Giriş" bölümünde Türk halk hikayeleri üzerinde bugüne kadar yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiş; Türk halk hikayelerinin özelliklerinden bahsedilmiş ve incelemenin yöntemi anlatılmıştır.

"Hurşid ile Mah Mihri Hikayesinin Kaynakları" bölümünde, hikayenin bugüne dek tespit ettiğimiz varyantları; yazma ve basma, cönkler ile sözlü gelenekten derlenmiş metinleri ortaya konmuştur. Yazılı kaynaklardan Cönk₂ metni eksiktir. Bu metinde "Aşk uğruna çekilen mihnetlerin başlaması" motifinden sonraki motifler yoktur.

"Hurşid ile Mah Mihri Hikayesi ile ilgili Araştırma ve İncelemeler" bölümünde hikaye üzerinde bugüne dek yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir.

"Hikayenin Konusu" bölümünde Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin konusu özetlenmiştir.

"Hikayeyi Meydana Getiren Epizotlar" bölümünde hikaye, epizotları ve epizotlarını meydana getiren motifleri bakımından değerlendirilerek, varyantlar karşılaştırılmış, halk masalları ve halk hikayeleri ile mesnevilerde kullanılan ortak motifler örneklerle ortaya konmuştur. Motifler, W. Eberhard-P.N. Boratav'ın "Typen Türkischer Volksmärchen", Wiesbaden 1953 (Türk Halk Masalları Tip ve Motif Kataloğu) ve S. Thompson'un "Motif-Index of the Folk-literature", Copenhagen (2. baskı) 1955-58 adlı katalogları ile karşılaştırılarak, motiflerin numaraları verilmiştir.

"Hurşid ile Mah Mihri Hikayesinin Biçimsel Özellikleri" bölümünde hikayenin manzum unsurları ölçü, kafiye, mahlas, biçim, tür açısından değerlendirilerek varyantlar karşılaştırılmıştır. Cönklerdeki şiirler ayrıca ele alınarak bu şiirlerin biçim ve içerik yönünden değerlendirilmesi yapılmıştır.

"Dil ve Üslup" bölümünde hikayenin üslup özellikleri ortaya konmuştur. Halk hikayelerinin genel olarak üslup özellikleri de verilmiştir.

"Muhteva" bölümünde hikayenin kahramanı, kahramanın halk hikayelerinde biricik oğul olması özelliği ile kız kahraman ve kahramana yardımcı olan kişiler, karşısında olan kişiler ortaya konmuştur. Bu kişilerin özelliklerinden bahsedilmiştir.

"Hurşid ile Mah Mihri Hikayesinde Arkaik Unsurlar" bölümünde hikayenin kahramanlarının adlarından yola çıkılarak bu hikayedeki astrolojik unsurlar, benzer hikayeler ve mesnevilerle karşılaştırılarak ortaya konmuştur.

"Hurşid ile Mah Mihri Hikayesi ile Bamsı Beyrek Hikayesinin Mukayesesi" bölümünde bu iki hikaye, varyantları ile, motifleri açısından karşılaştırılmıştır.

İncelememiz sırasında baş vurulan eserler ve makeleler "Bibliyografya" başlığı altında gösterilmiştir.

Bu incelemenin hazırlanmasında yardımlarını gördüğüm değerli hocam, tez danışmanım Prof.Dr. Hasan Özdemir'e teşekkürlerimi borç bilirim.

N.Bilge Şener

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı geçen eser
AP	: Ali Püsküllüoğlu varyantı
B ₁	: İstanbul, 1959 tarihli basma metin (Yazılı varyant)
B ₂	: İstanbul, 1958 tarihli basma metin (Yazılı varyant)
C	: Cilt
Cönk ₁	: 1247 tarihli cönk (Yazılı varyant)
Cönk ₂	: Tarihsiz cönk (Yazılı varyant)
G ₁	: Ferruh Arsunar'ın derlediği Gaziantep varyantı (1) (Sözlü varyant)
G ₂	: Ferruh Arsunar'ın derlediği Gaziantep varyantı (2) (Sözlü varyant)
HA	: Hüseyin Açılmış'ın derlediği Nizip varyantı (Sözlü varyant)
PE	: Pakize Erciş'in derlediği Dadaş Köyü varyantı (Sözlü varyant)
s	: Sayfa
sa	: Sayı
ŞB	: Şaban Balbay'ın derlediği Konya Ereğlisi varyantı (Sözlü varyant)
TB ₂	: Taşbasma metin (tarihsiz) (Yazılı varyant)
Thompson, Motif-İndex	: Stith Thompson, Motif-İndex of the Folk-literature, Copenhagen, 1955-1958.
TTV	: W. Eberhard-P.N. Boratav, Typen Türkischer Volkmärchen, Wiesbaden, 1953.
ÜA	: Ümran Anar'ın derlediği Erzincan varyantı (Sözlü varyant)

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ

KISALTMALAR

I. GİRİŞ.....	1
1. Türk Halk Hikayeleri ile İlgili Bugüne Kadar Yapılmış Araştırma ve İncelemeler	1
2. Türk Halk Hikayelerinin Belli Başlı Özellikleri	8
3. Bu İncelemede Başvurulan Yöntem.....	17
II. HURŞİD İLE MAH MİHRİ HİKAYESİNİN KAYNAKLARI.....	18
A. Yazılı Kaynaklar	18
B. Sözlü Kaynaklar	19
III. HURŞİD İLE MAH MİHRİ HİKAYESİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER.....	20
IV. HURŞİD İLE MAH MİHRİ HİKAYESİNİN KONUSU	27
V. HİKAYEYİ MEYDANA GETİREN EPİZOTLAR VE EPİZOT- LARA BAĞLI MOTİFLER.....	29
1. Giriş Epizotu	29
2. Aşık Olma Epizotu	38
3. Kavuşmanın Engellenmesi Epizotu.....	50
4. Kavuşma (Vuslat) Epizotu.....	75
VI. HURŞİD İLE MAH MİHRİ HİKAYESİNİN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ.....	78
1. Nesir-Nazım	78
a. Manzum Unsurlar.....	78
a.1. Aşık Olma Epizotuna Bağlı Şiirler.....	79
a.2. Kavuşmanın Engellenmesi Epizotuna Bağlı Şiirler... 85	
Cönklerdeki Şiirler	114
VII. DİL VE ÜSLUP	126

VIII.MUHTEVA	131
1. Hikayenin Kahramanı.....	131
2. Kız Kahraman.....	132
3. Biricik Oğul-Kız	132
4. Kahramana Yardım Edenler	133
5. Kahramanın Karşısında Olanlar.....	135
IX. HURŞİD ile MAH MİHRİ HİKAYESİNDE ARKAİK UNSURLAR	138
X. HURŞİD ile MAHMİHRİ HİKAYESİ ile BAMSİ BEYREK HİKAYESİNİN MUKAYESESİ	141
SONUÇ	
BİBLİYOGRAFYA	
EK: I. Hurşit ile Mah Mihri Hikayesinin Metni (1247 tarihli Cönkün çeviriyazısı)	1-39
2. Hurşit ile Mah Mihri Hikayesinin Metni (1301 tarihli Taşbasması metnin tıpkıbasımı)	40-64
SUMMARY	

I- GİRİŞ

1- Türk Halk Hikayeleri ile İlgili Bugüne Kadar Yapılmış Araştırma ve İncelemeler:

Türk Halk Hikayeleri üzerinde ilk incelemeleri yabancı bilim adamları ve araştırmacılar yapmıştır. Bu konuda yapılan ilk çalışma Ignacz Kunoş'un "Türkische Volksromane in Klein-Asien" (Anadolu'da Türk Halk Romanları) adlı eseridir. Kunoş bu eserinde halk hikayelerini konuları bakımından tasnif etmiş, buna göre 1. Kahramanlık romanı, 2. Saz şairlerinin romanı, 3. Saz şairleri-kahramanlık romanı olarak halk hikayelerini 3 grupta toplamıştır.¹ L.Szamatolski 1913'de 1320 tarihli bir taşbarmasından Köroğlu'nu, 1925'de O.Spies 1872 tarihli Asuman ile Zeycan hikayesini Almancaya çevirmişlerdir.²

Türk halk hikayeleri konusunda yapılan önemli bir çalışma Otto Spies'in "Türkische Volksbücher" (Türk Halk Kitapları) adlı eseridir. O. Spies bu eserinde halk edebiyatının Türk dünyasını tanıttığını belirtir ve bu edebiyatın unsurlarını ortaya koyar. Araştırmaları sonucunda tespit edebildiği matbu 15 halk hikayesini tanıtır. Halk hikayelerinin 4 epizottan oluştuğunu ortaya koyarken, bu epizotlardaki motifleri de sıralar. Biçim açısından halk hikayelerinin Türk halk edebiyatı içinde ayrı bir özellik gösterdiğini, bu manzum-mensur karışık biçimin bütün Doğuda sevildiğini de dile getirmiştir. Manzum parçaların hece sayısı, kıta yapısı, kafiye ve aliterasyon açısından özelliklerini ortaya koymuştur. Hikayelerin dili ve üslûbu üzerinde durarak, klasik edebiyat ile bir karşılaştırmaya

¹ Ignacz Kunoş, Türkische Volksromane in Klein-Asien, Ungarische Revue, yıl 12-13, Budapeşte (1892-1893). (Pertev Naili Boratav, Halk Hikayeleri ve Hikayeciliği, Ankara, 1988, s.33'den naklen).

² Muhan Bali, Ercişli Emrah ile Selvihan Hikayesi, s.11

gitmiş ve hikaerin dilinin "kaba", halkın aşağı tabakasından kişilerin dili olarak nitelendirmiştir. O. Spies eserin devamında hikayelerin muhtevaları üzerinde durmuştur. "Melikşah ile Güllü Han" hikayesi ile "Asuman ile Zeycan" hikayesinin metinlerini de vermiştir. Bu iki hikayedeki şiiirlere ait notlar ile motiflerin indeksi eserin sonunda yer alır.

Otto Spies'in bu eseri Türk halk hikayeleri inceleme çalışmalarına ışık tutan önemli bir çalışmadır. Ancak O. Spies basılmış metinleri kaynak olarak kullanmış; halk hikayelerinin sözlü gelenekteki biçimlerinin üzerinde durmamıştır. Bu nedenle de halk hikayelerini bir çeşit masal olarak değerlendirmiştir. Pertev Naili Boratav "Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği" adlı eserinde bu konuda şöyle der: "... Filhakika biz bir çok halk hikayelerini nazım parçalarından ve anlatan hikayecinin kendi sanat ananesine uyarak getirdiği unsurlardan tecrit ettiğimiz zaman tamamiyle bir masal elde ediyoruz. Hatta fantastik unsurlar itibariyle de bir çok halk hikayeleri masal karakterini gösterir. Halk hikayelerinin, bilhassa kitap şeklini aldıktan sonra daha çok beliren bu karakterleri, Otto Spies'in bunları bir masal çeşidi olarak görmeye sevk etmiştir."¹

O. Spies'in eserinden hemen sonra çıktığı düşünülen Hans August Fischer'in "Schah İsmajil und Gülüzar" (Şah İsmail ve Gülizar Hikayesi) adlı eseri, uzun bir önsözden sonra, hikayenin çeşitli baskılarının karşılaştırılmasıyla elde edilmiş tenkitli metni ile bunun Almanca tercümesinden oluşur.² 1930 yılında G.Raguette 1907 tarihli bir defterde bulduğu Tahir ile Zühre hikayesinin Arap harfli metnini ve bu metnin transkripsiyonu ile Almanca tercümesini

¹ P.N. Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, s.64.

² H.Fischer, Schah İsmajil und Gülüzar, Ein Türkischer Volks-Romane, Leipzig 1929.

yayımlar.¹ O. Spies 1939'da Helsinki'de bastırıldığı "Şarka Ait İki Halk Aşk Hikayesi"nin tercüme ve tetkikine ek olarak "Raznihan ile Mahıfiruze" Türk halk kitabını da Almanca'ya çevirmiştir.² Daha sonra E.Fischdick'in "Elif und Mahmud" (Elif ile Mahmud Hikayesi) adlı eseri yayınlanmıştır. Fischdick Elif ile Mahmud hikayesi üzerinde karşılaştırmalı bir inceleme yapmıştır.³ Walter Ruben, Raznihan ile Mahıfiruze" hikayesi üzerinde çalışmıştır.⁴

Avrupa'daki bu çalışmalarla birlikte bizde de halk hikayeleri üzerinde yapılan ilk çalışmalar 1930'da ortaya çıkar. 1930'da Besim Atalay "Aşık Kerem"i yayımlar.

1931'de Pertev Naili Boratav'ın doktora tezi olan "Köroğlu Destanı" yayımlanır. Bu kitap, o güne kadar yapılan çalışmaların en bilimsel nitelikte olanıdır. Kitabın giriş bölümünde Türk destanlarından bahseder ve "Köroğlu" hikayesinin bu destanlar arasındaki yerini belirtir. Kitapta değerlendirilen varyantlardan 4 tanesi tam hikayedir. Bunlar Paris, Özbek, İstanbul ve Tobol varyantlarıdır. Boratav bu 4 varyantın yanında 7 tane de parçalar halinde bulunan varyantın konusunu verir; varyantlardaki destanı, dinî, tarihî, sosyal unsurlar; masal unsurları ve hikayenin eskiliği yeniliği ile bunlara bağlı çeşitli motifleri ortaya koyar. Bu hikayenin ideolojisi, tesirleri üzerinde durarak, menşei konusuna değinir. Boratav bu çalışmada Köroğlu'nun, Maraş, Elazığ, Yalvaç ve Urfa varyantlarının metinlerini de verir.⁵

¹ G.Raquette, Taji bila Zohra Eine Osturkische Variante der Sage von Tahir und Zohra, Lund, 1930.

² O. Spies, Zwei Volkstünliche liebesgeschichten aus dem Orient, Helsinki, 1939.

³ E.Fischdick, Elif und Mahmud, Das Türkische Volkbuch 'Elif und Mahmud' Ein Beitrag zur vergleichenden Marchenkunde, Walldorf-Hessen, 1958.

⁴ W. Ruben, Raznihan ile Mahıfiruze (Çev. Meliha Torkalı) Ülkü Mecmuası (Ankara), 1941, s.102.

⁵ Pertev Naili Boratav, Köroğlu Destanı, İstanbul, 1931, (Adam Yayıncılık, 1984).

Mustafa Nihat Özön, "Kerem ile Aslı", "Asuman ile Zeycan", "Şah İsmail ile Gülüzar" hikayelerinin konuları üzerinde durduğu "Türkçede Roman" adlı çalışmasını 1936'da yayımlar.¹ Faruk Rıza Güloğul 1937'de yayımladığı "Halk Kitaplarına Dair" adlı eserini yayımlar. Matbuat Umum Müdürlüğünün "halk kitaplarının modernleştirilmesi" konusundaki tamimi üzerindeki eleştirilerden söz eder.²

1945 yılından sonra halk hikayeleri üzerine yapılan çalışmalar daha çok bilimsel nitelik kazanmıştır. 1946'da Pertev Naili Boratav konuyu her yönden ele alarak "Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği" adlı eserini yayımlar. Bu eserde Boratav halk hikayelerini; mevzu, şekil, üslup meseleleri nevi meselesi, hikayelerin doğuşu ve gelişmesi, tarihle ilgisi ve kitaba geçişi yönlerinden inceler. Eserin girişinde halk hikayeleri üzerinde yapılmış çalışmalar ile basılmış ve basılmamış (bunların içinde de derlenmiş ve derlenmemiş) halk hikayeleri "Bibliyografya" başlığı altında verilmiştir. I. bölümde Boratav, halk hikayelerinin konuları bakımından yapılan sınıflandırılmaları üzerinde durur ve kendi tasnifini verir. Hikayelerin kaynaklarından, eski ve yeni konulardan, şekil ve üslup özelliklerinden söz eder. II. bölümde halk hikayelerini destan, masal, roman, halk şiri, meddah hikayeleri ile karşılaştırarak bu türler arasındaki yakınlık ve benzerlikleri ortaya koyar. III. bölümde hikayelerin doğuşu ve gelişmesi ile bu hikayelerin yaratıcıları ve varyantlarının oluşması ve bunların oluşmasında anlatıcıların (aşık-şair) etkisi üzerinde durulmuştur. IV. bölümde Boratav halk hikayelerindeki (özellikle de Köroğlu hikayesinde) motiflerden yola çıkarak, hikayelerin tarihle olan ilgisini ortaya koymuştur. Tarihi olayların halk hikayelerine konu olduğunu belirtmiştir. V. bölümde

¹ Mustafa Nihat Özön, Türkçede Roman, İstanbul, 1936.

² F.Rıza Güloğul, Halk Kitaplarına Dair, İstanbul, 1937.

de halk hikayelerinin kitap haline getirilişi üzerinde durulmuştur. Boratav o güne kadar gördüğü yazma hikayelerin listesini verir. Taşbasma metinlerin 1280'den sonra basılmış olduğunu belirtir. Basma metinlerin zamanla, basımlarını yapan kişilerce modernleştirme çabalarıyla, üslup açısından bozulduğuna dikkati çeker. "Gül ile Ali Şir" hikayesini, "Köroğlu" hikayesinin çeşitli kollarından parçaları ile "Celali Bey ve Mehmet Bey" hikayesinin metnini verir. Eserin sonunda ek kaynakça ve dizin yer alır.¹

1949'da Şükrü Elçin "Kerem ile Aslı" hikayesi adlı doktora tezinde, Aşık Kerem'in hayatı, tarihi kişiliği, hikayenin teşekkül tarihi, motifleri açısından değerlendirir.²

Aynı yıl İlhan Başgöz'ün doktora tezi olarak hazırladığı "Biyografik Türk Halk Hikayeleri" adlı çalışma önemlidir. Tezinin "Giriş" bölümünde Arap, Fransız ve İngiliz halk hikayeleri ile Türk halk hikayelerini karşılaştırır ve biyografik halk hikayeleri üzerinde durur.³

Konumuzla ilgili olarak, Wolfram Eberhard'ın 1955 yılında yayımladığı "Minstrel Tales From Southeastern Turkey" adlı eserinde Güney Anadolu'da tespit edilmiş beş halk hikayesi üzerinde durulmuştur. Bunlardan "İlbeylioğlu" hikayesi varyantları ile karşılaştırılarak incelenmiş, "Ali Paşa" hikayesi de konusu açısından değerlendirilerek, özellikleri verilmiştir. Kitapta "Köroğlu" hikayesi epizotları ve bu epizotlara bağlı motifleri açısından değerlendirilmiştir. "Kozanoğlu" hikayesi üzerinde durulmuş, bu hikaye "balad" adıyla adlandırılmıştır. Eberhard bu çalışmasında

-
- 1 Pertev Naili Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, Ankara, 1946, (Adam Yayıncılık, 1988).
  - 2 Şükrü Elçin, Kerem ile Aslı Hikayesi, Ankara, 1949.
  - 3 İlhan Başgöz, Biyografik Türk Halk Hikayeleri, Ankara, 1949 (Yayımlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. D.T.C.F).

"Hurşit ile Mah Mihri" hikayesinin sözlü gelenekten derlenmiş iki varyantının motiflerini karşılaştırmalı olarak yayınlamıştır. "Hurşut ile Mah Mihri Hikayesi" başlığı altında yaptığı genel değerlendirmede bu hikayenin konusunun "aşk" olduğunu belirtmiştir. Varyantların nasıl derlendiğini açıkladıktan sonra hikayenin bazı motiflerinden yola çıkarak, hikayeyi masala yaklaştırmak istemiştir. 2 varyantın motiflerini "Hurşit Hikayesinin Özeti" başlığı altında sıralamıştır. Eserde "İlbeylioğlu" hikayesi ile "Ali Paşa" hikayesinin İngilizce metinleri verilmiştir.¹

1892'den başlayarak 1950'lere kadar geçen zamanda halk hikayeleri üzerinde devamlı çalışmalar yapılmış ve değerli eserler yayınlanmıştır. Halk hikayeleri üzerindeki çalışmalar, 1970'den sonra yeniden hız kazanmıştır. Erzurum Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü asistanlarından Mehmet Akalın ve Muhan Bali 1973'de Prof.Dr. Mehmet Kaplan'ın danışmanlığında "Koroğlu Destanı" adlı eseri yayımlarlar.² Mehmet Akalın 1959'da Koroğlu Destanını 12 kolu ile tespit eder.³

1973'de Muhan Bali, doktora tezi olan "Ercişli Emrah ile Selvihan Hikayesi" adlı eserini yayımlar. Bali'nin eseri beş bölümden oluşmaktadır. Kitapta Emrah'ın tarihi kişiliği, hikayenin teşekkülü ve tasnifi, varyantların mukayesesi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölüm; "Metin" ile, buna bağlı, Dördüncü bölüm; "Hikayenin Tahlili" eserin ağırlık merkezini oluşturur.⁴

Fikret Türkmen 1974 yılında yayımladığı "Aşık Garıp Hikayesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma" adlı doktora tezinde Aşık Garıp

¹ W.Eberhard, Minstrel Tales From Southeastren Turkey, Berkeley, California, 1955.

² Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın, Muhan Bali, Koroğlu Destanı, Ankara, 1973.

³ Muhan Bali, Ercişli Emrah ile Selvihan Hikayesi, s.15.

⁴ Muhan Bali, Ercişli Emrah ile Selvihan Hikayesi, Ankara, 1973.

hikayesinin mahiyeti, teşekkülü, hikayenin tahlili üzerinde durur, varyantlarını karşılaştırarak, şiirlerini inceler, hikayenin beş varyantının metnini verir.¹ 1983'de de "Tahir ve Zühre" hikayesini 22 varyantı ile karşılaştırarak yayımlar.² Fikret Türkmen doçentlik tezi olarak hazırladığı bu eserinde "Tahir ile Zühre" hikayesinin derleme çalışmalarını, bu hikaye üzerinde yapılmış incelemeleri ve incelemeye esas alınan 22 varyantın nereden ve kimlerden derlendiğini belirtmiştir. I. bölümde varyantları yapı bakımından (epizotlar ve epizotlara bağlı motifler açısından) karşılaştırmıştır. II. bölümde hikayedeki şiirleri ölçü, kafiye, muhteva bakımından değerlendirmiştir. Şiirleri, epizotlara ve varyantlara göre dağılımını gösteren bir şema vermiştir. III. bölümde "Tahir ile Zühre" hikayesinin oluşumu ve konusunun kaynağı üzerinde durulmuş ve bu hikayenin Azerbaycan'da oluştuğu sonucuna varılmıştır. IV. bölümde hikayenin motifleri, çeşitli halk hikayelerindeki benzerlikler verilerek sıralanmıştır.

Bu kitabın IV. bölümünde hikayenin motifleri verilirken, bu motiflerin W. Ebarhard-P.N. Boratav, "Typen Türkischer Volksmärchen" (Türk Halk Masalları Tip Katoloğu) adlı katalogtaki numaraları verilmemiştir.

Bunlardan başka halk hikayeleri üzerinde dotora tezi çalışmaları vardır. 1982'de Zeynelabidin Makas, "Tufarganlı Abbas ve Gülgez Peri Hikayesi" üzerinde bir doktora çalışması yapar.³ Araştırmacının doktora ön çalışması olarak hazırladığı "Yaralı

---

¹ Fikret Türkmen, Aşık Garip Hikayesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Ankara, 1974.

² Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre, Ankara, 1983.

³ Zeynelabidin Makas, Tufarganlı Abbas ve Gülgez Peri Hikayesi Üzerinde Bir Araştırma, Doktora tezi, Erzurum, 1982.

Mahmud ile Mahbub Hanım" hiyayesi¹ ve Ali Berat Alptekin'in "Kirman Şah" hikayesi adlı doktora ön çalışması halk hikayeleri incelemeleri açısından önemlidir.² Ali Berat Alptekin 1983'de yayımladığı "Türk Üniversitelerinde Yapılan Talebe Tezlerindeki Halk Hikayeleri Bibliyografyası" başlıklı yazısında o güne kadar yapılan tezlerin toplu listesini vermiştir.³

2. Türk Halk Hikayelerinin Belli Başlı Özellikleri:

Hikaye sözcüğü Arapça'dan dilimize girmiştir. "Eğlendirmek amacıyla taklid" anlamına gelir. Eski belgelerde kelime "nakletmek", eğlendirmek maksadıyla naklolunan bir kıssa anlamlarında kullanılmıştır. Arap edebiyatında "kıssa", "hikaye", "masal" yerine "hurafe" sözcüğü kullanılmaktadır. Çeşitli hikayeler için kullanılan adlardan biri "rivayet"tir. Bir ravi tarafından, bir hikayenin yahut bir şiirin şifahen (sözlü) aktarılması anlamına gelen bu sözcük, "hikaye, kıssa" anlamındadır. "Hikaye" Arap edebiyatında V. asırda bir edebi şekil olarak kendini göstermiştir. Hikayeden, konuşma dilinde bile, her türlü masal ve hikaye anlaşılır.⁴ Sözcük Arapça'da iki anlama gelir. 1. "hikaye", ekseriya dini ve ahlaki mahiyette olan; 2. Bir üstün makama sunulan istek, hak talebi, istida."⁵ Hikayenin Türkçe sözlükte: "1. Olan veya baştan geçen bir şeyi sırasıyla anlatma, naklatma, 2. Gerçek veya uydurma olan ve çoklukla hissi kapmaya yarayan hal ve hadise, 3. Fransızca'da roman denilen, esas olarak

1 Zeynelabidin Makas, Yaralı Mahmut ile Mahbub Hanım Hikayesi, Doktora Ön Çalışması, Erzurum, 1979.

2 Ali Berat Alptekin, Kirman Şah Hikayesi Üzerinde Bir Çalışma, Doktora Ön Çalışması, Erzurum, 1980.

3 Ali B.Alptekin, "Türk Üniversitelerinde Yapılan Talebe Tezlerindeki Halk Hikayeleri Bibliyografyası", Türk Dünyası Araştırmaları, sayı: 23, yıl: 1983,

4 D.B. Macdonald, "Hikaye" maddesi, İslam Ansiklopedisi, C.s.477-481.

5 D.B. Macdonald, "Kıssa" maddesi, İslam Ansiklopedisi, C., s.771-774.

ahlaka hizmet etmek şartıyla çeşitli konularda yazılan uzun sergüzeşt."¹ anlamları verilmiştir.

Halk hikayesi adı ile karşılanan hikayeler ise, halk sözlü geleneğinde yaşayan ya da sözlü gelenekten derlenerek yazıya geçirilmiş olan, "Aşık Garip", "Tahir ile Zühre", "Köroğlu", "melikşah ile Güllü Han" gibi hikayelerdir.

Pertev Naili Boratav, halk hikayelerinin 16. yüzyıldan başlayarak, eski ozanların anlatması geleneğinin ürünü olan destanların yerini aldığını ve bu hikayelerde, destan geleğinin pek çok unsurunun bulunduğunu belirtir. Halk hikayelerin üslup açısından destanlardan ayrıldığını söyler.² Halk hikayelerinin halk edebiyatının diğer türleri ile olan benzerliklerine değinerek hikayelerle masal, destan, roman, halk şiiri ve meddah hikayelerini de karşılaştırır.³

Türk halk hikayelerinde masal, efsane, destan gibi türlerin çeşitli özelliklerine rastlarız. Hikayelerde sık kullanılan motifler halk masallarında da karşımıza çıkar. Biçim olarak nazım ve nesir karışığı olan halk hikayelerinde nazım, duyguların en yoğun olduğu zamanlarda, kahramanın telle söylemeyi dille söylemeye tercih ettiği yerlerde karşımıza çıkar. Esas olay nesirle anlatılır. Bu nazım parçaları genellikle koşma ya da semaî formunda, uyaklı ve ölçülü şiirlerdir. Tür olarak, aşk, ayrılık, sıla hasreti, gurbet konularının işlendiği güzellemeleler olarak söylenen bu şiirlerde aşık şiirinin kalıp söyleyişlerine rastlanır.

O.Spies Türk halk hikayelerinin 4 bölümden oluştuğunu ortaya koymuştur.⁴ İnceleme konumuz olan "Hurşid ile Mah Mihri"

¹ Temel Türkçe Sözlük, "Hikaye", s.507.

² P.N. Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, s.51-52.

³ P.N. Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, 57-104.

⁴ O.Spies, Türkische Volksbücher, Leipzig, 1929.

hikayesi ve bunun gibi konusu "aşk" olan halk hikayeleri Spies'in tespit ettiği 4 epizottan oluşmaktadır.

Halk hikayeleri çocuğu olmayan yaşlı bir padişahın tebdil-i kıyafet edip yola çıkması ile başlar. Yolda karşısına çıkan derviş padişahı tanır, derdini bilir ve bir çare söyler. Bu çare çoğu kez dervişin verdiği elmadır. Elmayı yiyen sultan hanım ile padişahın bir oğulları olur. Bu biricik oğlanın 13-15 yaşlarında gördüğü rüya, onun hem bir sevgilisi olmasını hem de saz çalma yeteneğini kazanmasını sağlar. Rüyada kırklardan bir pîrin (ya da bir ihtiyarın, 3 pîrin, dervişin) elinden aş badesi (şarabı, aşk dolusu, dolu) içmek suretiyle aşık olma motifi Türk halk hikayelerinde yaygındır. Kahramana bir güzeli de gösteren kırklar bu kız ile ne zaman bulaşacağını, kızın kim olduğunu da söylerler. Kahraman uyandıığında rüyasında gördüğü güzelin aşkı ile eline bir saz alır ve derdini saziyle anlatıp, dolaşır. Hikayeler bu iki sevgilinin birbirine kavuşmalarına kadar çektikleri mihnetler ile devam eder ve iki sevgilisinin kavşuması ile sona erer. Bazı alk ikayelerinin sonu trajiktir (Kerem ile Aslı gibi).

Halk hikayelerinin doğuşu ve gelişmesi konusunda Pertev Naili Boratav şöyle der: "Hikayelerin meydana geliş sürecini şu şekilde şemalandırabiliriz:

1. Bir hakiki vaka veya hazır hikaye mevzuunun seçilmesi,
2. Bu hikaye veya vakanın türkü isteyen yerlerinin tayini ve buralara uygun türkülerin yapılması,
3. Hikayenin aralarına türküler konmak suretiyle anlatılması."¹

¹ P.N. Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, s.128.

"Aşık-şairler kendi hayak hikayelerini, türkölü halk hikayesi haline getirirken de hikaye geleneğinin üslup özelliklerine ve kuruluş kurallarına uyarlar."¹

Halk hikayelerini anlatma geleneğinin geçtiğimiz yıllarda doğu ve güney-doğu bölgelerinde canlı olduğunu yapılmış derleme çalışmalarından ve yayınlanmış bazı kaynaklardan öğreniyoruz. Günümüzde de bu geleğin yaşayıp yaşamadığını bilemiyoruz.

Şükrü Elçin, halk hikayelerini kültür tarihi açısından sınıflandırmıştır. Buna göre Türk halk hikayeleri:

1. Türk kaynağından gelenler: Saz şairlerinin hayatları etrafında teşekkül eden halk hikayeleri Kerem ile Aslı gibi...
  2. Arap-İslam kaynağından gelenler: Leyla ile Mecnun gibi...
  3. İran-Hind kaynağından gelenler: Ferhad ile Şirin gibi...
- olmak üzere üç grupta toplanmıştır.²

Bu tasnifte Şükrü Elçin halk hikayeleriyle birlikte mesnevileri, masalları da değerlendirmiştir.

Konuları bakımından halk hikayelerinin sınıflandırılması çeşitlilik gösterir. Birçok bilim adamı Türk halk hikayelerini konuları bakımından sınıflandırmıştır. Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin konusu bakımından hangi grupta yer aldığını belirtmeden önce, kısaca bu tasniflerden söz edeceğiz.

Türk halkının hikayelerinin konuları bakımından ilk tasnifini I. Kunoş yapmıştır. I. Kunoş'un tasnifi şöyledir:

1. Kahramanlık romanı

¹ P.N. Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, s.63.

² Şükrü Elçin, Halk Edebiyatına Giriş, s.444.

2. Saz şairlerinin romanı
3. Saz şairleri-kahramanlık romanı¹

Kunoş'un bu tasnifini Hans August Fischer beğenir. Otto Spies ise halk hikayelerini bir tip masal olarak gördüğü için, bu tasnifi "sathi ve görünüşe göre yapılmış bir tasnif" sayar.²

Edmond Saussey "Türk Halk Edebiyatı" adlı kitabında gezici şairlerin, bu anlatılara yeni elemanlar kattıklarını belirterek, halk hikayelerini şöyle tasnif etmiştir:

1. Menşeleri anlatan menkabeler
2. İslamî menkabeler
3. Gezgin şairlere-aşıklara ait hikayeler şeklindedir.

Bu tasnife göre halk hikayeleri olarak nitelendirdiğimiz anlatıların ancak bir bölümünü üçüncü grupta değerlendirmek mümkündür. E. Saussey'in tasnifinde ise kahramanlık hikayelerine yer verilmemiştir.

Nihat Sami Somyarkın (Banarlı), Kunoş'un tasnifine yakın bir sınıflandırma yapmıştır:

1. Menkabevi kahramanlık hikayeleri
2. Aşk hikayeleri
3. Klasik edebiyattan doğma hikayeler

Bu tasnifte, oluş özelliği, konu özelliği ile aynı tasnif için esas tutulmuştur. Pertev Naili Boratav, tasnifi bu açıdan kusurlu bulur.³ Nihat Sami Banarlı edebiyat tarihi açısından değerlendirme yapmış ve yazılı kaynakları sözlü kaynaklarla beraber değerlendirmiştir. Aynı

¹ P.N. Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, s.33.

² Edmond Saussey, Litterature Populaire Turque, (Çev. İlhan Başgöz, Türk Halk Edebiyatı, Ankara, 1952, s.51).

³ P.N. Boratav, a.g.e., s.33.

şekilde Hikmet İlaydın ve İsmail Habib Sevük de yazılı ve sözlü eserleri birarada değerlendirerek halk hikayelerini konularına göre tasnif etmişlerdir. İsmail Habib Sevük'ün tasnifi şöyledir:

1. Dede Korkut Hikayeleri
2. Destani halk hikayeleri
3. Hamasi halk hikayeleri
4. Aşklı hikayeler¹

Kanımıza göre bu tasnif de tutarsızdır. Burada Dede Korkut hikayeleri ayrı bir tür gibi ele alınmıştır. "Destâni ve Hamasi" terimlerinin de ne anlamda kullanıldıkları pek açık değildir. Destanî sözcüğü, "1. Destan şeklinde yazılan, 2. Destan kahramanlarına yaraşır nitelikte olan, anlamlarındadır."² Hamasî sözcüğü de sözlükte: Yiğitlik, cesaret ve kahramanlıkla ilgili, biçiminde tanımlanmıştır."³ Bu iki grupta yer alan hikayelerin "Kahramanlık hikayeleri" başlığıyla bir grupta değerlendirilmeleri daha doğru olacaktır, sanırız.

Pertev Naili Boratav'ın "halk hikayelerini, diğer edebi çeşitler arasına yerleştirmek isteyen bir deneme" olarak nitelediği Hikmet İlaydın'ın tasnifi ise şöyledir:

1. Dinî mevzular
2. Milli mevzular
3. Aşıkâne mevzular⁴

Hikmet İlaydın halk hikayeleri ile Eski debiyatın mesnevilerini aynı tasnif içinde değerlendirmiştir. Sözlü edebiyatın bir türü olan halk hikayelerini kendi aralarında tasnif etmemiştir. Halk hikayeleri

¹ İsmail Habib, Edebiyat Bilgileri, İstanbul, 1943, s.297.

² Temel Türkçe Sözlük, "Destanî" maddesi, 1.C., s.258.

³ Temel Türkçe Sözlük, "Hamasi" maddesi, 2.C., s.468.

⁴ P.N.Boratav, a.g.e., s.34.

ile halk masallarının muhtevaları ile birbirlerinden ayrıldığını belirtmiş ancak mäsnevilerle halk hikayelerini neden birlikte değerlendirdiğini açıklamamıştır.¹

Konuya folkloristik açıdan eğilen Pertev Naili Boratav ise halk hikayelerini temalarına göre şöyle sınıflandırmıştır:

1. Kahramanlık hikayeleri

2. Aşk hikayeleri

Birinci gruptaki hikayeleri ikiye ayırır:

A. Köroğlu kolları

B. Köroğlu hikayelerine gelenekle bağlanan diğer kahramanlık hikayeleri

İkinci gruptaki hikayeler de ikiye ayrılır:

A. Muhayyel kahramanları olan hikayeler

B. Yaşadıkları, gelenek tarafından kabul edilen veya muhakkak olan aşık-şairlerin hikayeleşmiş tercüme-i halleri.²

Sözlü gelenekte aşık-hikayeciler halk hikayesini anlatırken belli bir sırayı izler. Şükrü Elçin hikayecinin hikayeyi anlatırken izlediği sırayı şöyle verir: "Aşık-hikayeci önce üç failatün bir failün (hece veznin onbeşlisi)'nden ibaret "divani" ile "fasl"ı açar. Saz eşliğinde ezgi ile okunan bu "divani" onun sevdiği veya usta kabul ettiği şairin eseridir [...] Sonra aşık-hikayeci kendi "divani"si ile "fasl"a devam eder. "Fasl" bitince "döşeme"sine geçer. "Döşeme" saya (nesir) veya "nazım-nesir" bir tekerlemeden ibarettir. Hikayeci asıl konu ile ilgili bulunmayan bu ayaklı-saya (seci) karakteri taşıyan

¹ Hikmet İlaydın, Behram-ı Gur Menkabeleri, V. Cilt Türkiyat Mecmuasından Ayrı Bakım, s.275-276.

² P.N.Boratav, a.g.e., s.34-35.

tekerlemede dinleyicilerine doğruluk, fazilet, yardım, adalet, yurt ve millet sevgisi fikirlerini telkin eder [...] Aşık-hikayeci "döşeme"sini tamamlayınca hikayesinin konusu ile kahramanlarını kısaca takdim eder ve esasa girer."¹

Pertev Naili Boratav halk hikayelerini anlatılma biçimi bakımından değerlendirir ve şu şemayı verir: "Hikayeci bir fasılla işe girişir. Bu fasıl umumiyetle bir "divanî" ile başlar; divanînin aslında vezni failatün failatün failatün failtün olmak icabeder. Fakat aşıklar çok defa bunu - aruzu beceremedikleri için- hece vezniyle söylüyorlar; o zaman 4+4+4+3 vezinli bir nazım meydana geliyor. Bunun kafiye şeması şudur: aaba, cccd, eeef, [...] Ondan sonra bir "tesnis" (kafiyeleri cinaslı türkü), arkasından "tekerleme" adını verdikleri ikinci bir türkü; ondan sonra cinassız ve 6+5 vezinli bir türkü olan "koşma"; arkasından bir "semaî" (8 heceli, hakimane edalı) En sonra bir "destan" okunur. Bu mizahî, uzun bir şiiirdir, "pire destanı", "züğürtlük destanı" gibi. [...] Saz faslı bittikten sonra bazı aşıkların "döşeme" adı da verdikleri, "mensur tekerleme" başlar. [...] Hikayeye tekaddüm eden bu manzum ve mensur kısımların hepsine birden yine "döşeme" adı verilir."²

İlhan Başgöz'ün "Posoflu Halk Şairi Aşık Müdami'nin Hayatı, 1967" başlıklı röportajında Aşık Müdami halk hikayelerinin şekil yapısını şöyle verir: "... Şimdi aşıklığın kendisine göre geleneği gideneği var; mesela giriş kapı, çıkış kapı. Hikayeden evvel, evvela herhangi bir hikaye söylemek için sazı ele aldığım zaman "divan", dalınca bir "tecnis", onun dalınca bir "koşma", bir "semaî", sonra da bir "destan", sonra hikayet tarafına gelince artık başlar. "Ey yaran-ı

¹ Şükrü Elçin, Halk Edebiyatına Giriş, s.446.

² P.N. Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, s.48-49.

memduh-ı safa, olası gam hanesinden cüda." Öyle başlar hikaye, sonra hikayenin "döşemesi" ve sonra hikayeye giriş."¹

Halk hikayeleri üslup açısından diğer halk edebiyatı ürünlerinden ayrılır. Ancak hikayelerde kullanılan bazı söz kalıpları Dede Korkut'ta da karşımıza çıkar: Örneğin; "Bakalım ne söylemiş" biçimi, Dede Korkut'ta "... görelim hanım ne söylemiş" biçiminde kullanılmıştır.

"Aldı Hurşid" sözüyle kahramanın sazı eline alıp, manzum parçalar söyleyeceği haber veriliyor. Nesirden nazıma geçişi anlatan bir ifade tarzı olarak "aldı..." biçimi halk hikayelerinin tümünde kullanılır. Mesnevilerde de benzer söyleyişler vardır. Örneğin:

"Döndü Yakup söyledi etti canım
Sakla düşün, sözümü işit benim"²

Halk hikayeleride, özellikle de basma metinlerde sık kullanılan başlama sözü; "Raviyan-ı ahbâr, nâkilân-ı âsâr ve muhaddisân-ı rûzıgar şöyle rivayet ederler kim" biçimindedir.

Halk hikayeleri sözlü gelenekten derlenerek 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren taşbasmaları ve daha sonrada basma metinler olarak yazıya geçirilmiştir. Bu hikayeler kitap haline getirilirken sözlü gelenekteki biçimlerinde değişiklikler olmuştur. Aşık-hikayecilerin başlangıçta söylediği "döşeme" kısmı bu kitaplarda yer almamıştır. Hikayelerin metinleri -özellikle manzum kısımları- sözlü gelenekteki biçimlerine göre kısalmıştır. Bu hikayeler Türk halk edebiyatı ürünlerinin pek çoğu ile benzerlik gösterir, ancak biçim, üslup ve içerik açısından ayrı bir türdür.

¹ İlhan Başgöz, Folklor Yazıları, s.131.

² D. Dilçin, Yusuf ve Zeliha, s.5

3. Bu İncelemede Başvurulan Yöntem:

Hurşid ile Mah Mihri hikayesi üzerinde çalıştığımız incelememizde hikayenin sözlü ve yazılı metinleri tespit edildikten sonra 2 taşbasması, 2 basma metni ve sözlü gelenekten derlenerek yazıya geçirilmiş 8 varyantı olmak üzere, 13 epizotları, epizotlara bağlı motifleri, manzum unsurları karşılaştırıldı. Ayrıca Hurşit ile Mah Mihri hikayesi ile halk hikayeleri, halk masalları ve mesneviler arasındaki benzerlikler ortaya konmuştur.

Halk hikayelerinin her birinin tema ve motifleri açısından incelenmesi, masal araştırmalarından yararlanarak, başka halk edebiyatı ürünlerindeki benzerleriyle karşılaştırılması halk hikayelerinin tür özelliklerini ve öteki halk edebiyatı türleriyle münasebetini ortaya koymak açısından önemlidir.

Hurşid ile Mah Mihri hikayesini, O.Spies'in "Turkische Volksbücher" ve P.N. Boratav'ın "Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği" adlı kitaplarında uygulanan yöntemlerden yararlandık.¹

---

¹ P.N.Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, Ankara, 1988.

II. HURŞİD İLE MAH MİHRİ HİKAYESİNİN KAYNAKLARI

Çalışmamızda ele aldığımız temel kaynaklar bugüne değin konuyla ilgili tespit edilmiş olan yazılı ve sözlü metinlerden oluşmaktadır. Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin tespit ettiğimiz metinleri şunlardır:

A. Yazılı Kaynaklar:

Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin iki yazma (cönk), iki de taşbasması metnini tespit ettik:

Hurşid ile Mah-i Mihri Hikayesi (Der Beyan-ı Hurşid Bey), Cönk, 1247 H/1831 M. (Milli Kütüphane-Yazmalar, No: A 4734).

Hurşid ile Mah-ı Mihri Hikayesi, Cönk-Tarihi belli değil- (Milli Kütüphane-Yazmalar, No: 41).

Aşık Garip Hikayesi ile birlikte Hurşid ile Mehru, Taşbasması-Tarihi belli değil (Milli Kütüphane-Eski Harfli Eserler, No: A 505).

Gül ile Sitemkar ve Hurşid ile Mahmihri Hikayeleri, Taşbasması, 1301 (Milli Kütüphane-Eski Harfli Eserler, No: A 4615).

Bunların yanında dört tane basma metnini tespit ettik:

Hurşid ile Mah Mihri, Bozkurt Kitabevi, İstanbul, 1958.

Hurşid ile Mah Mihri, Halk Kitapları Serisi, A.Saz Şairleri Hikayeleri, 10, İstanbul, 1959.

Hurşid ile Mah Mihri, Ercan Matbaası, İstanbul, 1960.

Hurşid ile Mah Mihri, Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1964.

Bu basma metinlerden 1964 tarihli Maarif Kitaphanesi yayını ile 1959 tarihli kitap aynıdır. 1958 tarihli Bozkurt Kitabevi yayını olan kitap ile de 1960 baskısı aynıdır. Çalışmamızda 2 basma metinden söz edilmiştir.

B. Sözlü Kaynaklar:

Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin sözlü kaynaklarına gelince, bunlar sözlü gelenekten derlenmiş metinlerdir. Tespit ettiğimiz sözlü varyantlar şunlardır:

Erciş, Pakize, Dadaş Köyü Halk Edebiyatı Örnekleri (Hurşid ile Mah Mihri Hikayesi), (Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi T.D. ve Ed., Erzurum, 1972 (Anlatan: İsmigül ———, 47 yaşında, okur-yazar, Erzurum Dadaş (Kân) köyünde oturur).

Anar, Ümran, Erzincan Halk Edebiyatı Örnekleri, (Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi T.D. ve Ed., Erzurum, 1973 (Anlatan: Naime Sarioğlu, 59 yaşında, ev kadını, Erzincan Ürek köyündendir).

Balbay, Şaban, Konya Ereğlisi Halk Hikayeleri, (Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi T.D. ve Ed., Erzurum, 1973 (Anlatan: Cafer Vural, Doğum yeri Kırıkhan, 38 yaşında, İlkokul mezunudur).

Açılmış, Hüseyin, Nizip Varyantı, (Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi, T.D. ve Ed., Erzurum, 1971 (Anlatan: Nahsen Şanlı, Nizip-Çiftlik köyü, 1936 doğumlu, İlkokul mezunu, çiftçidir).

Püsküllüoğlu, Ali, Türk Halk Öyküleri, TDK, Ankara, 1982.

Arsunar, Ferruh, Gaziantep Folkloru, İstanbul, 1962 (Burada 2 metin vardır. 1. metin Deli Halil Bayındır'dan; 2. metin Ali Kara'dan derlenmiştir).

Wolfram Eberhard, Minstrel Tales From Southeastern Turkey, Berkeley, California, 1955 (Kitapta, Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin sözlü gelenekten derlenmiş 2 varyantının motifleri bulunmaktadır).

III- HURŞİD İLE MAH MİRHI HİKAYESİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER:

Hurşid ile Mah Mihri hikayesi üzerinde bugüne kadar yapılan çalışmalar, bu hikayenin sözlü ve yazılı metinlerinin tespiti yolunda olmuştur. Ancak Wolfram Eberhard, "Minstrel Tales From Southeastern Turkey" adlı eserinde bu hikayenin 2 varyantını karşılaştırarak motiflerini vermiştir.¹

Pertev Naili Boratav Hurşid ile Mah Mihri hikayesini, "Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği" adlı eserinde bibliyografya verirken "Basılmış Metinler" içinde göstermiştir.² Yine aynı bölümde, "Derlenmiş Metinler" içinde Hurşid ile Mah Mihri hikayesini göstermiştir.³ "Folklor ve Edebiyat I" adlı kitapta da Boratav, Halk Ağzından Derlenmiş Halk Hikayeleri Varyantları içinde hikayeden bahseder: Sıra No 51: Hurşit ile Mahmihri (parçalar) derleyen Mehmet Tuğrul, yazmalardan.⁴ Yine Parçalar ve Ufak Rivayetler başlığı altında da hikayeyi anıyor. Derleyen: P.N. Boratav, Hurşit ile Mahmihri. Bu hikaye metinleri, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Folklor Arşivinde bulunmaktadır. (Not: Bu arşiv şu anda Pertev Naili Boratav'ın özel arşividir.)

Taha Toros, "XIX. Asır Çukurova Saz Şairlerinden Dadaloğlu" adlı eserinde Hurşid ile Mah Mihri hikayesi üzerinde durmuştur. Bu hikayeyi Dadaloğlu'na izafe etmiştir. Ancak, Pertev Naili Boratav, bu hikayenin Dadaloğlu'na ait olup olmadığı konusunda Taha Toros'un acele karar verdiğini söyleyerek, Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin Dadaloğlu'nun yaşadığı yıllarda taşbasma tabıların yapıldığına dikkati çekmiş ve hikayenin Dadaloğlu'ndan çok evvel yazıya geçirildiğini dile getirmiştir.⁵ Bu konuda Saim Sakaoğlu "Dadaloğlu" adlı eserinde şöyle der: "Toroslardaki hikaye anlatma geleneği Doğu

¹ W. Eberhard, Minstrel Tales From Southeastern Turkey, s.51-53.

² Pertev Naili Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, s.22.

³ P.N. Boratav, a.g.e., s.28.

⁴ P.Naili Boratav, Folklor ve Edebiyat I, s.245.

⁵ P.N. Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, s.132-133.

Anadolu'daki kadar gelişmiş değildir... Bölgede anlatılan hikayelerin musannifleri de bilinmemektedir. Dadaloğlu'nun tasnif ettiği söylenen Hurşit ile Mah Mihri hikayesi de onun eseri değildir. Ancak bazı araştırmacılar bu hikayeyi 1922'den beri onun adına bağlayarak kaydetmektedirler."¹

Fikret Türkmen, "Tahir ile Zühre" adlı eserinde Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin derlenmiş metinlerinden ve taşbasması metinlerinden bahsetmektedir.²

Tahmasb, "Azerbaycan Mehebbet Destanları" adlı eserinde Hurşit ile Mah Mihri hikayesini "aşk hikayeleri" içinde değerlendirmekte ve kahramanlarının adlarının astrolojik olmasından dolayı bu hikayenin astral tasavvurlar sonucunda ortaya çıkmış olacağını belirtmektedir.³

Malik Aksel "Anadolu Halk Resimleri" adlı kitabının, I. bölümünde "Halk Hikayelerinde Resim" başlığı altında Hurşit ile Mah Mihri hikayesini anıyor: "Bu aşk hikayeleri içinde garip olaylara da rastlanmıyor değildir, yahut bu olaylar bambaşka bir şekilde girer, hatta bazan da latifeye yol açar. Bunlardan biri de Hurşit ile Mahmihri'de geçer. "Bir gün Hurşit:

"Gördüm ol mahı

Çıkmaz gözümünden ahı" diye ay'a bakıp saz çalarken padişaha haber ulaştırırlar, şehzade ay'a aşık olmuş diye. Padişah, oğlu Hurşit'i yanına alıp: Oğlum, hiç gökyüzünde ay'a aşık olunur mu? Her ne kadar ben padişahım, dilediğimi yerine getirirsem de, ay'ı sana nasıl verebilirim." diye söyler. Şehzade Kırklar Tepesine çıkar. Orada murat dilerken o anda ay yüzlü Mahmihri'yi görür, düşer bayılır.

¹ Saim Sakaoğlu, Dadaloğlu, s.51.

² Fikret Türkmen, Tahir ve Zühre, s.10.

³ Tahmasb, Azerbaycan Mehebbet Destanları, s.310.

Hoca Kadını getirirler. Gelir gelmez bakar ki, oğlanın derdi aşktır. Buna okumak fayda vermez ve "Bu delikanlıya bir çadır kurun, Mahmihri ile halvet olsunlar, bir şeyleri kalmaz, akli başına gelir." diye haber verir. Bu iki sevgili de hemen halvet olurlar.

Acaba bu hikaye ile gelenekleşmiş halk hikayelerinin bozulmuş şeklini mi görüyoruz, yoksa ayrıca bizim bilmediğimiz yine bu şekilde tecessüs etmiş gelenekler var mıdır? Her ne kadar aşk hikayelerinde sevgililer gizli gizli birleşiyorlarsa da bu türlü, daha doğrusu nikahsız olarak birleşmelerinde mahzur görülmemesi olayı, aşkın bedîf ve mistik manasını ortadan kadırıyor. Burada aşk beşerileşiyor. Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun'daki asaletini, saflığını kaybediyor. Bu hikayede dini yasaklar yahut gelenekler unutulmuş mudur? Bunun da aşk şarabı gibi tevilli bir tarafı olamaz mı?"¹

İncelediğimiz varyantlarda Malik Aksel'in bahsettiği "iki sevgilinin halvet olması" durumu söz konusu değildir. Sevgilisini gören kahraman düşer, bayılır. Hoca Kadın da kahramanı ayıltmak için sevgilisinin göğüslerini 1. kahramana koklatmasını, 2. kahramanın yüzüne sürmesini söyler. Burada bir birleşme yoktur.

Hurşid ile Mah Mihri hikayesi üzerinde bir değerlendirme yapan Wolfram Eberhard, "Minstrel Tales From Southeastern Turkey" adlı eserinde hikayenin iki varyantını ele alır. Bu iki varyanttan A metni 1944'te Gaziantep'ten; B metni ise Haruniye yakınlarından Kır İsmail adlı bir aşıktan 1952 yılında derlenmiştir. Eberhard bu hikayenin zengin şarkılarıyla meşhur olduğunu belirtir. Hikayenin iki varyantını karşılaştırır. Daha sonra "Hurşit Öyküsünün Özeti" başlığı altında A ve B metinlerinin motif sırasını verir.

¹ Malik Aksel, Anadolu Halk Resimleri, s.44-45.

Eberhard'ın yayınladığı B varyantında kontaminasyon vardır: "Hünkarın oğlu Hurşut, bir hoca tarafından bir yeraltı odasında eğitilir. Bir gün bir kemik atarak damı (çatıyı) kırar, ilk defa gün ışığını görür ve dışarı çıkmak ister."¹ Bu masal motifi, hikayeye anlatıcının bildiği bir masaldan karışmış olmalıdır. Aynı motifi "İlik Sultan" masalında buluruz. İlik Sultan, her yanı kapalı bir sarayda yetiştirilir. Bir gün yemeğinden çıkan kemik parçası elinden fırlar, tavandaki pencerenin camını kırar, ilk defa güneş ışığını görür ("İlik Sultan", Az Gittik, Uz Gittik- s.229).

Bu araştırma ve incelemelerden başka bir de Naki Tezel'in derlediği ve "Köy Postası"nda yayınlanan Hurşit ile Mah Mihri hikayeleri vardır. Ancak bu metinler hikaye biçiminden bozularak masal biçimini almışlardır. "Çocuğu olmayan padişah", "Elma yiyerek hamile kalma", "Kanlı gömlek" motifleri ortaktır. Onun dışında bu metinler bir tekerlemeyle başlar. Manzum parçalar ya 1 dördlük ya 1-2 dizedir. Bazılarında hiç yoktur. Bu metinler masal formundadır. 2-3 sayfayı geçmezler.²

Bugüne kadar yapılan çalışmalar Hurşit ile Mah Mihri Hikayesinin sözlü gelenekten derlenmesi, yazılı metinlerinin tespit edilmesi, iki varyantının değerlendirilmesi ve bazı motiflerinin incelenmesi yolunda olmuştur. Hikayenin manzum kısmı üzerinde hiç durulmamıştır.

Biz Hurşid ile Mah Mihri hikayesini konusu bakımından değerlendirirken P.Naili Boratav'ın tasnifini esas alacağız. Buna göre, Hurşid ile Mah Mihri hikayesi konusu bakımından ikinci grup halk hikayelerindedir. "Aşk hikayesi".

¹ W. Eberhard, *Minstrel Tales From Southeastern Turkey*, s.50-53.

² Naki Tezel, *Köy Postası*, 28. sayı, s.14-15 ve 79. sayı, s.22-23, 32.

Hurşid; ikinci grup halk hikayelerinin gösterdiği aşık tipine örnektir. Pir elinden bade içerek, onların takdir ettiği ve rüyasında gösterdiği sevgiliye kavuşmaktan başka bir amacı olmayan bir saz şairidir. Dövüşen, savaştan bir kahraman değildir, derdini diliyle söylemek yerine teliyle söylemeyi tercih eden pasif bir kahramandır. Öte yandan Hurşid gerçekte yaşadığı bilinen ya da rivayet edilen aşık şairlerden biri değildir. Bu durumda Hurşid ile Mah Mihri hikayesini konusu bakımından şöyle değerlendireceğiz: "Kahramanları muhayyel olan aşk hikayeleri"ndendir.

Hurşid ile Mah Mihri hikayesi Tasmab'ın "Azerbaycan Mehebbet Destanları" adlı kitabında geçer. Aşk hikayeleri içinde değerlendirilen hikayenin kahramanlarının adları (Hurşid, Mah Mihri, Kara Han) ve kahramanın sevgilisinin 7 erkek kardeşinin olması, hikayenin astral tasavvurlar sonucunda ortaya çıkmış olacağı düşüncesini doğurmuştur.¹

Hurşid ile Mah Mihri hikayenin asıl kahramanlarıdır. Adlarını asıl kahramanlarından alan hem halk hikayesi hem de divan edebiyatında birçok mesnevi vardır. Örneğin, Kerem ile Aslı, Asuman ile Zeycan, Elif ile Mahmut, Mahmut ile Nigar hikayeleri ve Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Süheyl ve Neu-Bahar, Hüsrev ile Şirih mesnevileri adlarını asıl kahramanlarından almışlardır.

Bu adlar arasında, halk hikayelerinde ve divan edebiyatında astrolojik olanları vardır. Örneğin, Hurşid ile Mah Mihri, Tahir ile Zühre, Mihr-i Mah hikayeleri yanında, Seba-yı Seyyare, Mihr ü Müşteri, Heft-Cam, Heft-Behişt, Heft-Kışver gibi eserler vardır.

Hurşid ile Mah Mihri hikayesi için Tahmasb, Hurşid'den yani güneşten, sevgilisi Mah Mihri'den, onun 7 kardeşinden yani 7 kardeş

¹ Tasmab, Azerbaycan Mehebbet Destanları, Bakü, 1979.

yıldızdan, Karahan'ın yani gecenin Mah Mihri'yi almak istemesinden ve Hurşid ile yani güneşle vuruşup, güneşin, aydınlığın galip gelmesinden bahseden bu hikayenin, gece, gündüz ve yıldızlar alanında görülen olayların tasvir edilışinin açıkça görüldüğünü ve astral konuların bu tip hikayelerde kullanılmasının tesadüfi bir durum olmadığını ortaya koyar.¹

Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde kahramanın rakibi olan Kara Han, aynı tipteki Tahir ile Zühre hikayesinde de bu kişi Kara Batır (varyantlarda Karaçar, Kara Gavur) adıyla karşımıza çıkıyor. Kara sıfatı ile nitelenen bu kişiler hikâyelerde kötü ve kahramanın mücadele ettiği kişilerdir. Astral mitolojiye baktığımızda da, aydınlık ile karanlığın mücadelesini görürüz.

"Ahuramazda" (aydınlık tanrısı) ile "Ahriman"ın (karanlık tanrısı) mücadelesi (hikayemizde Hurşid ile mah Mihri'nin Kara Han ile mücadelesi) sonucunda Ahuramazda'nın Ahriman'ı yenmesi ile gece biter ve gün doğar." Hikayemizde de kahraman, Kara Han'ı yener ve mutluluğa ulaşır. Aydınlık ile karanlığın mücadelesi sonunda aydınlık kazanıyor. Dualist bir sistem doğrultusunda düşünülmüştür.

Kahramanlarının adlarını gök cisimlerinden alan ve konu açısından da bazı astrolojik olayları çağrıştıran bu tip anlatıların, aslında astral eserlerden kaynaklandığı, onların folklorlaşmış varyantları olduğunu ortaya koyan Tahmasb, Hurşid ile Mah Mihri hikayesini de bu grup içinde göstermiştir.²

Ancak halk hikayelerimizin içinde kahramanlarının adları astrolojik olmayan hikayelerde de kahramanın karşısında olan ve adı

¹ Tahmasb, a.g.e., s.317.

² Tahmasb, Azerbaycan Mehebbet Destanları, s.309.

Kara sıfatıyla nitelenen bir rakip vardır. Örneğin; Melikşah ile Güllü Han hikayesinde Güllü Han'ın iki erkek kardeşi, babaları ölünce, kız kardeşlerini Melikşah'a vermekten vaz geçerler ve kızı Kara Han adındaki bir derebeyine teslim ederler.¹

---

¹ Melikşah ile Güllü Han, s.47.

IV. HURŞİD İLE MAH MİHRİ HİKAYESİNİN KONUSU

Çocuğu olmadığı için üzüntü duyan Tekin Han, bir gün bahçesinde bir dervişe rastlar ve derviş Tekin Han'ın derdini bilip ona biri beyaz diğeri kırmızı 2 elma verir. Tekin Han karısı ile birlikte bu elmaları yer, karısı hamile kalır ve bir oğulları olur. Adını Hurşid koyarlar. Hurşid 15 yaşına gelir, güzelliğiyle mağrur olduğundan babasının onu evlendirmek için gösterdiği kızları beğenmez. Hurşid bir gece rüyasında Murad Tepesi'ne çıkar ve kırklardan bir pîrin kendisine gösterdiği Mah Mihri'ye aşık olur, rüyasında Hurşid'e bu kızın İçmean şehrinde yaşadığını ve 7,5 ay sonra kavuşacaklarını söyleyen kırklar, bu rüyayı kimseye anlatmaması konusunda da Hurşid'i uyarırlar. (Bazı varyantlarda kırklar kahramana aşk dolusu [aşk şarabı, ab-ı hayat vb.] sunarlar.) Hurşid uyanır ve aşk hastası olur. Eline sazını alır, derdini teliyle anlatmaya başlar. Onu söyletip derdini anlamaya çalışanlar Hurşid'in ay'a aşık olduğunu sanırlar.

Mah Mihri'de kırkların rüyasında kendisine gösterdikleri Hurşid'e aşık olur. Mah Mihri'nin babası ölünce, hizmetçileri Kara Han memleketin başına geçer ve Mah Mihri ile evlenmek ister. Kızın 7 erkek kardeşi vardır. Bular kız kardeşlerini Kara Han'a vermezler ve memleketlerinden kaçarak Geylan yaylasına gelirler.

Hurşid 7,5 ay dolunca Murad Tepesi'ne çıkar, orada Mah Mihri'yi görür, aşkından bayılır. Mah Mihri Hoca Kadın'ın yardımıyla Hurşid'i ayıltır. İki sevgili birbirini tanıyınca, ayrılmamak üzere sözleşir. Hurşid babasından Mah Mihri'yi 7 erkek kardeşinden istemesini ve Geylan yaylasını onlara vermesini ister. Tekin Han, kardeşlerinden kızı Hurşid'e ister. Onlar da verir, ancak sonra kızı Kara Han'a vermeye niyetlenip, 40 gün düğün hazırlığı için mühlet isteyip Geylan yaylasından kaçarlar.

Hurşid sevgilisinin gittiğini öğrenir ve onu aramak için yola çıkar. Kızın yolda haber bıraktığı kişilerden (çoban, bezirgan, yaşlı kadın) nereye gittiklerini öğrenir, kızın memleketine gelir. Sevgilisinin Kara Han ile evleneceğini öğrenir. Bir yaşlı kadın ve oğullarının yardımı ile Mah Mihri'yi kaçıır. Arkalarından gelen rakibi sevgilisinin yardımıyla öldürür. Yolda karşılarına çıkan haramiler Hurşid'i öldürmesi için bir Arap'a verirler. Hurşid'in daha önce azad ettiği kölesi olan Arap Hurşid'i tanıyınca ona yardım eder, haramileri öldürüp memleketlerine dönerler. Hurşid ile Mah Mihri 40 gün 40 gecelik bir düğün ile evlenirler.

Hikayemiz konusu bakımından bir "aşk hikayesi"dir.

V- HİKAYEYİ MEYDANA GETİREN EPİZOTLAR VE EPİZOTLARA BAĞLI MOTİFLER:

1. GİRİŞ EPİZOTU:

Çocukların mucizevi kudretler sonucu doğuşu

1. Çocuğu olmayan yaşlı padişah:

Karabağ ülkesinin hükümdarı Tekin Han çocuğu olması için, bahçesindeki ulu bir ağacın altında her sabah, Tanrı'ya dua eder.

B₂'de hükümdarın dua etmesi, B₁'de dua etme motifinin yanında namaz kılması motifi de yer alır. TB₂'de hükümdar, çocuğu olmadığı için yalnızca üzüntü duymaktadır. Cönk₂'de, ÜA'da, PE'de, G₁ ve G₂'de bu epizot ile buna bağlı motifler yer almıyor. AP'de ise motif farklılık gösteriyor. Hükümdar bir çocuğu olması için birden fazla evlilik yapar ve çocuğu olur. Burada poligami söz konusudur (TTV. Poligami: 239 III, 120, 148, 197, 206 IV, 247 III, 253, 213 III, 228 III). HA'da Konya'da yaşayan Molla Hünkaroğlu'nun çocuğu olmaz, atı da doğurmaz. Eberhard'ın yayınladığı varyantta Molla Hünkar'ın hiç çocuğu yoktur.

Bu epizota bağlı motiflerin başında zürriyetsizlik gelir. Tek derdi, bir evladı olmaması olan yaşlı padişah, bir evlat vermesi için Tanrı'dan niyazda bulunur. Bu motif diğer birçok halk hikayesinde karşımıza çıkar: Kerem ile Aslı hikayesinde Kerem'in babası bir evladı olmadığı için üzüntü duyar.¹ Elif ile Mahmut hikayesinde Murat Şah'ın tek derdi bir evlat sahibi olmaktır.² Asuman ile Zeycan hikayesinde Kaleli Bey Derviş Ahmet'e çocuğu olmayışından üzüntü

¹ Kerem ile Aslı, s.4

² Elif ile Mahmut, s.1.

duyduğunu söyler.¹ Tahir ile Zühre hikayesinde padişah ve veziri çocukları olmadığı için kederlenirler.² Melikşah ile Güllü Han hikayesinde ise Adil Şah lalasına çocuğu olmadığından dert yanar.³ Elif ile Mahmud hikayesinde de durum aynıdır. Mahmud'un babasının tek derdi bir evladının olmayışıdır.⁴

Giriş epizotuna bağlı olarak halk hikayelerinde yinelenen bu motif, halk masallarında da sık olarak karşımıza çıkar. Örneğin: "İlik Sultan" (Az Gittik, Uz Gittik, s.228), "Kara Yılan" (Billur Köşk, s.224), "Sefa ile Cefa" (Billur Köşk, s.182). "Dünya Güzeli" (Elazığ Masalları, s.524), "Şah İsmail" (Elazığ Masalları, s.341), "Melikşah" (Gümüşhane Masalları, s.498), "Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım" (Gümüşhane Masalları, s.446), "Sitti Nusret" (Zaman Zaman İçinde, s.152).

Bu motife mesnevilerde de rastlarız. Örneğin: Süheyl ü Nev-Bahar'da, Yemen ülkesinin padişahı olan Bahr'in 40 karısı vardır, ancak hiç çocuğu yoktur.⁵

2. Dervişin tebdil-i kıyafet gezen padişahı tanınması ve çocuğu olması için dua etmesi veya bir çare söylemesi:

Tekin Han bir sabah bahçesinde, dua ettiği ulu ağacın altında oturan bir dervişe rastlar, derviş hükümdarı tanır, Tekin Han dervişten, bir çocuğu olması için, dua etmesini ister.

B₂'de motif aynıdır. B₁'de derviş Tekin Han'ın bir çocuğu olması için Tanrı'dan niyazda bulunur. HA'da Molla hasbahçede bir dervişe rastlar. Eberhard'ın yayınladığı varyatta Hünkar, derviş

1 O.Spies, Türkische Volksbücher, Leipzig 1929 (Çeviren: Behçet Gönül (Necatigil). Türk Halk Kitapları, İst.1941), s.88.

2 Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre, s.34.

3 Melikşah ile Güllü Han, s.1.

4 Elif ile Mahmud, s.1.

5 Cem Dilçin, Süheyl ü Nev-Bahar, s.69.

kılığındaki Hızır ile karşılaşır. TB₂'de, G₁, G₂ ve AP'de bu motif yer almıyor.

Genellikle halk hikayelerinde kahramanların başı dara düştüğünde karşılarına çıkan Hızır ya da derviş sıkıntıyı ortadan kaldırdıktan sonra gözden kaybolan kişilerdir. Gelenek bu kişilerin tanrı katında dualarının kabul gördüğüne inanır. Halk hikayelerinin çoğunda veziri ya da yardımcısı, lalası ile tebdil gezen padişahın, yolda, bahçede veya bir çeşme başında karşılaştığı bu kimseler, karşılarındaki kişilerin kim olduklarını ve dertlerinin ne olduğunu bilir, onlar için dua ederek, çare söylerler.

Halkın peygamber olduğuna inandığı Hızır, halk innaçları ve halk anlatılarında (halk masalları, halk hikayeleri, destanlar ve halk efsanelerinde) daima kahramanın başı dara düştüğünde ortaya çıkar ve kahramanın güçlükleri yenmesine yardımcı olur. Halk inançlarında Hızır'ın ab-ı hayati içerek ölümsüz olduğu yaygındır. Hızır, halk inançlarında önemli bir yer tutar. Bereketi temsil eder. Ankara ve çevresinde istenilenden fazla ölçüde yapılan yemek ve hamur işleri için "Hızır uğradı", "Hızır'ın eli değdi" denmektedir. Yine umulandan daha uzun süre kullanılan yiyecek maddeleri için de aynı ifadelerin kullanıldığını görürüz. Çok defa yaşlı bir fakir ya da dilenci olarak görüldüğüne inanılan Hızır'ın ellerinin beyaz ve kemiksiz olduğu inancı da yaygındır.

Türk halk edebiyatı ürünlerinde Hızır, kahramanın arkadaşı, yardımcısı rollerinde karşımıza çıkar. Hayır duada bulunur ve kahramanın muradının olmasını sağlar. Genellikle kır (ya da boz) atlı olarak düşünülen Hızır, kahramanı atının terkisine alır ve göz yumup açana kadar, günler, haftalar sürecektir mesafeleri aşır.

varacağı hedefe vaktinde ulaştırır. Halk arasında Hızır'ın yeşil elbise giydiği, ab-ı hayatı içerek ölümsüzlüğe ulaştığı inancı da yaygındır.

Gelenek ihtiyar bir dilenci kılığında kapıya gelen Hızır'a kötü davranan kişilerin fakirlikle cezalandırılacağına inanır. Hızır cömert ve misafirperver olanları ödüllendirir. Bir çok halk efsanesinde, kapısına gelen fakiri kovan kişilerin cezalandırılmış olduklarını görürüz.¹

Hızır halk masallarında da karşımıza çıkar. Örneğin: "Gülenber Hanım" (Erzurum Masalları, s.223), "Hızır'ı Bulan Keloğlan" (Gümüşhane Masalları, s.412), "Kuş Başı" (Gümüşhane Masalları, s.487), "Hızır" (Az Gittik, Uz Gittik, s.250). (TTV. Hızır kahramana yardım eder: 89 III, 97 III, 110, 111, 206 III, 216, 239 III, 284 III).

Tahir ile Zühre hikayesinde veziriyle tebdil-i kıyafet gezen padişahı, dere kenarında rastladığı derviş tanır, derdini bilir.² Melikşah ile Güllü Han hikayesinde tebdil gezen hükümdar, bir çeşme başında ak sakallı bir ihtiyara rastlar. İhtiyar hükümdarı tanır, onun için dua eder.³ Elif ile Mahmud hikayesinde de padişah tebdil edip veziriyle gezerken, çeşme başında bir ihtiyarla karşılaşır. İhtiyar seyyah onları tanır.⁴

Tebdili kıyafet edip gezen hükümdar motifine halk masallarında da sık rastlarız. Örneğin: "Kara Yılan" (Billur Köşk, s.226), "Sefa ile Cefa" (Billur Köşk, s.182), "İlik Sultan" (Az Gittik, Uz Gittik, s.228) Bazı halk masallarında motif farklı fonksiyonla

¹ P.N. Boratav, "Hızır", İslam Ansiklopedisi, 5/1 C., s.465-468, A. Yaşar Ocak, İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü, Ankara, 1990, Hasan Özdemir, "Misafir ve Misafirperverlik", Aile Ansiklopedisi, 2. C., s.740-748.

² Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre, s.34.

³ Melikşah ile Güllü Han, s.5-6.

⁴ Elif ile Mahmud, s.3-4.

karşımıza çıkar. Örneğin: "Padişahlar Padişahı" masalında, kızını bulmak için padişah veziriyle tebdili kıyafet olup yola çıkar. (Gümüşhane Masalları, s.443), "3 Dokumacı Kardeş" masalında, halı dokuma işini yasaklayan padişah, tebdili kıyafet edip, şehri gezer. (Gümüşhane Masalları, s.434) "Kır Atlı" masalında padişah koyduğu yasağın uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmek için tebdil edip şehri dolaşır. (Elazığ Masalları, s.509), "Dilaremcengi" masalında da motif aynıdır (Erzurum Masalları, s.216). (TTV. Padişah kılık değiştirip şehirde gezer: 223, 231, 239, 310 III).

Dua etme motifi de halk edebiyatı türlerinde sık sık karşımıza çıkar. Padişahın kendi duası yanında, karşısına çıkan dervişin, Hızır'ın duası ya da yapacağı hayırlar ile alacağı dualar da bir evladı olmasına yardım eder. Örneğin: Dede Korkut'da "Boğaç Han" hikayesinde, Dirse Han'ın yaptığı hayırlar sonucunda, bir ağzı dualının alkışıyla bir evladı olur.¹ (TTV. Dua: 105, 150 III, 197 III, 225 III, 309).

Dua motifine mesnevilerde de rastlıyoruz. Süheyl ü Nev-Bahar'da, Bahr ümidini Tanrı'ya bağlar, hazinelerini açar, halka dağıtır ve onların duası sonucunda bir oğlu olur.²

Derviş ise halk edebiyatı türlerinde ak saçlı, ak sakallı bir ihtiyar olarak karşımıza çıkar. Duası tanrı katında kabul gören ve birtakım doğüstü güçleri olan kişilerdir. Hızır gibi, kahramanın sıkıntıya düştüğü zamanlarda yardımına gelir. (TTV. Derviş kahramana yardım eder: 89 III, 214 III, 215 III, 239 III, 240 III, Nasihat eder: 257 III, 307).

¹ O.Şaik Gökyay. Dedem Korkudun Kitabı, İst.1973, s.6.

² Cem Dilçin, Süheyl ü Nev-Bahar, s.69.

Bazan da Hızır yaşlı bir derviş kılığında halk hikayelerinde karşımıza çıkar. (TTV. Hızır derviş kılığındadır: 111 III).

Hikayemizin diğer epozotlarında da derviş ile ilgili motifler bulunmaktadır. Yeri gelince bu konuya değinilecektir.

3. Çocuğun ya da çocukların doğuşu:

Derviş gaipten ortaya çıkan biri beyaz, biri kırmızı 2 elmayı Tekin Han'a verip, birini kendisinin, birini eşinin yemesini ve Tanrı'nın kudreti ile güneş gibi bir oğlunun olacağını söyler.

B₁'de derviş, verdiği 2 elmadan beyaz olanı Tekin Han'ın, kırmızı olanı eşinin yemesini söyler. B₂'de renklerin bir forksiyonu yoktur, derviş sadece 2 elma verir. TB₂'de ise, derviş cebinden çıkardığı bir elmayı (yarısı beyaz, yarısı kırmızı) hükümdara verir, gider, Hükümdar elmanın yarısını bir eşine, yarısını diğer eşine yedirir ve elmanın beyaz tarafını yiyen sultan erkek çocuk; kırmızı tarafını yiyen sultan kız çocuk doğurur. HA'da bir derviş Molla ile hanımına bir elma vererek, yarısını Mollanın, yarısını karısının yemesini; elmanın kabuklarını da ata vermelerini söyler. Eberhard'ın yayınladığı varyantta derviş yarısını karısının, yarısını da Hünkar'ın yemesi için bir elma verir ve kabuklarını da ata vermelerini söyler. G₁, G₂ ve AP'de bu motife rastlanmıyor.

Halk hikayelerinin çoğunda yaygın olan, padişahın tebdil kıyafet edip, veziri veya yardımcılarında biriyle yola çıkması, karşılarına çıkan bir dervişin onları tanıması, dertlerini bilmesi ve çaresini söylemesidir. Genellikle bir elma söz konusudur. Derviş elmanın yarısını padişaha, yarısını da yanındaki kişiye verir. Örneğin: Tahir ve Zühre hikayesinde padişah ile vezirin ortak derdi bir çocuklarının olmayışdır. Has bahçede karşılarına çıkan derviş,

koynundan çıkardığı bir elmayı ikiye böler, yarısını padişaha, yarısını vezirine verir.¹

Elma motifi halk hikayelerinde genellikle doğurganlık simgesi olarak karşımıza çıkar. Has bahçede, yolda veya bir çeşme başında padişahın karşısına çıkan derviş ya gaipten, ya cebinden ya da koynundan çıkardığı elmayı eşiyle yemesi için padişaha verir, o gece birlikte elmalarını yemelerini ve Tanrı kudretiyle bir evladı olacağını söyler, gözden kaybolur.

Fuad Köprülü elma motifini abdal kültürüne bağlamak ister. Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi'nde şöyle der: "... Spanduginu bunların (Abdal) ellerinde bir ayna tutarak herkese onu gösterdiklerini ve böylece tevazuya ve marifet-i nefse davet ettiklerini, ellerinde elma -veya portakal- gezdirerek halka verdiklerini ve mukabilinde sadaka aldıklarını söylüyor. [...] Bir çok Türk masallarında "bir dervişin bir hükümdara, yahut herhangi bir kimseye elma verdiği ve mesela çocuğu olmayan bir hanımın o elmayı yiyerek gebe kaldığı" motifi mevcuttur: Yukarıdaki izahat bu motifin tarihi menşeyini de izah etmektedir. (s.34)"²

Ancak bu motif pek çok kültürde; aynı biçimde yaşamaktadır.

Bazı halk hikayelerinde motif farklılıklar göstererek yinelenir. Örneğin: Kerem ile Aslı hikayesinde bir ihtiyar köylü, padişahın eşine elma fidanı satar. Fidan büyür, sultan hanım bir gece rüyasında kendisine elma fidanını satan ihtiyarı görür. İhtiyar, ağacın meyva vereceğini, kendisinin de muradına ereceğini sultan hanıma müjdeler. Ertesi gün bahçeye gelen sultan hanım, ağacın verdiği bir tane kırmızı elmayı yer ve çocuğu olur.³ Melikşah ile Güllü Han

¹ Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre, s.34.

² F.Köprülü, "Abdal" maddesi, Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, Sayı 1, 1935.

³ Kerem ile Aslı, s.6.

hikayesinde derviş, koynundan çıkardığı bir elmayı hükümdara verir ve yarısını kendisinin, yarısını karısının yemesini, bir erkek evladı olacağını söyler.¹ Asuman ile Zeycan hikayesinde derviş, elmayı dörde böler, eşleriyle yemelerini söyleyerek iki parçasını beye, iki parçasını da kethüdasına verir. Kimin kızı olursa, diğerinin oğluna vermesini söyler.² (TTV. Derviş çocuğu olmayanlara elma verir, bu elma hem adam hem kadın tarafından birlikte yenilmelidir. Böylece bir oğulları olur: 212 III, 222 III, çocuk sahibi olmayanlar elma sayesinde çocuk sahibi olurlar: 155, 167 III, çocuk ve tay doğar: 158, 247) Thompson, Motif-Index, Mot. T 511.I: Elma yemek suretiyle hamile kalmak.

Asuman ile Zeycan hikayesinde olduğu gibi bu motife bağlı bir sözleşme karşımıza çıkar. Bunun yanında "isim koyma" motifi de söz konusudur. Derviş, padişaha elmayı verip, bir çocuğu olacağını söyledikten sonra, ben gelene kadar adını koymayın diye tenbihte bulunur. Örneğin: Elif ile Mahmud hikayesinde ihtiyar seyyah koynundan kağıda sarılı bir şey çıkararak padişaha verir, bu ilacı kullanıp eşyle birlikte olmasını, Tanrı'nın hikmetiyle dileğinin olacağını söyler. Kendisi gelene kadar da çocuğa ad koymamasını şart koşar.³

Bu hikayede görüldüğü gibi bazen elmanın yerini başka bir nesne ya da çare alabilir, Kimi halk hikayelerinde de padişahın bir cami, çeşme yaptırması ile bir evladı olur (Otto Spies, Türkische Volksbücher, s.15).

Halk edebiyatının diğer türlerinde de elma, doğurganlık, verimlilik, aşk sembolü olarak karşımıza çıkar. Özellikle halk masallarında sıklıkla kullanılmıştır. Örneğin: "İlik Sultan"

¹ Melikşah ile Güllü Han, s.6.

² Asuman ile Zeycan, s.88.

³ Elif ile Mahmud, s.3-4.

masalında derviş, tedbil gezen padişahı tanır, bir elma verir, kızı olacağını söyler ve gözden kaybolur (Az Gittik, Uz Gittik, s.228) "Topal Leylek" masalında çocuğu olmayan padişah veziriyle gezmeye çıkar, yolda bir dervişe rastlar, derviş onları tanır. dertlerini bilir ve bir elma verir. Yarısını kendisinin, yarısını eşinin yemesini söyler. Bir de şart koyar, kızı olursa, ilk isteyene verecek; oğlu olursa, kimi isterse alacak. (Erzurum Masalları, s.169), "3 Turunçlar" masalında çocuğu olmayan padişah ava çıkar. bir ihtiyar pîr ile karşılaşır. Pîr padişahı tanır, derdini bilir ve ona bir elma verir, karısıyla yemesini söyler, Bir oğulları olur. (Erzurum Masalları, s.291), "Kara Yılan" masalında derviş koynundan al bir elma çıkarır, padişaha verir. Yarısını eşinin, yarısını kendisinin yemesini söyler. (Billur Köşk, s.226).

Halk hikayelerinde olduğu gibi halk masallarında da elma dışında herhangi bir çare söylenmesi söz konusudur. Örneğin: "3 Nar" masalında derviş bir kağıt yazar, bunu suda ezip içmelerini, Tanrı kudretiyle padişahın bir oğlu olacağını söyler. (Elazığ Masalları, s.425).

Elma motifi halk masallarında farklı biçimlerde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Örneğin: "Çember-Tiyar" masalında, Çember Tiyar nişanlısını bir elma edip cebine koyar. (Az Gittik, Uz Gittik, s.158), "Aynı Kızı Seven 3 Kardeş" masalında padişahın oğlu sihirli bir elma sahibi olur. Bu elmadan bir dilim yiyen hasta iyileşir. (Gümüşhane Masalları, s.626), "Hayırsız Kız" masalında paşa 3 kızının birer elma atacağını ve elmalar kime değerse onunla evleneceklerini duyurur. Kızlar elmaları atar ve elmaların değdiği erkeklerle evlenir. (Elazığ Masalları, s.499) Bu, elmayı sevdiğine atma biçiminde Ferhat ile Şirin hikayesinde karşımıza çıkar. Şirin bir altın

elmayı Ferhat'a doğru atar.¹ (TTV. Kız evleneceği adamı elma atma yoluyla belirler: 72 III, 92 III, 98 III, 152 III, 158 IV, 175 III, 240 III, 256 III, 157 III, 258 III, şehzade evleneceği kızı elma (turunç ya da top) atmak yoluyla belirler: 60 III, 189 III).

Elma (ya da turunç) atmak suretiyle eş seçme motifini Süheyl ü Nev-Bahar mesnevisinde buluyoruz. Nev-Bahar sarayın damına çıkar ve elindeki turuncu sarayın bahçesindeki havuzda aksini seyreden Süheyl'e atar. Böylece onu eş olarak seçtiğini ve ona olan sevgisini belirtir.² (TTV. 72 III, 158 IV).

4. Çocuğa isim konması:

Tekin Han ve eşi elmayı yedikten 9 ay 10 gün sonra bir erkek çocukları olur ve adını Hurşid koyarlar.

Cönk₁'de padişahın bir oğlu olur, adını Hurşid koyarlar. HA'da Mollanın bir oğlu, atının da bir tayı olur. Oğlan 4-5 yaşına gelince derviş çıkar, gelir; oğlanın adını Hurşut, kısrağın adını Kamber koyar ve ortadan kaybolur. Eberhard'ın yayınladığı varyantta ad verme motifli HA'daki gibidir. Ancak derviş, Hurşut'un Türkmen beyi Yushan'ın kızı Mahmihri ile evleneceğini de söyler. ŞB'de padişahın son günlerinde bir oğlu olur.

II. AŞIK OLMA EPİZOTU (YA DA TANIŞMA):

Hurşid 15 yaşına gelince babası Hurşid'i evlendirmek ister. Hurşid güzelliğiyle mağrurdur. (Mağrur Hükümdar motifli için bkz., Hasan Özdemir, "König: Der Stolze König (AaTh 874) Anzyklopädie des Märchen. Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden

¹ Ferhat ile Şirin, s.6.

² Cem Dilçin, Süheyl ü Nev-Bahar, s.85.

Erzählforschung. Berlin-New York 1993, C.8, s.178-179). Memlekette ne kadar güzel kız varsa getirirler, Hurşid hiçbirini beğenmez.

B₂'de Hurşid 15 yaşına gelince Tekin Han Hurşid'i evlendirmek ister, Hurşid çok güzel olduğu için kibirlidir ve evleneceği kızın kendi kadar güzel olmasını ister. TB₂'de Hurşid 12 yaşına geldiğinde babası Hurşid'i evlendirmek ister, ancak Hurşid alacağı kızın kendi kadar güzel olmasını ister, Karabağ'ı gezer, güzel bir kız bulamaz. B₁'de Tekin Han memleketin her tarafından güzel kız getirtip Hurşid'e gösterir, Hurşid hiç birini beğenmez. AP'de Hurşid 15 yaşına gelince babası dilediği kızı alıp Hurşid'i evlendirmek ister. Ancak Hurşid güzellikte kendine denk bir kızla evleneceğini söyler. Memlekette ne kadar kız varsa saraya çağrılır, Hurşid hiçbirini beğenmez. Kahramanın güzelliği ile övünmesi, gururlanması motifini Yusuf ve Zeliha mesnevisinde de görüyoruz. Yusuf, Tanrı'nın kendinden daha güzel birini yaratmadığını söyleyerek, gururlanır.¹ G₁ ve G₂'de bu motif bulunmuyor.

Hikayenin bu motifinde yer alan kahramanın güzelliğine mağrur olması, halk masallarında karşımıza çıkar. Örneğin: "İlik Sultan" masalında Yemen padişahının oğlu İlik Sultanı beğenmez. (Az Gittik, Uz Gittik, s.231,232,233). (Hasan Özdemir, a.g.m.).

1. Bir rüya ya da resim ile aşkın ortaya çıkışı:

Hurşid bir gece rüyasında Murad Tepesi denilen yere çıkar, orada kırklardan bir pîr yanına gelir, "senin kısmetin filan yerdeki Mah Mihri'dir. 7.5 ay sonra gelip seni bulur, sakın bu durumu kimseye söyleme" der ve kızı Hurşid'e gösterir.

¹ Dehri Dilçin, Yusuf ve Zeliha, s.29.

TB₂'de rüyasında Murad Tepesine çıkan Hurşid, burada kırkları görür, kırklar Hurşid'e bir kız gösterir ve aşk dolusu içirirler. Kızın yaşadığı şehrin İçmean olduğunu söylerler. B₁'de rüya söz konusu değildir. Hurşid Murad Tepesinde kırklardan 3 kişi görür. 3 pîr Hurşid'e İçmean şehrinde yaşayan Mah Mihri'yi "bu senin kısmetindir" diyerek gösterirler. B₂'de Hurşid bir gece rüyasında Murad Tepe denilen yerde 40 derviş görür. İçlerinden biri Hurşid'in kısmetinin Mah Mihri olduğunu söyler. Hurşid dervişin elini öpüp sevgilisini göstermesini diler. Kızı Hurşid'e gösterirler. AP'de bahçede bir ağacın altında uyuyan Hurşid rüyasında Murad Tepe denilen yere çıkar, yanına ak sakallı bir adam gelip, "senin kısmetin Mah Mihri'dir", der. Hurşid kızı göstermesini ister. Ak sakallı adam Mah Mihri'yi Hurşid'e gösterir ve 6 ay sonra geleceğini söyleyip gözden kaybolur. Cönk₁'de Hurşid rüyasında Murad Tepesine gider, burada kırkları görür, kırklar Hurşid'e Mah Mihri'nin resmini gösterir; Hurşid'in aklı başından gider, kırklar "kızın aşkına" bir kadeh ab-ı hayat verirler, Hurşid'in aklı başına gelir, Hurşid'e aşıklık izi veren kırklar, kimseye söylememesini tenbih ederek 7 ay sonra sevdiğine kavuşacağını bildirir ve giderler. Cönk₂'de Hurşid rüyasında kırkların gösterdiği kıza aşık olur, bu kıza 7,5 ay sonra kavuşacağını öğrenir. HA'da Hurşid ile Mahmiri'ye rüyalarında bir ihtiyar cennet şarabı içirir ve "aşık oldunuz" der (TTV. Derviş rüyada olacakları haber verir: 125 III).

Hurşid'e kızı gösteren kırklar, İçmean şehrinde yaşayan ve bir bezirganın kızı olan Mah Mihri'ye de Hurşid'i gösterirler. TB₂'de, B₁'de, B₂'de ve AP'de de Mah Mihri'ye rüyasında Hurşid'i gösterirler (Thompson, Motif-Index: Mot. T 11.3.1)

G₂'de bu motif farklılık gösterir. Hurşid ava çıkar, bir ceylan görür, peşine düşer, ceylan bir çadıra girer, Hurşid de çadıra girince

orada bir kız görür, düşer, bayılır. Burada aşk, "rüyada aşık olma" biçiminden sıyrılarak, "ilk görüşte aşık olma" biçiminde karşımıza çıkıyor. ÜA'da Hurşid, bahçesinde gezen Mahmihri'yi görür ve aşık olur. PE'de Hurşid, kendisini ağırlayan bezirganın kızı Mahimer'i görür ve aşık olur. Eberhard'ın yayınladığı varyantta ve ŞB'de motif G₂'deki gibidir. Hurşid bir geyiği izleyerek Mahmihri'nin çadırına gelir, Mahmihri'yi görür ve aşık olur (TTV 211).

Bir hayvanı izlemek suretiyle sevgiliye varmak, ulaşmak motifi masallarda da karşımıza çıkar. Örneğin: "Pabağan" (Az Gittik, Uz Gittik, s.146)

Hurşid kızın hasreti ile sararıp solar, yemeden içmeden kesilir. Hekimler derdine çare bulamazlar, derdinin aşk olduğunu söylerler. Hurşid eline saz alıp çalar, söyler.

TB₂'de Hurşid'i söyletmek için 70 yaşında 5 bekri kişi padişahın izin alarak Hurşid'e bir saz verirler, içki içirirler. Hurşid'in ay'a aşık olduğunu söylerler. Cönk₁'de Hurşid derdini saziyle anlatır, derdini söyletmek için 7 bekri kişi, içki meclisi kurdurur ve Hurşid'in ay'a aşık olduğunu söylerler. Hurşid Mahi Mihri'ye aşık olduğunu babasına söyler. Cönk₂'de Hurşid'in derdini kimse anlamaz. Eberhard'ın yayınladığı varyantta Hurşut babasından göçebe kız Mahmihri ile evlenmesine izin vermesini ister. ÜA'da Hurşid kara sevda'ya tutulur, derdini bir koyun postuna söyler. Postun içine saklanmış olan bir çocuk durumu padişaha bildirir. ŞB'de Arap, Hurşid'in derdinin aşk olduğunu öğrenir ve padişah Hurşid'e Mahmihri'yi istemeye gider. B₁'de başka bir şehirden gelen 2 genç Hurşid'in derdini söyletmek için, Hurşid'in eline bir saz verirler. Hurşid'in ay'a aşık olduğunu söylerler. B₂'de Hurşid günden güne sararır, solar. hekimler derdinin kara sevda

olduğunu söylerler. AP'de motif aynıdır. G₁'de padişah oğlunu gizlice dinler, aşık olduğunu, söylediği beyitlerden anlar. Hurşid de babasına derdini açar. G₂'de ise Hurşid çadırda gördüğü kızla evlenmek ister. Padişah kızı istemeye gider (Thompson, Motif-Index: Mot. T 24).

Rüyada aşık olma motifi halk hikayelerinin çoğunda tekrarlanır. Aşık olma genellikle rüyada olur. Bunun yanında resim görüp aşık olma, tasvirde aşık olma, ilk görüşte aşık olma motifleriyle de karşılaşırız. Kahraman bir gece rüyasında pîrlerin elinden "aşk dolusu" içer ve kendisine gösterilen güzele aşık olur. Bazı halk hikayelerinde motif farklılık gösterir. Örneğin: Kerem ile Aslı hikayesinde Kerem, rüyasında güzelliğe emsali bulunmayan bir kızın elinden şarap içer.¹ Bazılarında da bir resim görüp aşık olma söz konusudur. Örneğin: Elif ile Mahmud hikayesinde Mahmud, duvara asılı güzel bir kız resmi görür, aşık olur.² Melikşah ile Güllü Han hikayesinde, Melikşah karşısına çıkan beyaz sakallı dervişin koynundan çıkarıp verdiği kağıdın içinde gördüğü güzelin resmine aşık olur.³ İlk görüşte aşık olma motifi de Ferhat ile Şirin hikayesiyle örneklenebilir. Ferhat, Şirin köşke gelip kendini gösterince kalbindeki ateş kuvvetlenerek ah-vah eder.⁴ Bazı halk hikayelerinde de aşk tabii bir şekilde gelişir. Örneğin: Asuman ile Zeycan hikayesinde beraber büyüyen ve okula giden Asuman ve Zeycan kardeş olduklarını sanırlar. Asuman, Zeycan'ın kardeşi olmadığını öğrenince ona başka gözle bakar ve okuldan dönerken boynuna sarılıp, Zeycan'ı öper.⁵

Mesnevilerde de rüyada aşık olma motifi kullanılmıştır. Örneğin: Süheyl ü Nev-Bahar'da, Nev-Bahar, Süheyl'e rüyasında

1 Kerem ile Aslı, s.11.

2 Elif ile Mahmud, s.11.

3 Melikşah ile Güllü Han, s.10.

4 Ferhat ile Şirin, s.6.

5 Asuman ile Zeycan, (Türk Halk Kitapları), s.89.

görerek aşık olur. bu mesnevide resimde görüp aşık olma motifi de yer alır. Süheyl Nev-Bahar'ın resmini görür ve ona aşık olur.¹

Yusuf ve Zeliha mesnevisinde de Zeliha rüyasında 3 yıl üst üste Yusuf'u görür ve ona aşık olur. 3. rüyada Yusuf nerede olduğunu bildirir.² Yine mesneviler de tasvirden (sözlü tasvirden) aşık olma motifine de rastlarız. Örneğin: Hüsrev ve Şirin'de Şapur'un vasıflarını anlattığı Şirin'e Hüsrev aşık olur.³ Aynı mesnevide Şirin (Şapur'un çizip bir dala astığı) Hüsrev'in resmini görür ve ona aşık olur.⁴

2. Rüyada dervişin bade ya da aşk dolusu uzatması:

TB₂'de kırklar rüyasında Hurşid'e kızı gösterdikten sonra Hurşid mest olur ve kırklar Hurşid'e aşk dolusu içirirler.

Cönk₁'de aşk dolusu yerine kırklar Hurşid'e kızın aşkı için ab-ı hayat verirler. HA'da bir ihtiyar Hurşid ile Mahmihri'ye rüyalarında cennet şarabı içirir.

Diğer varyantlarda bu motif yer almıyor. Rüya motifi yanında pîr elinden aşk dolusu içme motifi de halk hikayelerinde yinelenir. Mahmut ile Nigar hikayesinde Mahmud'a rüyasında gördüğü kırklardan bir pîr arka arkaya 3 bardak su verir. 1. bardağı Tanrı aşkına, 2. bardağı 3'ler, 7'ler 40'lar aşkına, 3. bardağı Nigar Hanım aşkına içmesini söyler.⁵ Melikşah ve Güllü Han hikayesinde ise, rüyasında gördüğü derviş, Melikşah'a resmini verdiği kızın elinden tutmuş, elinde bir şarap bardağı ile gelir; şarabı, "sevdiğin kızın aşkıdır" diyerek Melikşah'a içirir.⁶ Elif ile Mahmud hikayesinde

1 Cem Dilçin, Süheyl ü Nev-Bahar, s.84.

2 Dehri Dilçin, Yusuf ve Zeliha, s.32.

3 A. Nihad Tarlan, Hüsrev ve Şirin, s.6.

4 a.g.e., s.11.

5 Doğan Kaya, Mahmud ile Nigar, s.83,84,85.

6 Melikşah ile Güllü Han, s.6.

Mahmud bir kadeh şarap içer, ancak burada rüya söz konusu değildir. Beğendiği resmi almak isteyen Mahmud'a oradaki ihtiyarlardan biri, bir kadeh şarap verir, bunu içerse o resmi alabileceğini söyler.¹

Halk hikayelerinde sıklıkla kullanılan "rüyada aşık olma" motifinin önemli unsurlarından biri de dini niteliği ile ön plana çıkan kişilerdir. Bu bazan derviş, ihtiyar; bazan da 3'ler 7'ler 40'lar olabilmektedir. Yaygın olarak kırklarla karşılaşırız. Kahraman rüyasında çoğu kez evine uzak, yüksek bir yerde (dağ, tepe vb) kendini kırklar meclisinde bulur. Kırklar ona evleneceği kızın ya kendini, ya bir resmini göstererek aşık olmasını sağlarlar. Aynı zamanda aşk dolusu (bade, şarap) içirerek saz şairliği vasfını da kazanmasını sağlarlar (Ayrıntılı bilgi için bakınız; İlhan Başgöz, Folklor Yazıları, Adam Yayınları, 1986).

Kırklar halk inançlarında ve tasavvufta kırk ermiş kişi olarak kabul edilir. "Tasavvufta dünyanın, "rical al-gayb" diye adlandırılan bir grup gizli velîler silsilesinin şefaatleri sayesinde devam ettiğine inanılır. bunların başı kutb (=gavs)'dur. Bunlar 3 amud, 7 ummana, 40 abdal ve 300 nukaba adıyla anılan 350 gizli velîdir."² Abdülbaki Gölpınarlı bu silsile içerisinde yer alan 7 erene "abdal" denildiğini, bu kişilerin bir anda birçok yerde görünebilmelerinden dolayı bu adla anıldıklarını belirtir. Abdal'ın dokuz ya da kırk kişi olduğu da söylenir.³ Abdülkadir Karahan "İslamiyette 40 Adedi Hakkında" başlıklı yazısında 40 (Erbain) sözünün Kur'an'da 4 yerde geçtiğini, hadislerde 40 sayısına rastlandığını belirtir.⁴

1 Elif ile Mahmud, s.12.

2 Louis Massignon, "Tasavvuf" maddesi, İslam Ansiklopedisi, 12/1 C., s.26-31.

3 Abdülbaki Gölpınarlı, 100 Soruda Tasavvuf, s.72, 73, 78, 79.

4 Abdülkadir Karahan, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul, 1951. s.266.

Derviş de halk hikayelerinde olduğu kadar halk masallarında da sık kullanılan bir motiftir. Kahramana yardım eden, onu sıkıntıdan kurtaran kişilerden biridir. Dini yönü ağır basar.

Derviş kelimesi Farsça "kapı kapı dolaşan" manasına gelen bir kelime olarak açıklanmaktadır. Ancak İslam dünyasında "bir tarikata üye olan kişi" anlamında kullanılmaktadır. "Her derviş kendisini bizzat Allah'a bağlayan silsileyi öğrenmeye mecburdur. Derviş bu silsileye kendisini tarikata sokmuş olan mürşidi vasıtasıyla bağlanır"¹ Dervişler kahramanın sıkıntılarına dua ederek yardımcı olurlar. Halk edebiyatı türlerinde bu iyi yönüyle karşımıza çıkan derviş halk masallarında da sık kullanılır. Örneğin: "Muradına Nail Olmayan Dilber" (Erzurum Masalları, s.285), "Yılan Bey" (Erzurum Masalları, s.154). (TTV. Derviş kahramana yardım eder: 89 III, 214 III, 215 III, 239 III, 240 III, 257 III, 307). Bunun yanında masalarda kötülük eden derviş motifine de rastlıyoruz. Örneğin: "Kara Üzüm" (Elazığ Masalları, s.468). (TTV. Kötülük eder: 152, 152 III, 153, 169, 215 III, 169, 290 III).

Bu motif çeşitli biçimlerde diğer halk edebiyatı türlerinde de karşımıza çıkar. Özellikle halk masallarında sıkça kullanılır. Örneğin: "Muradına Nail Olamayan Dilber" masalında Halep müftüsünün oğlu Dilber'i rüyasında görür ve evlenmek ister. (Erzurum Masalları, s.286), "Hint Padişahının Kızı" masalında padişahın kızı rüyasında Yemen padişahının oğlunu görür ve aşık olur, gündün güne sararır. (Elazığ Masalları, s.306). Yine halk masallarında resimden aşık olma motifine rastlarız. Örneğin: "Dünya Güzeli" masalında padişahın oğlu dolaptan dünya güzelinin resmini alır, koynuna koyar, aşık olur, sararıp solar. (Elazığ Masalları, s.525). Bunun yanında, tasvirde aşık olma motifi de halk

¹ D.B. Macdonald, "Derviş", İslam Ansiklopedisi, 3.C., s.546.

masallarında kullanılır. Örneğin: "Dal Boylu Dal Yusuf" masalında padişahın kızı vasıflarını işittiği Yusuf'a aşık olur. (Erzurum Masalları, s.370). "İlik Sultan" masalında padişahın kızı, 3 delikanlının vasıflarını anlattıkları Yemen padişahının oğluna aşık olur. (Az Gittik, Uz Gittik, s.299). İlk görüşte aşk motifi de halk masallarında sıkça yer alır. Örneğin: "Tarakta Saklanan Dost" masalında padişahın oğlu hisarın pencerelerinde Horasan padişahının oğlunun karısını görür, düşüp bayılır. (Gümüşhane Masalları, s.610), "Mektup" masalında padişahın kızı bahçede uyuyan çobanın oğlunu görünce aşık olur. (Erzurum Masalları, s.360).

Rüya motifi halk masallarında farklı biçimlerde de kullanılabilir. Örneğin: "Gençlikte mi, Kocalıkta mı?" masalında bir adam rüyasında, kendisine 3 bela geleceğini, bunları gençlikte mi, kocalıkta mı istediği sorusunu duyar. (Gümüşhane Masalları, s.429). "Rüya" masalında çocuk, rüyasında ayın sol omuzuna, güneşin sağ omuzuna konduğunu görür. Kimseye söylemez. Sultan hanım ve kralın kızı ile evlenir (Elazığ Masalları, s.493). "Padişahın Rüyası" masalında da padişah rüyasında çobanın oğlunun kendi kızıyla evleneceğini görür. Kız çobanın oğlu ile evlenir. (Gümüşhane Masalları, s.421). (TTV. Rüyadan dolayı aşık olmak: 89 III, 108 III, 190 III, 208 V, 214 III) Thompson, Motif-Index: Mot. T 11.2, Bir resim görerek aşık olma. Mot. T 11.3, Rüya vasıtasıyla aşık olma.

3. Saz çalma yeteneğinin kazanılması:

Hekimler Hurşid'in derdinin aşk olduğunu söylerler, Hurşid sazı eline alıp, çalar ve beyit söyler.

Cönk₁'de Hurşid, rüyasında gördüğü kırkların kendisine aşıklık izi vermesiyle, derdini saziyle anlatmaya başlar. HA'da Hurşid uykudan uyanır, ağzı köpürür, saz çalıp söylemeye başlar.

TB₂'de, B₁'de, B₂'de, G₁', G₂'de Hurşid'in saz çalıp, beyit söylemesi kendiliğinden olur. Bir rüyaya bağlı olarak saz çalma yeteneği kazanma söz konusu değildir. Diğer varyantlarda bu motif yer almıyor.

Genellikle halk hikayelerinde kahraman rüyasında gördüğü pîr yada dervişin sunduğu badeyi, aşk dolusunu içerek hem aşık, hem saz şairi olur. Kahramanı baygın halde bulanlar, yanbaşımda saz çalarak uyandırmaya çalışırlar. sazın sesini duyan kahraman uyanır, sazi eline alır ve usta bir aşık gibi çalıp, söyler. Örneğin: Mahmud ile Nigar hikayesinde Mahmud'u Viranbağ'da bulurlar, bir türlü kendine gelemez. O sırada ortaya çıkan bir kadın Mahmud'un başı ucunda saz çalar ve Mahmud kendine gelip, sazla bir deyiş söyler.¹ Asuman ile Zeycan hikayesinde motif biraz daha farklıdır. Asuman şairlerin yanında çirak olarak saz çalmaya başlar. Bir gece rüyasında derviş elinden bade içer. Sabah uyanıp üstadına gidince, oradakilerin çalışımı beğenmeyerek bir taksim yapar. üstadları hayran olur.²

Rüyada bir derviş elinden bade içerek saz çalma yeteneği kazanma (ozan-aşık olma) Türk halk hikayelerinde yaygın kullanılan bir motiftir. Pek çok türkölü halk hikayesi de bu motifle başlar. Rüya genellikle bir sıkıntıdan sonra ve ıssız yerlerde, bir su başında dalınan gaflet uykusunda görülür. Örneğin: "Âşık Müdâmî yediği dayaktan sonra uyur. Rüyasında bir kız gösterirler, nikah şerbeti içirip bir mahlas verirler."³

1 Doğan Kaya, Mahmud ile Nigar, s.68.

2 Asuman ile Zeycan (Türk Halk Kitapları) s.92-93.

3 İlhan Başgöz, Folklor Yazıları, s.132, 133, 134.

Aşık rüyasında gördüğü dervişlerin verdiği badeyi içerek saz çalıp-söyleme yeteneğini kazanır, aynı zamanda kendisine gösterilen bir sevgiliye de aşık olur. Uykusundan uyandığında ağzından kan-köpük gelir. Bazan günlerce baygın yattığı olur. Yanına gelenler baş ucunda saz çalarak kahramanı uyandırır. Gelenek, böyle rüyasında gördüğü pîrlerin elinden bade içerek saz çalma yeteneğini kazanan kişileri, Hak aşığı olarak kabul eder. Bu nitelik kişiye toplum içinde saygınlık kazandırır.

İlhan Başgöz, Türk Halk Hikayelerinde Düş Motifi Zinciri başlıklı makalesinde bu motifin, mesleğe alıştırmaya törenlerinin bütün nakışlarını taşıdığını; fonksiyonunun, genci aşıklık mesleğine sokmak olduğunu belirtmiş ve bu motifle şamanların mesleğe girme törenleri arasındaki benzerliği açıklamıştır.¹

Umay Günay, Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi adlı eserinde rüya ile, sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçildiğini belirtmiştir, rüya motifinin ilk örneğinin planını da vermiştir.²

Bu tip rüyalar genellikle aşıkların hayatlarını anlatan türkölü hikayelerde karşımıza çıkıyor. Hurşid ile Mah Mihri hikayesindeki düş motifi iki varyant dışında yalnızca kahramanın bir sevgiliye aşık olması biçiminde karşımıza çıkıyor. İki varyantta Hurşid saz çalma yeteneğini de kazanıyor.

Hikayenin diğer kahramanına gelince:

a. Kırklar Hurşid'e kızı gösterdikleri gibi İçmean şehrinde yaşayan bir bezirganın kızı olan Mah Mihri'ye de rüyasında Hurşid'i gösterirler. TB₂, B₁, B₂ ve AP'de, HA'da da Mah Mihri rüyasında Hurşid'i görür ve aşık olur. TB₂'de ve B₁'de, Cönk₁'de Mah Mihri'nin

¹ a.g.e., s.26-30.

² Umay Günay, Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, s.113, 116, 117.

İçmean şehrinde yaşadığı belirtiliyor. TB₂'de kızın adı Mehru'dur. B₂'de Mah Mihri'nin babası bir bezirgandır. G₁'de bir bey, AP'de Karadağ adında bir ülkeyi yöneten zengin bir adamdır. Eberhard'ın yayınladığı varyantta Mahmihri Karahanoğulları hükümdarının kızıdır.

b. Mah Mihri'nin babası ölünce, hizmetçileri olan Kara Han zorla hükümdar olur ve 7 erkek kardeşinden Mah Mihri'yi ister. 3. isteyişinde kardeşleri Mah Mihri'yi verdik derler, ancak gece şehirden kaçarlar, Geylan Yaylası denilen yere gelir, yerleşirler.

TB₂'de hizmetçi Kara Han hükümdar olunca, memleketin ihtiyarları Mehru'yu almasını söylerler. Kara Han 7 kardeşinden Mehru'yu ister, kardeşleri vermezler, şehirden çıkar 40 gün 40 gece gider ve Tekin Sultan'ın Geylani Yaylası'na gelip, yerleşirler. B₁'de kardeşleri Mah Mihri'yi Kara Han'a vermemek için, ondan 40 gün hazırlık müsadese alır ve İçmean'dan kaçarak, Geylan Yaylası'na gelip yerleşirler. B₂'de Mah Mihri'nin babası ölünce veziri Kara Yüzbaşı hükümdar olur, adını Kara Han olarak değiştirir, 7 erkek kardeşinden Mah Mihri'yi ister, kardeşleri Mah Mihri'yi vermez, araya memleketin büyükleri girer, kardeşleri onları başlarından savmak için, verdik diyerek gece şehirden kaçarlar. Ceylan Yaylası'na gelip, yerleşirler. G₂'de Hurşid'in halini beğenmeyen babası, hocasından oğlunun derdini öğrenmesini ister. Hurşid hocasına derdini söyler ve padişah kızı istemeye gider. Kızın babası oturdukları koru karşılığında kızını verir, söz keserler. AP'de ise Mah Mihri'nin babası ölür, Karb(?) adlı biri adına Kara Han dedirtir ve ülkenin başına geçer. kardeşlerinden Mah Mihri'yi ister, vermezler. Şehirden kaçarak Ceylan Yaylası'na gelirler. Cönk₁'de, Cönk₂'de Kara Han, Mahmihri'yi 7 kardeşinden ister, kardeşleri vermez, Geylan Yaylası'na gelip yerleşirler. HA'da Kara Yüz Han amcasının kızı Mahmihri'yi 3

kardeşinden ister, kardeşleri kızı alıp Konya'ya gelirler. Eberhard'ın yayınladığı varyantta Karagöz Han Mahmihri ile evlenmek ister, babası vermez ve aşiret Konya Ovası'na göçer (Thompson, Motif-Index, Mot. Z 71.5.1, Yedi erkek ve bir kız kardeş).

B₁'de kullanılan "40 gün mühlet isteme" motifi halk masallarında yaygındır. Örneğin: "Kara Dirhem Hokkası" masalında, kız padişahıtan 40 gün mühlet ister. (Elazığ Masalları, s.415).

III. KAVUŞMANIN ENGELLENMESİ EPİZOTU:

1. Kahramanların karşılaşması:

Yedi buçuk ay dolunca Hurşid, Murad tepesine çıkar, babasının sahip olduğu, Geylan Yaylası'nda çadır kurup oturanların olduğunu görür, yanlarına gider ve Mah Mihri ile karşılaşır, kızı gören Hurşid düşüp bayılır. Mah Mihri ise zayıfladığı için Hurşid'i tanımaz.

TB₂'de Hurşid kırkların, rüyasında, verdiği süre dolunca Geylan Yaylası'na çıkar, orada çadırlar kurulmuş olduğunu görür, yanlarına gider. Bir kadın Hurşid'in beline dokunur, Hurşid kadını döver ve kadın Hurşid'i Mehru'ya şikayet eder. (Kardeşleri Kara Han'la savaşmaya gittiği için obanın başı Mehru'dur). Mehru yaylanın sahibi olduğunu sandığı Hurşid'e hediyeler getirir, Hurşid Mehru'yu görünce atından düşüp bayılır. B₁'de 7 ay dolunca Hurşid Murad Tepesi'ne gider, orada Mah Mihri'yi görür, düşüp bayılır, Mah Mihri, zayıfladığı için, Hurşid'i tanımaz. B₂'de Hurşid 7.5 ay dolunca Murad Tepesine gelir. Ceylan Yaylası'nda 500 çadırın kurulmuş olduğunu görünce oraya gider, Mah Mihri elinde bir seccade ile Hurşid'in yanına gelince Hurşid düşüp, bayılır. AP'de 6 ay dolunca Hurşid Murad Tepe'ye çıkar, Ceylan Yaylası'nda kurulmuş çadırları görür, Yanlarına gidince Mah Mihri ile karşılaşır ve düşüp bayılır.

Mah Mihri Hurşid'i tanımaz. Cönk₁'de Hurşid 7 ay dolunca Geylan Yaylası'na çıkar, orada çadırları görür, şahinini salıp çadırların arasına girer ve etrafındaki kadınları döver, Mahı Mihri yanına gelince Hurşid Mahı görüp bayılır. Cönk₂'de 7,5 ay dolunca Hurşid şahinini alıp tepeye gider, Geylan Yaylası'nda kurulmuş çadırları görür ve yanlarına gider. Bıçağını çıkarıp çadırların ipini kesmek ister. Mahı Mihri bir seccade alıp Hurşid'in yanına gelir. HA'da Hurşid ava çıkar, bir ceren peşine düşüp Mahmiri'nin çadırına girer, Mahmiri'yi görünce bayılır. Mahmiri Hurşid'i rüyasından tanır. G₁ ve G₂'de bu motif bulunmuyor.

2. Kahramanın kendini tanıtması:

Hurşid'i ayıltmak için Hoca Kadından yardım isteyen Mah Mihri, göğüslerini Hurşid'in burnuna tutunca Hurşid ayılır ve kendini tanır. TB₂'de Hurşid ayılınca Koca Nine'den sazını ister. Türkü söyleyince Mehru Hurşid'i tanır. B₁'de Hurşid'in nasıl ayıldığı belirtilmiyor. Ayılınca türkü söyler ve Mah Mihri'yle birbirlerini tanırlar. B₂'de Hurşid'i ayıltmak için, Mah Mihri'nin göğsünü Hurşid'e koklatırlar. Hurşid ayılır, sazını eline alıp türkü söyler. Mah Mihri, adını duyunca Hurşid'i tanır. Cönk₁'de Mah Mihri Hoca Kadın'ın dediği gibi Hurşid'e sarılır, Hurşid ayılır ve sazını eline alıp kendini tanır. Eberhard'ın yayınladığı varyantta ve HA'da Hurşid geyik peşine düşüp avlanırken Mah Mihri'yi görüp bayılır; Mah Mihri göğüslerini Hurşid'in yüzüne sürer ve Hurşid ayılır. AP'de Hurşid kendi kendine ayılır. Mah Mihri'yle konuşurlar ve birbirlerini tanırlar. G₁ ve G₂'de bu motif yer almıyor (TTV. Damadın tanınması: 126 III, 224 III) Thompson, Motif-Index: Mot. N 825.3, Yaşlı kadın yardımcı.

3. Sözcleşme:

Hurşid ile Mah Mihri ayrılmamak üzere sözcleşirler. TB₂'de, Mehru Hurşid'i tanıyınca sarmaş dolaş olup, birbirlerinden ayrılmamak için sözcleşirler. Cönk₁'de Mah Mihri Hurşid'e babasını yollayıp kendisini istemesini söyler. Cönk₂'de Hurşid ile Mahı Mihri ayrılmamak üzere sözcleşirler. HA'da Mahmihri Hurşid'e kendisine dünürcü göndermesini tenbih eder. Eberhard'ın yayınladığı varyantta Hurşid babasının Mah Mihri'yle evlenmesine izin vermesini ister. AP, B₁ ve B₂'de iki sevgilinin ayrılmamak üzere sözcleşmeleri motifi yoktur. G₁'de kahramanların karşılaşması ve tanışma, sözcleşme motifleri bulunmuyor. G₂'de Hurşid ilk görüşte aşık olduğu Mah Mihri ile evlenmeye karar verir ve babası kızı istemeye gider.

4. Kahramanın sevgilisinin ailesiyle tanışması:

Hurşid, Mah Mihri'nin annesi ve 7 erkek kardeşiyle tanışır, o gece onlara misafir olur.

B₁'de Hurşid Mah Mihri'nin annesi ve kardeşleriyle tanışır. B₂'de Mah Mihri'nin annesi, Hurşid'in yaylanın sahibi olduğunu öğrenir, o gece konuk eder, Mah Mihri'nin kardeşleri gelir, Hurşid'e saygı gösterirler. AP'de Hurşid Mah Mihri'nin annesi ve kardeşleri ile tanışır, o gece misafirleri olur. PE'de Hurşid evlenme çağına gelince Arap yardımcısı ile seyahate çıkar, bir ovada gördükleri bir çadırda bezirgan ile kızı bunları misafir eder.

5. Sevgiliye bir hediye (nişan, hatıra, bergüzar) verme:

Mah Mihri yaylanın senedini almaları için kardeşlerini Hurşid'in babasına yollar, Hurşid'e de babasının kardeşlerinden kendini istemesini söyler ve Hurşid'e bir hatıra verir. Hikayede bu hediye ne olduğu açıkça belirtilmemiştir. Genellikle halk

anlatılarında mendil, çevre, seccade vb. bir nesne sevgilisi tarafından, daha sonra kendisini hatırlaması amacıyla kahramana hediye (hatıra, andaç) olarak verilir. Ancak bu hikayede hediyeğin ne olduğu somut olarak belirtilmemiştir.

TB₂'de Hurşid babasından, yaylanın senedini Mehru'nun kardeşlerine vermesini istemek üzere yola çıkar, Mehru bir bergüzar vermek için Hurşid'i yoldan çağırır. B₂'de Mah Mihri'nin kardeşleri yaylayı satın almak isterler. Hurşid onları babası ile görüşmeleri için Genç Karabağ'a davet eder, yola çıkar; Mah Mihri Hurşid'e bir bergüzar verir. Cönk₁'de Mahı Mihri Hurşid'e babasını yollayıp kendisini istetmesini söyler ve bir bergüzar (?) verir. Cönk₂'de Mahı Mihri Hurşid'e babasının gelip kardeşlerinden kendisini istemesini söyler. Hurşid yola çıkar; arkasından bir bergüzar vermek için Mahı Mihri Hurşid'e seslenir. Hurşid geri döner. HA'da Hurşid ile Mahmiri birbirlerine yüzüklerini ve birer tesbih verirler. Mahmiri Hurşid'in kendisine dünürücü göndermesini tenbih eder. AP'de Mah Mihri'nin annesi oğullarının yaylayı satın almaları için, Hurşid ile görüşmesini ister. B₁, G₁ ve G₂'de, Eberhard'ın yayınladığı varyantta, ŞB, ÜA ve PE'de bu motif bulunmuyor. HA dışındaki varyantlarda da bergüzarın (hatıra, nişan veya andaçın) ne olduğu belirtilmiyor.

Bir nişan ya da hatıra, andaç, bergüzar verme motifi diğer halk hikayelerinde de kullanılır. Örneğin: Köroğlu hikayesinde Köroğlu evlendiği kadına, ileride bir oğlu olursa ona vermesini söyleyerek, bir "bazubend" ile bir "kamçı" vererek, Çamlıbel'e döner.¹ Kerem ile Aslı hikayesinde ise motif biraz daha farklıdır: Kerem Aslı'dan ayrıldıktan sonra bir hatıra almadım diyerek geri döner, Aslı gitmiştir, etrafa bakarken gergefin üzerinde bir "çevre" bulur, alıp

¹ Köroğlu, s.59.

koynuna sokar.¹ Elif ile Mahmud hikayesinde Elif, kendisinden ayrı kalamayacağını söyleyen Mahmud'a, "saçından bir tutam" kesip verir.² Ferhat ile Şirin hikayesinde ise Hürmüz Şah'ın casusu Şehmert, Mehmene Banu'nun verdiği altınları Şirin'in verdiği çevreye koyar, Şehmert döner ve çevreyi Ferhat'a verir.³

Bu motif halk edebiyatının diğer türlerinde de yer alır. Özellikle halk masallarında sıklıkla kullanılır. Örneğin: "Sırma Saç" masalında padişah bir kızla evlenir, ayrılırken, oğlu olursa gelip kendisini bulması için, at, kılıç, bilezik bırakır. (Erzurum Masalları, s.305). "Uçkur Terleten" masalında ise oğlan, daha sonra birbirlerini tanımak üzere, kıza bir yüzük verir. (Erzurum Masalları, s.335). Bu motif mesnevilerde de karşımıza çıkar. Örneğin: Hüsrev ve Şirin mesnevisinde Şapur, Şirin'e Hüsrev'in bir yüzüğünü verir ve yolda şaha rast gelirse bu yüzüğü göstermesini tenbih eder.⁴ (TTV. Tanınma işareti olarak yüzük: 95 IV, 98 III, 61 III, 192 III, 157 III, 189 III, 215 III, 233 III, 227 III, Thompson, Motif-Index: Mot. H 94, Yüzük tanınma nişanı).

6. Söz kesme

Hurşid eve döner, her şeyi babasına anlatır. Mah Mihri'nin kardeşleri gelir, yaylanın senedini isterler. Hurşid'in babası Mah Mihri'yi kardeşlerinden ister, yaylanın senedini verir, kardeşleri de Mah Mihri'yi Hurşid'e verirler. İki sevgilinin evlenmesini kararlaştırırlar.

Cönk₁'de Mahı Mihri'nin kardeşleri yaylada oturmak için izin istemeye, padişaha gelirler, padişah Mahı Mihri'yi oğlu Hurşid'e ister,

¹ Kerem ile Ash, s.16.

² Elif ile Mahmud, s.45.

³ Ferhat ile Şirin, 37.

⁴ A.Nihad Tarlan, Hüsrev ve Şirin, s.14.

kardeşleri de kızı vermeye razı olurlar. Cönk₂'de Hurşid eve gelip babasına Mahı Mihr'i anlatır, yaylanın tezkeresini kızın kardeşlerine verip kızı da kendisi için istemesini söyler. Mahı Mihr'in 7 kardeşi padişaha gelir, yaylanın tezkeresini ister, padişah da kız kardeşlerini Hurşid'e ister. Kardeşleri Mahı Mihr'i Hurşid'e verir, padişah da yaylanın tamamını onlara verir. Şerbet içerler. Eberhard'ın yayınladığı varyantta Hurşut'un babası Mahmihri'yi öğrenir, askerleriyle Türkmen obasına gider ve kızı oğluna ister. Hurşid ile Mahmihri sözlenir (nişanlanır). HA'da amcası Hurşid'in derdini öğrenir, padişah dünür gider, kardeşleri de Mahı Meri'yi Hurşid'e verirler. ŞB'de padişah Hurşid'e kız istemeye gider, kızın 7 kardeşinden 6'sı kızı verir. En büyükleri orada olmadığından, ona karışmadıklarını söylerler, nişan yüzüğü takarlar. ÜA'da Hurşid ile Mah Mihri'yi sözlerler. TB₂'de Hurşid eve gelip babasına kime aşık olduğunu, yaylanın senedini verip Mehru'yu kardeşlerinden istemesini söyler. Mehru'nun kardeşleri gelir, yaylanın senedini almak isterler. Tekin Han kız kardeşlerini, oğlu Hurşid'e vermelerini söyler, kabul ederler. B₁'de Hurşid eve dönüp derdini babasına anlatır, Mah Mihri'nin kardeşleri gelip Tekin Han ile görüşürler ve Hurşid ile Mah Mihri'yi nişanlarlar (Thompson, Motif-Index: Mot. T 61, Nişanlanma). B₂'de Hurşid babasına derdini söyler, 2 gün sonra Mah Mihri'nin kardeşleri gelip Tekin Han'dan yaylayı isterler, Tekin Han yaylayı bunlara verir. Mah Mihri'yi de Hurşid'e ister, 7 kardeşten biri kızı verir. G₂'de motif farklıdır. Hurşid'in aşık olduğunu öğrenen padişah, hazırlanıp kızı istemeye gider, kızın babası, oturdukları koruyu kendilerine vermeleri şartıyla kızı Hurşid'e verir, söz keserler. AP'de ise Hurşid Mah Mihri'nin kardeşleriyle birlikte saraya dönüp babasına derdini anlatır, padişah Mah Mihri'yi Hurşid'e vermeleri koşuluyla yaylayı 7 kardeşe verir. 7 kardeş, annelerine sormak için, kalkıp giderler. Diğer varyantlardan farklı olarak bu varyantta, iki

sevgilinin evlenmesi konusunda 7 kardeşin yanında, kızın annesinin kararı da söz konusu oluyor. G₁'de ise bu motif bulunmuyor.

Bazı varyantlarda geçen "yayla senedi" ifadesiyle anlatılmak istenen "yaylanın tapusu" olmalıdır. Senet sözcüğünün sözlük anlamı; "1. dayanılacak şey, 2 belgit, 3. tapu, 4. kuvvetli delil olabilecek söz'dür."¹ Burada da kahramanın babasına ait olan yaylayı, kahramanın sevgilinin ailesine (erkek kardeşlerine) verme durumu söz konusudur. Senet, tapu anlamında kullanılmıştır.

Söz kesme, evlenme isteğinin açıkça dile getirilmesi amacıyla erkek tarafının kız evine gitmesinin ardından, kız tarafının olumlu yanıt vermesi ile evlenecek olan çifte akrabalarının da bir araya geldiği bir toplantıda yüzük takılmasıdır. Bu, yörelere göre değişebilir. Her yörede yüzük takılmaz. Ankara ve çevresinde bu törene "şerbeti içilme", "tatlısı yenme" adları da verilir. Söz kesme töreninin esasında daha sonraki aşamalarda yapılacak işler, alınacak-verilecekler, düğün tarihinin kararlaştırılması vb. vardır. Söz kesmenin ardından yapılan bir adet de "nişan" törenidir. Genellikle kız evinde yapılır. Erkek tarafı kıza takı takar.²

7. Kırk günlük mühlet verme:

Mah Mihri'nin kardeşleri yaylaya döner, Tekin Han'dan düğün hazırlığı için 40 gün mühlet isterler, kızı Kara Han'a vermeyi kararlaştırıp akşam toplanır, giderler.

Cönk₁'de Mahı Mihri'nin kardeşleri yaylaya döner, kızı Kara Han'a vermeye karar verir, padişah'tan düğün hazırlıkları için 40 gün süre isteyip, 30. gün kaçarlar. Cönk₂'de Geylan yaylasına dönen

¹ Ferit Devellioğlu, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, 1986.

² Ayrıntılı bilgi için bakınız, A. Maden "Evlenme ve Evlenme Şenlikleri", Aile Ansiklopedisi, 2. C., s.493-505.

Mahı Mihr'in kardeşleri, kızı Kara Han'a vermezsek memleketimize dönemeyiz diyerek, düğün için 40 gün mühlet isterler ve kaçmaya karar verirler. Eberhard'ın yayınladığı varyantta bazı hainler Mahmihri'nin Hurşut'la nişanlandığını Karagöz'e bildirir. Karagöz kampa gelir, Mahmihri'yi kaçıtır. ÜA'da Mahmihri'nin ninesi kızın Hurşid'e "gel beni al" dediğini kardeşlerine söyler, kardeşleri de kızar ve toplanıp giderler. HA'da zengin kızları Hurşid'in kendilerini almadığına kızar, Haltey(?) Kadın'ın yardımıyla Karayüz Han'a Mahi Meri'nin yerini bildirirler. Karayüz Han gelir, Mahı Meri'yi kaçıtır. ŞB'de Mahi'nin büyük ağabeyi eve döner, kızı amcasının oğluna vermeye niyetlenir ve toplanıp göçerler. PE'de ise bezirgan, Hurşid'in kızına aşık olduğunu anlar ve kızını Hurşid'e vermemek için oradan kaçar. TB₂'de Mehru'nun kardeşleri yaylaya döner, içlerinden biri kızı vermekten vaz geçer ve Tekin Sultan'dan 40 gün zaman isterler. Kızı Kara Han'a vermeyi kararlaştırıp bir gece kaçarlar. B₁'de Mah Mihri'nin kardeşleri Tekin Han'dan 40 gün mühlet isterler ve kaçarlar. B₂'de 40 gün mühlet isteme motifi bulunmuyor. 7 kardeş sözlerinde durmayıp kızı Kara Han'a vermeyi kararlaştırıp kaçarlar. G₁'de Mah Mihri'nin babası oymağını toplayıp gider. G₂'de kızın bir amcasının oğlu vardır, kızın Hurşid ile evlenmesine razı olmaz ve kızın babası da onun sözünü dinleyip, oradan kaçar. AP'de ise, Mah Mihri'nin annesi kızını Kara Han'la evlendirmeye karar verir ve memleketlerine dönerler.

Halk edebiyatı türlerinin çoğunda karşımıza çıkan "40 gün mühlet verme" motifi genellikle zaman kazanmak için kahramanın ya da yakınlarının başvurduğu bir çaredir. Örneğin: Tahir ile Zühre hikayesinde, Zühre bir bezirganbaşı ile evlendirilmek istenir ve

zaman kazanmak için kırk günlük bir süre ister.¹ (Thompson, Motif-Index: Mot. Z 71.12, Formulistik sayı 40).

8. Aşk uğruna çekilen mihnetlerin başlaması:

Hurşid Mah Mihri'den haber getiren Hoca Kadın'ı yaylaya yollar, Hoca Kadın gelip Mah Mihri'nin gittiğini söyler. Hurşid yaylaya gider, orada ocak taşının altında Mah Mihri'nin bıraktığı mektubu bulur. Mah Mihri'nin peşinden Kırk Konak'a doğru yola çıkar.

TB₂'de Hurşid Koca Nine'yi yaylaya yollar. Nine elip Mehru'nun gittiğini haber verir, Hurşid atına binip yaylaya gider, dolaşırken ocak taşının altında Mehru'nun nereye gideceğini bildirdiği, mektubunu bulur, kızın gittiği yere doğru yola çıkar. Cönk₁'de Hurşid dadısını Mahı Mihri'den haber almaya gönderir, Mahı Mihri'nin gittiğini öğrenir, sabah yaylaya çıkar ve kızın ocak taşının altına-pabucunun içine saklayıp-koyduğu mektubu bulur, İçmean'a doğru yola çıkar. Cönk₂'de Hurşid Hoca anayla Mahı Mihri'ye selam yollar, Hoca ana Mahı Mihri'nin gitmiş olduğunu söyler, Hurşid yaylaya çıkar. HA'da Hurşid Konya Ovası'na çıkar. Mahmihri'nin yazdığı ve pabucunun içine koyup ocak taşının altına bıraktığı mektubu bulur, Mahmihri'nin ardından yola çıkar. ÜA'da Hurşid Mah Mihri'nin evine gider, ocak taşının altında mektubunu bulur, yanına 2 kişi alıp Gence'ye doğru yola çıkar (Burada Mah Mihri bir kürt beyinin kızıdır ve göçebe hayatı yaşamıyor). ŞB'de Hurşid Mahmihri'nin çadırının olduğu yere gelir, ocak taşının altında Mahmihri'nin bıraktığı mektubu bulur, onu aramak için arkadaşları ile yola çıkar. Eberhard'ın yayınladığı varyantta Hurşut Mahmihri'yi görmeye gelir, Mahmihri'nin erkek kardeşinin ocağın külleri arasına sakladığı mektubu bulur. B₁'de Hurşid yaylaya gider, Mah Mihri'nin

¹ Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre, s.190.

biraktığı mektubu bulur, atına binip yola çıkar. B₂'de Mah Mihri Hurşid'e haber gönderir, Hurşid 2 gün sonra yaylaya gelip, Mah Mihri'nin bıraktığı mektubu bulur ve yola çıkar. G₁'de Hurşid Mah Mihri'nin bulunduğu yere gelip, ocak taşının üstünde bir mektup bulur ve Mah Mihri'nin arkasından yola çıkar. G₂'de Hurşid av bahanesiyle Mah Mihri'yi görmek için Arap kölesiyle koruluğa gider, ocak taşının üzerinde Mah Mihri'nin bıraktığı mektubu bulur ve adamlarıyla yola çıkar. AP'de Hurşid bir gün yaylaya çıkar, Mah Mihri'nin gittiğini görüp, sevgilisini aramak üzere yola çıkar.

Kahramanın sevgilisinin ardından yollara düşüp onu araması halk hikayelerinde yaygın olarak kullanılan bir motiftir. Örneğin: Kerem ile Aslı hikayesinde Kerem yanına Sofu'yu da alarak Aslı'ya aramak üzere Isfahan'dan ayrılır.¹ Elif ile Mahmud hikayesinde ise Mahmud Elifi bulmak üzere, anne ve babasının rızasını da alarak, yola çıkar.²

"Aşk uğruna çekilen mihnetlerin başlaması" halk masallarında da yaygındır. Örneğin: "Billur Köşk" (Billur Köşk, s.21), "Sabır Taşı" (Billur Köşk, s.73), "Sefa ile Cefa" (Billur Köşk, s.188), "Hüsnu Yusuf Şehzade" (Zaman Zaman İçinde, s.145). (TTV. 188)

9. Kahramanın sevgilisinden haber alması:

Hurşid yolda bir çobana rastlar, çoban Mah Mihri'den haber verir.

Cönk₁'de Hurşid bir yaylada rastladığı çobandan Mah Mihri'nin haberini alır. Eberhard'ın yayınladığı varyantta Hurşut, Mahmihri'nin önceden konuşup durumunu haber verdiği çobana rastlar. HA'da Hurşid yolda rastladığı çobandan Mah Meri'nin

¹ Kerem ile Aslı, s.44.

² Elif ile Mahmud, s.30.

haberini alır. ŞB'de yolda rastladığı çoban Hurşid'e yolu gösterir. ÜA'da Hurşid yolda rastladığı bir gelinden Mahmihri'yi sorup, haber alır. PE'de motif farklılık gösteriyor. İsfahan'a gelen Hurşid, Mah Mihri'nin para verip çeşmenin başına oturduğu bir nineye rastlar, Mah Mihri'yi sorar. TB₂'de Hurşid bir yaylaya çıkar, bir çobanla karşılaşır, çoban Hurşid'e Mehru'dan haber verir, Hurşid'i bir gece misafir eder. B₁'de Hurşid çobanla konuşur. B₂'de ise Hurşid yolda rastladığı çobana o gece misafir olur, çoban Mah Mihri'nin orada 3 gün kaldığını ve Hurşid'e haber bıraktığını söyler. G₁'de Hurşid yolda bir çobana Mah Mihri'yi sorar. AP'de Hurşid'in yolda rastladığı çoban Mah Mihri'nin Karadağ'a gittiğini söyler. G₂'de bu motif bulunmuyor.

Burada kahraman, sevgilisinin nereye gittiğini yolda rastladığı kişilere sorarak sevgilisini bulmaya çalışmaktadır (TTV. Kahramanın sevgilisini (kayıp sevgiliyi) araması: 198, 208, 210, 212 III, 213, 215, 236).

10. Kahramanın sevgilisinin memleketine gelmesi:

Hurşid İçmean şehrine gelir, çeşme başında rastladığı yaşlı kadına misafir olur, dolaşırken Mah Mihri'nin arkadaşı olan Yüz Kula adında bir kız ile tanışıp derdini anlatır, akşam yaşlı kadının evine gider.

TB₂'de Hurşid 10 gün sonra İçmean şehrine gelir, çeşme başında yaşlı bir kadına rastlar ve o gece ona misafir olur, dolaşırken has bahçeye gider, orada Yüz Kula adında bir kız ile konuşur, derdini anlatır. B₂'de Hurşid 10 gün sonra İçmean'a gelip sokakta rastladığı yaşlı bir kadına misafir olur, seyrangahta gezer, orada bir bey kızı Hurşid'i kahve içmeye çağırır, Hurşid ona derdini söyler. Cönk₁'de Hurşid İçmean'a gelir, çeşme başında karşılaştığı Hasret Kadın'a misafir olur, seyrangahta gezerken bir bey kızı olan Yüzkula ile

konuşur. Eberhard'ın yayınladığı varyantta Hurşut Mahmihri'nin düğününe gider, 3 oğlu olan bir kadında kalır. HA'da Hurşid, bir ihtiyarın atının terkisine binip göz yumup açıncaya kadar geldiği kuyunun başında rastladığı Emnece Kadın'a misafir olur. ÜA'da Gence'ye gelen Hurşid, biraz para verip, bir nineye misafir olur. ŞB'de Hurşid yolda karşılaştığı Ağ Kız'ın ilenmesi sonucunda 7 yıl dağlarda gezer ve bir köye gelir, burada rastladığı yaşlı kadın Hurşid'i misafir eder. B₁'de Hurşid İçmean şehrine gelip, Mah Mihri'nin evleneceğini öğrenir, bir beyin kızı olan Yüzkullu'ya derdini söyler. G₁'de Hurşid Mah Mihri'nin memleketine gelir, ihtiyar bir ninenin çadırına konuk olur. G₂'de kızın çadırının bulunduğu yere gelen Hurşid, bir çadırın içine girer, oradaki yaşlı kadın Hurşid'i misafir eder. AP'de Hurşid Karadağ'a gelir, Mahmihri'yi Kara Han'a verdiklerini öğrenir (Thompson, Motif-Index: Mot. T 92, Aşkta hasım engeli).

Halk hikayelerinin bir çoğunda yinelenen bu motif, halk masallarında da karşımıza çıkar. Kahraman sevgilisini aramak üzere evinden ayrılır ve yolda rastladığı bazı iyi insanlardan ya da olağanüstü varlıklardan yardım görür. Çoban, bezirgan, çiftçi gibi yardımcı insanlar yanında derviş, ak sakallı ihtiyar, Hızır gibi dini nitelikli kişi veya varlıklar kahramana yardımcı olur. 3 gün, 7 gün veya, burada olduğu gibi, 10 gün sonra kahraman sevgilisinin meleketine varır. Örneğin: Kerem ile Aslı hikayesinde Kerem araya araya, Aslı'nın Kayseri'de olduğunu öğrenir ve bir gün Kayseri'ye gelir.¹ Melikşah ile Güllü Han hikayesinde ise, Yemen padişahının bezirganbaşısı yolda rastladığı Melikşah'ı Güllü Han'ın memleketine getirir.² Elif ile Mahmud hikayesinde Mahmud falcı olan arkadaşından Elif'in yerini öğrenir, ertesi gün gider.³

¹ Kerem ile Aslı, s.175.

² Melikşah ile Güllü Han, s.41.

³ Elif ile Mahmud, s.39.

Bu motife mesnevilerde de rastlıyoruz. Örneğin: Süheyl ü Nev-Bahar'da Süheyl resmini görüp aşık olduğu Nev-Bahar'ın Çin padişahının kızı olduğunu öğrenir ve onu bulmak için Çin'e doğru yola çıkar.¹

Hikayemizde bu motifin beraberinde -kahramanın yola çıkışından sevdiği kızın memleketine gelişine kadar olan bölümde-kahramanın yoldaşlarının (Arap, bir kaç kişi, arkadaşları, 40 arkadaşı vb) kahramandan ayrılarak dağlarda harami (eşkiya) olduklarını görüyoruz.

11. Sevgilisinin düğününe son günde yetişme:

Hurşid, Hasret Kadın ile dertleşir, Hasret Kadın Mah Mihri'nin evleneceğini ona söyler, Hasret Kadın Kara Han'ın yanında çalışan 3 oğlunu "anneniz ölüyor" diye haber yollayıp çağırır, oğulları gelir, Hasret Kadın Hurşid'in durumunu anlatır.

TB₂'de Hurşid Hasret Kadınla konuşur, Hasret Kadın Hurşid'in Mehru'ya aşık olduğunu anlar, Mehru'nun Kara Han ile düğününün olduğunu söyler, Hurşid üzüntüsünden bayılır, Hasret Kadın sarayda çalışan 3 oğlunu "anneniz ölüyor" diye çağırır, Hurşid'i bir oğul kabul ettiğini ve durumunun ne olduğunu oğullarına anlatır, Hurşid'i Mehru'ya kavuşturmalarını söyler. Cönk₁'de Hasret Kadın, Karahan'ın yanında çalışan 3 oğlunu "anneniz ölüyor" diye hileyle çağırır ve onlara Hurşid'in Mah Mihri'ye aşık olduğunu söyler. B₁'de Hasret Kadın Hurşid'in aşık olduğunu anlar, Hurşid'i, Mah Mihri'yi görmesi ve oğullarının yardımıyla kızı kaçırmaması için Kara Han'ın sarayına yollar. B₂'de Hasret Kadın Hurşid'in derdini öğrenir, Mah Mihri'nin düğünü olduğunu söyler, Hurşid'in üzüntüden aklı başından gider. Hasret

¹ Cem Dilçin, Süheyl ü Nev-Bahar, s.84.

Kadın sarayda çalışan 3 oğlunu çağırır, Hurşid'i saraya başka bir kimlikle sokmalarını söyler. G₂'de ihtiyar kadın Hurşid'in derdini öğrenir, Mah Mihri'nin Kara Oğuz Han ile düğünü olduğunu söyler, Han'ın yanında çalışan 2 oğlunu çağırıp Hurşid'e yardım etmelerini ister. AP'de Hurşid, Karadağ'da rastladığı yaşlı kadına derdini anlatır, Kadın Kara Han'ın yanında çalışan 3 oğluna, "bu hak aşığıdır" deyip Hurşid'e yardım etmelerini söyler (Thompson, Motif-Index: Mot. N 825.3, Yaşlı kadın yardımcı). Eberhard'ın yayınladığı varyantta ve sözlü gelenekten derlenmiş olan diğer 4 varyantta motif farklılık gösterir: Hurşut misafir olduğu kadına nişan yüzüğünü verir, kadın yüzüğü bir tas çorba içine koyar ve aşk hastası olan Mahmihri'ye götürür. HA'da Emnece Kadın yüzüğü bir bardak süt içinde Mah Meri'ye götürür. ŞB'de yaşlı kadın Hurşid'in nişan yüzüğünü bir tabağa koyar, üzerine ekmek doğrar ve Mahmihri'ye yedirmeye gider.

Bu motif halk masallarında yaygın olarak kullanılır. Yüzük bir tanınma nişanıdır. Örneğin: "Ahu Melek" (Zaman Zaman İçinde, s.141), "Çember-Tiyar" (Az Gittik, Uz Gitti, s.158). (TTV. Tanınma nişanı olarak yüzük: 95 IV, 98 III, 61 III, 192 III, 157 III, 189 III, 215 III, 227 III, 233 III; Thompson, Motif-Index: Mot. H 94, Yüzük tanınma nişanı). G₁'de bu motif bulunmuyor.

Bu motif diğer halk hikayelerinde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Örneğin: Tahir ile Zühre hikayesinde annesi Zühre'yi bir bezirganbaşı ile nikahlar, bu arada Tahir'in öldüğü haberini yayar, düğün kurulur, Tahir düğünün son günü gelir.¹ Kerem ile Aslı hikayesinde babası Aslı'yı bir Ermeni oğluyla nişanlayıp düğün tedarikine başlar, Kerem, düğün günü Halep Paşası'nın kahyasının yardımıyla Aslı'ya kavuşur.² Bu motif halk

¹ Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre, s.74.

² Kerem ile Aslı, s.215-217.

edebiyatının diğer türlerinde de kullanılır. Örneğin: Dede Korkut Hikayelerinden Bamsı Beyrek hikayesinde Yalancı oğlu Yaltacuk "Beyrek öldü" diyerek Banu Çiçek ile küçük düğün yapar, büyük düğünün olduğu gün Beyrek gelir.¹

12. Kahramanın türkü söyleyerek kendini sevgilisine tanıtması:

Hasret Kadın'ın oğulları, "amcamızın oğlu" diye Hurşid'i Kara Han'ın yanına getirirler, Hurşid'in Genç Karabağ'ın gelmiş bir aşık olduğunu öğrenen Kara Han Hurşid'e "Mah Türküsü"nü söyletir, Mah Mihri Hurşid'in sesini duyar, Hurşid'i tanır ve hareme çağırır.

TB₂'de Hasret Kadın'ın oğulları Hurşid'i "amcalarının oğlu" diye Kara Han'a tanıtırlar. Kara Han Hurşid'i aşıkların toplandığı kahveye yollar, kahvedekiler Hurşid'i Han'ın huzuruna getirirler, Kara Han Hurşid'in Karabağlı olduğunu öğrenir. Mehru için söylenen beyitlerden söylemesini ister, Mehru Hurşid'in sesini tanır ve yanına çağırır. Cönk₁'de Hasret Kadın'ın oğulları Hurşid'i "amcamızın oğlu" diye Karahan'a tanıtırlar. Karahan Hurşid'in Genç Karabağlı olduğunu öğrenir ve "Mah Türküsü"nü söyletir. Eberhard'ın yayınladığı varyantta, Hurşut misafir olduğu kadının verdiği ziyafette türkü söyler. SB'de Hurşid düğüne giderken Mahmihri'nin penceresinin altında türkü söyler. Mahmihri Hurşid'i yukarı çağırır. HA'da Hurşid Mahı Meri'nin penceresi altında türkü söyler, Karayüzhan Hurşid'i yakalatıp, öldürmeleri için cellatlara verir. ÜA'da nine Hurşid'i "oğlum" diye tanıtarak düğüne getirir. Hurşid türkü söyler. B₁'de Hurşid Hasret Kadın'ın oğularının yardımıyla Karahan'ın sarayına girer, Karahan Hurşid'e Mah Mihri için Karabağ'da söylenen türküyü söyletir, Mah Mihri Hurşid'i yanına

¹ Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı, s.80.

çağırır. B₂'de Hasret Kadın'ın oğulları "amcamızın oğlu" diyerek Hurşid'i Karahan'a tanıtırlar, 5-6 yıl Karabağ'da kaldığını, güzel saz çaldığını söylerler. Karahan Hurşid'e "Karabağlı Hurşid'in türkülerinden söyle" der. Hurşid'in söylediği türkülerini duyan Mah Mihri Hurşid'i has bahçeye çağırır. G₂'de Hurşid'i misafir eden kadının oğulları "bir saz şairi konuğumuz var" diyerek Hurşid'i Han'ın yanına getirirler. Kara Oğuz Han Hurşid'in Kandeharlı olduğunu öğrenince. "Hurşid ile Mah Mihri" türküsünü söyler. Bu varyantta Mah Mihri'nin Hurşid'i tanınması motifi farklıdır. İhtiyar kadın Hurşid'in sözlendikleri zaman Mah Mihri'den aldığı yüzüğü bir bardağa koyar, üstüne süt doldurur. Mah Mihri sütü içer, bardağın dibinde yüzüğü görür ve Hurşid'in geldiğini anlar. AP'de ise, ihtiyar kadının oğulları Hurşid'i gizlice saraya sokar ve Mah Mihri'nin yanına getirirler. G₁'de bazı eksiklerle beraber, Hurşid misafir olduğu çadırda, akşam eğlence sırasında sazını eline alıp, türkü söyler. Bu motif de halk hikayelerinde sıklıkla kullanılan dönüş motiflerinden biridir. "Sevgilinin düğününe son günde yetişme" motifinden sonra gelir. Uzun zaman sevgilisinden ayrı kalan kahraman geri döndüğünde kendini tanıtmak, döndüğünü haber vermek için sazını eline alıp, türkü söyler. Örneğin: Tahir ile Zühre hikayesinde Tahir bir öğle vakti Zühre'nin köşkünün yanına gelir ve söylediği türkülerle Zühre'yi haberdar eder.¹ Bamsı Beyrek hikayesinde de, Beyrek, Banu Çiçek'in elindeki yüzüğü görünce bir deyiş söyler. Banu Çiçek Beyrek'i tanır.² Kahraman, özellikle halk hikayelerinde, bir saz şairidir. Üstelik hak aşığıdır, badeli aşıktır. O, pîr elinden bade içerek bu vasfı kazanmıştır. Sevgilisinin düğününe son gününde yetişir. Uzun zaman gurbette dolaşmıştır. Düğün evinde kendini ancak sazı ve sözüyle sevgilisine tanıtabilecektir. Yine aşığın, duygularının

¹ Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre, s.72.

² Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı, s.85-86.

yoğun olduğu zamanlarda baş vurduğu sazı, onu sevgilisine tanıtmada yardımcı olmaktadır. Varyantlarımızdan G₂'de ve yukarda sözünü ettiğimiz Bamsı Beyrek hikayesinde görüldüğü gibi burada tanınma nişanı olarak "yüzük" motifi ile karşılaşırız. Kahraman sevgilisine, ondan daha önce almış olduğu, yüzüğünü gönderir ve sevgilisi yüzüğü görünce kahramanın dönmüş olduğunu anlar.

13. Kahramanın sevgilisini kaçırmaması:

Hurşid ile Mah Mihri o gece Hasret Kadın'ın oğullarının yardımıyla Kara Han'ın sarayından kaçarlar. Bir çeşme başında durup, dinlenirler, Hurşid uyur, o sırada askerlerin geldiğini gören Mah Mihri ağlar, Hurşid uyanır, atlarına binip savaşmak üzere beklerler.

TB₂'de Hasret Kadın'ın oğullarından kadehcibaşı olan Kara Han ve çevresindekilere içki verir, onları sarhoş eder, harem kethüdası olan, Mehru'yu haremden çıkarıp Hurşid'e kavuşturur, imrahor da onlara iki at verir, Hurşid ile Mehru kaçarlar, bir çeşme başında Hurşid namaz kılıp uyur, o sırada Mehru arkalarından asker geldiğini görüp ağlar, Hurşid uyanır. B₁'de Hurşid Hasret Kadın'ın oğullarının yardımıyla, Mah Mihri'yi alır, kaçar, sabah Kara Han ve adamları peşlerine düşer, Mah Mihri Kara Han'ın geldiğini görüp ağlar. B₂'de Kara Han içip sızar, Hurşid ile Mah Mihri birer ata biner, kaçarlar, bir çeşme başında durur, abdest alıp namaz kılarlar, Hurşid uyur, Mah Mihri uzaktan askerlerin geldiğini görüp ağlar, Hurşid uyanır. G₁'de Hurşid Mah Mihri'yi alıp kaçar, arkadaşlarının yanına gelir. G₂'de Kara Oğuz Han içki içmeye başlayınca ihtiyar kadının oğlu içkisini çok verir. Han sızar, kadının ahır ağası olan oğlu iki at hazırlar ve Hurşid ile Mah Mihri kaçarlar, sabah Hurşid'in adamlarını bıraktığı mağaraya gelirler. Cönk₁'de Karahan'ın içki

meclisi kurulur, herkes sarhoş olur, Hasret Kadın Mahı Mihri'yi Hurşid'in yanına getirir, imrahorun verdiği atlara biner, kaçarlar. Eberhard'ın yayınladığı varyantta ziyafetten sonra herkes sarhoş olur ve Hurşut ile Mahmihri kaçar. HA'da Mahı Meri cellatlara para vererek Hurşid'i kurtarır, Emnece Kadın'ın oğullarının yardımı ile, Karayüzhan sarhoş olunca onu kilitleyip, Hurşid ile Mahı Meri kaçarlar. ÜA'da herkes sarhoş olunca Hurşid ile Mahmihri kaçar. ŞB'de Karaman Beyi Mahmihri'nin yanına gelir, şarap içer, sarhoş olur, Mahmihri ile Hurşid kaçarlar. PE'de ise motif farklıdır. Hurşid'in misafir olduğu nine, Mahı Mihr'in babasına, kızını Hurşid'e vermek istemeyince, kızı köyün dışındaki ormana atmasını söyler. Hurşid'i de ormana gönderir. Hurşid ile Mahı Mihr buluşup, kaçarlar. AP'de ise ihtiyar kadının oğullarının yardımıyla Hurşid ile Mahmihri saraydan kaçarlar, sabah bir çeşme başında dinlenip tekrar yola çıkarlar. Bu varyantta Hurşid ile Mahmihri'nin Kara Han veya adamları ile karşılaşması, savaşması bulunmuyor. G₁ ve G₂'de Hurşid kendi arkadaşlarının yanına gider. Yine Kara Han ile savaşma motifi yoktur.

Bu motifler arasında bir de sevdiğini sınama motifi ile karşılaşıyoruz. Esas aldığımız metinde Mah Mihri Hurşid'in kendine olan sevgisini ve bağlılığını sınar, Hurşid'e "pek çok cana kıyılacak, gel biz ayrılalım" der, Hurşid kabul etmez, o zaman Mah Mihri Hurşid'in kendine bağlılığına inanır. B₂'de aynı motif aynı şekilde kullanılmıştır. Motif iki varyantta farklılık gösterir. G₁'de Hurşid Mah Mihri'yi sınar. Kanlı gömleğini yollayıp, Mah Mihri'nin kendisini ne kadar sevdiğini sınar. G₂'de de motif aynı şekilde kullanılmıştır (TTV. Gelin kocasının sadakatini sınamak ister: 85 III).

Sevgililerin birlikte kaçmaları motifine mesnevilerde de rastlıyoruz. Örneğin, Süheyl ü Nev-Bahar'da, Nev-Bahar'ın babası ile

2 erkek kardeşi, kaçmalarına engel olmasınlar diye, sarhoş edilir ve 2 sevgili birlikte kaçarlar.¹ (TTV. Sevgiliyi kaçırma: 105, 173 V, 215 IV, 356).

14. Engelin ortadan kaldırılması:

Kara Han askeriyle gelip Hurşid'e saldırır, Mah Mihri ok atıp, Kara Han'ı öldürür, askerler dağılır.

TB₂'de Kara Han gelip Hurşid'e saldırır, Mehru arkasından Kara Han'ı mızrak ile öldürür. B₁'de Kara Han kılıç ile Hurşid'e saldırır, Mah Mihri'nin attığı ok Kara Han'ın göğsüne saplanır, Kara Han ölür. Cönk₁'de Hudşid ile Mahı Mihri arkalarından gelen askeri yener, kralı öldürürler. Eberhard'ın yayınladığı varyantta sevgililerin arkasından gelenler onları bir kuyunun başında bulurlar, Hurşut Karahanoğlu'nu Hızır'ın yardımıyla öldürür. HA'da Karayüzhan'ın arkalarından geldiğini gören Hurşid ile Mahı Meri karşı dururlar, Mahı Meri Karayüzhan'ı öldürür. ŞB'de Karaman Bey ayılınca peşlerine düşer, Hurşid ile Mahmihri'ye saldırır, Mahmihri Karaman Bey'i öldürür. ÜA'da motif, masal motifiyle karıştırılmıştır. Hurşid etraflarının adamlarca sarılmış olduğunu görür, elindeki usturayı sallar, "dağlar taşlar ustura kesilin" deyince, her yer ustura olup güvey ölür (TTV. Ustura (bıçak): 374 III). Yaygın bir masal motifi, bu varyantta karşımıza çıkıyor. Bu motif masalarda, genellikle dev karısından kaçan kahramanın yanına aldığı iğne, tarak, sabun, su gibi nesnelere yardımıyla tehlikelerden kurtulması biçiminde kullanılır. Örneğin: "Mercan Kız" masasında, dev karısından kaçan kahraman ile Mercan Kız yanlarına iğne, sabun su alırlar. Arkalarından dev karısı yetişince Mercan Kız iğneyi atar, her yer iğne tarlası olur (Billur Köşk, s.252,253). Çember-Tiyar masasında,

¹ Cem Dilçin, Süheyl ü Nev-Bahar, s.84.

kahraman ve sevgilisi yanına bir tarak, bir sabun, bir ibrik su alır, dev karısından kaçır. Dev karısı kahramana yetişince, kahraman sevgilisine tarağı attırır, her yer diken kesilir (Az Gittik, Uz Gittik, s.161).

B₂'de Kara Han Hurşid'e saldırır ve atından düşüp ölür, askerler dağılır. G₁ ve G₂'de bu motif bulunmuyor. AP'de ise Mahmihri'nin gittiğini öğrenen Kara Han, adamlarını Hurşid ile Mahmihri'nin peşinden yollar.

Halk hikayelerinin pek çoğunda kahraman ile sevgilisini ayıran bir takım kişiler ve kahramanın sevgilisinin zorla evlendirilmek istendiği bir erkek vardır. Bu kişi iki sevgilinin kavuşmasına önemli bir engeldir. Bu engelin ortadan kalkması ile iki sevgili birbirine kavuşur. Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde Mah Mihri Kara Han ile evlendirilmek üzereyken Hurşid gelir ve beraber kaçarlar. Arkalarından gelen Kara Han'ın ölmesi ile engel ortadan kalkar. Bu kişi, bazı hikayelerde, kahramanın ya da sevgilisinin ailesinden biri de olabilir. Örneğin: Tahir ile Zühre hikayesinde Tahir, Zühre'ye kavuşmasına engel olan Zühre'nin babasını öldürür ve iki sevgili birbirlerine kavuşurlar.¹ Ferhat ile Şirin hikayesinde ise engel, Şirin'in teyzesi Mehmene Banu'dur. Ancak bazı hikayelerin sonu trajiktir. Ferhat ile Şirin de buna örnektir.²

Bu motifle beraber bir başka kadın tipi karşımıza çıkıyor. Sevdiğine yardım eden, savaşan kadın kahraman. Hikayemizde Mah Mihri Hurşid ile birlikte, Kara Han'la savaşır. Kara Han'ı ok atmak suretiyle öldürür. Genellikle destan türünde bu tip kadınlar karşımıza çıkar. Erkek kahramanın yanında yer alan, dövüşen, savaşan, düşmanı yenen, aktif bir kadın kahraman söz konusudur.

¹ Fikret Türkm, Tahir ile Zühre, s.78.

² Ferhat ile Şirin, s.21.

Dede Korkut Hikayelerinde bu tip kadınlar sıkça karşımıza çıkar. Örneğin: Bamsı Beyrek hikayesinde Banu Çiçek, Beyrek ile güreş tutmak ister.¹ (TTV. Kahramanın karısı bir çok askeri mağlup eder: 215 IV, 247 III).

Rakip olarak halk hikayelerinde iki sevgiliyi ayıran kişi genellikle kahramanın sevgiliyle evlenmek isteyen kişidir. Bu kişi Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde Kara Han, bir varyantta Kara Oğuz Han adında biri olarak karşımıza çıkar. Birçok halk hikayesinde de Kara sıfatıyla adlandırılan bu kişiler "sembolik isim" motifine dahildir. Örneğin: Tahir ile Zühre hikayesinde, Zühre ile evlenmek üzere olan Kara Batır adlı bir rakip vardır.² (Thompson, Motif-Index: Mot. Z 133, Sembolik renk: Kara (Siyah)).

15. Eşkiyanın yardım etmesi:

Hurşid ile Mah Mihri yolda haramilerin eline düşerler. haramibaşı Mah Mihri'ye göz koyar, bir Arap'a Hurşid'i götürüp öldürmesini söyler. Arap Hurşid'i götürür, Hurşid bir türkü söyler, Arap Hurşid'in azad ettiği kölesidir. Hurşid'i tanır, af diler. Hurşid'i bırakır, geri döner ve haramilerin içkilerine ilaç koyar, haramiler uyuyunca Hurşid ve Mah Mihri'yle birlikte kaçar.

TB₂'de Hurşid ile Mehru yolda bir ateş görürler, memlekete geldiklerini sanıp yanına giderler ve 40 haydutla karşılaşır. Haydutlar Mehru'yu alır, Hurşid'i Arap cellada verirler, Arap Hurşid'i götürür, Hurşid sazını eline alıp Arap'a derdini anlatır, Arap Hurşid'i tanır. Hurşid'in gömleğini koyun kanına bulayıp haydutlara getirir. İçki meclisi kurulur, haydutlar sarhoş olur, Arap ve Hurşid hepsini öldürür, Mehru'yu da alıp memleketlerine giderler. Cönk₁'de Hurşid

¹ Muharrem Engin, Dede Korkut Kitabı, s.64.

² F. Türkmen, Tahir ile Zühre, s.52, 53.

ile Mahı Mihri yolda bir hana girer, oradaki haramilerin eline düşerler. Arap Hurşid'i öldürmeye götürür. Hurşid kendini tanıtır. Arap Hurşid'in atındaki kanlı gömleği ağasına götürür ve Hurşid'in kılıcını ister. Kılıcı Hurşid'e atar, Hurşid de kılıcı almaya gelen haramileri öldürür. Arap, Hurşid ve Mah Mihri memleketlerine dönerler (TTV. Haramiler Kahraman tarafından sırayla öldürülür: 159, 204 III, 213 III, 374 V). Eberhard'ın yayınladığı varyantta Hurşut ile Mahmihri'yi yolda gören haramiler, bir Arap yollayıp Hurşut'u öldürmesini isterler. Hurşut kendini tanıtır, Arap haramileri sarhoş eder ve Hurşut ile Mahmihri Konya'ya dönerler. HA'da Hurşid ile Mahı Meri bir mağaraya gelir, buradaki köleler Hurşid'i cellata verirler, Hurşid seyise kendini tanıtır, hep birlikte eve dönerler. ÜA'da motif biraz farklıdır. Hurşid'i dağda firavunun adamları yakalar, seyise "öldürüp bir kolunu getirmesini" söylerler, Hurşid kendini tanıtır, Hurşid daha önce bir kürt beyinin kolunu kesip heybesine koymuştur, seyis bu kolu firavuna götürür, herkesi sarhoş eder ve Hurşid ile Mahmihri memleketlerine dönerler. PE'de Hurşid ile Mah Mihr'i dağda 40 harami yakalar, Hurşid'i bir Arap öldürmeye götürür. Hurşid kendini tanıtır, Mah Mihr haramileri sarhoş edip hepsini öldürür ve Hurşid ile memleketlerine dönerler. ŞB'de Hurşid ile Mahmihri'yi yakalayan 39 kişi kızı mağaraya bırakırlar, Arap Hurşid'i öldürmeye götürür. Hurşid kendini tanıtır, Arap tanımazlıktan gelir ve Hurşid'i öldürür. Mahmihri de Arap eli kanlı gelince kendini öldürür. Bu varyantta "trajik son" ile karşılaşırız. Hikayenin bu motifinde yer alan "haramiler" varyantların çoğunda Hurşid'in arkadaşlarıdır. Hurşid, Mah Mihri'yi aramak üzere evden ayrılırken yanında gelen bu kişiler (39 arkadaşı, 40 kölesi, Arap yardımcısı, Arap seyisi) bir müddet sonra kahramandan ayrılmışlardır. Ya da kahraman gelmemelerini söylemiştir. Ancak bu kişiler padişaha ne diyeceklerini de bilemeyerek evlerine dönmemiş, dağlarda haramilik

(eşkiyalık) ederek yaşamışlardır. Hurşid evine dönerken yolda rastladığı bu kişileri tanımaz, onlar da Hurşid'i bilemez. Ancak Arap köle, Hurşid'i öldürmeye götürdüğünde söylediği türkü ile Hurşid'i tanır ve onu kurtarır.

B₂'de motif aynıdır. Hurşid ile Mah Mihri'nin yolu bir dağa düşer, orada haramiler ikisini yakalar, Hurşid'i öldürmesi için Arap cellada verirler, Hurşid kendini tanıtır, Arap Hurşid'in gömleğini bir kuş kesip, onun kanına bulayıp geri getirir. Haramiler içki içip sarhoş olur, Arap hepsini öldürür, Mah Mihri'yi Hurşid'in yanına getirir ve üçü Genç Karabağ'a giderler. G₁'de Hurşid Mah Mihri'yi kaçırp, arkadaşlarının yanına gelir. Hurşid'i tanımazlar, Hurşid'in kölesi olan Arap Hurşid'i öldürmek için götürür. Hurşid kendini tanıtır, Arap af diler ve iki sevgiliyi birbirine kavuşturur. G₂'de Hurşid Mah Mihri'yi kaçırp, arkadaşlarını bıraktığı mağaraya gelir, Hurşid zayıfladığı için arkadaşları tanımaz. Arap köle Hurşid'i öldürmek için götürür, Hurşid kendini tanıtır, Arap af diler ve iki sevgili kavuşur. B₁'de ve AP'de bu motif bulunmuyor.

"Eşkiyanın yardım etmesi" motifine başka halk hikayelerinde de rastıyoruz. Örneğin: Tahir ile Zühre hikayesinde Tahir sürgünden ilk dönüşünde yolda haramilerle karşılaşır, haramilerin başı Tahir'in hak aşığı olduğunu öğrenince, Tahir'i serbest bırakır, başı sıkışınca yardım edeceğini söyler.¹ Elif ile Mahmud hikayesinde motif farklılık göstererek yinelenmiştir. Mahmud Elif'i alıp yola çıkar, yolda 40 harami bunların önünü keser, Mahmud'un palasını alırlar. Mahmud'u kuyuya atarlar. Haramilerin reisi Elif'le evlenmek ister. Elif razı olmaz. Haramilerin reisi o gece rüyasında bir ihtiyar görür, ihtiyar Mahmud'u bırakmasını, sevgiliyle palasını geri vermesini yoksa helak olacağı söyler. Üç kez aynı rüyayı gören haramibaşı

¹ Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre, s.61.

sabah Mahmud'u kuyudan çıkartır, palasını ve Elif'i verir, onu gideceği yere kadar götürceğini söyler.¹

16. Ölüm haberi olarak kanlı gömlek getirme:

Arap köle öldürmek için Hurşid'i götürür, Hurşid kendini tanıınca, Hurşid'in gömleğini hayvan kanına bulayıp haramilerin reisine getirir.

TB₂'de Hurşid'i öldürmek için götüren Arap, Hurşid kendini tanıınca af diler ve Hurşid'in gömleğini koyun kanına bulayıp geri getirir. B₂'de Arap Hurşid'in bir padişah oğlu olduğunu öğrenir ve bir kuş kesip, Hurşid'in gömleğini bunun kanına bular, haramilere getirir. Cönk₁'de Arap Hurşid'in atındaki kanlı gömleği haramilere getirir. Eberhard'ın yayınladığı varyantta Arap Hurşid'in kan lekeli gömleği ile döner (Hurşid'i öldürmez). PE'de Arap bir kuş vurur ve Hurşid'in gömleğini kuşun kanına bulayıp haramilere getirir. G₁'de motifin fonksiyonu farklıdır. Hurşid kendini tanıtır, Arap af diler. Hurşid Mah Mihri'nin sevgisini sınamak için gömleğini kana bulayıp Arap'a verir ve Mah Mihri'ye götürmesini ister. Mah Mihri kanlı gömleği görünce, "Arap beni de öldür" diyerek ağlar. G₂'de ise Hurşid yine Mah Mihri'yi sınamak için gömleğini kırmızıya boyayıp Arap'a verir ve Mah Mihri'ye gönderir. Mah Mihri Hurşid'in gömleğini görünce hançeri eline alır, kendini öldürmeye kalkar. B₁ ve AP'de bu motif bulunmuyor.

"Ölüm haberi olarak kanlı gömlek" motifi çok tanınmış bir masal motifidir. Örneğin: "Dev Baba" masalında cellatbaşı padişahın küçük kızına acır, gömleğini alır bir kuş kesip, gömleği kuşun kanına bular (Az Gittik, Uz Gittik, s.71), "Papağan" masalında da sultanın gömleğini tavşan kanına bulayıp getirirler (Az Gittik, Uz Gittik,

¹ Elif ile Mahmud, s.57-60.

s.143), "Mercan Kız" (Billur Köşk, s.199), "Yatalak Mehmet" (Zaman Zaman İçinde, s.115), "Helvacı Güzeli" (Billur Köşk, s.31), "Tasa Kuşu" (Billur Köşk, s.111). Halk hikayelerinde de bu motif zaman zaman kullanılmıştır. Örneğin Tahir ile Zühre hikayesinde Cellat Kasım, Tahir'in gömleğini koyun kanı sürerek padişaha getirir.¹ Asuman ile Zeycan hikayesinde ise Zeycan'ın yalvarması sonucunda cellatlar Asuman'ın gömleğini isterler, "kana bulayıp, beye öldü diye götürelim" derler.²

Bu motif halk hikayeleri ve halk masalları yanında Eski Edebiyatta da vardır. Nitekim Şeyyad Hamza'nın "Yusuf ve Züleyha" adlı mesnevisinde de geçmektedir (Dehri Dilçin, Yusuf ve Zeliha, İstanbul 1956).

Yusuf'u kıskanan kardeşleri, onu birlikte ava götürüp bir kuyuya atarlar. Sonra da bir oğlak kesip gömleğini kana bulayıp babaları Yakup peygambere getirirler ve ona Yusuf'u "kurt kaptığını" söyleyip kanlı gömleği ona verirler:

"Bir oğlak bogazladılar kanına
Bulaştırdılar Yusuf'un tonuna" (s.15)

Sonra babalarına gelip:

"İnanmazsan bizlere bak tonuna
Gör tonun nice bulaşmış kanına
Yakup eder bana verin gönleği
Göreyim gönleği dereyin öğü." (s.16)

Bu motif Ahd-i Atik'ten aktarılmıştır. Bu motifin en eski belgesi Ahd-i Atik'te yer almaktadır: Yusuf'un kardeşleri bir keçi

¹ Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre, s.51.

² Asuman ile Zeycan, (Türk Halk Kitapları), s.105.

tekkesi kesip, kuyuya attıkları Yusuf'un elbisesini kana boyarlar ve kanlı elbiseyi babaları Yakup'a gönderirler. Kanlı elbiseyi gören Yakup oğlunun vahşi bir hayvan tarafından yendiğini, parçalandığını sanır (Bakınız; Hans Bruns, Die Bibel, [Genesis (Yaratılış), 37, 13] Giessen/Basel 1963,s.63).

IV. KAVUŞMA (VUSLAT) EPİZOTU:

Kahramanın sevgilisine kavuşup evlenmesi:

Hurşid, Mah Mihri ve Arap, Hurşid'in memleketine gelirler, Hurşid'in kız kardeşini Arap'a verirler, 40 gün 40 gece düğün yapılır. TB₂'de Hurşid, Mehru ve Arap ile memleketine gelir, kız kardeşini Arap'a verir, dördü için nikah yapılır. Has bahçede gezerken Hurşid Mehru'yu görür ve sazi eline alır, söyler. Babası bunu duyunca o gece Hurşid'i hareme koyarlar. Motif bu varyantta farklılık gösteriyor. Mutlu sonla biten halk hikayelerinin pek çoğunda rastladığımız "40 gün 40 gece düğün" masal motifi burada kullanılmıyor. İki sevgilinin birbirine kavuşması ise nikahtan sonra, kahramanın babasının izniyle mümkün oluyor. Burada motif sırasında bir karıştırma yapılmış olabileceğini düşünüyoruz. Cönk₁'de Hurşid ile Mahı Mihri memleketlerine gelir, düğünleri olur, evlenirler. Eberhard'ın yayınladığı varyantta Konya'ya dönen Hurşid ile Mahmihri 40 gün düğün yapıp, evlenirler. HA'da Hurşid ile Mahı Meri eve döner, 40 gün 40 gece düğün yapılır, evlenirler. ÜA'da memleketlerine gelen Hurşid ile Mahmihri'nin düğünleri olur, Hurşid kız kardeşini seyisle evlendirir. PE'de Hurşid ile Mahı Mihr memleketlerine döner ve 40 gün 40 gece yapılan düğünle evlenirler. B₁'de Hurşid Mah Mihri ile Karabağ'a gelir, 40 gün 40 gece yapılan düğünle evlenir. B₂'de Arap, Hurşid ve Mah Mihri Genç Karabağ'a gelirler, Hurşid'in kız kardeşini Arap'a verirler, 40 gün 40 gece düğün yaparak evlenirler. G₂'de Hurşid

Mah Mihri ile memleketine döner, 40 gün 40 gece düğün yaparlar. AP'de motif aynıdır. Memleketine dönen Hurşid ile Mahmihri'ye 40 gün 40 gece düğün yaparlar. G₁'de bu motif bulunmuyor.

Bu bölüm halk hikayelerinin en kısa bölümüdür. İki sevgilinin kavuşması ile hikaye mutlu son ile biter. Bu sonu diğer halk hikayelerinde de buluruz. Örneğin: Asuman ile Zeycan hikayesinde iki sevgili kavuşur, düğünleri olur, muratlarına ererler.¹ Mahmud ile Nigar hikayesinde ise düğün eğlencesi yapılır, ancak süre farklıdır. 7 gün 7 gece düğün yaparlar, iki sevgili birbirlerine kavuşurlar.² Melikşah ile Güllü Han hikayesinde 40 gün 40 gece düğün yapılır, Melikşah sevgilisine kavuşur.³ Elif ile Mahmud hikayesinde de Mahmud'la Elif'in düğünleri olup, muratlarına ererler.⁴ Sonu trajik olmasına rağmen Kerem ile Aslı hikayesinde de 40 gün 40 gece düğün motifine rastlıyoruz: Paşa, Kerem ile Aslı'ya nikah yaptıktan sonra, bir de düğünleri olur.⁵

40 gün 40 gece düğün motifine halk masallarında sık sık rastlarız. Örneğin: "Dev Baba" masalında sultan hanım padişah babasına kavuşur ve padişah kızına 40 gün 40 gece düğün yapar. (Az Gittik, Uz Gittik, s.79). "Kral Padişahının Kızı" masalında şahzade padişah tahtına oturur, sevdiği ile 40 gün, 40 gece düğün yapıp, muradına erer. (Az Gittik, Uz Gittik, s.109). "Çember-Tiyar" masalında Çember Tiyar ile sevdiği devlerden kurtulur, padişah bunlara 40 gün 40 gece düğün yapar. (Az Gittik, Uz Gittik, s.163). "Sabırtaş" masalında şehzadeye 40 gün düğün yapılır. (Billur Köşk,

-
- 1 Asuman ile Zeycan, (Türk Halk Kitapları), s.118.
  - 2 Doğan Kaya. Mahmud ile Nigar, s.147.
  - 3 Melikşah ile Güllü Han, s.56.
  - 4 Elif ile Mahmud, s.64.
  - 5 Kerem ile Aslı, s.228.

s.80). "Ağlayan Nar ile Glen Ayva" masalında Őhzade sevdiğine kavuşur ve 40 gün 40 gece düğün-dernek ederler. (Billur Köşk. s.69).

Sevgililerin kavuşması ve düğün motifleri mesnevilerde de kullanılmıştır: Süheyl  Nev-Bahar'da iki sevgili olayların sonunda birbirine kavuşur, 7 gün 7 gece süren bir düğünle evlenirler.¹

Varyantlardan ŞB'de trajik sonla karşılaşıyoruz. Kahramanı tanımamazlıktan gelen Arap, onu öldürür ve iki sevgili kavuŐamazlar. Kahramanın öldürüldüğünü öğrenen sevgilisi de kendini öldürür (Thompson, Motif-Index: Mot. T 80, Trajik aşk, Mot. T 81, AŞk için lmek).

Burada formulistik 3, 7, 40 sayıları da karşımıza çıkar (Thompson, Motif-Index: Mot. Z 71.1, Mot. Z 71.5, Mot. Z 71.12).

¹ Cem Dilçin, Süheyl  Nev-Bahar, s.84.

VI. HURŞİD İLE MAH MİHRİ HİKAYESİNİN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ

1. Nesir-Nazım:

Hurşid ile Mah Mihri hikayesi biçim olarak nesir-nazım karışıktır. Nesir kısmı hikayenin epizotlarının ve motiflerinin olay örgüsünü kurduğu kısımdır. Nazım kısmı ise, kahramanın ve çevresindeki kişilerin karşılıklı konuşmaları ya da duygularını dile getirdikleri şiirlerden oluşmaktadır. Kahraman duygularının yoğun olduğu zamanlarda sazını eline alır ve bir türkü söyleyerek derdini anlatır. Bazan kahramanın karşısındaki kişi de bir türkü söyleyerek kahramana cevap verir. Kimi zaman da bu, "karşılıklı olarak söylenen türkü" biçiminde karşımıza çıkar. Genellikle, kahramanın sevgilisinin ardından çıktığı gurbet yolunda karşılaştığı kişiler, sevgilisinden haber almak için, sorduğu sorular ile bu kişilerin kahramana verdiği cevaplar, karşılıklı türkülerin içeriğini oluşturur.

a. Manzum Unsurlar:

Türk halk hikayelerinde biçim, manzum-mensur karışıktır demiştik. Manzum parçalar hikayelerde, genellikle duyguların en yoğun olduğu zamanlarda karşımıza çıkar. İlk manzum parçalar, kahramanın rüyasında gördüğü bir dervişin elinden bade içmesi ile saz çalma yeteneğini kazanması ve bir güzele aşık olmasından sonra ortaya çıkar. Hikaye kahramanı çok zaman telle söylemeyi dille söylemeye tercih eder. Her gittiği yerde ilgi görüp beğenilir. Bir "Hak Aşığı" olarak kabul görür. Kahramanın sevdiği ile karşılıklı konuştuğu türküler de hikayelerde karşımıza çıkar. Bunlar genellikle liriktir.

Çalışmamızda esas olarak aldığımız Taş Basma (TB₁) metindeki manzum parçaları incelemeye çalışırken, diğer varyantlardaki farklı parçaları da değerlendireceğiz.

Şiirleri önce biçim açısından, daha sonra tematik açıdan incelemeye çalışacağız, bunları yaparken hikayenin epizot sırasını izleyeceğiz.

Halk hikayelerinde "saz çalma, türkü söyleme yeteneğinin kazanılması" motifi 1. epizotta yer almaz.

"Aşık olma" epizotuna bağlı olarak kahramanın, hem "saz çalma yeteneğini kazanması", hem de "aşık olması" motifleri bir arada karşımıza çıkar. Hikaye kahramanı 13-15 yaşlarında, rüyasında gördüğü dervişin (kırkların, kırklardan bir pirin, 3 dervişin, bir pirin, bir ihtiyarın) sunduğu badeyi (aşk badesi, serbet dolu) içer ve kendisine gösterilen (bir kıza, bazan resmine) güzele aşık olur. Kahraman uykudan uyandığı zaman bir saz ister ve usta bir aşık (saz şairi) gibi çalıp söylemeye başlar. Rüya motifine bağlı olarak kahramanın hem bir güzele sevdalanması, hem de saz çalma yeteneğini kazanması Türk halk hikayelerine özgü bir motiftir. Kahraman her iki anlamda da aşıktır.

a.1. Aşık Olma Epizotuna Bağlı Şiirler:

Hurşid rüyasında pirlere gösterdiği Mah Mihri'ye aşık olur, aşk hastalığına tutulur, gündün güne sararır, solar. Hekimler derdine çare bulamaz. Bir gün bahçede dolaşırken sazı eline alır ve derdini söylemeye başlar.

1. Şiir: 11 heceli olup, 4 kıtadır. Şiirin uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb) şeklindedir. 4. kıtanın 1. dizesinde,

"Biçare Hurşid hasretlik çeker" diyerek mahlas kullanılmıştır.

TB₂'de mahlas kullanılan dize 3. kıtanın ilk dizesidir.

"Bu biçare Hurşid hasretlik çeker".

Yine 3. kıtanın 4. dizesinde,

"Başım alıp gitsem bağ[u] bostana" biçimi, TB₂'de:

"Başım alıp gitsem ta Hindistan'a" biçimindedir.

Bu dize B₁'de:

"Başım alıp gitsem Hind ü Afgane"

B₂'de:

"Başım alıp gitsem yedi cihana" biçimindedir.

Bu koşmada kahraman sevgilisiyle arasındaki ilişkiyi gül ile bülbül arasındaki ilişkiye benzetiyor ve bir aracı olarak sevgilisine hasretini bülbül ile dile getiriyor.

2. Şiir: 11 heceli olup, 7 kıtadır. Uyak düzeni (abcb, dddb, eeeb, fffb, gggb, hhhb, uub) şeklindedir. Dördüncü dizelerde "turnalar" sözcüğü ile yapılmış redif bulunmaktadır. Ölçü bazı dizelerde bozuktur. Örneğin 3. dizede 10 hece varken, 6. dizede 9 hece, 18. dizede 13 hece bulunur. 7. kıtanın 2. dizesinde:

"Biçare Hurşid hasretlik çeker" diyerek mahlas kullanılmıştır.

B₁'de şiir 6 kıtadır. Mahlas kullanılan kıta yoktur. 6. kıtanın 1. dizesindeki,

"Garip turnam nazlı yarı görünüz" biçimi,

"Turnalarım nazlı nazlı uçunuz" biçiminde değişmiştir.

Diğer varyantlarda bu şiir bulunmuyor. TB₂'de "bu gün" redifli, 3 kıtadan oluşan bir şiir bulunmaktadır.

2. şiirin 5. kıtasının 3. dizesinde Mah Mihri adı geçer:

"Haberiniz var mı Mah Mihrimden?"

Kahramananın uzaktaki sevgilisine turnalar aracılığıyla selam gönderdiği bu koşmada aşık şiirinin kalıp söyleyişlerine rastlıyoruz. Örneğin:

"Benden selam edin yare turnalar"

3. Şiir: 11 hecelidir ve 4 kıtadır. Uyak düzeni (abcb, dddb, eeeb, fffb) şeklindedir. 4. dizeler nakarattır.

"Ne diyardan geldin, aman bezirgan?"

B₂'de nakarat;

"Ne yandan gelirsin söyle bezirgan?" biçiminde değişmiştir.

Bu koşma türküde kahraman sevgilisinden bir haber almak için, çeşitli yerleri gezmiş dolaşmış olan bir bezirgana derdini söyler.

Diğer varyantlarda bu şiir bulunmuyor. TB₂'de ise "ne zaman gelir" redifli 4 kıtadan oluşan bir şiir bulunmaktadır.

4. Şiir: Hurşid ile bir bezirganın karşılıklı olarak söyledikleri 9 kıtadan oluşur. Bezirganın söylediği 5 kıtanın ilk ikisi,

"Söyle beyim söyle kamı dilinden" nakarathı ve 11 hecelidir (aaaa, aaaa) uyaklıdır.

3. kıta (aaab) uyaklı, 11 hecelidir. Son iki kıta ise 10 heceli, (aaaa, aaaa) uyaklı ve "Unutma beyim bu kemter bezirganı" nakarathıdır.

Hurşid'in söylediği ilk üç kıtanın uyak düzeni (aaab, ccccb, dddb) şeklindedir.

"Yarimden haber var mı bezirgan?" nakarathı ilk iki kıta 10 hecelidir. 4. kıtanın uyak düzeni (aaaa) şeklinde olup dizelerde hece eşitliği yoktur.

Hurşid'in söylediği 2. kıtanın 2. dizesinde:

"Mah Mihri derler benim sevdiğim" biçiminde,

4. kıtanın 3 dizesinde:

"Yer yüzünde ben de Mah Mihri gördüm" biçiminde Mah Mihri adı kullanılmıştır.

B₁'de bezirganın söylediği kıtaların 4. dizelerinde "bezirgan" sözcüğü ile redif yapılmıştır. Hurşid'in söylediği kıtalar:

"Yarimden haberin var mı bezirgan?" nakarathıdır.

B₂'de şiir eksiktir. Hurşid ile bezirganın karşılıklı söyledikleri 4 katıdan oluşur.

TB₂'de Hurşid'in söylediği "emanettir" redifli 5 kıtadan oluşan 8 heceli 4+4 duraklı bir semaî bulunmaktadır.

Bezirgan ile Hurşid'in söyledikleri bu karşılıklı türküde¹ kahraman bir önceki şiire bağlı olarak bezirgandan sevgilisi hakkında bilgi almak isterken nasıl ve kime aşık olduğunu, derdinin aşk olduğunu dile getirir.

5. Şiir: 11 hecelidir, 3 kıtadan oluşur. Uyak düzeni (abcb, dddb, eeeb) şeklindedir. "Ne zaman gelir?" redifli bu şiirde mahlas kullanılmamıştır.

TB₂'de bu şiir 4 kıta olarak bulunuyor. Bazı dizelerinin başka bir şiirden karışmış olabileceğini düşünüyoruz.

B₁'de 2 kıtadır. 1. kıtanın 1. dizesinde,

"Hicran köşesinde yatar hastayım" biçimi,

"Hicran ateşleri yanar kalbimde" biçiminde söylenmiştir.

Yine 1. kıtanın 2. dizesi

"Zayıf cismime can ne zaman gelir?" biçiminde iken, B₁'de:

"Kuvvetim yerine ne zaman gelir?" biçimindedir.

B₂'de 1. dize:

"Hicran köşesinde yandı bu cismim" biçiminde söylenmiştir.

3. kıtanın 3. dizesi,

"Sözü şirin, şeker lebleri balım" biçimindeyken B₂'de:

"Gerdanı yağımdır, lebleri balım" biçimindedir.

Bu koşmada da kahraman sevgilisine kavuşacağı günün hasretini çektiğini dile getirmektedir.

6. Şiir: 8 heceli olup, 5 kıtadır. Uyak düzeni (abcb, dddb, eeeb, fffb, gggb) şeklindedir. "Belki yar gele, yar gele" nakaratlı semaî türkününün 5. kıtasının 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Hurşid'im gördüm Mahı".

¹ Cem Dilçin, Örnekleriyle Türk Şiir Bilgisi, s.

TB₂'de "yar gele" redifli şiir eksiktir. 3. kıtanın 3. ve 4. dizeleri yoktur.

B₁'de nakarat,

"Belki de bir gün yar gele yar gele" biçimindedir. Şiir 11 hecelidir.

5. kıtanın 3. dizesi

"Dört kitabın kıblegahı" biçimindeyken B₁'de:

"Bütün aşıkların bir kıblegahı" biçiminde söylenmiştir.

Kahraman bu semaî türküyü çevresindekilerin isteği ile söyler.

Yine, sevgilisin kavuşmak için Tanrı'dan niyazda bulunur.

7. Şiir: 8 heceli olup, 5 kıtadır. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb, eeeb, fffb) şeklindedir. Kıtaların 4. dizesinde "emanettir" sözcüğü ile redif yapılmıştır. son kıtada mahlas kullanılmıştır.

TB₂'de bu şiir 4. şiir olarak bulunmaktadır. 1. kıtanın 4. dizesinde,

"Turunç memelerin emanettir" dizesi TB₂'de:

"Turunç memen elmadandır" biçiminde söylenmiştir. Yine diğer kıtaların 4. dizeleri:

"Yarım size emanettir" biçimindeyken TB₂'de:

"İrak yollara emanettir"

"İnce bellere emanettir" biçimindedir. Mahlas 5. kıtanın 3. dizesinde,

"Hurşidim geçmişim candan" biçiminde kullanılmıştır. B₂'de ise 5. kıtanın 1. dizesinde:

"Hurşidim geçtim canımdan" biçimindedir.

5. kıtanın 3. dizesinde

"Mahımı bulsam geçerim canımdan" biçimindeki söyleyiş ölçüyü bozmuştur. B₂'de ise bu dize:

"Zehir akar hep kanımdan" biçiminde farklılık gösterir.

Aşık şiirinde, aşk türkülerinde rastlanan erotik unsurlar bu semaife karşımıza çıkmaktadır.

"Turunç memen emanettir.

Kahraman burada sevgilisine kavuşmak için ölümü bile göze aldığını belirtirken, sevgilisini de metheder:

"Cevahir kuşak ince beline"

"Ak göğsün cennet bağı"

8. Şiir: 11 hecelidir ve 5 kıtadan oluşur. Uyak düzeni (aaaa, bbba, ccca, ddda, fffa) şeklindedir. Her kıtanın 4. dizesi nakarattır.

"Ehl-i kamil olan gelsin yanıma"

4. kıtanan 3 dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Biçare Hurşid oldu serseri"

B₁'de şiir 3 kıtadır. 1. kıtanın 1. dizesi,

"Pervane gibi düştüm aşk narına" biçiminde iken, B₁'de,

"Düştüm bir umulmaz aşkın narına" biçimindedir. B₂'de

"Düştüm bir zalim aşkın ben de narına" biçiminde söylenmiştir. Kahraman bu türküde aşkı uğruna mihnet çektiğini dile getirir. Ancak Kırkların uyarısı üzerine derdini kimseye söyleyemez.

"Zalim aşk" motifi halk hikayelerinde yaygındır. Kahraman aşık olduktan sonra, rüyasında gösterilen sevgiliye kavuşmak için pek çok sıkıntıya katlanır. Sevgiliye kavuşana kadar bu sıkıntılar sürer.

B₁'de nakarat olan 4. dizeler

"Kemal sahipleri gelsin yanıma" biçiminde, B₂'de ise:

"Kâmil olan gelsin benim yanıma" biçimindedir.

Şiirin bazı dizelerinde ölçü bozulmuştur. Örneğin, 3. kıtanın 1. dizesinde

"Kırkların yanında içmişim ab-ı hayatı" biçimindeki 14 heceli söyleyiş, B₂'de ölçüye uygun olarak:

"Kırklar içirdiler ab-ı hayatı" biçimindedir.

Yine bazı dizelerde farklılıklar vardır. Örneğin:

1. kıtanın 3. dizesi B₁'de:

"Feryada hazırım canı yarına" biçiminde

B₂'de:

"Bu kadar söylerim girmem derine" biçimindedir.

2. kıtanın 2. ve 3. dizeleri de B₁'de:

"Kim düşürdü böyle hayale seni

Eskidir bu aşkım sanmayın yeni" biçiminde farklılık gösterir.

G₁'de kahraman aşık olduğunu kavuştakları 2 dizeli bir türkü ile dile getirir. *Bentleri 3 dizelye kurulmuş bu türkünün uyak düzeni (aaa, bbb, ccc) biçimindedir ve 11 hecelidir. Kavuştakları:

"Hiç birisi gül Maha'ya benzemez.

Hiç birisi Türkmenime benzemez" biçimindedir.

Bu türküye bağlı 2. türkü de kahraman ile babasının söyledikleri karşılıklı türküdür. 4 kıtadan oluşan bu türkü 11 hecelidir. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb, eeeb) biçimindedir. 2. ve 4. kıtalarda 4. dizeler nakarattır:

"Oğlum derdin neyse gel bana söyle."

Kahraman aşık oduğunu babasına söyler.

a.2. Kavuşmanın Engellemesi Epizotuna Bağlı Şiirler:

Hurşid, 7,5 ay dolunca Murad Tepesine çıkar, burada Mah Mihri ile karşılaşır. Kızı gören Hurşid bayılır. Mah Mihri ise onu zayıfladığı için tanımaz. Hurşid ayılır ve sazını ister.

9. Şiir: Hurşid ile Mah Mihri'nin karşılıklı olarak söyledikleri ilk şiirdir. Hurşid'in söylediği 1. kıtanın ölçüsü bozuktur. 1.ve 4. dizeler 11 heceli, 2. dize bozuktur. 3. dize 10 hecelidir. Uyaksızdır. 2.

kıta (aaaa) uyak düzenindedir. Ölçüsü bozuktur. 3., 4., 5., kıtalar 11 hecelidir. (aaaa) uyak düzenindedir.

Mah Mihri'nin söylediği 4 kıta ise 11 hecelidir. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb) şeklindedir. 4. dizeler nakarattır.

"Var git beyim var git benden irak gez".

Bu karşılıklı türküde kahraman sevgilisine kendini tanıtmaya çalışırken, sevgilisinin vasıflarını dile getirmiştir. 1. dörtlüğün 3. kıtasında örneğin:

"Kaşların kara gözlerin ela" biçiminde sevgilisini metheder.

B₁'de şiir Hurşid'in söylediği 5 kıta ile Mah Mihri'nin söylediği 4 kıtadan oluşur.

Hurşid'in söylediği şiir, 11 hecelidir. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb, eeeb, fffb) şeklindedir. Her kıtanın 4. dizesinde:

"Lütfedip cevap ver, sevindir beni" dizesi nakarat yapmıştır.

B₂'de nakarat olan dize:

"Başın için çekme kendini benden" biçimindedir.

Mah Mihri'nin söylediği 4 kıtanın nakarati olan 4. dize de:

"Var git, ey yiğitim, benden irak gez" biçiminde farklılık gösterir.

Şiirin 5. kıtasının 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Hurşidim boşa saldım elimi"

B₁'de bu dize:

"Beni Hurşidim boşa salmam elimi" biçiminde söylenmiştir.

B₂'de ise:

"Ben dertli Hurşidim, yaktım kavımı" biçimindedir.

TB₂'de Hurşid ile Mah Mihri'nin karşılıklı olarak söyledikleri şiir, Hurşid'in söylediği 4 kıta ile, Mah Mihri'nin söylediği 5 kıtadan oluşur.

Hurşid'in söylediği 3. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Ben Hurşidim geçmedim tavımı"

Mah Mihri'nin söylediği kıtaların, nakarat yapan, 4. dizesi TB₂'de:

"Var git yiğit bizden irak ol yürü" biçimindedir.

G2'de kahraman "bana" redifli bir koşma söyler. 4. kıtanın 1. dizesinde mahlasını kullanmıştır:

"Sefil Hurşudum¹ da aldım tavımı"

Kahramanın aşık olduğunu dile getirdiği bir koşma daha vardır bu varyantta. "bana" redifli bu koşmanın da 4. kıtasının 1. dizesinde,

"Hurşudum da der ki ahına vahım" biçiminde mahlas kullanılmıştır.

10. Şiir: Hurşid ile Mah Mihri'nin karşılıklı olarak söyleştikleri 2. türküdür. Mah Mihri'nin söylediği 3 kıta, 11 heceli olup, uyak düzeni (abab, cccb, dddb) şeklindedir. Her kıtanın 4. dizesi nakarattır:

"Efendim, sultanım, sen safa geldin"

3. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Mah Mihri der sarılmanın günü"

Hurşid'in söylediği 3 kıta ise, 11 heceli ve uyak düzeni (aaab, cccb, dddb) şeklindedir. 4. dizeler nakarattır:

"Efendim, sultanım, ben sana geldim"

3. kıtanın 1. dizesinde,

"Hurşidim seni bağıma bastım" biçiminde mahlas kullanılmıştır.

TB₂'de dizelerde farklılıklar vardır:

¹ "Hurşidem de" olmalı.

Mah Mihri'nin söylediği 1. kıtanın 1. dizesi:

"Çok zamandır yollarını gözlerim" biçimindeyken, TB₂'de:

"Çok zamandır senin gözlerim yolun" biçiminde söylenmiştir.

2. dize:

"Şükür olsun Mevla'ya yar safa geldin" biçiminde değiştir.

2. ve 3.kıta farklıdır. Başka şiirlerden karışmış dizeler vardır.

Hurşid'in söylediği 2. kıta:

"Bir gece rüyada kırklara erdim,

Takatim kesildi sararıp soldum,

Onların yanında cemalin gördüm,

Efendim sultanım ben sana geldim" biçimindeyken TB₂'de:

"Altun tastan bize mey verdiler.

Aşkın şarabına kandırdılar beni,

Anlar gösterdiler bana da seni,

Öğle vaktinde bir Cuma günü" biçimindedir.

Mahlasın kullanıldığı dize B₁'de:

"Hurşid senin için çok zahmet çekti" biçimindedir.

Şiir B₂'de 4 kıkadan oluşur.

Mah Mihri'nin söylediği kıtaların 4.dizesi:

"Muhabbetli yarım sen safa geldin" biçiminde; Hurşid'in

söylediği kıtaların 4. dizesi:

"Ey benim meleğim, ben sana geldim" biçiminde söylenmiştir.

Bu karşılıklı türküde kahraman sevgilisine kavuştuğu için mutlu olduğunu dile getirir. Sevgilisi de nasıl aşık olduğunu,

"Kırklar haber verdi bana seni" dizesinde dile getirir.

11. Şiir: 11 hecelidir (ancak bazı dizeler 10 heceden oluşmuş) ve 5 kıtadır. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb, fffb) şeklindedir. "Misk ü anber kokar zülfün senin" biçiminde her kıtanın 4. dizesi nakarattır. 5. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır.

"Hurşidim diledim Hak'tan"

B₁'de 3 kıtadan oluşan şiirin nakarati "..saçların senin" biçimindedir.

B₂'de mahlas kullanılan dize:

"Bir dertli Hurşidim dilerim Hak'tan" biçimindedir.

Bu şiir bir "güzelleme"dir. Kahraman sevgilisinin türlü vasıflarını anlatarak, sevgiliyi övmüştür.

12. Şiir: Hurşid ile Mah Mihri'nin karşılıklı olarak söyledikleri 3. şiir, Hurşid'in söylediği 5 kıta ile Mah Mihri'nin söylediği 4 kıtadan oluşur.

Hurşid'in söylediği kıtalar 8 heceli olup, uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb, fffb) şeklindedir. 5. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Hurşid biçare göz yaşı döker"

4. dizelerde "nice ayrılır?" sözleri ile redif yapılmıştır.

TB₂'de Hurşid'in söylediği 4 kıta vardır. dizelerde söyleyiş farkları bulunmaktadır. 1. kıtanın 4. dizesinde:

"Ah çeker yarimden ayrılır" biçiminde bir söyleyiş vardır.

B₁'de 4. dizelerde redif "nasıl ayrılır" biçimindedir. Şiir 11 hecelidir. Mahlasın kullanıldığı dize:

"Hurşid firkatinden göz yaşı döker" biçiminde, B₂'de:

"Hurşid gözyaşları döker" biçimindedir.

B₂'de şiir 8 hecelidir, 4 kıtadır.

Mah Mihri'nin söylediği 4 kıta ise 8 hecelidir. 4. dizeleri nakarattır ve 11 hecelidir:

"Ne zaman alırız arzu amanı"

4. kıtanın 4. dizesinde mahlas kullanılmıştır. Bu dize ilk 3 kıtadan farklıdır: 11 hecelidir.

"Mahını unutma beyim yine gel"

TB₂'de bir kıtada Mah Mihri'nin cevabı vardır. 4. dize ise:

"Tez alalım arzu amanı" biçimindedir.

B₁'de nakarat yapan 4. dize:

"Umarım yakında vuslat el verir" biçimindedir. Şiir 11 hecelidir.

B₂'de ise:

"Bir gün gene kavuşuruz" biçiminde söylenmiştir. Şiir 3 kıtadır ve 8 hecelidir.

Bu şiir biçim olarak bir "karşılıklı türkü"dür.¹ Varyantlarda aynı şiirin 11 heceli biçimlerine rastlıyoruz. Basma metinlerde karşılaştığımız bu doğru biçimler, halk hikayelerinin yazmalardan taşbasmalara, oradan da basmalara geçerken değişikliklere, düzeltmelere uğratıldığını gösteriyor bize.

Bu şiirde kahraman sevgilisinden ayrılırken duyduğu üzüntüyü, o kadar zaman sonra kavuştuğu sevgiliden nasıl ayrılacağını dile getirirken; sevgilisi de kahramana ne zaman evleneceklerini sorar.

13. Şiir: Hurşid ile Mah Mihri'nin karşılıklı olarak söylediği 4. şiir 11 heceli olup, Hurşid'in söylediği 4 kıta ile Mah Mihri'nin söylediği 4 kıtadan oluşur.

Hurşid'in söylediği kıtaların uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb) şeklindedir. Her kıtanın 4. dizesinde "kurban olduğum" sözleriyle redif yapılmıştır. 4. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"İnanmadın bu Hurşid'in sözüne"

TB₂'de bu dize:

"İnanmadın sen Hurşid'in andına" biçiminde söylenmiştir.

B₂'de Hurşid'in söylediği şiir 2 kıtadır. 4. dizeler:

¹ Cem Dilçin, Örnekleriyle Türk Şiir Bilgisi, s.

"Kömür gözlerine kurban olduğum" biçiminde nakarattır.

Mah Mihri'nin söylediği kıtaların uyak düzeni ise (aaab, cccb, dddb, eeeb) şeklindedir. Her kıtanın 4. dizesi nakarattır:

"Var efendim Mevlam selamet versin"

B₂'de bir kıta vardır ve 4. dizede söyleyiş;

"Var git arslanım, uğurlar olsun" biçimindedir.

Yine bir karşılıklı türkü biçiminde söylenmiş olan bu şiirde kahraman sevgilisinin çağırması üzerine yoldan döner ve sevgilisinin güzelliğini anlatır. Kahramanın söylediği şiir bir "güzelleme" örneğidir. Sevgilisi de kahramana bir hatıra (bergüzar) vereceğini söyler.

Aşık olma epizotuna bağlı şiirlerde, kahramanın sevdiği ile karşılıklı söylediği bazı şiirler dışında, genellikle 11 hece ölçüsü kullanıldığını ve genellikle 3-5 kıtadan oluştuğunu görüyoruz. Çoğunda mahlas kullanılmıştır. Şiirler uyaklıdır. Genellikle 4. dizeler nakarat olarak yinelenmiştir. Bu şiirler çoğunlukla koşma, koşma-türkü, türkü, semaî, semaî-türkü karşılıklı olarak türküler söylenen biçimindedir. Kahramanın sevgilisini anlattığı, güzelliğini dile getirdiği şiirler de "güzelleme"dir.

"Hurşid bir gün Mah Mihri'den haber getirmesi için hoca kadını yaylaya yollar, hoca kadın Mah Mihri'nin gittiğini haber verir. Hurşid Mah Mihri'yi bulmak üzere yola çıkar."

14. Şiir: 11 heceli olup, 5 kıtadır. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb, fffb) şeklindedir. Her kıtanın 4. dizesi nakarattır:

"Aman yayla kanı senin meralin"

Mahlas kullanılmamıştır.

TB₂'de şiir 6 kıtadır. 4 dizeler:

"Kanı yaylam senin meralin kanı"" biçimindedir.

B₁'de 4 kıtadan oluşan şiirin 4. dizeleri:

"Şimdi yayla söyle nedir melalin" biçimindedir. B₂'de 5 kıta vardır, 4. dizeler:

"Aman yayla, hani senin meralın?" biçimindedir.

Kahramanın söylediği bu "koşma-türküde" sevgilinin gitmiş olmasından duyulan acı dile getirilmiştir. Kahraman yaylaya seslenerek, sevgilisini de bir ceylana benzetip, sevgilisinin nereye gittiğini sorar.

15. Şiir: 11 hecelidir ve 3 kıtadan oluşur. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb) şeklindedir. "yollara" sözcüğü ile yapılmış redif vardır. 3. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır.

"Mah mihri der ki gonca gülümden"

TB₂'de Hurşid'in söylediği 3 kıta ile Mah Mihri'nin söylediği 3 kıtadan oluşan bir şiir vardır.

Hurşid'in söylediği 3 kıta, 11 hecelidir. "ağlarım" rediflidir.

Mah Mihri'nin söylediği 3 kıta ise "dillere" rediflidir.

Hurşid'in söylediği 3. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Hurşidim serimde yar seni gördüm"

B₁'de mahlasın kullanıldığı dize:

"Bu Mah Mihri der ki gonca gülümden" biçimindedir. B₂'de 4. dizeler:

"Gene uğrattılar beni yollara" biçiminde nakarattır.

G₁'de Mah Mihri'nin söylediği 3 kıta 11 hecelidir ve uyak düzeni (aaab, cccb, dddb) biçimindedir. Her kıtanın 4. dizesi nakarattır:

"Belki ağam gele bizim ellere"

G₂'de şiir 4. kıtadan oluşur. 4. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Mahımihrim der ki ben yana yana"

HA'da Mahı'nın söylediği 2 kıta 11 hecelidir ve uyak düzeni (aaab, cccb) biçimindedir. Kıtaların 4. dizeleriyle nakarat yapılmıştır:

"Ben Hurşut Beyim döner[im] çöllere"

HA'daki şiir eksiktir. Bu 2 kıta, G2'de ki 4 kıtanın 2 kitasıdır.

1. kıtanın 4. dizesi HA'da nakarat olarak dize, G2'de ise;

"Kolum bağlı düşürdüler yollara" biçimindedir.

Bu şiir bir koşmadır. Bazı varyantlarda eksiktir. Bu koşmada Mahmihi, sevdiğinin haberi olmadan ve zorla uzaklara götürüldüğü için üzgündür. Sevgilisine bir haber bırakmak, gittiği yeri bildirmek için bu koşmayı söyler.

"Van şehri de kaldı yolun sağında" biçimindeki söyleyiş örneğin, kızın ne tarafa gittiğini ortaya koyar.

16. Şiir: 11 hecelidir ve 4 kıtadan oluşur. Uyak 1. ve 2. kıtada düzensizdir. 3. ve 4. kıtada (abab, cccb) şeklindedir. "ağlarım" sözcüğü ile yapılmış redif vardır. 4. kıtanın 3. dizesinde

"Hurşidim manada yarimi gördüm" biçiminde mahlas kullanılmıştır.

B₁'de 3 kıtadan oluşan şiirin 4. dizeleri nakarattır:

"Boş kalan yerleri görür ağlarım"

G₁'de Hurşid'in söylediği 3 dördlük ve 2 beşlikten oluşan şiir 11 hecelidir. İlk üç dördlüğün uyak düzeni (aaab, cccb, dddb) biçimindedir. Burada 1. dördlük ile 2. dördlük yer değiştirmiştir. Son iki beşliğin uyak düzeni de (eeexb, fffxb) biçimindedir. Bu 2 beşliğin 4. dizeleri bir başka şiirden karışmış olmalıdır. Her kıtanın 4. dizesi nakarattır:

"Ben de şaştım hangi yola gideyim".

G₂'de Hurşid'in söylediği şiir 4 kıtadır. 11 heceli kıtaların uyak düzeni (aaab, cccb, dddb, eeeb) biçimindedir. Kıtaların 4. dizesi:

"Derdimin ortağı kır at kal burda" biçiminde nakarattır.

2. kıtanın 3. dizesinde kahraman,

"Yetiş imdadıma sen Hızır Veli" diyerek Hızır'dan yardım ister. Bu şiirde kahraman kır atından ayrılıp yollara düşüyor ve Hızır'dan da medet umuyor.

HA'da Hurşid'in söylediği 4 kıta 11 hecelidir, uyak düzeni de (abab, cccb, dddb, eeb) biçimindedir. 4. dizelerin sonunda kullanılan "bana" sözcüğü ile redif yapılmıştır.

Bu şiir "koşma" biçimindedir. Varyantlarda küçük bazı ayrılıklar göstermekle birlikte kahraman bu koşmada sevgilisinden ayrı kalmanın üzüntüsünü dile getirmiştir. Sevgilisinin ardından yollara düşen kahraman, Tanrı'dan sabır ister.

17. Şiir: 4 tane manidir. 7 hecelidir. Uyak düzeni (aaxa) şeklindedir. 4. mani cinastır: "dağlar" sözcüğü ile cinas yapılmıştır:

"Bülbül gül için ağlar
Dertli sinesin dağlar
Mecnun gibi Hurşidin
Mekânı olsun dağlar"

HA'da Hurşid'in söylediği ve "Mahımın yanında dön seher yeli" nakaratlı 2 kıtanın uyak düzeni (aaab, cccb) biçimindedir. 11 heceli bu şiir bir koşmadır.

18. Şiir: 11 heceli olup, 5 kıtadır. Uyak düzeni (aaaa, bbba, ccca, ddda, eeea.) şeklindedir. 5. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Hurşid'in hali Mecnun'dan beter"

TB₂'de bu dize:

"Hurşid'i eyledi Mecnun'dan beter" biçimindedir.

B₁'de 3 kıtadan oluşan şiirin 4. dizeleri

"Eğlenmeyin dağlar ah ü zarım var" biçiminde nakarattır.

B2'de dizelerdeki söyleyiş sadeleşmiştir. 1. kıtanın 2. dizesi TB1'de

"Didelerim giryan, kaddim kemandır" biçimindeyken, B2'de

"Gözlerim yaş döker, boyum kemandır" biçiminde değişmiştir.

Koşma biçiminde söylenmiş bu şiirde kahraman sevgilisinden ayrı olmanın acısını dile getirmiştir:

"Nar-ı hicran ile yandırdın beni"

"Ruz u şeb aglarım işim figandır"

- Çak ettim sinemi giryandır"

Yine kahraman burada sevgilisi ile arasındaki ilişkiyi gül ile bülbül arasındaki ilişkiye benzeterek, kendi halinin Mecnun'dan beter olduğunu dile getirmiştir.

19. Şiir: 11 hecelidir, 2 kıtadır, uyak düzeni (abab, cccb) şeklindedir. "rüzgar" sözcüğü ile redif yapılmıştır.

TB₂'de şiir 3 kıtadır. 3. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır.:

"Hurşidim bunda karar eyledim"

B2'de şiirin 1. kıtasının 3. dizesi;

"Kimini şad edip serden geçirdin" biçiminde, 4. dizesi de

"Beni civarından ettin rüzgar" biçiminde farklılık gösterir.

Bu şiir bir koşmadır. Ancak diğer kıtaları eksiktir. Kahraman sevgilisinin peşinden giderken yollarda bazı engellerle karşılaşmaktadır. Bu bir dağ, bazan bir rüzgar, bazan da bir akarsu olabilmektedir. Kahraman burada rüzgara seslenerek, yolunu kesmemesini istiyor.

20. Şiir: 11 hecelidir, 5 kıtadır. Uyak düzeni (xaxa, bbba, ccca, ddda, eeea) şeklindedir. 1. kıtada 2. dize:

"Bülbüller ne diyara gitti sevdiğim"

4. dize:

"Seller ne diyara gitti sevdiğim" biçimlerindedir. Diğer kıtaların 4. dizeleri:

"Aman ne diyara gitti sevdiğim" biçiminde nakarattır.

TB₂'de şiir 7 kıtadır. 7. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır.

"Hurşidim men de girdim bu hale"

B₁'de bir kıta vardır. 4. dizesi;

"Söyleyin nereye gitti sevdiğim" biçimindedir.

B₂'de şiirin 1. kıtasının 2. dizesi:

"Yollar ne diyara gitti sevdiğim" biçiminde olup uyak düzeni de (abab, cccb..... biçimindedir).

Koşma biçiminde söylenen bu şiirde kahraman yollarda türlü sıkıntılar çekerek sevgilisini ararken doğadaki varlıklardan sevgilisinin yerini öğrenmeye çalışır. Bütün varlıklardan kendisi için dua etmelerini ister. Ayrılık acısı bu koşmanın temasıdır.

21. Şiir: Hurşid ile çobanın karşılıklı olarak söylediği toplam 8 kıtanın ölçüsü, 11'li hece ölçüsüdür. Hurşid'in söylediği 4 kıtadan ilki (abab) uyak düzenindedir. 2. ve 4. dize nakarattır:

"Çoban bu yayladan mal geçti mi?"

Diğer 3 kıtanın uyak düzeni (cccd, eeed, fffd) şeklindedir. 4.dizeler 20. şiirin nakarati olan:

"Aman ne diyara gitti sevdiğim" biçimindedir. 4. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Hurşidim dilerim dilin var olsun"

TB₂'de Hurşid'in söylediği 5 kıtanın nakarati, kıtaların 4. dizesi olarak kullanılan:

"Çoban bu yayladan maral geçti mi?" biçimidir.

B₁'de 3 kıta vardır. 1. kıtanın 4. dizesi:

"Gözüm bu yayladan biri geçti mi?" biçiminde, 2. ve 3. kıtaların 4. dizesi ise:

"Aman çoban söyle nereye gitti?" biçimindedir.

G1'de Hurşid'in söylediği 3 kıta 11 hecelidir. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb) biçimindedir. Kıtaların 4. dizeleri nakarattır.

"Söyle çoban Türkmen göçü geçti mi?"

HA'da bir kıta vardır. (aaab) uyaklı ve 11 hecelidir.

ŞB'de ilk şiir Hurşid'in çoban ile konuştuğu 3 kıtadır. Hurşid'in söylediği 2 kıta 11 hecelidir. 2. kıta bu varyantta:

"Nidelim de çoban gardaş nidelim

Peşin alıp diyar diyar giderim

Eğer o yirden alıp gelirim

Felah çoban seni vezir iderim." biçimindedir.

Çobanın söylediği 4 kıtanın uyak düzeni ise (abab, cccb, dddb, eebb) şeklindedir "...de gitti." sözleriyle 4. dizelerin sonunda yapılmış redif vardır.

B₁'de çobanın söylediği 2. kıtanın 1. dizesi:

"Bir hafta oluyor burdan geçeli" biçiminde farklılık gösterir.

B₂'de ise 1. kıtanın 2. dizesi:

"Sana selam taşı attı da gitti" biçiminde söylenmiştir. 4. kıtanın 1. dizesi de:

"Yıllar var ki ben bu yerde dururum" biçimindedir.

G1'de çobanın söylediği 2. ve 3. kıtalar 5'er dizeden oluşmuştur. Burada bir karıştırma söz konusudur. 2. kıtanın 4. dizesi:

"Aklımı başımdan adlı da gitti" biçimindedir. 3. dizeden sonra,

"Koyunumu dağa saldı da gitti" dizesi karıştırılmıştır. 3. kıta diğer varyantlardan farklıdır:

"Bir gün sabah olur güller açılır"

Hakkın rahmeti de kula saçılır
 Kible tarafından bir yol açılır
 Kısmetin de tamam olur açılır
 Odur senin dosta giden yolların."

HA'da çobanın söylediği bir kıta 11 heceli ve (aaab) uyaklıdır.

ŞB'de ise çobanın söylediği şiir 5 dizeli bir benttir. 11 hecelidir. 3. dize:

"Üç gün oldu Mahan burdan geçeli" biçimindedir.

Bu karşılıklı söylenen türküde kahraman yolda rastladığı çobana sevgilisini sorar, çoban da kahramana, daha önce sevgilisinin tenbih ettiği gibi, bilgi verir; sevgilisinin gittiği yolu gösterir. Burada da yine aşk ve ayrılık acısı dile getirilmiştir.

22. Şiir: 11 heceli olup, 4 kıtadır. Uyak düzeni (xaxa, bbba, ccca, ddda) şeklindedir. 4. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır.

"Hurşidim deliyim hem aslı" (Bu dizede ölçü bozulmuştur) 4. dizelerde "sizin olsun" sözleriyle yapılmış redif vardır.

TB₂'de 4. kıtanın 1. dizesinde:

"Ben Hurşidim, hem aşıkım, hem uslu" biçiminde mahlas kullanılmıştır.

B₁'de şiirin 1. ve 3. kıtası bulunmaktadır.

B₂'de söyleyiş farklılıkları vardır. 2. kıtanın 1. ve 2. dizesi:

"Nasıl geldim ise öyle giderim.

Dertli bir çobanım aşkı güderim" biçiminde söylenmiştir.

Mahlas kullanılan dize:

"Hurşidim babamın bir Handır, aslı" biçimindedir.¹

Kahraman has bahçede gördüğü bey kızı ile cariyelerine seslendiği bu koşmada dertli bir aşık olduğunu ve kimseye bir

¹ Bu dizede söyleyiş bozuktur.

zararının dokunmadığını dile getirir. Aşk yüzünden çektiği mihneti söyler.

HA'da farklı bir şiir vardır. Bu, Hurşid'in atı ile söyleştiği karşılıklı türkü 6 kıtadır. 11 hecelidir. Hurşid'in söylediği 4 kıtanın 4. dizeleri olan;

"Mahımdan kıymetli kır at kal burda" dizesi nakarattır.

Hurşid'in atının ağzından söylenen 3 kıtanın nakaratı olan 4. dizeler de;

"Aman beyim beni koyma burada" biçimindedir.

Bu türküde bataklığa düşen atını kurtaramayan kahraman çaresizliğini dile getirmiştir. Sevgilisinden sonra atını da kaybetmiştir.

23. Şiir: Hurşid ile Bey kızının karşılıklı olarak söyledikleri 13 kıtadır. Bey Kızının söylediği 7 kıta, 8 heceli olup, uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb, fffb, gggb, hhhb) şeklindedir. 7. kıtanın 3. dizesinde "Hem kızım adım da Yüz Kula" biçiminde mahlas kullanılmıştır. Her kıtanın 4. dizesi de:

"Paşam al beni, sar beni" biçiminde nakarattır.

B₁'de 6 kıtadan oluşan şiirin 6. kıtasının 3. dizesinde:

"Yüzkulludur hem şöhetim" biçiminde söyleyiş farklıdır.

B₂'de şiir 5 kıtadır. 5. ve 7. kıtalar eksiktir.

Hurşid'in söylediği şiir, 6 kıtadır, uyak düzeni (aaab, cccb, dddb, eeeb, fffb, gggb) şeklindedir. Her kıtanın 4. dizesi nakarattır.

"Var git bacı almazam seni"

Dizelerin ölçüsü bozuktur, bazısı 11, bazısı 8 hecelidir.

TB₂'de şiir 8 hecelidir. 6. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır.

"Hurşidim ben, Mahım vardır".

4. dizeler:

"Var hey kız almazam seni" biçimindedir. Nakarat yapılmıştır.

B₁'de:

"Hanım alamam ben seni" biçiminde söylenmiştir. Mahlas kullanılan dize de:

"Hurşidim yoktur kararım" biçimindedir.

B₂'de nakarat olan dizeler:

"Ey bacı alamam seni" biçiminde söylenmiştir. 3. ve 5. kıtalar yoktur.

ŞB'de Hurşid'in söylediği 2 kıta, 11 hecelidir. Uyak düzeni (aaab, cccb) biçimindedir. 4. dizeler nakarattır:

"Alamam seni de saramam seni" biçiminde söylenmiştir.

Bey kızının söylediği kıtanın 1. dizesinde;

"Ağ kız derler yiğit benim adıma" biçiminde mahlas kullanılmıştır.

Bu karşılıklı olarak söylenen semaî-türküde kahraman karşısına çıkan ve kendisiyle evlenmek isteyen bey kızını, sevgilisine olan aşkı uğruna, reddeder. Burada aşğın sadakati dile getirilmiştir.

24. Şiir: Hurşid'in söylediği 4 mani ile Hasret Kadın'ın söylediği 3 manidir.

Dörtlükler (aaxa) uyak düzeninde ve 7 hecelidir.

Hurşid'in söylediği 1. mani:

"Gözlerim nem içinde

Gönlüm gam içinde

Eller güler, oynar

Ben kaldım gam içinde"

TB₂'de şöyledir:

"Garibim gam içinde

Gözlerim kan içinde

Şu eller güler, oynar

Ben kaldım gam içinde" biçimindedir.

4. maninin 1. ve 2. dizesi B₁'de:

"Karşiki ulu dağlar

Eteği sulu dağlar" biçimindedir.

Yine 3. manide "dağlar" sözcüğü ile cinas yapılmıştır:

"Karşiki taşlı dağlar

Firkatle aşık ağlar

Yarımı bulamazsam

Sinemi ateş dağlar"

Burada "dağlamak" kızgın bir demir ile ya da ucunda ateş olan bir nesne ile vücudunun bir yerinin yakılması anlamındadır.

B₂'de Hasret Kadının söylediği 2. mani:

"Etme yigit ah u zar

Yarana bir merhem sar

Derdine deva olan

Sende aşık sözü var" biçimindedir.

3. maninin 4. dizesi de;

"Hınç alma dağımızdan" biçiminde değişmiştir.

Bu manilerle kahraman derdinin aşk olduğunu dile getirmiştir.

25. Şiir: 11 heceli olup, 6 kıtadır. uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb, fffb, gggg) şeklindedir. 6. kıtanın 1. dizesinde:

"Ben Hurşidim oldum dillere destan" biçiminde mahlas kullanılmıştır. 4. dizelerde ".....han öldürür, ...öldüm". sözcükleri ile redif yapılmıştır.

TB₂'de 2., 3., 4. ve 5. kıtalar yoktur. 1. kıtanın 4. dizesi:

"Görsem han öldürür, görmesem öldüm" biçimindedir.

B₁'de 2., 4., ve 5. kıtalar yoktur. 3. kıtada söyleyiş farklılıkları bulunur. Örneğin:

"Hak nasip eylese, cemalin görsem" dizesinin yerine,

"Vuslat nimetine nihayet ersem" dizesi kullanılmıştır.

B₂'de bazı söyleyiş farklılıkları vardır. 2. kıtanın 3. dizesi;

"Mübarek gerdanından bir buse alsam" biçimindeyken burada,

"O ak gerdanından ....." biçiminde

4. kıtanın 3. dizesi;

"Aşıkı öldürür şu ince bele" yerine

"Aşıklar can verir ....." biçimindedir.

G₁'de Hurşid'in söylediği şiir 3 kıtadır. 11 hecelidir ve uyak düzeni (aaab, xbx, cccb) biçimindedir. Redifleri aynıdır. 1. kıta ile 2. kıtanın yerleri değişmiştir.

G₂'de 8 kıtadan oluşan şiirin ölçüsü uyak düzeni ile redifleri aynıdır. 1, 2., 5. ve 6. kıtalar aynı diğerleri farklıdır.

Bu koşmada kahraman sevgilisinin çeşitli özelliklerini anlatırken, çektiği sıkıntıyı ve sevgilisinin evlenmek üzere olduğu hanın acımasızlığını da dile getirir.

Koşmanın 4. kıtasının 2. dizesinde halk şiirinde kullanılan erotik unsurlardan birini görüyoruz:

"Memeleri dönmüş tomurcuk güle"

Yine G₂'de 7. kıtanın 3. dizesinde;

"Ağ memeler şişelenmiş baş vermiş" biçiminde bir söyleyişe rastlıyoruz.

26. Şiir: Hasret Kadın ile Hurşid'in karşılıklı söyleştikleri 2. şiirdir. Hasret Kadın'ın söylediği 4 kıta, 11 heceli olup, uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eebb) şeklindedir. 4.kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Hasret der ki, oğlum niçin ağlarsın?"

Her kıtanın 4. dizesi olan,

"Söyle o yarinden haber vereyim" sözleri nakarat olarak kullanılmıştır.

TB₂'de son kıtanın 4. dizesi:

"Şimdi o yarinden haber vereyim" biçiminde söylenmiştir.

B₁'de Hasret Kadın'ın söylediği şiir yoktur.

3. kıtanın 3. dizesi:

"On gün on gecedir düğün ederler" biçimindeyken B₂'de:

"Her gece bir güzelle yatarlar" biçiminde farklılık gösterir.

B₂'de Hasret Kadının söylediği şiirin 2. kıtasının 1., 2., 3.

dizeleri;

"Bu yerin kızları sırma saçlıdır.

Dudakları al al, hem de ballıdır.

Sevgilini bildir nice hallidir" biçiminde değişiktir.

4. kıtanın 3. dizesi de,

"Mahın düğünü var sen ne söylersin" biçimindedir.

HA'da Hasret Kadın (aaab) uyaklı ve 8 heceli bir kıta söyler.

ŞB'de kadının söylediği 3 kıta 11 hecelidir. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb) şeklindedir. 4. dizeler:

"Söyle oğul söyle yarinden derdin" biçiminde nakarattır.

Hurşid'in söylediği şiir ise, 11 heceli olup 4 kıtadır. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eebb) şeklindedir. 4. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Adım Hurşid yarım Mah Mihri'dir"

1. ve 2. kıtanın 4. dizeleri:

"Aman nine bir yar için ağlarım" biçiminde, 3. ve 4. kıtanın ise:

"Aman nine ben o yare ağlarım" biçiminde nakarattır.

TB₂'de 1. kıta yoktur. Nakarat olan 4. dizeler:

"Aman nine bir yar için ağlarım" biçimindedir.

B₁'de 1., 2., 3. kıta yoktur. Son kıtanın 1. dizesi:

"Bülbül öter, ağlar gülün yaridir" biçiminde farklılık gösterir.

B₂'de Hurşid'in söylediği 4 kıtanın 1. kıtasının 1 dizesinde;
 "Yüz tutup da bu diyara gelmişim" biçiminde, 3. dizesinde;
 "Yar uğruna gurbet ele düşmüşem" biçiminde, 3 kıtanın 2.
 dizesinde,

"Nişan yüzükleri elmas taşıdır" biçiminde söyleyiş farklıdır.

4. kıtanın 1. dizesinde,

"Gül, dertli bülülün dertsiz yaridir" diyerek, kahraman sevgilisi ile arasındaki aşkı gül ile bülül arasındaki aşka benzetmiştir.

HA'da Hurşid'in söylediği 8 heceli ve (aaab) uyaklı bir kıta vardır.

ŞB'de söylenen 3 kıtanın 4. dizeleri nakarattır:

"Eğlen gara anam eğlen haber sorayım" Burada ölçü bozulmuştur. 2. kıtanın 3. dizesi 15 hecelidir.

Bu karşılıklı söylenen türküde de kahraman yolda karşılaştığı ihtiyar kadına derdini anlatmaktadır. Kahraman gurbette kalmışlığını, garipliğini, aşk uğruna bu hale düştüğünü söyler. Kadın da kahramanın sırrını öğrenmek, derdine çare bulmak amacıyla türkü söyler.

27. Şiir: 11 hecelidir ve 4 kıtadan oluşur. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb., eeeb) şeklindedir. 4. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır.

Bu koşma biçimindeki şiirde kahraman sevgilisine duyduğu umutsuz aşkı dile getirmektedir. Kara Han'ın yanına getirilen Hurşid kendisinden bir şiir söylemesi istenince, bu koşmayı söyler.

"Hurşid'e yar idi bir zamanlar Mah"

1. kıtanın 2. ve 4. dizelerinde "olmaz" sözcüğü ile yapılmış redif vardır.

TB₂'de 4. kıtanın 4. dizesinde kafiye bozulmuştur:

"Kimseler eylemez bu derdim iflah".

B₁'de 4. kıta yoktur. Söyleyiş farklılıkları vardır, örneğin: 3.

kıtanın 1. dizesi:

"Beni mecnun etti cihanda ahım" biçimindeyken, B₁'de:

"Cihanı doldurdu ateşle ahım" biçiminde söylenmiştir.

B₂'de 1. kıtanın 4. dizesi farklıdır.

"İçten eriyişim kar gibi olmaz"

3. kıtanın 2. dizesi de:

"Karadan karadır bahtı siyahım" biçimindedir.

28. Şiir: 11 heceli olup, 5 kıtadır. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eebb, fffb) şeklindedir. 5. kıtanın 4. dizesinde;

"Hurşid bir Mah-ı tabana âşıktır" biçiminde mahlas kullanılmıştır. "maıldır" sözcüğü ile yapılmış redif vardır.

TB₂'de "kaldı" redifli 4 kıtadan oluşmuş bir şiir ile karıştırılmış 2 kıta vardır. Buradaki şiir 8 hecelidir. 4. kıtanın 1. dizesinde de:

"Hurşidim düştüm derde" biçiminde mahlas kullanılmıştır.

"maıldır" redifli dörtlük ise;

"Sana melek olsa bana yar olmaz

Benim gönlüm bir civana maıldır

Yarı gördüm Hızır-İlyas burcunda

Canım kaldı zülfi ucunda" biçimindedir.

B₁'de 3. ve 4. kıta yoktur. 2. kıtanın 1. dizesi:

"Benim derdim var, bu can içinde" biçiminde, 3. kıtanın 1. dizesi:

"Benim yarım sensin ey leb-i gonçe" biçiminde farklılık gösterir.

B₂'de ise şiirin 3. kıtası yoktur. Son kıtanın son dizesinde:

"Ey Mahım, bu Hurşid sana maildir" biçiminde söyleyiş farklıdır.

Koşma biçiminde söylenmiş olan bu şiirde kahraman sevgisilinin vasıflarını dile getirirken, bu sevgiliye ulaşmak için çektiği cefaları da belirtmiştir.

29. Şiir: 4 kıtadır. Şiirin ölçüsü bazı dizelerde 10, bazılarında 9 heceden oluşmuştur. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb) şeklindedir. "olsun" sözcüğü ile yapılmış redif vardır. 4. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Hurşidim ben, benim Mahım"

TB₂'de şiir 8 heceli 4 kıtadan oluşmaktadır. 1.kıta:

"Kaldır gül yüzün nikabın,

Güzelliğin ayan olsun

Açılsın mah tabanın

Aşkın şaduman olsun" biçiminde farklıdır.

B₁'de 5 kıtadan oluşan şiirin bazı dizelerinin yerleri değişmiştir. Kıtaların 4. dizeleri kaydırılmış ve,

"Sana benden selam olsun" dizesi ile nakarat yapılmıştır.

B₂'de şiir 4 beyit biçiminde gösterilmiştir.

Ancak bu şiir 8 heceli ve (abab, cccb, dddb, eeeb) uyaklı 4 kıtadan oluşmuş olmalıdır.

G₁'de Hurşid ile Mahmihri'nin karşılıklı söyleştikleri 6 kıtadan, Hurşid'in söylediği 3 kıtanın uyak düzeni (aaab, cccb, dddb) biçimindedir. Şiirin dizeleri 8 hecelidir. 4. dizelerin sonunda "olsun" sözcüğüyle redif yapılmıştır.

G₂'de Hurşid'in söylediği 4 kıta 8 hecelidir. Bazı dizelerinde değişiklikler vardır. 1. kıtanın 2. dizesi;

"Güzelliğin beyan olsun"

3. kıta:

"Ölüm farz mı yoksa sünnet

Bir can için etme minnet

Deseler ki işte cennet

Girmem yarsız haram olsun" biçiminde farklıdır.

Semaî biçiminde söylenmiş olan bu şiirde kahraman sevgilisine öğüt verirken, onsuz cennete bile gitmeyeceğini de dile getirmektedir. Aşk acısı anlatılmıştır.

HA'da Hurşid, cellatlar öldürmek için götürürken 3 kıtalık bir şiir söyler. Bu koşma biçimindeki 3 kıta 11 hecelidir. Uyak düzeni de (xaxa, bbba, ccca) biçimindedir. 4. dizelerde

"..... bana neyler" biçiminde redif yapılmıştır. Kahraman bu koşmada çektiği acının büyüklüğünü dile getirmiştir. Örneğin 3. kıtanın 3., 4. dizelerinde;

"Muhabbet yağmuru yağdı başıma

Yaşardım, kurudum, sel bana neyler".¹

30. Şiir: Hurşid ile Mah Mihri'nin karşılıklı söyledikleri 5 şiirdir. Mah Mihri'nin söylediği 3 kıta, 8 hecelidir. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb) şeklindedir. 3. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Mah Mihri'nin yoklaması"

Her kıtanın 4. dizesi de nakarattır:

"Var başımdan açıl git beyim"

TB₂'de bu dize:

"Var başımdan açıl oğlan" biçimindedir.

2. kıtanın 1. dizesi;

"Menzilin almaz Arap at" biçiminde

3. kıtanın 2. dizesi;

"Sensin yiğitlerin hası" biçiminde değişiktir.

B₂'de Mahmihri'nin söylediği 3. kıtanın 4. dizesi de:

¹ "Yeşerdim" olmalı.

"Kalk gidelim artık beyim" biçimindedir.

Hurşid'in söylediği şiir ise, 3 kıta olup, 8 hecelidir. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb) şeklindedir. 3. kıtanın 1. dezisinde mahlas kullanılmıştır:

"Şimdi Mevlam Hurşid'e baksa"

"gitmezem sensiz" sözleriyle 4. dizelerde redif yapılmıştır.

B₂'de nakarat 4. dizelerdir:

"Sevgilim gidemem sensiz"

Bu karşılıklı olarak söylenen semaî türküde sevgilisi kahramanı sınamaktadır. Bu türküde kahraman ölümü göze alacağını, ama sevgilisini bırakmayacağını dile getirir. Böylece sevgilisi kahramanın sevgisinden emin olur.

31. Şiir: Hurşid ile Mah Mihri'nin karşılıklı söyleştiği 6. şiir 6 kıtadır. 11 hecelidir. Hurşid'in söylediği kıtaların uyak düzeni (xaxa, bbba, ccca) şeklindedir. 3. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır.

"Mevlam bilsin Hurşid'in halini"

4. dizelerde "ne dersin" sözüyle yapılmış redif vardır.

TB₂'de 2 kıta bulunmaktadır. 2. kıta eksiktir.

B₁'de farklı bir dörtlük vardır:

"Ağlama meleğim yazıktır sana

Yüz atlı gelse hükmü yok bana

Yardımcım Allah'tır, muinim Mevla

Görecekler beni meydan yerinde"

B₂'de Hurşid'in söylediği 2. kıtanın 3. dizesi,

"Seni atamadan bizim vatana" biçiminde

3. kıtanın 1. dizesi de,

"Tanrım iyi bilir benim halimi" biçiminde farklıdır. Mahlas kullanılmamıştır.

Mah Mihri'nin söylediği 3 kıtanın uyak düzeni ise (xaxa, baba, ccca) şeklindedir. 3. kıtanın 1. dizesinde:

"Ben Mahı Mihriyim dine inandım" biçiminde mahlas kullanılmıştır. "ne dersin" sözüyle redif yapılmıştır.

B₁'de bir dörtlük vardır.

"Haber almış Kara Han firarımızı

Anlamış şüphesiz kararımızı

Yola çıkmış azmedip şıkarımızı

Dolu dizgin geliyorlar nidelim"

B₂'de Mahmihri'nin söylediği 2. kıtanın 1 ve 3. dizeleri;

"Gam yeme sevdiğim girmeyiz ele" ve

"Onlar ister ise bin atlı olsun" biçiminde farklı söylenmiştir.

3. kıtanın 1. dizesi de,

"Ben bir Mahmihriyim sana inandım" biçimindedir.

TB₂'de de 3. kıtanın son dizesinde:

"Düşman madar olmaz ne dersin?" biçiminde söyleyiş değişikidir.

32. Şiir: Hurşid ile Arap Kölenin karşılıklı olarak söyledikleri 15 kıtadan oluşmaktadır. Hurşid'in söylediği 8 kıta, 11 hecelidir. Uyak düzeni (xaxb, cccd, eeed, fffd, gggb, hhhb, uub, iib) şeklindedir. 1. kıtanın 4. dizesi:

"Kerem eyle Arap öldürme bizi" 5., 6., 7. ve 8.kıtalarda nakarattır.

8. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Adım Hurşid, Tekin Sultan oğluyum"

2., 3., ve 4. kıtaların 4. dizeleri:

"Kerem eyle Arap, kul azad eyle" biçiminde nakarattır.

TB₂'de Hurşid'in söylediği şiir 4 kıtadır. Kıtaların 4. dizelerinde "öldürme beni" sözleriyle yapılmış redif vardır. Bu varyantta 1. kıtanın ilk iki dizesi eksiktir.

B₂'de 3 kıtadan oluşan şiirin her kıtasının 4. dizesinde nakarat yapılmıştır:

"Kerem eyle Arap, öldürme beni"

G₁'de Hurşid'in söylediği 4 kıta 11 hecelidir. Uyak düzeni (aaab, cccb, ddde, fffb) biçimindedir. 1., 2., 4. kıtaların 4. dizeleri nakarattır:

"Mevlayı seversen ko azad eyle"

3. kıtanın 3. dizesinde:

"İsmim Hurşid Bey de hünkar oğluyum" biçiminde mahlas kullanılmıştır.

3. kıtanın 4. dizesi değişiktir:

"Allahın aşkına öldürme beni"

G₂'de şiir 4 kıtadır. 4. dizeler nakarattır:

"Mevlanın aşkına öldürme beni"

2. kıta farklıdır:

"Ben bir sefil kuştum kondum destine

Kurban olam Arap çorap mestine

Al kanlı gömleğim götür destine

Mevlanın aşkına öldürme beni."

HA'da Hurşid'in söylediği 4 kıta 11 hecelidir. 1. kıta farklıdır:

"Ufacık taşlardan kale yapılmaz

Çıkıp üçesin¹e yara bakılmaz

Bir ben ölmeyinen dünya yıkılmaz

Mevlanın aşkına öldürme beni"

1 "Yüce".

ŞB'de ise Hurşid'in söylediği 2 kıta diğer varyantlardan farklıdır:

"Oturmuş Arab da kebab tuzluyor
İçerimden de ciğerciğim sızlıyor
Anam babam nazlı yar yolunu gözlüyor
Mevlanın aşkına öldürme beni.

Ben ölürsem Arab kanlarım akar
Kanımın üstünde Arab miski anber kokar
Anam babam nazlı yar yoluna bakar
Mevlanın aşkına öldürme beni" biçimindedir ve ölçü düzensizdir.

Arap'ın söylediği 7 kıta, 11 heceli olup, uyak düzeni (aaab, cccb, dddb, eeeb, fffb, gggb, hhhb) şeklindedir. Her kıtanın 4. dizesi nakarattır:

"İmkan olmaz bugün öldürüm seni"

TB₂'de 3 kıtadan oluşan şiirin her kıtasının 4. dizesi

"Çare yoktur bugün öldürem seni" biçiminde söylenmiştir.

Burada 1. kıta eksiktir. 2. ve 3. dizeler yoktur.

"Seni azad etsem belki duyarlar

Çare yok öldürem bugün ben seni" biçiminde söylenmiştir.

B₂'de Arap'ın söylediği son kıta vardır. 2. dizesi farklıdır:

"Sen ne diyardan, kandan gelirsin?" biçimi, B₂'de:

"Güzel bir kız ile nerden gelirsin" biçiminde söylenmiştir.

Kıtanın 4. dizesi de:

"Öldürmek lazımdır mutlaka seni" biçimindedir.

HA'da Arap'ın söylediği tek kıtanın 3 dizesi:

"Doğru söyle kimin neyisin" biçimindedir.

Bu karşılıklı olarak söylenen türküde kahraman eline düştüğü Arap seyisten kendini bırakmasını dilerken, kendini de Arap seyise

tanıtır. Bu türküde umutsuzluk dile getirilmiştir. Arap da eski beyini tanıyınca öldürmekten vazgeçip ona yardımcı olur.

33. Şiir: 11 heceli olup, 7 kıtadır. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb, eeeb, fffb, gggb) şeklindedir. 7. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Ölür Mahı Mihri size yar olmaz"

Her kıtanın 4. dizesi ile nakarat yapılmıştır:

"Öldürüp ağamı ne ettin Arap?"

7. kıtada:

"Öldürüp Hurşidim neyledin Arap?" biçimindedir.

TB₂'de şiir 5 kıtadır. 3. ve 6. kıta yoktur. 7. kıtada farklılıklar vardır. Örneğin 2. dize:

"Kör olur gözleri dünyayı görmez" biçimindeyken, TB₂'de:

"Kötülerde namus ile ar olmaz" biçimindedir.

Nakarat olan 4. dizeler de;

"Arap nasıl kıydın benim beyime" biçimindedir.

3. kıtada;

"Arap nasıl kıydın yarime benim" biçiminde değişiktir.

B₂'de şiir 4 kıtadır. 3., 4., 5. kıta yoktur. Son kıtanın 1. dizesi:

"Bizi öldüren dünyada onmaz" biçiminde iken, B₂'de:

"Cana kıyan ölür, çok zaman sürmez" biçimindedir.

4. kıtanın 3. dizesinde;

"Bilki bu Mahmihri sana yar olmaz" biçiminde mahlas kullanılmıştır.

G₁'de Mahımihri'nin söylediği 2 kıta 11 hecelidir. Uyak düzeni (aaab, cccd) biçimindedir. 1. kıtanın 4. dizesi;

"Beni de öldür Hurşid'in üstüne" biçiminde; 2. kıtanın 1. ve 2. dizeleri de;

"Al git beni mezarının başına

Ben kurbanım gözden akan yaşına" biçiminde farklıdır.

G₂'de 3 kıta vardır. 1. kıtada kahramanın sevgilisini Arap'a ilenir:

"İlahi kul Arap kolun sökülsün

Sökülsün de yanlarında dökülsün

Doğru söyle Arap gözün kör olsun

Öldürdün Hurşidim nic'ettin Arap" biçiminde değişiktir. 4. dizeye nakarat yapılmıştır.

Bu şiir koşma biçimindedir. Kahramanın kanlı gömleğini gören sevgilinin acısını dile getirdiği bu koşmada kahramanı öldüren Arap'a ilenen sevgili kimseye yar olmayacağını da söyleyerek Hurşid'e sadakatini dile getiriyor.

TB₂'de son şiir 8 heceli olup, 4 kıtadır. Uyak düzeni (xaxa, bbba, ccca, ddda) şeklindedir. 4. kıtanın 2. dizesinde:

"Hurşid ölse anda bile" biçiminde mahlas kullanılmıştır. Semaî biçimindedir.

Sözlü gelenekten derlenmiş olan varyantlardaki şiirlere baktığımızda daha kısa ve az olduğunu görüyoruz. Farklı olarak;

G₁'de kavuştağı 2 dize olan 3 bentten oluşan bir türkü vardır.

Kavuştakları:

"Hiç birisi gül Mahaya benzemez

Hiç birisi Türkmenime benzemez" biçimindedir.

G₂'de 11 heceli, 8 kıtadan oluşan bir koşma vardır. "bana " sözcüğü ile yapılmış redif bulunmaktadır.

G₁'de 11 heceli, 8 kıtadan oluşan "bizim ellere" redifli bir koşma bulunmaktadır. Yine 5 kıtadan oluşan, 11 heceli "hangi yola gideyim" redifli bir koşma daha vardır.

G₂'de 11 heceli, 4 kıtadan oluşan bir koşma vardır.

"Derdimin ortağı kır at kal burda" dizesiyle nakarat yapılmıştır.

21. şiir G₁'de farklıdır. Hurşid'in söylediği bentlerin kavuştağı:

"Söyle çoban Türkmen burdan geçti mi? biçimindedir.

Hikayede yer alan 33 şiir koşma (11'li hece ile söylenen şiirler), semaî (8'li) ve mani (7'li) formundadır. Bu şiirlerin biçimlere göre dağılımı şöyledir:

17 tane koşma

9 tane karşılıklı olarak söylenen koşma-türkü

2 tane semaî

2 tane karşılıklı olarak söylenen semaî-türkü

1 tane ölçüsü bozuk şiir ve

2'si cinaslı mani olmak üzere 11 tane mani.

Şiirlerde bazı dizelerde ölçü bozulmuştur. Genellikle taşbasması metinlerle, sözlü gelenekten derlenmiş metinlerde ölçünün bozulduğunu ve şiirlerin kısaldığını görüyoruz. Basma metinlerde ise şiirler daha doğru ve fazladır. Bu da hikayelerin sözlü gelenekten basma kitaplara geçerken düzeltildiğini gösteriyor.

Bu şiirlerde aşk, ayrılık, yalnızlık, gurbet, sıra hasreti gibi temalar işlenmiştir. Şiirlerin çoğunu kahraman söyler. Kahraman ile sevgilisinin ve kahramanın sevgilisini ararken yollarda rastladığı ve kişilerin karşılıklı söyleştikleri şiirlerde de aşk, acı, ayrılık dile getirilmiştir.

Cönklerdeki Şiirler:

Cönk₁'deki ilk şiir 8 kıtadır. 11 hecelidir ve uyak düzeni (xaxa, bbba, ccca, ddda, eeea, fffa, ggga, hhha) biçimindedir. Koşma biçiminde söylenmiş olan bu şiirde kahraman, gökte uçan turnalardan sevgilisini sorar. Turnalar ile sevgilisine selam gönderir. 2. kıtanın 4 dizesinde:

"Benden selam olsun canım mestane" biçiminde. 8. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Bu bi-canda Hurşid hasretlik çeker."

Cönk₂'de şiir 3 kıtadır.

Bu şiirde sevgiliye duyulan özlem dile getirilmiştir. Teması aşk olan bir güzellemedir.

2. şiir 5 kıtadır. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eebb, fffb) biçimindedir. 11 heceli şiirin her kıtasının 4. dizesinin sonunda "bezirgan" sözcüğüyle redif yapılmıştır. Bu koşmada kahraman yoldan geçen bir bezirgana seslenerek rüyasında gördüğü Mah'a aşık olduğunu söyler:

"Rüyada gördüğüm Mah-i tabandır" Mahlas kullanılan dize 5. kıtanın 3. dizesidir:

"Adım Hurşid atam Yegen Sultandır." Cönk₂'deki kahramanın bezirgana söylediği güzellemenin ilk kıtasının 3. ve 4. dizeleri eksiktir. Şiir 3 kıtadır. Mahlas 3. kıtanın 3. dizesinde kullanılmıştır:

"Biçare Hurşid'e merhamet eyle"

3.şiir bezirganın söylediği 5 kıta ile Hurşid'in söylediği 5 kıtadan oluşan bir karşılıklı söylenmiş diyalogdur. Bezirganın söylediği şiir 8 heceli, uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eebb, fffb) biçimindedir. 4. dizelerin sonunda "beyim" sözcüğü rediftir.

Hurşid'in söylediği 5 kıta 8 hecelidir. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eee?, fffb) biçimindedir. Şiirin 4. kıtasının 4. dizesi eksiktir. 5. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Hurşid'i yaradan gani."

Bu karşılıklı diyalogda kahraman sevgilisinin memleketinden geldiğini söyleyen bezirgana sevgilisinden haber sorar, aşk derdine düştüğünü dile getirir. Bu semaî biçiminde söylenmiş güzellemenin

konusu aşktır. Cönk₂'deki bezirganın söylediği şiir 4 kıtadır. 1. kıtanın 2. dizesi eksiktir. Hurşid'in söylediği 3 kıtadan 1. kıtanın 4. dizesi eksiktir.

4. şiir 4 kıtadan oluşan bir koşmadır. 11 hecelidir. 2. kıtanın 3 ve 4. dizeleri eksiktir. Uyak düzeni (xaxa, bb??, ccca, ddda) biçimindedir. 1. kıtanın 2. ve 4., diğer kıtaların 4. dizelerinde, "Ne zaman gelir" biçiminde redif yapılmıştır. 4. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Bilir mi Hurşid'i lebleri balım." Cönk₂'de şiirin 4. kıtası yoktur.

5. şiir bir semaîdir, 8 hecelidir. 4 kıtalı şiirin uyak düzeni (aaab, cccb, dddb, eebb) biçimindedir. Ancak 3. kıtanın 1. dizesi ile 4. kıtanın 3. dizesi uyak düzenini bozar. Bu bozukluk cönkü yazar kişiden kaynaklanmış olmalıdır.

Mahlas 4. kıtanın 1 dizesinde kullanılmıştır:

"Hurşidim içtim camından." Her kıtanın 4. dizesinin sonunda tekrarlanan "emanetti" sözcüğü rediftir.

6. şiir 3 kıtalı bir semaî-türküdür. 8 hecelidir. Uyak düzeni (xaxa, bbba, ccca) biçimindedir. 1. kıtanın 2. dizesi, diğer kıtaların 4. dizeleri nakarattır. "Umut var gele yar gele" 1. kıtanın 4. dizesi farklıdır:

"Belki dost gele yar gele" 3. kıtanın 1. dizesinde: "Hurşidim gördüm Mahı" biçiminde mahlas kullanılmıştır. Cönk₂'de şiir 5 kıtadır. Nakarat:

"Belki yar gele yar gele" biçimindedir.

4., 5. ve 6. şiirlerde Hurşid, içki meclisinde arkadaşlarının isteği üzerine sazını eline alıp sevgilisine duyduğu aşkın kendisini

hasta ettiğini dile getirir. Sevgilisinin vasıflarını över ve sevgilisine kavuşacağı ümidini dile getirir.

Bu şiirlerde, "Bu derdi çekmeye kalmadı derman", "Hubların serdari ne zaman gelir?", "Beyaz göğsün cennet bağı", "Sevdası vardır başımda", "Dört kitabın kıblegahı" gibi aşık şiirinin kalıp söyleyişleri kullanılmıştır.

7. şiir 8 kıtadır. 11 heceli, uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb, fffb, gggb, hhhb) biçimindedir. 8. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Biçare Hurşidim onulmaz derdim."

Koşma biçiminde söylenmiş bu şiirde divan şiirinin mazmunlarının kullanıldığını görüyoruz:

"Pervaneyim düştüm aşkın narına", "Bahr-i aşka daldım merdi merdine", "Ruz-i şeb figanım kaşı kemandan", 6. kıtanın 2. dizesinde ölçü bozuktur: "Mallem Mah dişi dürdane" Cönk₂'de şiirin dizelerinin yerleri karıştırılmıştır. Uyak düzeni ve dizelerin ölçüsü bozuktur.

Burada kahraman, "aya" aşık olduğunu düşünen babasına seslenerek, rüyada gördüğü güzele, kırkların elinden bade içmek suretiyle aşık olduğunu söylemektedir. Aşk derdi çektiğini dile getirmektedir. Bu şiir konusu aşk olan bir güzellemedir.

8. şiir Hurşid'in söylediği 6 kıta ile Mahi'nin söylediği 5 kıtadan oluşan bir karşılıklı diyalogtur. Hurşid'in söylediği kıtalar 11 hecelidir. Ancak bazı dizelerde ölçü bozuktur. Örneğin, 1. kıtanın 2. dizesinde: "Nagah yirden irak ba(?) bana". Uyak düzeni (xaxa, bbba, ccca, ddda, eeea, fffa) biçimindedir. 4. dizelerin sonunda "bana" sözcüğüyle redif yapılmıştır. 6. kıtanın 3. dizesinde: "Adım Hurşid Yegen Sultan oğluyum" biçiminde mahlas kullanılmıştır. Mahi'nin söylediği kıtaların da bazı dizelerinde ölçü bozulmuştur: "Var çocuk

bizden irak gez yürü". Uyak düzeni (xaxa, bbba, ccca, ddda, eee?) biçimindedir. 4. dizeler nakarattır: "Var git yigit benden irak gez yürü". Ancak 5. kıtanın 4. dizesi:

"Bu sinemde kara bağrım ağrıyor." biçiminde farklıdır. Cönk₂'de Hurşid'in söylediği koşma 5 kıtadır. Mahmihri'nin söylediği 4 kıtanın nakarati: "Beyim benden irak gez yürü yürü" biçimindedir.

Bu karşılıklı olarak söylenmiş türküde kahraman sevgilisinin sorduğu sorulara cevap vererek kendini tanıtır. O güne kadar çektiği hasretliği, aşk acısını dile getirir. Bu güzellemenin konusu aşktır.

9. şiir yine bir karşılıklı söylenmiş diyalogtur. 8 heceli 9 kıtadan, Hurşid'in söylediği 4 kıtanın uyak düzeni (aaab, cccb, dddb, eeeb) biçimindedir. 4. dizelerin sonunda "ayrılır" sözcüğüyle redif yapılmıştır. 4. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Hurşide çare kim kılar."

Mahi'nin söylediği 4 kıtanın uyak düzeni (?axa, bbba, ccca, ddda) biçimindedir. 1. kıtanın 1. dizesi eksiktir. Mahlasın da kullanıldığı 4. kıtanın 1. dizesinde ölçü bozuktur: "Mahi Mihri senin"

Cönk₂'de de Mahmihri'nin söylediği 3 kıtanın dizelerinin ölçüsü bozuktur. 3. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Mahi Mihr senin gülün."

Kahraman sevgilisinden kısa bir süre için ayrılırken söylediği bu semaide ayrılık acısını dile getirir:

"Cüda düşünce iki yari

Sanasın dağlar ayrılır." Sevgilisi de kahramanın tez zamanda geri dönmesini diler.

10. şiir Hurşid ile Mahi'nin söyledikleri 4'er kıtadan oluşan 8 kıtalı bir karşılıklı diyalogtur. 11 hecelidir. Hurşid'in söylediği 4 kıtanın uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb) biçimindedir. 4.

dizelerin sonunda tekrarlanan "kurban olduğum" sözcükleriyle redif yapılmıştır. 4. kıtanın 1. dizesinde;

"İnanayım ben Hurşid'in andına" biçiminde mahlas kullanılmıştır. Mahi'nin söylediği 4 kıtanın uyak düzeni ise (aaab, cccb, dddb, eebb) biçimindedir. Mahlas 4. kıtanın 1. dizesinde kullanılmıştır:

"Ben Mahi Mihrim sadıktır sözüm." 4. dizeler nakarattır: "Var efendim Mevlam selamet versin." Cönk₂'de Hurşid'in mahlas kullandığı dize:

"İnanmadın bu Hurşid'in andına" biçimindedir. Mahmihri'nin söylediği 4. kıtanın 2. ve 3. dizelerinde de söyleyiş farklıdır:

"Senden ayrılırsa çıkası gözlerim

Ahdime durmazsam kör olsun gözlerim."

Bu şiirde sevgilisi kahramanı, kendisine bir hatıra vermek için yanına çağırmakta kahraman da sevgilisinin vasıflarını övmektedir. İki sevgili birbirinden ayrılmamak üzere sözleşirler.

11. şiir 6 kıtadır. 11 hecelidir. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eebb, fffb, gggb) biçimindedir. 1. kıtanın 1. dizesinde ölçü bozuktur: "Yaz olunca senin karın buzun çözülür." 4., 5. ve 6. kıtaların 4. dizeleri nakarattır: "Hani yaylam hani senin maralın." Bu dize 3. kıtada;

"Aman yaylam hani senin maralın" biçiminde 2. kıtada:

"Hani yaylam hani senin şenliğin" ve 1. kıtada:

"Aman yaylam hani senin doğanın" biçiminde farklıdır.

6. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Biçare Hurşidim kılmazam karar." Cönk₂'de bu koşmanın 2 kıtası vardır. Bazı dizelerinin ölçüsü bozuktur. Bu metin eksiktir.

"Aşk için çekilen mihnetlerin başlaması" motifinden sonraki motifler Cönk₂'de yoktur.

Bu koşma-türküde kahraman sevgilisinin gitmiş olmasından duyduğu üzüntü ile ayrılıktan yakınmaktadır. Sevgilisini ceylana benzeterek, bir zaman yaşamış olduğu yaylaya, sevgilisi Mahi'nin nereye gittiğini sormaktadır. Bu şiir bir güzellemedir. Konusu ayrılıktır.

12. şiir Hurşid'in Mahi ile karşılıklı olarak söyledikleri 10 kıtadan ibarettir. 11 hecelidir. Hurşid'in söylediği 5 kıtanın uyak düzeni (xaxa, bbba, ccca, ddda, eeea) biçimindedir. 5. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır: "Hurşid der seyrimde yar seni gördüm." 4. dizelerin sonunda yinelenen "ağlarım" sözcüğü rediftir. Mahi'nin söylediği 5 kıtanın uyak düzeni de (xaxa, bbba, ccca, ddda, eeea) biçimindedir. 5. kıtanın 3. dizesinde: "Der ki Mahi Mihri gonce gülümnden" biçiminde mahlas kullanılmıştır.

Bu karşılıklı diyalogda Mahi'nin giderken yazıp bıraktığı mektubu okuyan kahraman, sevgilisinin gidişinden duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. İki sevgilinin arasındaki ilişki gül ile bülbül arasındaki ilişkiye benzetilmiştir. Bülbülün güle aşık olması ve kavuşmalarının engellenmesi (engel gülün dikenidir) hatırlatılmaktadır. Burada da Mahi sevgilisini güle benzetmekte ve kendisini de bülbül gibi sevgilisinden ayırdıklarını dile getirmektedir:

"Beni ayırdılar nazlı yarimden
Asla pervam yoktur benim ölümünden
Der ki Mahi Mihri gonce gülümnden
Bülbül gibi kondum dilden dillere."

13. şiir bir koşmadır. 11 heceli şiirin uyak düzeni (xaxa, bbba, ccca, ddda, eeea) biçimindedir. 5. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır: "Hurşidi eyledi Mecnun'dan beter." Burada kahraman sevgilisinin hasretine dayanamayıp yollara düşer ve yolda giderken

karşısına çıkan dağlara, ovalara seslenerek ayrılıktan yakınır. Ayrılık acısını dile getirir. Kendisine yol vermesini ister. Bu güzellemenin konusu ayrılıktır.

14. şiir yine 11 heceli, 4 kıtadan oluşan bir koşmadır. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeb) biçimindedir. 4. dizelerin sonunda "rüzgar" sözcüğüyle redif yapılmıştır. 4. kıtanın 1. dizesinde;

"Hurşidem bunda karar eyledim" biçiminde mahlas kullanılmıştır.

Aşık şiirinde sevgiliye giden yolda kahramanın karşısına çıkan engellerden biri de rüzgardır. Bu ayrılık konusunun işlendiği güzellemede kahraman rüzgara seslenerek, kendisine yol vermesini ister. Sevgilisinden ayrı düştüğünü dile getirir.

15. şiir 7 kıtadır. 11 hecelidir. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeb, fffb, gggb, hhhb) biçimindedir. Her kıtanın 4. dizesinde; "... ne diyara gitti sevdiğim" biçiminde redif yapılmıştır. 7. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır.

"Biçare Hurşidim düştüm bu hale." Koşma biçiminde söylenmiş olan bu şiirde, kahraman ayrılıktan yakınırken, dağlara, yollara, sulara, çiçeklere, kuşlara seslenerek sevgilisinin nereye gittiğini sorar. Hasretinden zayıfladığını, hasta olduğunu dile getirir:

"İnceldi cesedim döndü hilale."

16. şiir Hurşid ile çobanın karşılıklı söyledikleri koşma-türküdür. 11 hecelidir. Hurşid'in söylediği 7 kıtanın uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeb, ffx, gggx, hhhx) biçimindedir. 1. kıtanın 2. ve 4. dizesi;

"Nazlı Mahım bundan¹ geldi gitti mi?", 2., 3., 4. kıtaların nakaratıdır. 5. ve 6. kıtaların 4. dizeleri; "Şimdi ne diyara gitti

¹ "buradan" olmalı.

sevdiğim" biçiminde, 7. kıtanın 4. dizesi de: "Bana pek emanet etti de gitti" biçimindedir. 5. ve 6. kıtaların 4. dizeleri bir önceki koşmanın nakaratıdır. 7. kıtanın 4. dizesi de çobanın söylediği kıtaların nakaratıdır. Bir karıştırma söz konusudur. Ancak muhteva bakımından bu 3 kıta, bu koşma-türküye bağlıdır. 7. kıtanın 1. dizesinde mahlas; "Hurşid der kim dilerim dilin var olsun." biçiminde kullanılmıştır.

Çobanın söylediği 5 kıtanın uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eebb, fffb) biçimindedir. 4. dizelerin sonunda "..... de gitti" sözcüğü rediftir. 4. ve 5. kıtaların 4. dizesi;

"Bana pek emanet etti de gitti" biçimindedir.

Bu koşma-türküde kahraman yolda karşılaştığı bir çobana sevgilisini sorar ve çoban kahramana sevgilisinin oradan ne zaman geçip, nereye gittiğini söyler. Kahraman, sevgilisiyle ilgili ilk haberi çobandan alır.

17. şiir Hurşid'in söylediği 3 kıtalık bir koşmadır. 11 heceli şiirin uyak düzeni (xaxa, b?ba, ccca) biçimindedir. 1. kıtanın 2. ve 4. dizeleri ile diğer kıtaların 4. dizelerinin sonunda tekrarlanan ".... sizin olsun" sözcükleri rediftir. 3 kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır: "Hurşidim hem deliyim hem uslu."

Bu koşmada kahraman havuz başındaki kızlara seslenip, bir tas su içmek için izin ister. Aşk acısı çektiğini dile getirir. Bu güzellemenin konusu sıla hasretidir.

18. şiir 4 kıtadır. 11 hecelidir. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb, eebb) biçimindedir. 4. dizeler, ".... han öldürür, dimesden öldüm" biçiminde rediftir. 2. kıtada, "..... han öldürür, sormadan öldüm" biçimindedir. 4. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Biçare Hurşidim dillere destan."

Bu koşmada kahraman ayrılıktan yakınmakta, sevgilisi ile arasındaki engelin, Mahi ile evlenmek isteyen Kara Han olduğunu dile getirmektedir. Yine, kahraman sevgilisi ile arasındaki aşkı Ferhat ile Şirin'in aşkına benzetmektedir:

"İşittin mi Ferhat ile Şirini

Onlar da severdi biribirini." Bu şiirde aşık şiirinin erotik unsurlarından birine rastlıyoruz: "Memeleri benzer tomurcuk güle."

19. şiir 8 kıtadır karşılıklı olarak söylenmiş bu koşma-türkünün dizeleri, 11 hecelidir. Hurşid ile Hasret Kadının karşılıklı söyledikleri 4'er kıtadan, Hurşid'in söylediği kıtaların uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb) biçimindedir. 4. dizeler nakarattır. "Canım (Aman) nine bir yar için ağlarım." 4. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır: "Adım Hurşid yarım Mah Mihridir."

Hasret Kadının söylediği 4 kıtanın uyak düzeni (abab, cccb, ddd?, eeeb) biçimindedir. 3. kıtanın 4. dizesi eksiktir. 1. ve 2. kıtalarda 4. dize nakarattır: "Sen söyle yarini görelim kimdir" 4. kıtanın 4. dizesi; "Şimdi yarinden haber vereyim" biçimindedir. 4. kıtanın 1. dizesinde mahlas; "Hasret der, ogul niçin ağlarsın?" biçiminde kullanılmıştır.

Bu koşma-türküde kahraman, evinde misafir olduğu Hasret Kadına derdini açar, ayrılık acısını dile getirir. Hasret Kadın da kahramanın sevgilisinin kim olduğunu sorar ve öğrenir.

20. şiir, 8 kıtadan oluşmuş bir koşmadır. 11'li hece ölçüsüyle söylenmiş şiirin uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eeeb, fffb, gggb, hhhb, uub) biçimindedir. Kıtaların 4. dizelerinin sonunda yinelenen "neyleyim" sözcüğü rediftir. 8. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır: "Hurşit de Mahının dizine yattı."

Bu koşmada kahraman aşkını dile getirir. Aşk derdi ile yollara düştüğünü, aşk acısıyla yandığını söyler. Diğer halk hikayelerinin

kahramanlarından da bahsederek kendisinin de bir aşık olduğunu belirtir:

"Mecnun'un mekanı olmuştur dağlar

Leyla'nın yoluna öldü neyleyim."

"Ferhat Şirin için delerdi taşı"

"Kanber de Arzu'nun yoluna gitti." Kahraman sevgilisiyle arasındaki ilişkiyi gül ile bülbül arasındaki ilişkiye benzetir. Sevgilisi olan gül'den ayrı kaldığı için bülbülün figan ettiğini çağrıştırmaktadır:

"Bülbülüm figanım kaşı kemana"

21. şiir 4 kıtadır. 11'li hece ölçüsüyle söylenmiş şiirin uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eebb) biçimindedir. 4. dizelerin sonunda yinelenen "... de gitti" sözcüğü rediftir. 4. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Hurşidim çekerim sinemde ahı." Bu güzellemede kahraman çektiği aşk acısını dile getirmekte, sevgilisinin vasıflarını överken, ona doyamadan ayrıldığını belirtmektedir.

22. şiir 3 kıtadır. 8 hecelidir. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb) biçimindedir. 4. dizelerin sonunda "kaldı" sözcüğüyle redif yapılmıştır. 3. kıtanın 1. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Hurşidim düştüm darda." Semaî biçiminde söylenen bu şiirde sevgilisinin vasıflarını anlatan kahraman, sevgilisine duyduğu özlemi de dile getirmiştir. Bu güzellemenin konusu ayrılıktır.

23. şiir 5 kıtadır. 11 hecelidir. Uyak düzeni (abab, cccb, dddb, eebb, fffb) biçimindedir. 4. dizelerin sonunda "maildir" sözcüğüyle redif yapılmıştır. 4. kıtanın 4. dizesinde mahlas;

"Hurşid de Mah-ı tabana maildir" biçiminde kullanılmıştır. Bazı dizelerde ölçü bozuktur. 3. kıtanın 1. dizesi:

"Öldü çare sail¹ oluπτur" biçimindeyken, 3. dize;

"Takınıp boynuma hamayıl oluπτur" biçimindedir. Bu koşmada kahraman Kara Han'ın isteği üzerine sazını eline alır ve aşk için çektiği sıkıntıları dile getirir.

24. şiir Hurşid'in söylediği 3 kıta ile Arap seyisin söylediği bir kıtadan oluşur. Hurşid'in söylediği kıtaların dizeleri 11 hecelidir, uyak düzeni (aaab, cccb, dddb) biçimindedir. 4. dizeler nakarattır:

"Bir Allah aşkına Arap öldürme beni."

Bu kıtalarda kahramanın Arap'a seslendiği dizeler 13 hecelidir. "Arap" sözcüğü ölçüyü bozmaktadır. 3. kıtanın 3. dizesinde mahlas kullanılmıştır:

"Adım Hurşid Yegen Sultan oğluyum"

Arap'ın söylediği kıta da 11 hecelidir ve (aaab) uyaklıdır.

Bu koşma-türküde kahraman kendisini öldürmeye götüren Arap seyise kim olduğunu söyler, kendini tanıtır. Arap da kahramanı öldürmekten vazgeçer.

25. şiir 3 kıtadır. 11 hecelidir. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb) biçimindedir. 4. dizeler nakarattır: "Nice kıydın Arap yarime benim." Bazı dizelerde ölçü bozuktur:

"Bindi ol² atının üstüne

Aldı mızrağın destine"

Mahi'nin söylediği bu koşma-türküde kahramanın kanlı gömleğini gören sevgilisinin duyduğu acı, üzüntü dile getirilmiştir.

Cönk'deki şiirler bu kadardır. TB₁'e göre daha az şiirin bulunduğunu görüyoruz. Bazı şiirlerin dizeleri eksiktir. Ölçülerin yer yer bozulduğunu, yine yer yer şiirlerin karıştırılmış olduğunu görüyoruz. Bu da cönklerdeki şiirlerde karşılaşılan aksaklıkları yansıtmaktadır.

1 "zail" olmalı.

2 "o" anlamında.

VII. DİL VE ÜSLUP:

Halk sözlü geleneğinde yaşayan halk anlatıları, biçim, içerik ve üslup açısından birbirlerinden ayrılır. Halk hikayelerinin üslubu konusunda Otto Spies "Türkische Volksbücher" adlı eserinde ve P.Naili Boratav "Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği" adlı eserinde çeşitli tespitlerde bulunmuşlardır. Biz de tez konumuz olan Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin üslup özelliklerini bu tespitler doğrultusunda ortaya koyacağız.

Aşık-şairler ya da hikayeciler tarafından anlatılan halk hikayeleri 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak yazıya geçirilmiştir. Önce halk içinde okuma-yazma bilen kişilerce yazılan cönkler ve yazmalar; daha sonra taşbasmalar ve sonra basılmış hikayeler karşımıza çıkmaktadır.

Basılmış hikayelerin üslubu, sözlü gelenekteki biçimlerden farklı değildir. Sözlü gelenekteki hikayeciler pek çok kalıp söyleyişi yazılı edebiyattan almışlardır ve basılmış hikayeler de sözlü gelenekten derlenmiş metinlerdir.

Hikayelerin başlangıcında söylenen "râviyân-ı ahbâr ve nâkılân-ı asâr ...." biçimindeki başlangıç klişesi sözlü geleneğe kitaplardan geçmiş olmalıdır.¹ Ancak bunun tersi de söylenebilir. Bu söz kalıbı sözlü gelenekten kitaplara geçmiş de olabilir. Sözlü anlatmada sık kullanılan söz kalıpları kitaplarda karşımıza çıkıyor. Örneğin "aldı ....", "biz gelelim öbür taraftan ...." gibi.

Hurşid ile Mah Mihri hikayesi diğer halk hikayelerinde olduğu gibi dört epizot ve bu epizotlara bağlı motiflerden oluşmuştur. Pek çok halk hikayesinde de bu motiflere rastlarız. Hikayemizin incelediğimiz varyantlarında kahraman bir padişahın (sultanın) oğludur. Çocuğu olmayan padişah, bir dervişin verdiği elmayı

¹ P.Naili Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, s.44.

yedikten sonra (bazı varyantlarda karısı ile birlikte) bir çocuğu olur. Bu erkek çocuk, padişahın tek çocuğudur.

Genellikle hikaye kahramanlarının yaşadıkları yerler Horasan, Buhara, Tebriz, Isfahan gibi doğu şehirleridir.¹ Hurşid'in memleketi olan "Genç Karabağ"ın bugünkü Karabağ (Azerbaycan'da bir bölge adı) adlı yerleşim yeri ile ilgisi olup olmadığını bilemiyoruz. Ancak bu adların söyleyişte bozulmuş olabilecekleri de söz konusudur. Tahmasb "Azerbaycan Mehebbet Destanları" adlı eserinde Hurşid ile Mah Mihri hikayesinden bahsediyor. Bu hikayenin bölgede anlatılan hikayelerden biri olduğunu belirtiyor. Genç Karabağ adının Gence ve Karadağ adlarından bozulmuş olduğu düşünülebilir. Hikayemizin varyantlarından HA'da ve Eberhard'ın yayınladığı varyantta kahramanın memleketi Konya'dır. G²'de ise Hurşid Kandihar Şahının oğludur. Kandihar (Kandehar'dan bozulmuş olmalı) bugün Afganistan'ın güney doğusunda bulunan bir şehirdir.

Halk hikayelerinde kahramanların aşık olmaları bir rüyaya bağlanır. Hikayemizde de Hurşid rüyasında gördüğü pirlerin, kendisine gösterdikleri Mah Mihri'ye aşık olur. Bu rüyada pirlerin sunduğu aşk dolusunu içen kahraman her iki anlamda da aşık olur. Yani hem kendisine gösterilen sevgiliye aşık olur, hem saz çalıp söyleme becerisi kazanır.

Hikayelerde kahraman sevgilisinin ardından, onu bulmak ve muradına ermek amacıyla yola çıkar, evinden ayrılır. Aşk için çekilecek mihnetler bu şekilde başlar. Hikayemizin kahramanı Hurşid Mah Mihri'yi bulmak için memleketinden ayrılır. çeşitli sıkıntılar çeker, zorluklarla karşılaşır ve sevgilisine kavuşuncaya kadar memleketine dönmez.

Halk hikayelerinde kahramanın gittiği memleketlerde aşıklerle karşılaşır, onları mat etmesi motifi yaygındır. Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde Hurşid aşıklerle karşılaşmaz. Ancak aşıklar, Hurşid'in

¹ O. Spies, Türkische Volksbücher, s.51.

koşma, türkü söylemesini isterler ve onu çok beğenirler. Hurşid sevgilisinin memleketine, sevgilisi başka bir adamla evlenmek üzereyken, gelir ve yaşlı bir kadının yardımıyla düğüne gider, orada söylediği türkülerle, kendini sevgilisine tanıtır.

Kahramana sevgilisinin bir hatıra, nişan, bergüzar olarak mendil, yüzük, çevre vermesi motifi de halk hikayelerinde tekrar edilen bir motiftir. Hikayemizde de Mah Mihri Hurşid'e bir bergüzar verir, ancak bu bergüzarın ne olduğu açık değildir ve bir varyant dışında hikayenin devamında da bir fonksiyonu yoktur.

Yine halk hikayelerinde iki sevgilinin kavuşmasına engel olan kişiler vardır. Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde kızın annesi bir varyantta iki sevgilinin kavuşmasına engel olan kişidir. Bir de rakip söz konusudur. Kahramanın sevgilisi ile evlenmek isteyen bu kişi, hikayemizde Kara Han adında önceleri bir hizmetçi iken, memleketin padişahının (beyinin) ölümü üzerine zor kullanarak başa geçmiş bir kişidir.

Hikayelerde kahramanın daha önce iyilik ettiği kişilerin yardımını görmesi "ahde vefa" da yaygındır. Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde Hurşid, daha önce azad ettiği Arap kölenin yardımını görür ve haramilerin elinden kurtulur. HA'da Hurşid yola 40 kölesi ile birlikte çıkar, bir kaç gün sonra köleler çocuklarını bahane ederek gitmezler, Hurşid onları azad eder, daha sonra bu kölelerin yardımı ile evine döner.

Halk hikayelerinin sonunda kahraman sevgilisine kavuşuyorsa, 40 gün 40 gece düğün yaparak evlenir. Hikayemizin sonunda da Hurşid 40 gün 40 gecelik bir düğünle Mah Mihri ile evlenir. Bazı halk hikayelerinin sonu trajiktir. Varyantlarımızdan ŞB'de Arap köle kahramanı tanımamazlıktan gelerek öldürür. Kahramanın sevgilisi de kendini öldürür. İki sevgili muratlarına eremezler. Kerem ile Aslı hikayesinde de trajik son ile karşılaşırız.

Halk hikayelerinde biçim manzum-mensur karışıktır. Hikayelerde nesir kısımdan nazım kısma geçerken kullanılan bazı söz kalıpları, hikayememizde de sık sık kullanılmıştır:

"Aldı Hurşid", "Aldı Kız", "Bakalım Hurşid ne demiş" Manzum parçaların sonunda söylenen: "Böyle deyip tamam eyledi" biçimindeki söz kalıpları vardır.

Halk hikayeleri genellikle "di'li geçmiş zaman" (görülen geçmiş zaman) kipiyle anlatılmakta, bu da anlatıya canlılık kazandırmaktadır. O. Spies hikayelerini dilinin kaba halk dili olduğunu belirtir.¹ Ancak Spies, klasik edebiyat örnekleri ile halk kitaplarını karşılaştırarak böyle bir hükme varmıştır. Hikayemizin dili bazı varyantlarda zaman zaman kullanılmış olan klişeler dışında sadedir. Örneğin: Canım taye, ömrüme sermaye"

Halk hikayelerinde kullanılan söz kalıpları, genellikle sözlü gelenekten derlenmiş metinler yazıya geçirilirken kaybolmuştur. Yine yazıya geçmiş metinlerde ağız özellikleri pek yoktur. Hikayelerde bir epizottan bir epizota geçerken, "gelelim beri taraftan bakalım kız ne yaptı", "işte benim canım...", "bakalım neyleyip netdi." gibi söz kalıpları kullanılır.

Halk hikayelerinde kalıplaşmış sayılar, renkler ve tezatlar vardır. Kahraman daima güzel ve iyidir. Bunun karşısındaki rakip ise kötüdür. 3, 7, 40 (39+1) (40+1) sayıları sıklıkla kullanılır. "Kara" sıfatı pek çok halk hikayesinde kahramanın rakibinin adını niteler.

Hikayelerde engel olarak kahramanın karşısına çıkan doğal unsurların başında dağ, sel ve rüzgar gelir. Kahramanın sevgilisini bulmak için çıktığı gurbette önüne çıkan engeller yanında ona

¹ O. Spies, Türkische Volksbücher, s.49.

yardımcı olan kişiler de vardır. Yolda rastladığı çoban, bezirgan, derviş, yaşlı adam, yaşlı kadın, bey, paşa, bey kızı gibi kişiler kahramana sevgilisinden haber verir, yardımcı olur.

Hikayelerin nazım kısımlarında kahraman ile yolda karşılaştığı kişilerin ve sevgilisi ile kahramanın karşılıklı söyleştikleri biçimler vardır. Bu diyaloglar koşma-türkü veya semaî-türkü formundadır.

VIII- MUHTEVA

Hurşid ile Mah Mihri hikayesi konusu bakımından bir aşk hikayesidir demiştik. Bir aşkın doğuşunu, iki sevgilinin ayrılmasını, kavuşmak için katlandıkları sıkıntıları, çektikleri çileleri ve sonunda engelleri aşarak kavuşmalarını anlatır.

Halk hikayelerinin bir çoğunda kullanılan motifler Hurşid ile Mah Mihri'de de vardır, bazan farklı motiflerle de karşılaşırız. Ancak, temelde 4 epizottan oluşan, yer yer masallara yaklaşan bir halk hikayesi örneğidir.

Olay örgüsü çocuğu olmayan adamın bir çocuğa kavuşmasıyla başlar. Çocuğun büyüüp evlenme çağına gelmesi, rüyasında gördüğü kıza aşık olması, sevgilisine kavuşacağı günü sabırla beklemesi, sevgilisiyle tanışması, nişanlanması, nişanlısının ailesinin kızı alıp kaçması, kahramanın sevgilisini bulmak için yola çıkarak memleketini terk etmesi, yollarda engellerle (dağ, rüzgar, akarsu) karşılaşması, sevgilisinin bulunduğu memlekete gelmesi, iyi kişilerden yardım görmesi, sevgilisini kaçırmaması, peşlerinden gelen kötü kişilerle savaşması, haramilerin elinden kurtulması ile devam eder ve sevgilisiyle evlenmesi ile son bulur.

Hurşid ile Mah Mihri hikayesini bu bölümde, kahramanları, kahramanlarının özellikleri ve kahramana yardım edenler ile karşısında olanlar açısından inceleyeceğiz.

1. Hikayenin Kahramanı (Erkek)

Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin erkek kahramanı olan Hurşid, halk hikayelerinde giriş epizodu ve buna bağlı motiflerde sıkça kullanılan "çocuğu olmayan yaşlı padişah ve eşinin, dervişin verdiği elmaları yemeleri" sonucunda dünyaya gelir. "elma yiyerek

hamile kalma" motifine bağlı olarak doğan Hurşid, iyi bir eğitim görerek yetiştirilir. 15 yaşına geldiğinde babası tarafından evlendirilmek istenir. Ancak kendisi çok güzeldir ve güzelliğiyle mağrur bir delikanlıdır. Rüyasında gördüğü kırkkların gösterdiği Mah Mihri'ye aşık olur. Mah Mihri'ye kavuşmak için türlü eziyetler çeker, sonunda muradına erer.

Hikaye kahramanımız bazı yönleri ile masal kahramanlarına benzemektedir. Güzel ve mağrur olması örneğin, "İlik Sultan" masalındaki Yemen padişahının oğlunu hatırlatmaktadır.¹

2. Kız Kahramanı

Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin kız kahramanı olan Mah Mihri bir bezirganın² kızıdır. Mah Mihri'nin doğuşu ya da büyümesi ile ilgili bir bilgi yoktur. O, sahneye kırkkların Hurşid'e kendisini rüyada göstermeleri ile çıkar. Kırkklar Mah Mihri'ye de rüyasında Hurşid'i gösterirler. Tek çocuk olmaması önemlidir. Genellikle halk hikayelerinde kahramanın sevgilisi padişahın (vezirin, beyin) tek kızıdır. Hikayemizin kız kahramanı Mah Mihri'nin 7 erkek kardeşi ve annesi vardır. Tek çocuk olma özelliği yoktur. Mah Mihri korkusuz, becerikli, destan kahramanlarının yanında yer alan kadınlar gibidir. Örneğin, Kara Han Hurşid'e saldırdığında ok atıp Kara Han'ı öldüren Mah Mihri'dir.

3. Biricik Oğul-Kız:

Kahramanın biricik oğul veya kız olması halk hikayelerinde değişmez motiftir. Yaşlı padişahın tek derdi evlat sahibi olmaktır ve bir dervişin verdiği elma (çoğu zaman elma, bazan da başka bir çare, hayır yapma vb) ahir ömründe bir evlada kavuşmasını sağlar. Bir

¹ İlik Sultan, Az Gittik Uz Gittik.

² Zengin tüccar anlamında kullanılmış olmalı.

erkek evladı olur. Bu "biricik oğula" gözü gibi bakan padişah, eğitimine de önem gösterir. Yetişkin olduğunda da "çoluk çocuğa karışsın" diye oğlunu evlendirmek ister. Oğlunun aşk hastası olduğunu, bir sevgilinin hasretini çektiğini anlamaz, onun günden güne sararıp solmasına üzülür, çareler arar. Hurşid babasının yaşlılığında, mucizevî bir biçimde dünyaya gelmiş tek evlattır. Okula gider, iyi bir eğitim görür. Babası evlendirmek isteyince, kendi gibi güzel bir kızla evleneceğini söyler, memleketin her yanından güzel kız getirirler, Hurşid hiçbirini beğenmez. Bütün bunlar, rüyada görüp aşık olduğu kızı aramak üzere evden ayrılmasına kadar sürer.

Halk hikayelerinde yaygın olan, bir elmayı bölüşüp yiyerek hamile kalan iki kadının çocuklarının daha sonra birbirleri ile evlenmeleri bu hikayede söz konusu değildir. Mah Mihri'nin doğumu olağandır. Mah Mihri tek kızdır ama, biricik evlat olma özelliği taşımaz. Yedi de erkek kardeşi vardır. Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde Mah Mihri hakkında fazla bilgi yoktur. Bir bezirganbaşının kızıdır. Pek çok halk hikayesinde çocuklar aynı yerde yetişir ve kızın babası, oğlanın babasının ya veziri ya kahyası ya da yanında çalışanlardan biridir. Hikayemizde ise Mah Mihri ve ailesi Hurşid'in memleketinden uzakta bir yerde yaşamaktadır. Hurşid Mah Mihri ile, rüyasında gördüğü kırkların söylediği vakit dolup, Murad Tepesi'ne çıkınca karşılaşır. O güne kadar ayrı yerlerde yaşarlar.

4. Kahramana yardım edenler:

Halk hikayelerinde, sevgilisini bulmak üzere yola çıkan kahraman, yolda karşısına çıkan bazı kişilerden ya da olağanüstü varlıklardan, dini nitelikli (Hızır, Derviş gibi) kişilerden yardım görür. Bu kişiler halktan kişiler olduğu gibi, bey kızları, beyler, şahlar da olabilir. Yolda rastlanan bir çoban, bir bezirgan kahramana

sevgilisinden haber verir. Kahramanın gittiği memleketlerde karşılaştığı beyler, bey kızları onu sevgilisine kavuşturmak için yardımcı olurlar. Bazan da bir derviş, bir ak sakallı ihtiyar ya da Hızır bir çeşme başında kahramanın karşısına çıkar, bir çare söyler ya da atının terkesine bindirip, göz açıp kapayıncaya dek sevgilisinin yanına götürür.

Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde "yardımcı insanlar" motifi içinde yer alan kişiler Hoca Kadın, çoban, Hasret Kadın ile 3 oğlu ve Arap köledir. Hurşid'in yardım gördüğü ilk kişi Hoca Kadın'dır. Hoca Kadın Hurşid'in mektuplarını Mah Mihri'ye götürür, Mah Mihri'den Hurşid'e haber getirir. İkinci yardımcı bir çobandır. Hurşid Mah Mihri'yi aramak üzere yola çıkar, yolda rastladığı bir çoban ona Mah Mihri'den haber verir, evinde misafir eder. Hurşid'e yardım eden üçüncü kişi Hasret Kadın adında yaşlı bir kadındır. Hurşid Mah Mihri'nin memleketine geldiğinde Hasret Kadın'ı bir çeşme başında görür ve ona misafir olur. Hasret Kadın Hurşid'in derdini öğrenince sarayda çalışan 3 oğlunu çağırıp Hurşid'e yardım etmelerini söyler. Hasret Kadın'ın oğullarından biri kadehcibaşı, biri harem kethüdası, biri de imrahordur. Bunlar, Hurşid'in Mah Mihri'yi saraydan kaçırmasına yardım ederler. Hurşid'i "amcalarının oğlu" diye Kara Han'a tanıtırlar. Akşam içki meclisinde Hasret Kadın'ın kadehcibaşı olan oğlu, Kara Han'a içkileri dolu verir, Kara Han sızar. Harem kethüdası Mah Mihri'yi haremden çıkarıp, Hurşid'e verir. İmrahor da ahırdan iki at verir. Hurşid ile Mah Mihri kaçarlar. Hurşid ile Mah Mihri yolda haramilerin eline düşer, Hurşid'in azatlısı olan bir Arap köle de bunların içindedir. Arap Hurşid'i tanımaz. Haramibaşının isteğiyle Hurşid'i öldürmeye götürür. Hurşid sazını ister, türkü söyler, Arap Hurşid'i tanır. Hurşid'i bırakıp döner, haramilerin içkilerine ilaç koyup, onları uyutur. Hurşid ile Mah Mihri kaçarlar.

Bazı varyantlarda bu motife bağlı olarak kahramanın gömleğinin kana bulanarak sevgilisine getirildiği "lm haberi olarak kanlı gömlek" motifi bulunuyor. Arap köle bir hayvan öldürür. Hurşid'in gömleğini bu hayvanın kanına bulayıp haramibaşına getirir. Hurşid'in öldüğünü sanırlar.

G₁'de de Hurşid sevgilisinin sadakatini imtihan etmek amacıyla gömleğini kana bulayıp Arap'a verir ve Mah Mihri'ye götürmesini söyler.

5. Kahramanın karşısında olanlar:

Halk hikayelerinde kahramana yardım edenler gibi bir de karşısında olan, işini zorlaştıran, kötülük eden kişiler vardır. Bunlar kahramanın ailesinden bazı kişiler olduğu gibi, sevgilisinin ailesi ya da yabancı insanlar olabilir. Bu kişiler genellikle iki sevgilinin birleşmesine engel olmak isteyenlerdir. Çeşitli nedenleri vardır. Kimisi de kahramanın sevgilisiyle evlenmek isteyen ya da sevgiliye göz koyan, bu nedenle kahramana kötülük etmek isteyen kişilerdir. Böyle kişiler halk masallarında da karşımıza çıkar. Kahramanın kardeşleri, annesi, üvey anne, üvey kardeşler, hizmetçiler kahramana kötülük ederler.

a. Rakip:

Kahramanın sevgilisi ile evlenmek isteyen kişidir. Kahraman rakibi ile hikayenin üçüncü bölümünün sonunda karşılaşır. Hikayelerde kahramanın sevgilisi, zorla bu kişiyle evlendirilmek istenir. Sevgilisinin düğününe son günde yetişen kahraman, sevgilisi ile kaçar ve arkalarından gelen bu kişi ya da adamlarıyla savaşır. Rakip lr. Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde rakip rolüyle karşımıza çıkan Kara Han, Mah Mihri'nin babasının hizmetisiyken, kızın babası ölünce başa geçen ve Mah Mihri'yle evlenmek isteyen kişidir.

Kara Han Mah Mihri ile evlenmek ister, ancak kardeşleri Mah Mihri'yi Kara Han'a vermemek için memleketten kaçarlar. Daha sonra Hurşid Mah Mihri ile evlenmek isteyince, kız kardeşlerini Kara Han'a vermeye niyetlenirler. Böylece Kara Han kahramanın rakibi olarak karşımıza çıkar.

Rakip, aşık şiirinde mutluluğu engelleyen motiflerden biridir. İki sevgilinin arasına girer, aşkın gerçekleşmesini engeller.¹

b. Hainler:

Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde hainler Mah Mihri'nin kardeşleridir. Oturdukları yaylanın senedini alarak kız kardeşleri Mah Mihri'yi Hurşid ile sözleyen (bazı varyantlarda nişanlayan) bu 7 erkek kardeş, daha sonra kızı Hurşid'e vermekten vaz geçer ve Kara Han'a vermeyi kararlaştırıp, kaçarlar.

Hain kardeş motifi halk masallarında da karşımıza çıkar. Kahramanın başarısını, güzelliğini ya da talihini (iyi bir evlilik yapmasını) kıskanan kardeşleri iftira ederek veya hile yoluyla kahramana kötülük ederler, onun mutluluğunu engellerler. Mesnevilerde de hain kardeş motifi vardır. Örneğin; Yusuf ve Zeliha mesnevisinde kardeşleri Yusuf'u kıskanır ve onu ava götürürler. Bir kuyuya atarlar.²

Hikayemizde görülen erkek kardeşlerin kız kardeş üzerindeki etkisi gelenekte yaygındır. Türk toplumunda yaşça büyük kardeşlere saygı duyulur. Anne veya babanın ölümü üzerine büyük erkek çocuk ailenin reisi olur ve kardeşlerine karşı sorumludur. Kız kardeşin

¹ Hasan Özdemir, Aşık Şiiri, s.53.

² Dehri Dilçin, Yusuf ve Zeliha, s.9-12.

evlenmesi konusunda büyük erkek kardeşlerin de görüşü alınarak bir karara varılır.¹

c. Anne-Baba:

Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde kahramanın karşısında olan anne ve baba motiflerine rastlamıyoruz. Ancak varyantlardan birinde kahramanın sevgilisinin annesi kızını Hurşid'e vermek istemez, Kara Han'a vermeye niyetlenerek, oğulları ile birlikte kızı alıp kaçar.

d. Hükümdar:

Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde kahramanın karşısında olan, kahramana kötülük eden, sevgilisine kavuşmasına engel olan bir hükümdar motifi yoktur.

---

¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız, Aile Ansiklopedisi, 1.C., s.71.

IX- HURŞİD ile MAH MİHRİ HİKAYESİNDE ARKAİK UNSURLAR

Biz Hurşid ile Mah Mihri hikayesini konusu bakımından değerlendirirken Pertev Naili Boratav'ın tasnifini esas alacağız. Buna göre, Hurşid ile Mah Mihri hikayesi konusu bakımından ikinci grup halk hikayelerindedir. "Aşk hikayesi". Hurşid, ikinci grup halk hikayelerinin gösterdiği aşık tipine örnektir. Pîr elinden bade içerek, onların takdir ettiği ve rüyasında gösterdiği sevgiliye kavuşmaktan başka bir amacı olmayan bir saz şairidir. Dövüşen, savaşan bir kahraman değildir, derdini diliyle söylemek yerine teliyle söylemeyi tercih eden, pasif bir kahramandır. Öte yandan Hurşid, gerçekte yaşadığı bilinen ya da rivayet edilen aşık şairlerden biri değildir. Bu durumda Hurşid ile Mah Mihri hikayesini konusu bakımından şöyle değerlendireceğiz: "Kahramanları muhayyel olan aşk hikayeleri"ndendir.

"Hurşid ile Mahı Mihri Hikayesi" Tasmab'ın "Azerbaycan Mehebbet Destanları" adlı kitabında geçer. Aşk hikayeleri içinde değerlendirilen hikayenin, kahramanlarının adları (Hurşid, Mah Mihri, Kara Han) ve kahramanın sevgilisinin 7 erkek kardeşinin olması, hikayenin astral tasavvurlar sonucunda ortaya çıkmış olacağı düşüncesini doğurmuştur.¹

Hurşid ile Mah Mihri, hikayenin asıl kahramanlarıdır. Adlarını asıl kahramanlarından alan hem halk hikayesi, hem de divan edebiyatında birçok mesnevi vardır. Örneğin, Kerem ile Ash, Asuman ile Zeycan, Elif ile Mahmut, Mahmut ile Nigar hikayeleri ve Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Süheyl ve Nev-Bahar, Hüsrev ile Şirin mesnevileri adlarını asıl kahramanlarından almışlardır. Bu adlar arasında, halk hikayelerinde ve divan edebiyatında astrolojik

¹ Tasmab, Azerbaycan Mehebbet Destanları, Bakü, 1979.

olanları vardır. Örneğin, Hurşid ile Mah Mihri, Tahir ile Zühre, Mihr-i Mah hikayeleri yanında, Sebayı Seyyare, Mihr ü Müşteri, Heft-Cam, Heft-Behişt, Heft-Kişver gibi eserler.

Hurşid ile Mah Mihri hikayesi için Tahmasb, Hurşid'den yani güneşten, sevgilisi Mah Mihri'den, onun 7 kardeşinden yani 7 kardeş yıldızdan, Karahan'ın yani gecenin Mah Mihri'yi almak istemesinden ve Hurşid ile yani güneşle vuruşup, güneşin, aydınlığın galip gelmesinden bahseden bu hikayede, gece, gündüz ve yıldızlar aleminde görülen olayların tasvir edilmesinin açıkça görüldüğünü ve astral konuların bu tip hikayelerde kullanılmasının tesadüfi bir durum olmadığını ileri sürmektedir.¹

Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde kahramanın rakibi olan Kara Han, aynı tipteki Tahir ile Zühre hikayesinde de bu kişi Kara Batır (varyantlarda Karaçor, Kara Gavur) adıyla karşımıza çıkmaktadır. "Kara" sıfatı ile nitelenen bu kişiler hikayelerde kötü ve kahramanın karşısında olan, mücadele ettiği kişilerdir. Astral mitolojiye baktığımızda da, aydınlık ile karanlığın mücadelesini görürüz. Tahmasb'a göre bu unsurlar aslında İran mitolojisine geri gitmektedir.² Nitekim Aydınlık (Ahuramazda) ile Karanlığın (Ahriman) mücadelesi ve bu mücadeleyi sonunda aydınlığın (Ahuramazda) kazanması Dualizmde (Zerdüşť dininde) söz konusudur. Ahuramazda'nın Ahriman'ı yenmesi ile gece biter ve gün doğar. Hikayemizde de Hurşid (ışık), Kara Han'ı yener ve mutluluğa ulaşır.

Kahramanlarının adlarını gök cisimlerinden alan ve konu açısından da bazı astrolojik olayları çağrıştıran bu tip anlatıların, aslında astral mitolojiden kaynaklandığı, onların folklorlaşmış

¹ Tahmasb, Azerbaycan Mehebbet Destanları, s.317.

² Tahmasb, a.g.e., s.310 vd.

biçimleri olduğunu ortaya koyan Tahmasb, Hurşid ile Mah Mihri hikayesini de bu grup içinde göstermiştir.¹ Ancak halk hikayelerimizin içinde kahramanlarının adları astrolojik olmayan hikayelerde de kahramanın karşısında olan ve adı Kara sıfatıyla nitelenen bir rakip vardır. Örneğin; Melikşah ile Güllü Han hikayesinde Güllü Han'ın iki erkek kardeşi, babaları ölünce, kız kardeşlerini Melikşah'a vermekten vaz geçerler ve kızı Kara Han adındaki bir dere beyine teslim ederler.² "Kara" sıfatı Türkçede genellikle kötülüğü, acıyı, üzüntüyü dile getiren söyleyişlerde ve kargışlarda kullanılır. Ankara ve çevresinde söylenen şu söz kalıpları "kara" sıfatının iyi olmayan durumları ifade ettiğini gösterir: Kara haber (ölüm veya kaza haberleri için), karalar bağlamak (acı, üzüntülü olmak), kara yere gelmek (ölmesini istemek).

---

1 Tahmasb, Azerbaycan Mehebbet Destanları, s.309.

2 Malikşah ile Güllü Han, s.47.

X. HURŞİD İLE MAH MİRİ HİKAYESİ İLE BAMSİ BEYREK HİKAYESİNİN MUKAYESESİ

Orhan Şaik Gökyay "Dedem Korkudun Kitabı" adlı eserinde Bamsı Beyrek hikayesi için "Dede Korkut hikayelerinden Türk dünyasında en yaygın olanıdır" diye söz eder.¹ Bamsı Beyrek hikayesinin Anadolu'da anlatılan 24 varyantını karşılaştırarak, motif sırasını vermiştir.² Metin Ekici de "Bey Böyrek Hikayesi Dede Korkut hikayelerinden Bamsı Beyrek hikayesinin ve diğer Dede Korkut hikayeleriyle bazı masal ve hikaye unsurlarının birleştirilmesiyle meydana gelmiştir." diyerek Bey Böyrek hikayesinin oluşumunu açıklamaya çalışmıştır.³

Biz de çalışmamızın bu bölümünde hikayemiz ile Bamsı Beyrek hikayesinin motiflerini karşılaştırarak, bu iki hikayenin paralelliklerini ortaya koymaya çalışacağız.

I. GİRİŞ EPİZOTUNA BAĞLI MOTİFLER:

1. Çocuğu olmayan yaşlı padişah.

A. Tekin Han'ın çocuğu olmaz.

B. Bay Büre Beg'in çocuğu yoktur.

2. Dervişin tebdil-i kıyafet gezen padişahı tanınması.

A. Tekin Han bahçesindeki ulu ağacın altında oturan bir dervişe rastlar, derviş padişahı tanır.

B. Bay Büre Beg çocuğu olmadığı için üzülür, ağlar; Oğuz beyleri bir oğlu olması için dua ederler. (Bey Böyrek hikayesinin

¹ O.Şaik Gökyay, Dedem Korkudun Kitabı, s.CLI.

² O.Şaik Gökyay, a.g.e., s. CDLXVI-DXXIX.

³ Metin Ekici, Dede Korkut Hikayeleri Tesiri ile Teşekkül Eden Halk Hikayeleri, s.11.

Anadolu varyantlarında tebdil edip gezen Han ile vezirini bir pınar başında karşılarına çıkan boz atlı yiğit tanır).

3. Çocuğun ya da çocukların doğuşu.

A. Derviş gaitten biri beyaz biri kırmızı iki elmayı Tekin Han'a verir; eşi ile yemelerini, bir oğulları olacağını söyler.

B. Beyrek hikayesinde bu motif yoktur. (Sözlü varyantlarda derviş Han'a elma verir).

4. Çocuğa isim konması.

A. Tekin Han ve eşi elmayı yer, sultan hanım hamile kalır, bir oğulları olur ve adını Hurşid koyarlar.

B. Bay Büre Beg'in Oğuz beylerinin duası ile bir oğlu olur, oğlan 15 yaşına gelir, bir gün Dede Korkut gelip oğlanın adını Beyrek koyar. (Sözlü varyantlarda dervişin verdiği elmayı yiyen hanım hamile kalır ve bir oğulları olur, elmayı veren derviş gelip oğlana "Bey Beyrek" adını koyar).

II. AŞIK OLMA EPİZOTUNA BAĞLI MOTİFLER:

1. Bir rüya ya da resim ile aşkın ortaya çıkışı.

A. Hurşid bir gece rüyasında gördüğü kirklerden bir pîrin kendisine gösterdiği Mahmihri'ye aşık olur.

B. Beyrek hikayesinde bu epizot ve bu epizota bağlı motifler yoktur. Bay Büre Beg'e oğlu olması için dua eden Oğuz beyleri Bay Bican Beg'in de bir kızı olması için dua ederler ve kızını Bay Büre Beg'in oğluna vermesini söylerler. Bay Bican Beg'in bir kızı olur, adını Banı Çiçek koyarlar.

III. KAVUŞMANIN ENGELLENMESİ EPİZOTUNA BAĞLI MOTİFLER:

1. Kahramanların karşılaşması.

A. Hurşid, kirklerin söylediği şüre dolunca yaylaya çıkar, orada çadırlar kurulduğunu görür, yanlarına gider, Mah Mihri ile karşılaşır.

B. Beyrek ava çıkar, bir geyiğin ardından gider, Banı Çiçek'in otağına gelir, Banı Çiçek Beyrek ile ok atmada yarışır, Beyrek yener; güreş tutarlar yine Beyrek yener (Sözlü varyantlarda da Bey Böyrek Akkavak Kızı'nın memleketine gelir ve onunla yarışır, galip olur ve kızla nişanlanır).

Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin sözlü gelenekten derlenen varyantlarından HA'da Hurşid, bir ceren peşine düşer ve Mahmihri'nin çadırına girer, kızı görünce aşık olur.

2. Kahramanın kendini tanıtması.

A. Hurşid, Mah Mihri göğüslerini onun burnuna tutunca ayılır ve kendini tanıtır. (Sözlü varyantlarda kahraman ayılır ve sazını ister, bir türkü söyleyerek kendini tanıtır).

B. Beyrek galip gelince Banı Çiçek kendini tanıtır.

3. Sözleşme.

A. Hurşid ile Mah Mihri ayrılmamak üzere sözleşirler.

B. Beyrek hikayesinde bu motif çocukların doğuşu motifini izler. Beylerin birinin oğlu, diğerinin kızı olur ve bu kızı bu oğlana vermek üzere sözleşirler.

4. Sevgilisinin kahramana bir hatıra vermesi.

A. Mah Mihri Hurşid'e bir hatıra verir. (Varyantlardan HA'da iki sevgili birbirine yüzüklerini verir).

B. Beyrek yüzüğünü çıkarıp Banı Çiçek'in parmağına takar, nişanlanırlar.

5. Söz kesme (nişanlanma).

A. Tekin Han, oğlu Hurşid'e Mah Mihri'yi 7 erkek kardeşinden ister, onlara yaylayı verir, kardeşleri de Mah Mihri'yi Hurşid'e verirler.

B. Dede Korkut, Banı Çiçek'in ağabeyinden kızı Beyrek'e ister, ağabeyinin istediklerini yerine getirirler. O da kızı Beyrek'e verir.

6. Aşk uğruna çekilen mihnetlerin başlaması.

A. Hurşid Mah Mihri'nin gittiğini öğrenir, yaylaya gelir, kızın bıraktığı mektubu bulur ve onun peşinden yola çıkar.

B. Beyrek hikayesinde motif farklıdır. Banı Çiçek'le evlenmek isteyen Bayburt hisarının beyinin casusu, kızın Beyrek ile evleneceği haberini getirir, bey de Beyrek'in otağına gelir, uykuda olan Beyrek ile 39 arkadaşını tutsak alır, götürür.

7. Kahramanın sevgilisinden haber alması.

A. Hurşid yolda rastladığı çobandan Mah Mihri'nin haberini alır, Mah Mihri'nin memleketine gelir ve Kara Han ile evleneceğini öğrenir.

B. Beyrek, babasının kendini aramaları için yola çıkardığı bezirganlardan Banı Çiçek'in Yalancıoğlu Yaltacuk ile evleneceğini öğrenir.

8. Sevgilinin düğününe son günde yetişme.

A. Hurşid, evinde misafir olduğu Hasret Kadın ve 3 oğlunun yardımıyla düğünün son gününde Kara Han'ın sarayına gider.

B. Beyrek tutsak olduğu kaleden kafir beyinin kızının yardımıyla kurtulur, Banı Çiçek'in düğünü olduğu gün memleketine (Oğuz ülkesine) gelir.

9. Kahramanın türkü söyleyerek kendini tanıtması.

A. Hasret Kadın'ın oğulları Hurşid'i "amcalarının oğlu" diye tanıtarak düğüne getirirler. Hurşid'in aşık (ozan) olduğunu öğrenen Kara Han, "Mah Türküsü"nü söyletir. Mah Mihri Hurşid'in sesini duyar, onu hareme çağırır.

B. Beyrek Oğuz'a gelir, Banı Çiçek'in düğününe giden bir ozanın kopuzunu alır, tanınmamak için deli kılığına bürünüp düğüne gider, kopuz çalar, beyt söyler, Banı Çiçek Beyrek'i tanır.

Bu motif bazı varyantlarda değişiklik gösteriyor. Hurşid misafir olduğu kadına nişan yüzüğünü verir, kadın yüzüğü bir tas çorba içine koyar ve aşk hastası olan Mahmihri'ye götürür. Mah Mihri yüzüğü görünce Hurşid'in geldiğini anlar (Eberhard'ın yalınladığı varyant). Beyrek hikayesinde de Banı Çiçek ile ilk karşılaşmalarında Beyrek'in kızı taktığı yüzük, tanınma nişanı olarak karşımıza çıkıyor. Beyrek düğün evinde Banı Çiçek'in parmağındaki yüzüğü görür, kızı tanır. "Altun yüzüğü parmağına geçirmedim mi?" diyerek kendini tanıtır.¹

10. Kahramanın sevgilisini kaçırmaması.

- A. Hurşid ile Mah Mihri Kara Han'ın sarayından kaçarlar.
- B. Beyrek hikayesinde bu motif yoktur.

11. Engelin ortadan kalkması.

- A. Kara Han askerleriyle gelir, Hurşid'e saldırır, Mah Mihri attığı ok ile Kara Han'ı öldürür.
- B. Beyrek'in geldiğini öğrenen Yalancıoğlu Yaltacuk kaçar, Beyrek peşinden gider, Yaltacuk af diler, Beyrek de affeder. (Sözlü varyantlarda Böyrek'in sevgilisi Akkavak Kızı ile evlenmek üzere olan Kel Vezir oğlu İslayilcuk, Böyrek gelince korkusundan kümese saklanır, orada başı tavana sıkışıp ölür).

12. Ölüm haberi olarak kanlı gömlek getirme.

- A. Arap kölesi Hurşid'i öldürmek için götürür, Hurşid kendini tanıttınca, onun gömleğini hayvan kanına bulayıp haramilere getirir.
- B. Beyrek hikayesinde, Beyrek'in tutsak edilmesinden sonra 16 yıl geçer, ölü ya da diri bir haberini getirmek üzere Yalancıoğlu Yaltacuk gider, bunun elinde Beyrek'in daha önce kendisine hediye

¹ O. Şaik Gökyay, Dedem Korkudun Kitabı, s.55.

ettiği bir gömleği vardır. Bu gömleği kana bulaştırıp getirir ve "Beyrek'i öldürmüşler" der.

IV. KAVUŞMA (VUSLAT) EPİZOTUNA BAĞLI MOTİFLER:

1. Kahramanın sevgilisine kavuşup evlenmesi.

A. Hurşid ve Mah Mihri memleketlerine dönerler, 40 gün 40 gece düğün yapıp evlenirler.

B. Beyrek, kafirin kalesinde tutsak olan 39 yoldaşını kurtarmaya gider, onlarla birlikte memlekete döner ve 40 gün 40 gece düğün yapıp, Banı Çiçek ile evlenir.

Bu motiflerden başka hikayemizin varyantları ile Beyrek hikayesinin varyantlarında, sıraları farklı olmakla birlikte aynı motiflerin kullanıldığını görüyoruz.

Yukarıda üzerinde durduğumuz gibi Hurşid ile Mah Mihri Hikayesinin Eberhard'ın yayınladığı varyantında, "Hurşid bir yeraltı odasında eğitilir, bir gün yemeğinden çıkan kemiği tavana atar, pencerenin camı kırılır ve Hurşid ilk defa gün ışığını görür". Beyrek hikayesinin E. Erzurum varyantında da, "Kapalı bir odada yetiştirilen şahzadenin yemeğinden kemik çıkar ve bu kemiği atıp camı kıran şehzade ilk kez güneş ışığını görür."¹ C. Zafranbolu varyantında, "Böyrek, çeşme başında rastladığı yaşlı kadının kendisini misafir etmesini ister, kadın Böyrek'in verdiği altınları alır, onu evine götürür."² Hurşid ile Mah Mihri hikayesinde de "Hurşid sevgilisinin ardından gittiği İçmean'da bir çeşme başında rastladığı yaşlı kadına misafir olur." Beyrek hikayesinin U. (Şah Kasım Hikayesi) varyantında, "sevgilisinin düğününe son günde gelen kahraman derviş kılığına girer, güveyinin evindeki "kabak vurma"

¹ O.Şaik Gökyay, Dedem Korkudun Kitabı, s.CDLXXVIII.

² O.Şaik Gökyay, a.g.e., s.CDLXXII.

yarışmasını kazanır, hareme gider, bunu öğrenen Kel Vezir kahramanı öldürmeleri için cellatlara verir."¹ Hurşid ile Mah Mihri hikayesinin varyantlarından HA'da da, "Hurşid Mahı Meri'nin penceresi altında türkü söyler, Karayüzhan Hurşid'i yakalatır ve öldürmeleri için cellatlara verir."

Hurşid ile Mah Mihri hikayesi, Anadolu'da anlatılan -Dede Korkut hikayelerinden Bamsı Beyrek hikayesinin varyantı olan- Bey Böyrek hikayesi ile konusu ve motiflerinin sırası bakımından benzerlik göstermektedir: Züriyetsizlik; tebdil-i kıyafet ederek yola çıkma; dervişin padişahı tanınması, derdini bilmesi ve bir çare söylemesi; elma yiyerek hamile kalma; yaşlı padişahın bir erkek evladının olması; çocuğun yetiştirilmesi; kahramanın bir sevgilisi olması; kahramanın evden ayrılması; sevgilisi ile bir başkasının evlenmek istemesi; düğünün son gününde kahramanın eve dönmesi; kahramanın türkü söyleyerek kendini tanıtmayı; tanınma nişanı olarak yüzük; ölüm haberi olarak kanlı gömlek getirme; 40 gün 40 gece düğün yaparak iki sevgilinin birbirine kavuşması motifleri. Bey Böyrek hikayesinin varyantlarında da, Hurşid ile Mah Mihri hikayesi ve varyantlarında da aynı şekilde karşımıza çıkıyor.² Bey Böyrek hikayesinin O. Kütahya varyantında, kahramanın kız kardeşinin adı Maimehri'dir.³ Buradan yola çıkarak hikayemiz "Hurşid ile Mah Mihri", Dede Korkut hikayelerinden "Bamsı Beyrek" in bir varyantıdır, diyebiliriz.

¹ O.Şaik Gökyay, a.g.e., s.DXXVIII.

² Ayrıntılı bilgi için bakınız: O.Şaik Gökyay, Dedem Korkudun Kitabı (Rivayetlerin şemaları ve motifleri), s.CDLXVIII-DXXIX.

³ O.Şaik Gökyay, a.g.e., s.DVII.

SONUÇ

Türk halk edebiyatının önemli türlerinden biri olan halk hikayeleri üzerinde yapılan inceleme-araştırma çalışmalarına bir katkıda bulunmak amacıyla ele aldığımız "Hurşid ile Mah Mihri Hikayesi (İnceleme-Metin)" konulu çalışmamızda, sözlü gelenekte yaşayan bir halk hikayesini ele aldık.

Taşbasması (1301 tarihli) metni esas aldığımız incelememizde, Hurşid ile Mah Mihri hikayesini sekizi sözlü gelenekten derlenmiş 13 varyantı ile karşılaştırdık.

Hikayeyi konusu, dil ve üslup özellikleri, muhtevası, epizotları ve bu epizotları meydana getiren motifleri açısından incelerken, varyantları ile karşılaştırdık. Hikayeyi motifleri açısından, diğer halk hikayeleri, halk masalları ve mesneviler ile karşılaştırarak bu türler ile hikayemiz arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları örneklerle ortaya koyduk.

Hikayeyi biçimsel açıdan incelerken, "Hurşid ile Mah Mihri" hikayesinde yer alan manzum parçaları epizotlara göre ayırdık, ölçü, uyak, mahlas bakımından manzumeleri tek tek gösterdik. Muhteva bakımından da değerlendirdiğimiz manzumelerin, varyantlarındaki değişik söyleyişlerini de gösterdik.

"Hurşid ile Mah Mihri" hikayesinin konusunun astrolojik olaylarla ilgisi üzerinde durduk. Benzer konuları olan hikayeleri de göstererek astral mitoloji ile olan yakınlığını gösterdik.

Hikayeyi motif sırasında gördüğümüz paralellik açısından Dede Korkut hikayelerinden "Bamsı Beyrek" hikayesi ile karşılaştırdık.

"Hurşid ile Mah Mihri" hikayesinin tüm bu özellikleri ile tipik bir Türk halk hikayesi olduğu ve Dede Korkut hikayelerinden "Bamsı Beyrek" hikayesinin bir varyantı olduğu sonucuna vardık.

BİBLİYOGRAFYA

- AKSEL, Malik, Anadolu Halk Resimleri, İstanbul, 1960.
- ALANGU, Tahir, Billur Köşk, Afor Yayınları, İstanbul, 1990.
- ALPTEKİN, Ali Berat, "Türk Üniversitelerinde Yapılan Talebe Tezlerindeki Halk Hikayeleri Bibliyografyası", Türk Dünyası Araştırmaları, sayı:23, İstanbul, 1983, s.207-228.
- ARSLAN, Ensar, Yaralı Mahmut Hikayesi Üzerinde Bir İnceleme, Erzurum, 1982, (Yayımlanmamış Doçentlik Tezi).
- ARSUNAR, Ferruh, Gaziantep Folkloru, İstanbul, 1962.
- BALİ, Muhan, Ercişli Emrah ile Selvihan Hikayesi, Ankara, 1973.
- BAŞGÖZ, İlhan, Folklor Yazıları, İstanbul, 1986.
- : Biyografik Türk Halk Hikayeleri, Ankara, 1949, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- : "Türk Halk Hikayelerinde Düş Motifi Zinciri", Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C.5, S.2, Ankara, Ekim, 1973.
- BİRDOĞAN, Nejat, "Halk Hikayelerinde Hükümdar Motifi", Türk Folklor Araştırmaları Dergisi (TFA), C.8, (Mayıs 1963), sayı: 166, yıl: 14, s.3068-3069.
- BORATAV, Pertev Naili, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, Ankara, 1946.
- : 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, (5.Baskı), İstanbul, 1988.
- : Folklor ve Edebiyat I., Adam Yayıncılık, İstanbul, 1982.
- : Folklor ve Edebiyat II., Adam Yayıncılık, İstanbul, 1983.
- : Az Gittik, Uz Gittik, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1969.
- : Zaman Zaman İçinde, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1992.
- ÇAĞLAR, Behçet Kemal, "Aşıklar Kahvesi ve Halk Hikayeri", TFA, C.2 (Aralık 1952), sayı:41, yıl: 4, s.641.
- DİLÇİN, Cem, Süheyl ü Nev-Bahar, Ankara, 1991.

- : Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ankara, 1983.
- DİLÇİN, Dehri, Yusuf ve Zeliha, TDK, İstanbul, 1946.
- EBERHARD, Wolfram-BORATAV, Pertev Naili, Typen Türkischer Volksmärchen, Wiesbaden, 1953.
- EBERHARD, Wolfram, Minstrel Tales from Southeastern Turkey, Berkeley, California, 1955.
- EKİCİ, Mehmet, Dede Korkut Hikayeleri Tesiri ile Teşekkür Eden Halk Hikayeleri, Ankara, 1995.
- ELÇİN, Şükrü, Kerem ile Aslı Hikayesi, Ankara, 1949.
- : Halk Edebiyatı Araştırmaları, Ankara, 1977.
- Elif ile Mahmud, Bozkurt Matbaası, İstanbul, 1936.
- ERGİN, Muharrem, Dede Korkut Kitabı, İstanbul, 1990.
- Ferhat ile Şirin, Bozkurt Matbaası, İstanbul, 1937.
- FİSCHDİCK, Edith, Elif und Mahmud, Das Turkische Volksbuch "Elif und Mahmud" Ein Beitrag zur vergleichenden Märchenkunde, Walldorf-Hassen, 1958.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, 100 Soruda Tasavvuf, İstanbul, 1985.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, Dedem Korkudun Kitabı, İstanbul, 1973.
- Gül ile Sitemkâr ve Hürşid ile Mahmihiri Hikayesi, Taşbasması, 1301.
- GÜNAY, Umay, Aşık Edebiyatında Rüya Motifinin Tipleri ve Tahlili, İstanbul, 1984.
- : Elazığ Masalları, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1975.
- : Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1986.
- GÜNEY, Eflatun Cem, "Halk Hikayeleri Üstüne", TFA, C.6, (Haziran 1961), sayı:143 yıl:12, s.2405.
- : "Halk Hikayeleri", TFA, C.2, (Ağustos 1951), sayı:25 yıl: 3, s.385.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, Türk Hikayeciliği, İstanbul, 1957.

Hürşid ile Mahmihri, Bozkurt Kitabevi, İstanbul, 1958.

Hürşid ile Mah Mihri, Halk Kitapları serisi, A.Saz Şairleri Hikayeleri:
10, İstanbul, 1959.

Hürşid ile Mahmihri, Ercan Matbaası, İstanbul, 1960.

Hürşid ile Mah Mihri, Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1964.

Hürşid ile Mah-i Mihri Hikayesi (Der Beyan-ı Hürşid Bey) Cönk,
1247 H/1831 M.

Hürşid ile Mah-ı Mihri Hikayesi, Cönk (Tarihi belli değil).

Hürşid ile Mehru (Aşık Garip Hikayesi ile Birlikte) Taşbasması
(Tarihi belli değil).

Hüsrev ü Şirin, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1949.

İLAYDIN, Hikmet, "Behram-ı Gur Menkabeleri", Türkiyet Mecmuası,
C.V, s.275-276.

İNAN, Abdülkadir, "Türk Destan ve Masallarında "Kırklar" Motifi",
Türk Dili, C.VII, (1958), sayı:77, s.222.

JACOB, G., Türkische Volksliterature, Berlin, 1901.

KARAHAN, Abdülkadir, "İslamiyette 40 Adedi Hakkında", TDED,
C.III, (1951), s.265.

KAYA, Doğan, Mahmut ile Nigar Hikayesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir
Araştırma, Ankara, 1993.

Kerem ile Aslı, Bozkurt Matbaası, İstanbul, 1940.

KÖKSAL, Hasan, Battalnamelerde Tip ve Motif Yapısı, Ankara, 1984.

KÖPRÜLÜ, Fuad, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara, 1984.

————— : XVII. Asır Saz Şairlerinden Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç
Osman Hikayesi, İstanbul, 1930.

MAKAS, Zeynelabidin, Tufarganlı Abbas ve Gülgez Peri Hikayesi
Üzerinde Bir Araştırma, Erzurum, 1982.

Melikşah ile Güllü Han, Bozkurt Matbaası, İstanbul, 1934.

OCAK, Ahmet Yaşar, İslam-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas
Kültü, Ankara, 1990.

ÖZDEMİR, Hasan, "Kambur Kambur Üstüne", Folklor/Edebiyat, C.1
(Aralık 1994), sayı:1, s.5-10.

————— : Aşık Şiiri.

————— : "Atasözleri ve Halk Anlatıları II", Folklor/Edebiyat, C.1
(Şubat 1995), sayı:2, s.7-13.

————— : "Şarabın İcadı ile Dört Vasfı", Türkoloji Dergisi, C.XI,
sayı:1, s.135-160.

————— : "Türkische Erzählungen Über Altentödtung", Türkoloji
Dergisi, C.X, sayı:1, s.63-70.

————— : "Atasözleri ve Halk Anlatıları IV", Folklor/Edebiyat,
(Ocak, 1996) sayı:2-3 (5-6), s.19-26.

————— : "König: der Stolze König (AaTh 874)", Anzyklopadie des
Märchen. Handwörterbuch zur historischen und
vergleichenden Erzählforschung, Berlin-New York, 1993,
c.8, s.178-180.

————— : "Zwei Erzähltypen über die Eroberung Bilecik's durch die
Osmanen nach Osmanischen Historiographen".

ÖZÖN, Mustafa Nihat, Türkçede Roman, İstanbul, 1985.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, Türk Halk Öyküleri, TDK, Ankara, 1982.

RAQUETTE, G., Taji bila Zohra Eine Osttürkische Variante der Sage
von Tahir und Zohra, Lund, 1930.

SAKAOĞLU, Saim, Dadaloğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,
1986.

————— : Gümüşhane Masalları, Atatürk Üniversitesi Yayınları,
Ankara, 1973.

SAUSSEY, Edmond, Litterature Populaire Turque, (Çev. İlhan
Başgöz, Türk Halk Edebiyatı, Ankara, 1952).

SEVÜK, İsmail Habib, Edebiyat Bilgileri, İstanbul, 1943.

SEYİDOĞLU, Bilge, Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar,
Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1975.

- SPIES, Otto, Türkische Volksbücher, (Çev.Behçet Gönül (Necatigil), Türk Halk Kitapları, Ankara 1941), Leipzig, 1929.
- : Zwei wolkstünliche Liebesgeschichten aus dem Orient, Helsinki, 1939, FFC 127.
- TAHMASB, M.Hüseyin Ferzeliyan, Tahmasb-ABBASOV, İ.Seyidov, Nureddin, Azerbeycan Mehebbet Destanları, Bakü, 1979.
- TEZEL, Naki, "Hurşit ile Mihri", Halk Bilgisi Haberleri Dergisi, C.6, (Mart 1938), sayı:77, yıl:7, s.105-108.
- : "Hurşid ile Mihri", Köy Postası, 28. sayı 7, s.14-15, 1946.
- : "Hurşid ile Mihri", Köy Postası, 79. sayı 1, s.22-23, 1951.
- THOMPSON, Stith, Motif-Index of the Folk litterature, Helsinki, 1932-34 (Copenhagen, 1955-58).
- TOROS, Taha, Dadaloğlu, Adana, 1940.
- TÜRKMEN, Fikret, Aşık Garip Hikayesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Ankara, 1974.
- : Tahir ile Zühre, Ankara, 1983.
- URAZ, Murat, "Halk Edebiyatında Saz ve Aşık", TFA, C.1, (Ekim 1949), sayı:4, yıl:1, s.49.
- : "Halk Edebiyatında Bade", TFA, C.1, (Temmuz, 1949), sayı:1, yıl:1, s.45.
- YANIK, Mehmet, "Halk Hikayelerinin Doğuşuna Örnekler", TFA, C.6, (Temmuz 1961), sayı:144, yıl:12, s.2452.

Der Beyān-ı Hürşid Beg

(1b) Sā'at-i temāmında Hürşid dünyaya geldi. Pād-şāh mesrūr olub sevindi. Bir kıızı daħı oldu. Mevlā ölümünü uzun eylesün oğlanın adına Hürşid kızın adına Māhi virdiler. İşte benim cānım dört yaşına irdiler, hocaya virdiler, 'ilim ta'līm iderler. Onar yaşına dāħil olub 'ilm tekml̄ itdi. Şimdi Hürşid cenk āletine heves ider. Anı daħī tekml̄ itdi. Her ma'rifetde yektā oldu. Kendi hālinde oturur idi. On iki yaşına irdi. Pād-şāh şimdi Hürşidi evlendirecek oldu. Hürşid ğayet (2a) hūsni-dār idi. Yārenleri Hürşidin yüzüne dirler idi ki; "Mevlā seni ğibi 'aceb yaradır mı?" ol dirler idi. Birgün babası oğluna; "Oğlum ben seni evereceğim" didi. "Kimiñ kızını begenürsün?" didi. Ol itdi ki; "Ben kendime benzer kız bulmayınca evlenmem." didi. İz̄in virdiler ne deñlü kız var ise bağdılar, birisi kendine benzemez. "Ben evlenmem." didi. Kendi kendine ğurūrlandı, mağrūr oldu, ğüzelim deyu. Günlerde birgün babası kıtına ğetürüb, "Mücerred evlenürsün" didi. Ğurūrundan ağlayub mağāmına geldi. Benim ğibi yokdur deyüb bī-hōd oldu. Rāviler şöyle rivāyet itmişler ki; ol vaktin hūkmünde bir (2b) maħalde İçme'ān şehri var idi. Ol şehrin beğinin yedi oğlu ve bir kıızı var idi. adına Māhī Mihrī dimişler idi. Anın ğüzelliği hic cihāna ğelmiş değil ol daħī kızını virmeğe oğlan beğenmez idi. Benim cānım Hürşid bī-hōd iken rü'yasında Murād Depesi dirler bir maħal var idi, ol maħale vardı bağdı kırklar anda tevħid iderler hemān ğelüb selām virdi 'aleyk aldılar, didiler sen ğüzelligine ğurūrlanur imişsin ve bunu da mı beğenmez misin deyu Māhī Mihrinin taşvirin oğlana ğösteri virdiler. Hemān Hürşid kızın cemālin ğördükde ah vah eyledi 'aklı ğitdi lā-'akıl oldu hemān kızın 'aşkına deyüb bir ğadeh ābu-ħayāt virdiler 'aklı başına ğetürdiler (kırklar) 'aşıklık izi virdiler. 'Aşkıñ beğenmeyüb ağladı. Kırklar buğa, "Ağlama oğul bız bunu saña münāsib ğördük, yār-i vefā iderüz, bu seniñ naşibindür (3a) yedi ay tamamında ğavuşursun ammā şağın bizim ile ğörüşdüğün, kıızı saña

gösterdiğümüzü kimseye söyleme, tenbîh olsun." Anlar gitti, aşkın izi oğlunda kaldı. Şimdi rü'yâdan beglileyüb kalkdı ne yâr var ne ağıyâr var ammâ aşkın izi oğlunda var, diken gibi içi çalkınur bir hâl ile sabâh oldu. Mâh Mihrinin âteşi kalkub hemân bir kâra revzân peydah idüb bir didüğün bir dahî dimez oldu. Gittükce aşkı âlev itdi. Tenbîh olduğundan hâlini kimesneye ifsâ idemedi. Kızın ne maħalde olduğunu bilmedi dahî bilmez idi. Hemân-dem gece gündüz ağlar idi. Hasretinden şararub şoldı, bunun derdin kimse bilmedi. Birgün Hürşidin şabr-ı kârânı kalmayub, طيد kenarında bir bahçe sarâyı var idi, akâbin geldi, bir de bakdı gök yüzünde turnalar ötüb ötüb gider, hemân kendine firâk gelüb sazı eline alub baħalum ne demiş ibtidâ'i Hürşid beyt budur.

(3b) Bencileyin ğarîb ğarîb öten turnalar
Benim âklım aldı gözi mestâne
Kimse bilmez benim böyle olduğım
Atmayasız beni dile destâne

Senin kanadın var yüksek uçarsın
Bir mekânda тұrmaz gelür geçersin
Bir sâ'atte yüz mil birden geçersin
Benden selâm olsun cânım mestâne

Âşkına mübtelâyım yenide başdan
Bu çeşmim silinmez kanyla yaşdan

(4a) Hâkķ seni şaklasın yırtıcı kuşdan
Ârz idüb gider misin bura destâne

Sizin mekânınız kamyşlı güller
Dizilmiş gerdâna şırmalı teller
Rûz-şeb figânda ğarîb bülbüller
Anında ârzsı gül gülistâne

Benim sevdüceğim Māh-tabāndur
 Bu divāne gönül ana şa'yāndur
 Aşlını şorarsañ o İçme'āndur
 Yol ugratdınız mı o gülistāne (?)

Mevlām kuvvet virsün şakın şāhinden
 Bülbülün 'arzusu heb gülün āhından
 Haberiniz var mı Māh-tabāndan
 'Aceb kondunuz mı o gülistāne (?)

(4b) Böyle imiş bize takdīrde fermān
 Şandım ki göç itmiş bir ulu kervān
 Cihānı devr itsem yok derde dermān
 Başım alub gitsem frengistāne
 Bu bī-cānda Hūrşid hasretlik çeker
 Ayrılık efkārı bağrımı yağar
 Bahar eyyāmında seyrāna çıkar
 Konarsanız bağa bostane

O söyledi turnalar pervāz idüb başı ucunda döndiler. Anlar gitti, Hūrşid kaldı o hāl üzre (5a) turur iken gene 'aşkı 'alev itdi bakdı İçme'ān tarafından bir 'antika bezirgān gelir. İnşā'llah bundan bir haber aluruz dir iken āyār yadına gelince bakalum Hūrşid ne demiş. Beyt budur.

Tutmuşsın yüklerin dürlü kumaşdan
 Geldüğüñ gittüğüñ yaman bezirgān
 Zinetli resimleri cevher taşından
 Bu 'aşıkıñ hāli yaman bezirgān

Hasret firākıyla kaldık biz böyle
 Eger kāmīl isen toğrusın söyle
 Bī-çāre ‘āşika merḥamet eyle
 Var ise gögsünde imān bezirgān

(5b) Sen kamı kelāmdan okıyub yazdın
 Bu seneye gelince kaç diyār gezdin
 Bu kutlu kumaşı ne destden düzdün
 Baña ‘ayān eyle bir bir bezirgān

Zikr eylerim dā’im ulu dergāhı
 Bir gece rü’yāmda görümdi Māhi
 Ğarib bülbül gibi eylerim āhı
 Bu müşgülim eyle beyān bezirgān

Yaradan Mevlā’ya sırrım ‘ayāndur
 Rü’yāmda gördüğim Māhi-tabāndur
 Adım Hurşid atam Yegen sultāndur
 Göziñ aç ğafletten uyan bezirgān

(6a) Meger bezirgān Yegen sultānı ‘arz idüb gelür idi. Şeyh-
 zāde olduğımı bilince temannā iderek ḥāk-i pāyına yüzler sürüb, ol
 dahī ‘āşık idi, şazın eline alub baçalum bezirgān:

Beyt

Kerem eyle mürvet eyle/şakın incinme begim
 Sırrıñ baña ‘ayān eyle/ne derdin var söyle begim

Aldı Hurşid

Şordığım İçme‘ān şehri/sırrım itmem āşikāre
 İşitdin mi Māh-Mihri/bu gönül düşdi ol yāre

Aldı Bezirgān

Ben İçme‘āndan gelürem/her kimi sorsañ bilürem
 Yoluña kurbān oluram/kasāvete şalma begim

(6b) Rū'yāda gördüm o yāri/bülbul gibi kalma zāri
Cemālin gösterdi Bāri/tākat yok gayr karāra

Aldı Bezirgan

İçmişsin destinden cāmı/kendiğe yaratma gamı
Seversin >ور> >ال> daḥi/āh-ı zār eyleme begim

Aldı Hurşid

Evliyālar itdi kerem/söküldi sinemde yārem
Seyyāh olub rāhi gidem/ider isen yaza bahāra

Aldı Bezirgan Beyt

Kimseye itmem minneti/niçün çekersin mihneti
Evliyāların himmeti/ķabūldür haber eyle begim

Aldı Hurşid

(7a) Seyrimde kırklara irdim/el bağlayub dīvān tırdım
Yer yüzünde Māh gördüm

Aldı Bezirgān

Gezmişem cümle cihānı/sende var devlet nişānı
Unutma bu bezirgānı/ķapuna ķul eyle begim

Aldı Hurşid

Hurşidi yaradan Gani/virürse Māh-tabānı
Eyledim saña ihsānı/unutmam tıururam ikrāra

Şimdi benim cānım bezirgāndan haberin alub kimseye söyleme deyu tenbīh idüb gittiler. Ol vākit altı ay olmuş idi. Vā' de bir ay kalmış idi. Şimdi Hurşidin şararub şoldığın babasına haber virdiler. Ol daḥī ḥikmet-i 'ulemāyı biraraya (7b) getirüb: "Bu benim oğlumun derdine devā bulun" deyince her biri bir er'ād döktiler ammā biriniñ aslı yok ammā şehriñ içinde yedi bekrī var idi. Yetmiş

yaşına girmişler, mehluz olmuşlar idi. İtdiler; "Varalum pād-şāhı aldadub biraz dünyālık alalum." deyüb gitdiler. Yer öpüb itdiler ki, "Pād-şāhım bize Hūrşīdi teslim eyle, ne derdi olduğın haber virelüm baçalum nedir biz aña içki içürelim 'aklı gider, ne derdi olduğın bize söyler, biz de haber virürüz" deyince ma'kūl görüb, had-bī levāzımların görüb aldılar, hāş bağçeye varub meclis kuruldu. Temām içüb, keyf oldı her *عزاکین* içre itmege başladı. Hūrşīd eline şazın alub o söyler, ne demiş, beyt.

(8a) Hicrān köşesinde yaturam hasta
 Bu zā'if cānıma can ne zamān gelür
 Gözlerim yollarda kulağım sesde
 Māhımdan bir haber ne zaman gelür
 'Aklımı zāyi' itdi kaşları hilāl
 Anıñ için gönlümden gitmiyor melāl
 Rüz-ı şeb ağlarım amān el-amān
 Bu derdi çekmege kalmadı dermān
 Eger murādımca dönerse devrān
 Felek ol dehrī ne zamān gelür
 Gece gündüz böyle fikr-i hayālīm
 Bilmem ne semtedür ol rü-yi 'āyım
 Bilür mi Hūrşīdi lebleri balım
 Hūblarıñ serdārı ne zaman gelür

Beyt (Güzelleme)

*خویات اغاخی
 قو باباک یاسلین بامخی کرمین*

Beyāz gögsüñ cennet bağı
 Turunc memenñ emanetti

Binmiş bir yüksek nâ'ına
 Gelür şalına şalına
 Cevāhır kemer beline
 İnce beller emānetti

Zülüfleri her yanında
 Her birisi bir kâdadır
 (8b) Sevdüğüm İçme'ândadır
 Uzak çöller emānetti

Hurşidim içdim cāmından
 Bu sinem toludur gamından
 Ben Māhı gördüm rü'yāmda
 Irak yollar emanetti

Buṅa gene yavlarub şac ayağı şacyak bucağı itdiler, gene aldı
 beyt.

Ben okurum 'ayın gayın
 Umut var gele yār gele
 Siz de hū çekin yarenler
 Belki dost gele yār gele

Ben Māhı gördüm düşümde
 Sevdāsı vardır başımda
 Giren 'ayın on beşinde
 Umud var gele yar gele

Hurşidim gördüm Māhı
 کیمین یوم kimden āhı
 Dört kitabın kıblegāhı
 Umud var gele yar gele

(9a) başladı Māhi üstüne söylemege, bir kātib yazdı. O söyledi. Baçalım ne dimiş, ser-ḥōşluk ḥālinde kātib yazdı o söyledi, bakalum ne dimiş Ḥurşid söyler ne dimiş. Şimdi işler tamam oldu. Yazdıkları nāmeyi okıyub birşey anlayamadılar. Biz anlamaz isek kāmiller anlar diyüb pād-şāh ḥuzūrına geldiler. Söylediği cevābı virdiler eline; okundu. Mefhūm-ı ma'lūm olduğda, ne olduğın kimse bilemedi, beytinde Māh didiği için 'āya 'āşık didiler. Ḥurşide, "gel begim bu sevdādan yol çıkmaz, tövbe-istiğfār eyle, 'āya 'āşık olmanın çaresi olmaz." deyince eline şazın alub babası ḥuzūrına, bakalum ne dimiş:

Beyt

(9b) Pervāneyim düşdüm 'āşkın nārına
Pınar çeşmim yaşı şimdi 'ummāndan
Bakmazam cihānda olan varına
Görünmez tağların başı dumandan
Ehl-i kāmil olan diğler bu sözi
'āya 'āşık deyu efsal (?) etmen bizi
Gönül kimi sevse andadır gözi
Ben istemem Hindi kumaş giyenden

Diğler mi gāziler şāfī cevābı
Kırkların elinden içmişem ābı
(10a) Gösterdiler baña bir Māh-ı tābı
Nice vaz geleyim kaşı kemāndan

Cemālin görüb oldum serseri
Gice gündüz aklar bu çeşmim seli
El kaldurub du'ā itdi kırk veli

دکویلویر سر طاش میانون

Cümle maḥlūkātın Mevlāsı kerim
 Dersini yūs itdim kırk velilerin
 Cānım baban senin du‘an isterim
 Bir zarar irmesin yahşi yemenden

Baḥr-i ‘aşka taldım merdi merdine
 Mā’ilem Māh dişi dürdāne
 Benim ‘aşkıım diyen gelsün meydāne
 Yar yoluna cānı başı koyandan

(10b) Beni mecnūn itdi yerlerin Māhı

Dökem libāsımı giyem siyāhı
 Cadde kenārında beklerdim rāhı
 Haberim aldım ulu kervāndan
 Bî-çāre Ḥurşidem onulmaz derdim
 Kerāmet şahibi kırklara irdim
 Bir Māh-tābı rü’yāmda gördüm
 Rüz-i şeb fiğānım kaşı kemāndan

Diyüb hemān ol sâ‘at kaḥkub gitdiler. Ḥurşid geldi, makamında oturur idi. (11a) Kırkların va‘ad itdiği gün temām oldu. Ḥurşid ol gece atını süvār olub gitdi. Baḥalum neyleyüb didi. Kırkların kıızı gösterdüğü yire çıkdı. Şabah namāzını edā itdi. Etrāfa cevliān idicek hemān baḥdı Geylānī Yaylasında biñ kadar çadır kurmuşlar, otururlar. Baḥalum bu kimdür deyüb gitdi, bir keklik kaldırdı elinde şāhini şalivirdi. Kaḥ, tut dir iken vardı çadırlara meyl itdi. Ḥurşid daḥi atını süvār olub gitdi, çadır arasına yetdi. Gelelim çadırlar kimin imiş, rāviler şöyle rivāyet itmişler ki, ol göçebe İçme‘ān şehrinden idi. Māhı Mihrīnin babası vefāt itmiş, yedi qarındaşıyla kendi ‘aşireti idi. Yüz başı Kara Han namıyla bir adam darb-ı desti ile (11b) İçme‘ānı zabt itmiş idi. Māh Mihrīye müştērī olub almak

sevdāsında idi. Anlar daḥī virmeyüb, kendi ‘aşiretlerini cem‘ idüb o maḥālden kaçdılar, gele gele Genc Qarabağı civārında Yegen Sultānıñ Geylān Yaylasına gelüb qarār itdiler. Bilmezler idi kim ne memlüküñ malı oldıǵın, çeküb oturdılar. İtdiler, burada qarār iderüz didiler. Bunlara bir haber ki; Kara Han üstünüze gelir imiş didiler, bunlar hemān acele tedārik görüb biñ yedi yüz evde bir haber anlar adam komayub Kara Han yüzbaşınıñ üstüne gıtdiler. "Kız anlara baş ol, memleketiñ ḥānı gelür ise yaylaǵın vir." diyüb gıtdiler. İkinci gün Ḥurşid ol maḥale yetdi. Bilmez idi, kim oldıǵın, baqdı kim haber anlar kimse yok. Bütün (12a) qarı kız bir haber alamadı Başladı çadır arasına şāhini aramaǵa baqdı. Çeşme dīvārında oturub gelüb aramaǵa başladı. Ararken qarılar ile çekişüb dögmeye başladı. Çeküb topuzu baş göz dimeyüb dögerken yayla şāhibi şanub Māhi Mihre gelüb "Yaylanıñ ḥānı geldi bizi öldürür" diyince hemān Māhi Mihriñ cān başından sıçrayub ‘acele gelüb baqdı ḥaḳıḳat döger. Gelüb atıñ dizginini tutub, "İtme begim erkeklerimiz yok, yaylaǵıñ virelim, incitme qarıları" diyince hemān bir diḳḳat ile baqdıḳda hemān Māhi Mihri kendisi, āh-ı vāh idüb, ‘aḳlı başından gidüb ykıldı. Qarılar şaşakaldılar. Tez ‘acele varıñ ḥıḳe ememi getürün, şara tutmuş diyüb getürdiler. Gelüb عَمْرِيْNE baqub ol sā‘at baqub bildi, "Kızım Māhi Mihri bu oǵlan seniñ megrine uğramış ‘ilāci sensin" didi. "Ben nasıl ‘ilāc oluram?" diyince (12b) ḥātun itdi, "Seniñ reyḥak koḳmayınca ‘aḳlı gelmez." diyince kız olmaz didi. Qarı itdi, "Olmayınca başımızı belāya uğradursın." Kız itdi, "Nene sen bilürsin" didi. Hemān ḥātun oǵlanıñ başına bir çadır kurub kız yanına alub girdi. Kız oǵlana şarılıub kucaqladı, oǵlan uyandı, ‘anberlere boyandı, kalkdı oturdu. Kız taşra çıkdı, ḥātun itdi, "Oǵlum derdiñ nedir?" itdi, "Ana benim atımda sazım vardır, getür" didi. Ḥātun sazı getürdi. Baḳalum Ḥurşid ne dimiş.

Beyt

Elā gözlüm seni gördüm görelī
 Na-gāh yirden irak̄ ba bana
 Ebrūlerin benzer tīr ü ikmāna
 Başın için söyle bir cevāb bana

Ol vakit kız bakdı oğlan kendine söyler, aldı kız bakalum ne
 dimiş.

(13a) Yaramazdı bu insāna iyilikler
 Var çocuk bizden irak̄ gez, yürü
 Kemlik eylemezsın eyle iyilik yigit
 Var git benden irak̄ gez, yürü

Aldı Hurşid

Ben yārim tanıram şirīn sözünden
 Āh-ı bülbülteki hūb ‘avāzından
 Hilal kaşlarından gözünden
 Misk-i ‘anber kōkar senādan baña

Aldı Kız

Benim yārim vardur sen git yabana
 Mevlāyı seversen şer itme baña
 Cinni isen nusha yazdır yazana
 Çocuk var git bizden irak̄ gez, yürü

(13b) Aldı Hurşid

Yār odur ki yāre tatlı söyliyen
 İnüb ‘aşkın deryāsını boyliyan
 Ben cinnī degilem cindār neyleyin
 İster getir dört kitāb bana

Aldı Kız

Bir kere harladım inkār olunmaz
 Akar bu çeşmim yaşı silinmez
 Benim yārim gibi güzel bulunmaz
 Var git yigit benden irak gez, yürü

Aldı Hürşid

Eger benim yārim beni bileydi
 Yar ile sehāf olmak kolaydı
 (14a) ‹Atımdan yıkılıb keşke öleydim
 Kanlı zālīm niçün göründün bana

Aldı Kız

Māhı Mihrīm dir ki sever ise cānıñ
 Serv-i bülendim fāni dünyānıñ
 Haber vir görelim ‹ādil hanıñ
 Yigit var git benden irak gez, yürü

Aldı Hürşid

Hürşidem geçürmenem tavımı
 Şaldım şāhinimi aldım avımı
 Ölünceye senden kesmem da'vāmı
 Ya bir toğru cevāb ya cellād bana

(14b) Aldı Kız

Kerem kıl bir söyle ğuşum işitsin
 Kızarmış dūhlarıñ külden deştisin (?)
 Mēkanıñuz nerde nasıl Hürşidsin
 Bu sīnemde kara bağrım arıyor

Aldı Hürşid

Aslımı sorarsañ Genc Karabağlı
 Seniñ hasretinle cigerim tağlı
 Adım Hürşid Yegen Sultānıñ oğlı
 Bir gece seyrimde göründün bağa

Meger yedi buçuk önce kıızı oğlana, oğlanı kıza veliler taşvirini göstermişler idi. Birbirini bilmezlerdi. Şimdi

(15a) Mevlā'dan dile ihsānı
Babaḡa ahvālını 'arz it
Tiz alalım 'arzumānı

Aldı Hürşid

Dayanmaz tağların qarı
Ben çekerim āh ile zārı
Cüdā düşünce iki yāri
Şanasan tağlar ayrılır

Aldı Māhi

Efendim eyleme āhı
Ağlatma gül yüzlü Māhi
Zıkr eyle ulu dergāhı
Er görür yaradan Ğani

(15b) Aldı Hürşid
Sinem gerdānda zülfin bular
Yar yardan ayrılmak diler
İlk ahşamdan oynar güler
Tağ yeri çağlar ayrılır

Aldı Māhi

Boynuma dağdurma çengel
İrāde bulunur engel
Şağlık ile gine dön gel
Tiz alalım 'arzumānı

Aldı Hürşid

Sen gibi bir Māh-fābı
Destinden içürdün ābı
Mes eyledi lebiñ şerbi
Cesetden bu can ayrılır

(16a) Aldı Māhi

Māhi Mihri seniñ
Şakıyub ötsün bülbülüñ
Kutlu olsun toğrı yoluñ
Hemān ker eyle sübhānı

Aldı Hürşid

Ben ağlarım Māhım güler
Gamzeleri sinem deler
Hürşide çāre kim kılar
Yürekde yağlar ayrılır

İşte benim cānım, cān tenden ayrılır gibi ayrılıb gitdi. Bakalum neyleyüb netdi. Gün batımı üzeri idi, kız belgüzār virmeği unutmüş hemān taşra çıkub baqdı Hürşid gider. Çenberin şalub itdi, Hürşid itdi, "Aceb benim Māhım niçün el şallar?" diyüb acele gelüb aldı bakalum ne dimiş.

Nazlı dilber dildelerden el eyler
Kömür gözlerine kurbān oldıgım
Senin bakışlarıñ beni deleyler
Şive-nazlarına kurbān oldıgım

Aldı Māhi

(16b) Arzu kıldım cemāliñi görmege
Açılmış tomurcuk gülüñ dermege
Unutmuşam bir belgüzār virmege
Var efendim Mevām selāmet virsün

Aldı Hürşid

Şekerden tatlıdır lebleriñ alı
 Nemāyetden kāmildür bilür ādābı
 Bülbül gibi söyler şāki cevābı
 Söyle dillerine kurbān oldığım

Aldı Māhi

Mihriniñ murādı seni görecek
 Baħçende açılmış gülüñ derecek
 ‘Aklıñdan çıkmasun nişān virecek
 Var efendim mevlām selamet virsün

Aldı Hürşid

(17a) Bu da bir söz idi geldi cihāna
 Güzel yokdur birbirinden bahāne
 Gün toğmadan şavkıñ tutmuş cihāna
 Bedir yüzlerine kurbān oldığım

Aldı Māhi

Boynuma bend oldı ‘aşkıñ kemendi
 Seniñ hasretiñle cigerim yandı
 Bubāna bildür de mektüb gönderdi
 Var efendim Mevlām selāmet virsün

Hürşid

İnanayım ben Hürşidiñ andına
 Kul olam aķ gögsüñ bendine
 Soyun sopuna cebe ceddine
 Andın özine kurbān oldığım

(17b)

Aldı Māhi

Ben Māhi Mihrim şādıkdır şözüm
 Derin deryalarda sevinmez gözüm
 'Ahdime tırmazsam kör olsun gözüm
 Var efendim Allah selāmet virsün

Şimdi kız oğlana, oğlan kıza belgüzār virüb ayrılıb gıtdiler, bakalum neyleyüb netdiler.

Hemān Hūrşid babası huzūrına gelüb libāsınınu elin iken pus idüb bir bir kızın ahvālını görüştü, gine söyledi. Babası, "Oğlum, mizānıñ bir tarafına kıızı ve bir tarafına cevāhir elması ile tartub virmeli olsa Mevlām kerīmdir." diyincek Hūrşid itdi, "Baba karındaşların sizlere izin emri almağa (18a) gönderecek, ol vakit emri ver, kıızı benim için dile" didi. Babası, "Sen it, sen kıl" didi. Hūrşid mesrūr olub mekānına karar idüb tırdı. Yollara bekciler koyub konak hazırlayub tıururlar. Şimdi günlerde bir gün kıızıñ karındaşları geldi. Su'āl itdiler, "Bu maħal ne maħaldür?" diyince kıızı itdi, "Karabağ pād-şāhı Yegen Sultānıñ imiş." Anlar daħi izin emri almak için bir miqdār hediye düzüb yola revān oldılar. Yollarda Hūrşidin bekciler koduğı adamlar gelüb, selām virüb eliñ aldılar önlerine destūr getürüb dünyālar kadar 'izzet ve ikrām itdiler ve saniyen yirlerine hadd-i şerif virüb o yaylaların zabt-ı taşrif için Allah'ın emri üstüne kıızı (18b) isteyüb, anlar virecek oldılar. Pād-şāh alacak oldu. Du'ā ve senā idüb harir atlas hal'atlar giyüb kuşanub gıtdiler. Maħal yirine varınca bunlar 'āyub gine maħal yirine varınca bunlar 'āyub gine maħal yirine gidüb kıızı Yüzbaşı Hana virecek oldılar.

Bunun arasından bir iki gün geçdi. Pād-şāh bunlara düñtür gönderüb düğün istedi. Bunlar niyāz idüb kırk gün va'de mühlet virdiler. Kırk güne rāzi oldılar. Meger bunlar hilesinden itmiş,

mālimumz canlansun diyu aldatmışlar. Otuz gün temāmında kalkub kaçdılar. Ol maħalde Hūrşid bir tāye peydāh itmiş idi. Kendinden kıza, kızdān kendine selām gönderür idi. Hūrşid bir kōrkulu vak'a görüb "Cānım tāye, 'ömrüme sermāye var benim (19a) Māhımdan bir haber getür" demiş idi. Tāye gelüb baqdı ol maħalde o 'aşiret ne gelmiş ne gelecek. Gelüb bu kara haberi Hūrşide virincek Hūrşidin 'aklı başından gidüb ne yapacağın bilemedi. Aħşam nemāzı aħşam kılunub, yatsu edā olunub herkes hāneye varduğı maħal atı düzüb üstüne süvār olub gitdi. Kimse bilmez eyleyüb netdi, 'aliyü 's-sabāh yaylaya dāhil oldı. Hākikat kimse kalmamış. Ol vakit çeşme taşına arkasın virüb ne demiş Hūrşid, beyt budur.

Yaz olunca seniñ qarın buzun sökölür.

Hani yaylam hani seniñ maralıñ

Qatarlanmış tuman 'arşa çekilür

Aman yaylam hani seniñ toğanun

Kız gelin bağlardı başa yemeni

Başımızdan gitmez 'aşkıñ tumanı

(19b) Elvan elvan olmuş çayır çimeni

Hani yaylam hani seniñ şenligiñ

Bir zemān şād itdün şimdi şaşurdun

Cigerimi 'aşk odına yaqturdun

Yayla Māhım ne diyāra aşurdun

Aman yayla hani seniñ maralın

Terk eyledim gayrı tācı kayayı

Boynuma şal tudub giyem 'abayı

'Aceb Māhım nerde kurmuş obayı

Hani yaylam hani seniñ maralıñ

Yayla sende buldum başlara tācı
 Yüregime ördün bir kara'acı
 Eşim dostum olsun bizlere du'acı
 Hani yaylam hani seniñ maralıñ

(20a) Bî-çāre Hūrşīdem kılmazam qarār
 Yakılmış obalar 'ā'arız diller
 Öter garīb turnalar kalmamış medal
 Hani yaylam hani seniñ maralıñ

Diyüb biraz ağlayub şimdi kalkdı. "Aceb benim Māhım şunda gezdi mi, buña eli degdi mi?" diyub gezerken, meger kıızı alub getürürken ellerini bağlayub götürmüşler. Kıız tenhā olunca bir nāme yazub, içine üç beş beyt söyleyüb kime vireceklerin bildürüb ocağ taşınıñ altına getürmüş idi. Babucun içine. Şimdi Hūrşīd gelüb, "Aceb benim nazlı Māhım burada ocağ taşına elini sürdi mi?" diyüb eline alınca bakdı babuc içinde yağlık, yağlık içinde bir mektüb. (20b) Alub eline bakdı, hāl-i keyfiyyet böyleyken böyle. 'Aşkı 'alev idüb kāğıdı önüne koyub, kāğıda bakalum kıız ne dimiş. Bir kendüden bir kızın kāğıdından bakalum ne dimiş.

Beyt-i

Kız

Ben de kalkub gider oldum şu yirden
 Gayrı şuna gelür konar güllere
 Örtülü gezdim kimse bilmezdi
 Yaman oldu düşdük dilden dillere

Aldı Hūrşīd

Gine yeni başdan düşdüm odlara
 İçimden tutuşub yanub ağlarım
 Nazlı Māhım göç eylemiş yurdundan
 Burayı gördüm inanub ağlarım

(21a) Aldı Kızın Kâğıdından
 Garib bülbül geldi kondı gülistāne
 Hāyif oldu yardan ayrı düşene
 Babucum yağlıgım sana nişāne
 Cebren tegi sürgün oldum ellere

Aldı Hūrşid Kendisinden
 Başına döndüğüm gıtdi yanımdan
 Hicrān oku dutdı bu giryānımdan
 Terk-i diyār idem cān-ı tenimden
 Şimdi gine gama düşüb ağlarım

Aldı Kız
 Giyem karaları dökem قتنو ile kaşı
 Çeşmimden akıtdım kan ile yaşı
 (21b) Emānetim sakla ocagın taşı
 Kolu bağı uğratdılar yollara

Aldı Hūrşid
 İremedim şu Türkmenin işine
 Gözüm tıldı kanlı yaş ile
 Yüzüm sürem ocak taşına
 Kara topraga bakub ağlarım

Aldı Kız
 Bir ucundan yandım kül oldum yāna
 Akdı çeşmim yaşı sel oldu kana
 Beni virecekler Yüzbaşı Hāna
 Zālīm el uzadur gonce güllere

(23a) Beni ayırdılar nazlı yārından

Ṭağlar ʿāciz kaldı āh-ı zārından

El çeküb ben geçdim olanca vārından

Cigerim püryāndur hālīm yamandır

Nār-ı hicrān ile yandırdı beni

Cebr ile ayırdıñ hem cāndan teni

Māhım ne diyārda bulayım seni

Mecnūn gibi bize ṭağlar mekāndur

Yārıñ bağçesinde bülbüller öter

Ayrılık āteşi serimde tüter

Hürşīdi eyledi Mecnūndan beter

Çāk itdim her yerim sinemde ʿayāndur

(23b) Bir büyük cebel ṭağ idi. Bir ucundan bir ucuna bir günde irilmez idi. İkinci oldu. günün baṭu tarafından bir siyāh bulut peydah oldu. Hemān der- ʿakāb dünyāyı baṣub şimşek yalar, bir rüzgār eser Bakdı gördi ʿalāmet yaḥşı degil, hemān bir kaya bulub gizlendi. Rüzgār durmayub eser. Baḳalum rüzgāra ne dimiş.

Beyt

Baṇa ʿaşkıñ bebālını içürdüñ

Şimdi kaşdıñ ben olmuşam rüzgār

Kimini şād idüb konub göçürdüñ

Baṇa mı muḥālif esdiñ rüzgār

Ne yaman bend itdiñ beni sevdaya

Mahmerūmuñ ḥāşılı gitdi hevāya

(24a) Hışm eyleyüb atarsın tünden tüneye

Nice bir ʿardımdan yetdiñ rüzgār

Aldı Hürşid

Gine yeni başdan kocaldım kaldım
 (22a) Beglig mertebesin almadan şaldım
 Şu fāni dünyādan ğayrı vāz geldim
 Geçen günlerime bakub ağlarım

Aldı Kız

Beni ayırdılar nāzlı yārimden
 Asla pervām yokdur benim ölümnden
 Dir ki Māhi Mihri ğonce gülümnden
 Bülbül gibi kondum dilden dillere

Aldı Hürşid

Yüce tağ başında kar seni gördüm
 Yitürdüm nāmusu 'ārını gördüm
 Hürşid dir seyrimde yar seni gördüm.
 Ha bu ğafletden uyanub ağlarım.

(22b) Diyüb şimden sonra ölmek olur dönmek olmaz diyüb
 atına süvār yola revan oldu. İçme'ān diyüb gitdi. İzlerine düşüb gitdi.
 Kāh tağda ve kāh ovalarda gider. Baçalum neyleyüb nider, tağlar
 hasbihalime diyüb söylediği beyt budur.

Yardan ayrılmışam işim fiğāndur
 Didelerim giryān kıddim kemāndur
 Tağ nemāġāhı tağlar āh-ı zārımı
 Dostu görmeyeli hayli zemāndur
 Mevlām sen bilürsin kıldım bī-çāre
 Tākātım kesildi oldum ne çāre
 Ahvālimi bildür gül yüzli yāre
 İstedüğim senden Māhi-tabāndur

Ayrı düşdüm ulusumdan elimden
 Daħi pervām yokdur benim ölümnden
 Bir çeşmi siyāhım aldıñ elimden
 Kısmetim şıladan kesdiñ rüzgār

Ĥürşidem bunda karar eyledim
 Eşimi dostumu firār eyledim
 Düşdüm elinize karar eyledim
 Beni öldürmege kaşdıñ rüzgār

Hikmet-i Bāri rüzgār kesilüb şulħ oldu. Ĥürşid (24b) kalkub gidecek oldu ki ne bakarsın ağaçlar birbiri üzerine yıkılıb kalmış. Gidecek yir yokdur. Şimdi atını yedegine alub yolları gā'ib idüb tağlarda kaldı, hem ağladı ve hem söyledi, hem gitdi bakalum ne dimiş, el-firāk budur.

Ne mürüvvet tolanuruz elleri
 Eller ne diyāra göçdi sevdiğim
 Kana döndi iki çeşmim selleri
 Aman ne diyāra göçdi sevdiğim

Sağa su' ālim var kayalar, tağlar, taşlar
 Yılda bir kere meyva viren ağaçlar
 Yirde evliyālar hevāda kuşlar
 Kuşlar ne diyāra göçdi sevdiğim

(25a) Ustasından izin almış gökcekler
 Māh yüzine dökmüş siyāh pürçekler
 Yollarıñ kenāri elvān çiçekler
 Çiçek ne diyāra gitdi sevdiğim

Bize ġayrı yakın oldu irāklar
 Gözümden akıtdım kanlı firāklar
 Yüzünüñ üstüne akan ırmağlar
 Şular ne diyāra göçdi sevdiğim

Terk eyledim mor sünbüllü bağları
 Kim güldürmüş bizim gibi ağları
 Saña dirim saña ‘Acem taşları
 Tağlar ne diyāra göçdi sevdiğim

Ulam ulam olmuş gelür ulaklar
 (25b) El kalduruñ kabūl olsun dilekler
 Yırde evliyālar gökde melekler
 Aman ne diyāra gitdi sevdiğim

Bī-çāre Hūrşidem düşdüm bu hāle
 İnceldi cesedim döndi hilāle
 Kādir Mevlām bizi irdür kemāle
 Yollar ne diyāra gitdi sevdiğim

Şimdi Hūrşid yollara düşüb gitdi, baçalum neyleyüb netdi. Hemān bir iki sâ‘at gitdi, bir yaylaya geldi. Meger kız o yaylaya uğramış idi. O yaylada bir çoban koyun güder idi. İnşā-Allah bir haber alurum diyüb geldi çobanın yanına. Kız yalvarub niyāz itmiş idi. Çoban (26a) dahī şādıkāne olub ‘ahd itmiş idi ki, kırk gün bu yaylanıñ üzerinde beklerim diyu. Otuz gün olmuş, çoban oğlanı bekler idi. Gelelim oğlan kapunun kenārına varınca baçalum ne dimiş.

Eglen çoban eglen haber şorayım
 Benim yārim bundan geldi gitdi mi?
 Bu cānım yoluna fedā kılayım
 Nazlı Māhım bundan geldi geçdi mi?

Çoban didi şu koyunları toplayalım bize zahmet virür diyü geç geldi gine.

Aldı Hürşid

Koyun ardışıra gezdürür kuzu
 Sevdigim giymişdir 'ālī kırmızı
 Söyle çoban kardeş ağlatma bizi
 Nazlı Māhım bundan geldi geçdi mi?

Geldi çoban selām virüb 'ālīk aldı, şimdi bize geldi nevbet
 diyüb bakalum ne dimiş.

(26b) Dinle oğlum söyleyem kelāmı

Nazlı Māhım bunda geldi gitdi
 Ah vah itmesi aklımı aldı
 Sīnemde yaremi deşdi de gitdi

Aldı Hürşid

Yaylaları susamlıdır, güllüdür
 Māh yüzünde nokta çifte beñlidür
 Bir ince صوغان میابری çöllüdür
 Benim Māhım bundan geldi gitdi mi?

Aldı Çoban

'Akl başımdan gitdi anı görünce
 Hep karalar giymiş boylu boyunca
 Senin için ahvālını sorunca
 Olanca 'aklımı aldı da gitdi

Aldı Hürşid

(27a) Rüz-ı şeb çekerim ah ile zārı

Bağrı hūn itdi derdi eskārı
 Ne şūretde gördün gül yüzli Māhı
 Nazlı Māhım bundan geldi gitdi mi?

Aldı Çoban

Diñle oğlum diñle benim sözümü
Māhıñ Hākka teslim itmiş özünü
Görebilsem Hürşidimiñ yüzünü
Bu sözü pek emānet itdi de gitdi

Aldı Hürşid

Çoban kardeş yāri bulmak olur mı
Bulub da cemāliñ görmek olur mı
‘Aceb sinesine şarmak olur mı
Şimdi ne diyāra gitdi sevdiğim?

(27b) Aldı Çoban

Bir ay oldu yāriñ bundan geçeli
Toldurub ‘aşkıñ şarābın içeli
Gizli şırların baña da açalı
Baña pek emānet itdi de gitdi

Aldı Hürşid

Çoban kardeş ben ol yāri bilürem
Bu ser ile cānı fedā kıluram
Bu gecelik nerede konuğ oluram
Şimdi ne diyāra gitdi sevdiğim?

Aldı Çoban

Ben bir aydur bu yollarda tururam
Gitudücegi yiri ben de bilürem
(28a) Bu gecelik seni konuğ aluram
Baña pek emānet itdi de gitdi

Aldı Hürşid

Hürşid dir kim dilerim dilin var olsun

Yalancı dünyâda serin olsun

Maşer gününde yüzün ağ olsun

Başa pek emânet itdi de gitdi

İşte benim cânım o gice çobanda yatub erte gün vedaglaşub kalkub gider, bakalum neleyüb neyder. İşte şimdi ha şunda, ha bunda dirken günlerde bir gün kuşluk vakti Üçme'ân şehrine dâhil oldı. Bakdı issuz şehrin şenliğı yok. Meger bunlar bahār olduğa yaylalara göç iderler imiş. Yüzbaşı (28b) Kara Hanın yaylasında kızın düğünü tutmuşlar on gün on gice olmuş idi. Cemî' halk anın düğününe çekilüb anda idi. Oğlanın vardığı gice şimdi Hürşid tahminen şehrin ortasına vardı. Hiç kimse yok, 'aceb bu şehrin halkı ne semtde gitdi ve nerde olur dirken, bakdı bir pek temiz hatun şu toldurur, hemân selâm virdi. "Aleyküm'e s-selâm oğlum" didi, karı bakdı bir temiz yigit, itdi, "Oğlum ne diyârlısın?" Hürşid itdi, "Ana ğaribem" didi. "Niçün ğaribsın?" didi. Oğlan itdi, "Gördigim, bildigim yokdur, anın için ğaribem." Hatun itdi, "Oğlum beni analığa kabûl ider misin?" Oğlan itdi, "Dünyâ ve âhîretde anacığım ol." didi. Hatun itdi, "Buyurun bizim fakir-hâneye gidelüm" diyüb oğlanı evine götürüb ta'zîm eyledi, oğlanın karnın toyurdu, oğlan itdi, "Ana benim cânım şıkıldı." Hatun itdi, (29a) "Oğlum seni bir seyrangâha göndereyim. Seyrangâhda neler olur, itmiş, gör" diyü taşra çıkub oğlana itdi, "Oğlum şu şokak şayra gider, bir yanına toğrı git, şokak tükendigi yirde bir maħal vardur. Ki dünyâda öyle yokdur, ana hâş bağçe dirler, eṭrafı sevr-i sünbüllü gül-i gülistânlıkdur. cümle selvidür, ortasında bir büyük havuz vardur, bağ-ı irem mişâli eṭrafında anın seyircisi eksik olmaz, begim işte şöyle gidesin, hâş bağçeye iresin, anda karar idesin, ikindü olur nemâzı edâ idesin, yine bu anağa gelesin. Yanulub ahîr maħalleye gidersen benim Hasret

adlı bu memlekette adım şālīm vardur. H̄asretin̄ evi diyü şor, haber virürler." diyüb oğlanı yolladı gitdi. Şimdi h̄aş bağçeye toğrı irdi. Bakarsın kızlar bahçede toptolı olmuş cümlesi oturmuş (29b) aşāğısı yetmiş beş, yukarısı saçların örmüşler, ince belin̄ üstüne dökmüşler havuzı h̄aşa eyleyüb oyun oynarlar. H̄ürşid̄ hayrān olub, "aceb bunlar başa şimdi ne dirler, didi. Amma havuzun̄ bir tarafında bir yeşil çadır kurmuşlar, içinde bir h̄ānım oturmuş, on beş, yigirmi kadar cāriye karşusunda el bağlayub tururlar. H̄ürşid̄ itdi, "Bizim vilāyetde sultānlarımız seyre çıkınca anların̄ vardığı mahale erkek varmasun diyü yaşak olurdu, bu maḥal de öyle" didi. Anları kendi memleketi gibi kaçır sandı. Anlarda hiç kaçmak olmazdı. H̄ürşid̄ neylesün, itdi "Anah̄ım medh eyledi, gelmiş iken bir şū bāri içem, turmaz giderim amma, bu qarılar bize şimdi tanımayub, aramızdan geçüb şuyumuz içdi, Türk imiş dirler." diyü kaldı. İtdi, "Gel şunlara h̄ātırın almak için bir iki beyt söyleyem" diyüb (30a) "rızā virürler ise içüb gidem." diyüb sazını eline alub düzer. Çadırda oturan h̄ānım bakar. Aldı H̄ürşid̄ havuz kenāri bakalum,

Şakınub incinmen̄ nazlı bacılar
 Kenārdan geçeyim yol sizin̄ olsun
 Dimesün nazlı yār ikrār gütmemiş
 Ben ikrār güderim yol sizin̄ olsun
 Bilmeyüb de geldim gine giderim
 Çeküb _____
 Yanuḳluyam bir su içer giderim
 Bir su içer giderim dem sizin̄ olsun

(30b) H̄ürşidem hem deliyem hem uşlu
 Yüregim yareli cigerim yaşlı
 Yitirdüm Māhımı yaşlıyam yaşlı
 Ben giyem qaraları al sizin̄ olsun

Benim ol çadırda oturan ‘aşiretin̄ beginin̄ kızını idi. Kendi ‘aşiretin̄ kızlarını almış dört sâ‘at yirden seyre gelmiş idi. Ol kızın̄ adına Yüzkula dirler idi. Şimdi Yüzkula oğlana bakdı. Sazını, sözünü dinledi. Oğlanın̄ hūb ‘avāzını cigerin yakdı. Tāyeye emir idüb, "Nedir bu yigit"dir, tāye gelüb "Nedür oğlum?" diyince, "Böyle harāretim var, su isterem, cümleñüz hemşirem oluñ" diyince tāye gelüb

(31b) İşıtdiñ mi Ferhād ile Şirini

Anlar da severdi birbirini

Benim ile nazlı Māhın̄ sırrını

Disem hān öldürür, dimeden öldüm

Siyāh zülfi beñzer şırmalı tele

Memeleri beñzer tomurcuğ güle

‘Aşıkın̄ öldüren ol ince bele

Şarşam han öldürür, şarmadan öldüm

İraqlarda görsem yakında bulsam

Hāk naşib eylese cemālin görsem

Mübārek alnından bir buse alsam

Alsam hān öldürür, dimeden öldüm

(31b) Bī-çāre Hūrşidem dillere destān

Ayrdılar bizi gül yüzli dostdan

Māhımın̄ senāsı güllük gülistān

Koksam hān öldürür, dimeden öldüm

İş bu beytleri söyleyince Hasret Hatun Māh Mihriye ‘aşık olduğunu bildi. "Oğlum bir dahı söyle" itdi. Hūrşid gine aldı bakalum ne dimiş,

Yüz tutub sizünj ele gelmişem
 Cānım nine bir yār için ağlarım
 Benliğimi terk-i diyār itmişem
 Aman nine bir yār için ağlarım

(32a) Şimdi ḡatun itdi, "Eglen oğlum ninen de saza tövbe itdi amma söze tövbe itmedi. Bir de ninen söylesün" didi, baçalum ne dimiş Hasret ḡatun.

Beyt

Şafā geldiñ oğul bizim ellere
 Söyle o yāriñi baçalum kimdür
 Aşık olan düşer dilden dillere
 Sen söyle yāriñi görelim kimdür

Aldı Hürşid

Bu diyāri bilmem çāresiz kaldım
 ḡasret firākıyla efkāra taldım
 Üçmeān şehrinde ḡaberin aldım
 Cānım nine bir yār için ağlarım

Aldı ḡasret

Bizim yiriñ güzeleri ḡāllidür
 Şirin güfteli lebi ballıdur
 Nişānesin söyle naşıl ḡāllidür
 Sen söyle yāriñi baçalum kimdür

Aldı Hürşid

(32b) Türkmeniñ kıızı hilāl kaşlı olur
 Kemāl ebrūlu sünbül saçlı olur
 İncü yākut siyāh, mercān dişli olur
 Cānım nine bir yār için ağlarım

Aldı H̄asret

Bizim yirde yāre avcı dutarlar
 Dutarlar da cānı cana katarlar
 On gün on gice düğün dutarlar

H̄ürşid

Bülbül öter Hindistān bahridür
 Çekdüceğim bir perünün çahridür
 Adım H̄ürşid yarım Māh Mihridür
 Aman nine bir yār için ağlarım

Aldı H̄asret

(33a) H̄asret dir oğul niçün ağlarsın
 Ağlayub ninenin bağrın tağlarsın
 Adını samını dimez söylersin
 Şimdi yārinden haber vireyim

Gelelim şimdi sazı sözi bırakub hasb-i hāl itdiler. H̄asret oğlana tesellī idüb, "Ağlama oğul seni inşā-Allah h̄asretine ben kavuşdururam" diyüb, "Benim Kara Yüzbaşı Hanın hizmetinde üç oğlum var" diyüb, "Şabah anları katıma götürürüm. Anlar seni Māhına kavuşdururlar. Elem üzre olma" diyüb yatdılar. Şabah kalkub şelāmı edā itdiler. H̄asret Hatunun bir cāriye kızı var idi. Anı götürüb itdi, (33b) "Kızım ben bugün öleceğim. Var benden benim oğullarıma selām eyle. "Acele turmayub gelsünler. Ben dünyādan āhirete hicret iderim. Beni öylenden sonra bulmazlar." diyince hemān kızın "aklı gidüb rüzgār gibi anların olduğu mahalle irüb ağalarına bu kara haberi virince başladılar ağlamağa. Hemān üç karındaş bir araya gelüb Yüzbaşı Kara Hana, "Efendim vālidemüz bugün ölecek imiş. Bizi gönder görelim" diyince izin virüb gtdiler. Evlerine gelüb

tırdı. Anası Hürşidiñ Māh Mihriye ‘āşık oldıñın ‘ayan haberini vırdı. "Tiz qarındaşınıza el virin" didi. İtdiler, "Ana kaf tağın üstümüze yük itmenin altından kalkılamaz. Bu gice gerdek gicesidür. Geliñ elçiler Māh Mihriyi almağa gitdiler, naşıl idelüm. Vaktiñ taħammüli kalmadı" didi. Haṭun başladı inkisār itmege, "Ölümi gözüme aldım inşā-Allah" Büyük oğlu (34a) benden olsun, didi. Ortanca oğlu imrehor idi. Ana itdi, "Oğlum seniñ en‘amıñ nedür qarındaşına diyince, "Qarındaşım kızı çıkarursa benim zabıtımda iki küheylān atı vardur, ben anla süvār idüb selāmete irdürürüm." didi. Gelelim küçük oğluna, "Oğlum sen ne yaparsın?" didi. Ol daḥi itdi, "Ana bizim hizmet itdigimüz adam ğāyet bekrīdür, ben anıñ kadehcibaşyam. Üç qarındaş idük şimdi dört olduk. Hürşid qarındaşımızi yanımızda aluruz. Kara Hanıñ oldığı maḥalle iletürüz. şorarsa ‘amucamuz oğlı dirüz, ğā’ib oldı idi şimdi zuhūr eylemiş, buña daḥi şoran olursa bu haberi virsün. Gündüzden etrāfa göz kulak virüb beklesin, biz işimüze başiret (34b) idelim, baḫalum Mevlā ne gösterür" diyince anası, "Oğlum nedür fendiñ?" diyince, "Ana ben çerçilerden üç beş dürlü cin aluram, gündüzden ‘irahı küplerine ḥāl iderem, yatsu olur, yatsu nemāziñ edā olunur. Kara Han meclis kırar durur. Ben elime kadehi aluram, ‘irahıyı içürürem. Bi’l-cümle lā-ya‘kıl olurlar. Ol vakit kethüdā-yı ḥarem merāmdan kızı çıkara. İmrahor qarındaşım küheylān atları ḥāzır kılsun, sā‘at ikiye mi olur, üçe mi olur, bendedür, selāmet ile olur" diyüb ‘acele kalkub Hürşidi alub gitdiler. Baḫalum neyleyüb netdiler.

Ol vakit kız, Kara Han bir çöle zabıt idüb vezir otağı gibi konak kırmuş idi. Bunlar gelüb ol maḥale dāḥil olub Hürşid bir kere etrāfa nazar kıldı. Düğüñ ‘askeri şimdi bunu Kara Hanıñ kahve çadırına bırakub, Kara Hanıñ (35a) ḥuzūrına gelüb tırdılar. Kara Han bunlara vālide aḥvālin şordı. "Efendim vālide ḥasta olmamış. Bir ‘amucamuz oğlı var idi, on beş senedür ğā’ib idi, şimdi zuhūr

eylemiş, anı için ısmarlamış" dedi. "Naşıl çocuk, biz de görelim" diyince hemān Hürşidi getürüb huzūra ādāb-ı pād-şāhı yirine getürüb tırdı. Kara Han cemāline bakub hayrān oldu. Hemān haznedārını çağırub, "Bunu yanına yamak vırdim, kavuk şar" diyüb emr eyledi. Hürşidi alub iç ağası libāsı giydürecek oldu. Hürşid "Giymem" dedi. "Süvār binisün, bini isterem, böyle söylen" dedi. Kara Han hele misafirliği çıksun diyüb kahve odasına şağa ta'yin ol dedi. Gine kahve-hāneye gönderdiler. Hürşid anda oturur. Kara Hanın ta'āmin (35b) burub topdoplar şekerin dutdular. Altı kahve bir tutub keyifler oldu büsbütün mekār Kara Han aşkular aşdırmış, kırk kadar şa'iri gelüb oturdular. Ala vire dirken Hürşid bunları dinleyüb bakdı. "Aşıkların birinde kār yok. Hemān kahvecibaşına, "Aman karındaş bize de bir eglence yok. Seni ile biz çalalum." Kahveci varub buña bir saz getürüb başladı, "ilm-i hikmetden dem urmağa başladı, kahveci şaşta kaldı. "Ömrü ne görmüş ve ne işitmiş. Buña kahveci niyāz idüb, "Bir beyt söyle bakalum." diyince Hürşid alub bakalum kahvecibaşının yanında söyledi.

Cihānda kimseye sıırımı açmam

Felek ğurbet ele şaldı neyleyim

(36a) Ölmeyince nazlı yardan vaz geçmem

Bu çeşmim siyāhım aldı neyleyim

Bülbülüm figānım kaşı kemāna

Getürmez felek mişlini cihāna

Şanki dünyā varmış āhir zemāna

Beni ferdālara şaldı neyleyim

Kādir Mevlām bize de kerem

Senden ğayrı yok kimseden çārem

Gine yenilendi sinemde yārem

Devāsız dertlere şaldı neyleyim

Beni ‘abdal itdi cihānda āhım
 Akar mı ola bu çeşm-i siyāhım
 Ölmeden öldüren gül yüzli Māhım
 Gözlerim kanla tıldı neyleyim

Dinleñ bu cevābı hey kabı tağlar
 Dilim söyler amma dīdeler ağlar
 Mecnūnuñ mekānı olmuşdur tağlar
 Leylānıñ yoluna öldü neyleyim

‘Āşıkların kimse bilmez hālinden
 İstemezler anlar dünya mālından

(36b) Bülbülün feryādı gonce gülünden

Açılıb bahārı şoldı neyleyim

Saņa dirim saņa kahvecibaşı

Cihāna geleniñ ölmekdir işi

Ferhād Şirīn için delerdi taş

Gözlerimize āb tıldı neyleyim

Hürşid de Māhınıñ dizine yatdı

Ġanber de ‘Arzūnuñ yoluna gitdi

دنياه كالم dünyāda murāda yetdi

Cihānda bir ġarīb güldi neyleyim

İşte benim cānım böyle diyüb sazını biraķub tırdı. Kahveci eline bir kahve şunub taşra çıķdı. Hemān gelüb Yüzbaşı Ġara Ġana bir temennā idüb, "Efendim saņa bir mücdem var. Deminden yanınıza gelen harem kethūdasınıñ ‘amucası oġlu ‘āşıķdır. Öyle ‘āşıķ cihāna gelmiş deġil. ‘İlm-i hikmetden dem urar. Yigirmi senedür saņa hizmet iderem. Üç yüz şi‘ir dinlemişem öyle sazda sözde görmüş degilem." "Çaġırın" itdi. Hürşid gelüb divānına tırdı. (37a) "Otur

oğlum" didi, oturdu. Şimdi Hürşide su'âl itdi ki, "Sen bunca zemandır düzde gezdiñ ve burda hal olduñ" didi. Adını işitdüğü memleketleri haber vırüb, "Aşıl mekânım Genc Karabağı civarında idi. Beni alub götürren 'Osmanlı, Genc Karabağı olur imiş." Şimdi Kara Han itdi, "Bizim Mâhi Mihriye Yegen Sultânın oğlu Hürşid var imiş. Du'â ve senâ olunub virecek olmuşlar imiş. Ol dahî alacak olmuş imiş. Ol Genc Karabağı mı?" diyince, "Belli efendim" didi. Kara Han itdi, "Hürşid 'aşıklar, şadıklardan imiş, kırklara irmiş. Kızın hakkında biraz beytler söylemiş. Anın türkilerini bilür misin?" didi. Hürşid itdi, "Bilürem efendim." didi. "Amma liken o türkiler bu meclisde söylenmez." didi. "Niçün?" diyince (37b) "Anın türkileri hep Mâhi üstünedür, bize gönül korsunuz." diyince Kara Han itdi, "Saña izin sevgisini dahî söyle." didi. Canına minnet diyüb, sazını eline alub Mâhi işitsün diyüb, bir güzelleme aldı. Kara Han karşısına bakalum ne dimiş. Beyt budur. Bir ah çeküb aldı, işidenlerin bağrını deldi.

Mestân bakışlı gamzesi cellad
 Divâne gönlümü aldı da gitdi
 Bir Leylâ şıfatlı kâmeti şimşad
 Beni böyle Mecnûn etdi de gitdi

Mişli gelmemiş devr-i zemâna
 Bilmezem neyledi kaşı kemâna
 Şanki tağın çeküb kaşdetdi câna
 Gözlerim kanıyla toldı da gitdi

Bir sâ'at sürmedik yar ile vefâ
 Hem de meyüz oldu cevri ile cefâ
 Bir kerre şarılıb görmedik vefâ
 Sevdigim hercâyı aldı da gitdi

Hürşidem çekerim ahı sinemde
 Yaram onulsa bari _____
 Yaremiñ tabibi 'ömrümün varı
 Bu sinemi delik delik deldi de gitdi

(38a) Yüzbaşı Kara Han itdi, "Bu Hürşidin türkileri benim hoşuma geldi, anıñ türkisinden söyle." Hürşid Mâhim sedâcı işitsün " diyü bir güzelleme aldı. Bakalım ne dimiş, beyt budur.

İşitdim seyreyledim Geylanı
 Gitmez başımızuñ boranı (?)
 Çekilmiş çölün ceyranı
 'Ac aslan bozkurdu kaldı

Destine yakmış kınası
 Görünmez yarıñ sinesi
 Şedd ü perde kurmuş binası

(38b) Bu sinem de darda kaldı

Hürşidem düşdüm darda
 Yar yüzine çekmiş perde
 Elim irmez garib derde
 Vardı mekan tutdı kaldı

Gine Kara Han bir daha "Hürşid türkisinden söyle. Güzel beytleri vardır." Hürşid gine aldı. Beyt budur.

Tutulub çevrildim 'aşk âtesine
 Pervâne teki yana yana mâildür
 Kimse rahm eylemez çeşmim seline
 Bu gönül bir gülühana mâildür

Benim bir derdim var cāna yayılmaz
 Hicrān olub da Ḥaḫka yayılmaz
 Sāde melek olsa baḡa yar olmaz
 Elā gözli bir Türkmene māildür

(39a) Öldi çare sā'il olubdur

Düşürdigi derde ḳā'il olubdur
 Ṭaḳnub boynuma ḥamā'il olubdur
 Selefleri gerdān-ṣāna māildür

Yari gördüm حذالبری göçinde
 Cān aşılı ḳaldı selefñ ucunda
 Mağrib maşriḳ dahil içinde
 Menendi yok Ḳara Ḥana māildür

Dost bize virdi bir lebi bahtımda (?)
 Yoluna çok çekdim cevri-i işkence
 Ölür de ayrılmam senden ölünce
 Hūrşid de Māh-tābāna māildür

(39b) İşde benim cānım şimdi Hūrşid gelüb ḳahve-ḥāna da oturdu. Aḫşam oldu, yatsu edā olundu. Şimdik Ḳara Ḥan meclisi ḳurdu. Ḳadehcibaşı şerbet getürince fi'l-cümle irāḳı içürdiler. Cümlesi ser-hoş oldılar. Şimdik Ḥasret Ḥaṭun gelüb, "Kızım Māhi Mihri seni gül baḡçesine götüreyim." diyince kıızı alub geldi. Şimdi iki ḫasret birbiriyle görüştüler. İmraḫor aḡa atları getürüb, binüb ol maḫalden ḳaçub gıtdiler. Gele gele gördiler ki yiregün (?) 'askeri cem' olmuşlar. Ḥacı ḳorḳdı, "Seni almadan aldirdum" didi. Māhi didi ki "Sen ḳorḳduñ." didi. Hūrşid didi ki, "Bu gelen kāfirdir. Bir iki kimse ol ḳadar kāfiri naşil idelim" diyince Māhi Mihri, "Yoluḡa bu cānı fedā ḳılarım" didi. Şimdi bunlar kāfire ḳarşu çıḳdılar. Ḳıra ḳıra kāfiri ḫāsır (40a) itdiler. Şimdi Hūrşid Māhi Mihriylen ḳıral başını kesdiler. İşte

benim cānım bunlar ol maḥalden kaçdılar. Gele gele yolda bir ḥana geldiler. Meger ki Yegen Şultān "Muḫdema baḥa Ḥūrşīdi getürün." diyüb otuz kadar atlu kimse göndermiş. Meger bunlar "Pād-şāḥ bize ne virecek? Burda gelen geçen bezirgānı duḫalım, malını alalım, şoyalım" diyüb tūrurlar. Şimdi yanlarına geldiler. Bunların ikisini tutub aldılar. Māḥı Mihriye didiler ki, "Gel biz bu oḡlanı alalım" didiler. İkişi daḥī şūretleri oḡlan şūretinde olub Māḥı Mihri oḡlan diyüb maḡranın içine bıraḫdılar. Şimdi bir 'Arab var idi. Ḥūrşīdin 'Arabı idi. "Arab, didiler, var bunun pāresini, urbasını al da öldür." didiler. 'Arab gelüb Ḥūrşīdi öldürmege getürdi. Öldüreceḡi vaḫit Ḥūrşīd didi ki, "Bir iki beyt söyleyem, beni öyle öldür." diyince (40b) şimdi aldı Ḥūrşīd baḫalum ne dimiş beyt budur.

Bir ḡaribce ḫuşum 'Arab düşdüm destine
Selām olsun yarānıma dostuma
Yigid olan gelmez yigid üstüne
Bir Allah 'aşḫına 'Arab öldürme beni

İnişi ḫurtulduk indük bir düze
Derdimi yetürdüm seksene yüze
Şimdi minnet düşdi 'Arab seyise
Mevlānın 'aşḫına 'Arab öldürme beni

Şimdi 'Arab, böyle diyince aldı baḫalum 'Arab ne dimiş 'Arab.

Beyt

(41a) Bu kaderün dirler bunı beklerler
Gelen geçen bezirgānı ḫaḫlarlar
Aşlın kimdür saḫa kim dirler
Aşlını beyān it öldürmem seni

Aldı Hürşid

Öldürürsen öldür kolu bağluyam
 Şahinim yitürdüm ben yarelüyem
 Adım Hürşid Yegen Şultān oğluyam
 Bir Allah aşkına Arab öldürme beni

Şimdi Arab, "Kuşura bakma paşam" diyüb kaldurdu. Arab Hürşide didi ki, "Gel paşam şimdi bu ādemlere ne cevāb idelim?" (41b) diyince Hürşid itdi, "Benim atımda bir kanlı gömlek vardur, anı getür." didi. Arab Hürşide didi ki, "Ben yukaru çıkaram. Sen aşağıda dur." diyüb çıkdı. Arab didi ki, "Bu yigidiñ kılıcını baña bağışlañ." Ağaları didi ki, "Getür" didi. Arab kılıcı aşağı atdı. Birine emr itdiler kılıcı getüre. Aşağı indügi vakit Hürşid ol kimseyi kesdi, böyle mecmuā' otuz kimse idi, cümlesini kesdi. Mağradan Māhı Mihri ağlayarak ne dimiş. Beyt,

Yağmur yağar kesesinde qar olmaz
 Bağçelerde biten heyva nar olmaz
 Ölür Māhı Mihri size yar olmaz
 Nice kıydıñ Arab yarime benim

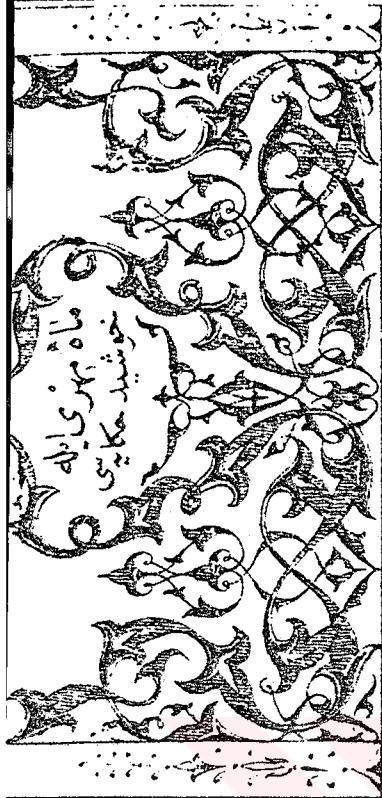
(42a) Erisiñ tağlarıñ qarı erisin
 İnsin seli ovaları bürüsüñ
 Dilerim Allah'dan Arab koluñ kuruşuñ
 Nice kıydıñ Arab yarime benim

Bindi ol atıñ üstüne
 Aldı mızrağın destine
 Getür beni meyyitiniñ üstüne
 Niçün kıydıñ Arab yarime benim

İşte benim cānım şimdi işler temām oldu. Gelelim şimdi (42b) Hūrşid gelüb ʿArab ilen ikisi büyük ağayı keddiler. Māhı Mihriyi mağaradan çıkardılar. Şimdi ʿArab, Māhı Mihri, Hūrşid atlarına binüb geldiler. Hūrşid murādına irüb babası katına geldi. Bir oğlan düğün itdiler, sonra anlar murādlarına yetiştiler.

۱ اولاد ملك ايد ز سين ديو خور و زردى ياد سناه بوسور و زردى
 اخساراك يائنه كلوب نعيم ايدى و اولاد ايجون د خاسك
 د خا و نياز ايدى اخسار دى باش و زردى ديو و خا ايدى
 و اينه قلى الووب كا عده بر اكي سطر رسل دو كدى شكزه د خا
 ايدوب د خا سى مقبول اولدوقده غايندن ايكى الله ظاهر اولوب
 برى بياض و برسى قرمزى پير بولمارى الووب ياد شاهه و زردى
 و ديد بكة بولمارك برى سن و برى دى جياغ ايدى جك عورت
 بيزر افسان الله تعالى بر خور و جمال اولدك لائنه كلور و اوضا
 بيزر كوش منلده برى نصيب اولور ديدى ياد شاهه الماركى
 الووب پره نعيم و سزاي دعوت ايدى برى الووب كيدى
 پير اولدوب غايب اولدى ياد شاهه كورد بكة پير بوقدر بالكر
 سزايه كلدى و اخسار اولدى بيسو نمازى ادا ايدى كد نصكره
 خرمنه كيروب پيرك تعليمي اورره المارك بيبوب برسى جياغ
 ايدى جكه صورت بيزر و ب ناز بكار يادى الله اول كيمه ده سايه
 اولدى طهور كى اوز كون د نيجه د نيازى بول و على كلدى اول
 دره جه ده برسن و اركه كوشن كى ايدى دى خور سيب
 قوديكور اوج دورن يائنه كلد كده مكنه و بيزر بكار خا مارك
 يائنه مكنه كيدوب كلدكه ايكى خور سيب على كوكى كى بيبول
 ايدى و خور جه سيب دى دستور و زردى اركى خور سيب
 يائندى مكنه و سزايه مناسب يكار ايكه اولور و قالى
 و يائنه اولد بيسنه بايع ايدى آخر اركى خور سيب ده دره

۱ سنويه نقل اولور كه كنج عه باغى در كوشنا بولمى برسى
 عظيم و اول سفورده برباد سناه و ارايدى نيجه د ياره حكيم
 ايدردى و حكمنده اولان نماكده حاكم و عه دى بوق ايدى
 بوباد شاهك اسمنه بكن سلهان دى كوشنا ايدى لکن بوسد
 خا لرك د نيازى هيج اولدى كك بول دايما الله تعالى
 اولاد ملك ايدردى بوباد شاهك سفردن طهره بر بول
 نيجه سى و ارايدى اول نيجه ده اولور و خا جك الله هر صباح
 حقه عبادت ايدوب اولاد رجا و نياز ايدردى بكون يئنه
 و قى سكره اول خا جك الله كور ب كور بكة بيزر دم اند
 كتاب و اولنده دوات و بركنده قلم اولور بول بياز ايدى
 بونك يائنه كلوب سلام و زردى پير سلامك ايدى ياد سناه
 سوال ايدردى سن بوزايه نيجه كلدك و تر ايش ليله مقبول اولور
 سون و بى كيم بيلور سيب ديدى پير ايدى بى بيس سنه در
 الله تعالى بى عبادت ايدى بكار بول و كيد اولور و عبيد اله
 دعاه مقبول و سن ياد شاهك و هر صباح بوزاده حكيم

۱
 بیدیکه گنیم تر کوشمائی دوشکند و کردک کن سستیک کی حشسته ما
 لک کوز ممالک شمشدی خور سبید کوز لیکه مخور اولوب
 داغا جلفو و حشسته ایله سیز کرید کریدی رکون بادشاه
 حور سبید دیکه اولم کل سبی اولد بیره سیز زراتیه اولدیم
 اولموز باری سینگ اولسون هر کیمله فریب ایشیا سنا شکا آلا شیم
 ۵
 دیدی خور سبید دیکه نایانه وقت ایزی بولور ایتم اولدیم
 ایتم دیدی چوریک گندی حشسته مخور اولدی گند کویم
 اولسون ایشردی دنیا نه قدر مشهور کوزل کرک اولایسه سیز
 گوز کریدی هیچ بریبی یکن ایدی آغا خور سبید ده عشق
 آری وارایدی بعض نادیده بیکه سوز اولدی خور سبید
 کیمه زو یا سنده مزه تیه بی دیر کرک اولمجه چمنوب کویم
 فرقی دانه یزدن نایانه کک کوز دیب اکرکه خور سبید
 اولموش قضاوت گنگه فلان قنگه ماه مهری دیر تر فرور وار
 نایان حشسته مالک وسینگ نصیبک اولد ز صافک بنده سینه
 میل ایتمه دیوب فری دخی خور سبید کوسور دیکه خور سبید
 فری گنگه نغمه عملی با سنده ن کندی حکزه صفلی نایانه
 کلدی کن فرک کوز لیکه خور سبیدک در ونیه نفس اولدی و
 فرقه خور سبیده دید بیکه اشته بوقری حق تعالی نکلایه صیب
 اینشیدریدی بحق آئی اولمجه بوقیر کلوب سینه بولور کن بولوب
 کیمه سونیکه دیوبیتیه ایندیکه زده بوشال ورزه اکن خور
 اولموز وارایدی گند وسینه بوقردی بیکه اکرکه سینه
 ۱۵
 سینگ تر بیلابی وارایدی آدینه کلان دیر کوی ایل کل اولد
 بیلابی حاد کر فور بولوب آنکر خا بر کریدی و آتک اوریدن سینه
 اولوب اول تیه مزه تیه بی دیر کوی هر زمان فرخان اولمجه جمع
 اولور کوی خور سبید ایله ماه مهر سینه زو یا کریده اول سید
 عاشق اولد بکر بوطر قدر خور سبید فرک حشسته کلان حاد اولوب
 صولدی سینگ کلان کسندی بکر صیف اولدی بادشاه
 اکی واه و صم وارایدی اولد دریل اولدی دیکه کزک سطر فله
 ۲۰

۱
 بیدیکه گنیم تر کوشمائی دوشکند و کردک کن سستیک کی حشسته ما
 لک کوز ممالک شمشدی خور سبید کوز لیکه مخور اولوب
 داغا جلفو و حشسته ایله سیز کرید کریدی رکون بادشاه
 حور سبید دیکه اولم کل سبی اولد بیره سیز زراتیه اولدیم
 اولموز باری سینگ اولسون هر کیمله فریب ایشیا سنا شکا آلا شیم
 ۵
 دیدی خور سبید دیکه نایانه وقت ایزی بولور ایتم اولدیم
 ایتم دیدی چوریک گندی حشسته مخور اولدی گند کویم
 اولسون ایشردی دنیا نه قدر مشهور کوزل کرک اولایسه سیز
 گوز کریدی هیچ بریبی یکن ایدی آغا خور سبید ده عشق
 آری وارایدی بعض نادیده بیکه سوز اولدی خور سبید
 کیمه زو یا سنده مزه تیه بی دیر کرک اولمجه چمنوب کویم
 فرقی دانه یزدن نایانه کک کوز دیب اکرکه خور سبید
 اولموش قضاوت گنگه فلان قنگه ماه مهری دیر تر فرور وار
 نایان حشسته مالک وسینگ نصیبک اولد ز صافک بنده سینه
 میل ایتمه دیوب فری دخی خور سبید کوسور دیکه خور سبید
 فری گنگه نغمه عملی با سنده ن کندی حکزه صفلی نایانه
 کلدی کن فرک کوز لیکه خور سبیدک در ونیه نفس اولدی و
 فرقه خور سبیده دید بیکه اشته بوقری حق تعالی نکلایه صیب
 اینشیدریدی بحق آئی اولمجه بوقیر کلوب سینه بولور کن بولوب
 کیمه سونیکه دیوبیتیه ایندیکه زده بوشال ورزه اکن خور
 اولموز وارایدی گند وسینه بوقردی بیکه اکرکه سینه
 ۱۵
 سینگ تر بیلابی وارایدی آدینه کلان دیر کوی ایل کل اولد
 بیلابی حاد کر فور بولوب آنکر خا بر کریدی و آتک اوریدن سینه
 اولوب اول تیه مزه تیه بی دیر کوی هر زمان فرخان اولمجه جمع
 اولور کوی خور سبید ایله ماه مهر سینه زو یا کریده اول سید
 عاشق اولد بکر بوطر قدر خور سبید فرک حشسته کلان حاد اولوب
 صولدی سینگ کلان کسندی بکر صیف اولدی بادشاه
 اکی واه و صم وارایدی اولد دریل اولدی دیکه کزک سطر فله
 ۲۰

بهره نیکه سونبوت فریاد و فغان ایله زک بجهکدن طینه جهه دهر
کور دیکه شهزادانه یقین سفادن بر بلوک طوز نا کجسور
عاشق خور سینه بونگه کورنجه سازینی آینه آلوب طوز نا کور بونگه

بیت

کوک بوزنده عرب اون طوز نا کور
بندن سلام ایلمن یاره طوز نا کور
کتدی عقیلم ده نندم دستانه
کوک بوزنده بونگه کورنجه
کوز کوز سیمز فان ایله یاسندن
بوز طوز بونگه کبندن طوز نا کور
بوز نا کور طوز مز کبندر کورنجه
بندن سلام ایلمن یاره طوز نا کور
بیلک فغان ایلمن کورنجه کورنجه

مولا فناد ویرسین و کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
مولا فناد ویرسین صیفین ساهند
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
مولا فناد ویرسین صیفین ساهند
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه

بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه

مهر قلی حکیم واز ایسته جمع ایله دی بو قدر حکیم کورنجه کورنجه
دردنه در زمان بونگه میوب ناخا فکد بکوز خور سینه کورنجه
دردم شودر دهمدی خاصه بجهکد یادشاهه جوا ب ویروب
دید کورنجه بونگه اوزلک خور سینه کورنجه کورنجه
بونگه بجهکد سینه عشق علامت وازر دید بکوز سینه کورنجه
خور سینه کورنجه کورنجه کورنجه کورنجه
کورنجه کورنجه کورنجه کورنجه کورنجه
کورنجه کورنجه کورنجه کورنجه کورنجه
کورنجه کورنجه کورنجه کورنجه کورنجه
کورنجه کورنجه کورنجه کورنجه کورنجه

بیت

عقیلم ایله کورنجه کورنجه کورنجه
عاشق اولدوم دلدن دلدن کورنجه
بجهکد بونگه کورنجه کورنجه
د ویرسین بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه

بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه

بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه
بوز نا کور بونگه کورنجه کورنجه

۱
 ایندی بوز و تیره جگت دونون تدارکک لوردیو حور و بر دیار احسام
 اولد فده بدی قریدا س بر تیره کلوب مساوره ایندی بوز و تیره قری
 و بر تیکی عاز کوز دیکر خاصیل دیار آخره قاره قاز قلدیکر خاصتر
 لوق بوز آللی جادری یوککری اولدی عساکری ایله بر کجه سوز
 مالکری لورایسه توتکدوب چیخوب قاز ایندی بوز اکر کیده دوز
 سون ترنگه لم بو طرفدن خورسبند ه جوکجه خورسبند رک زک
 جگاتر حازه بوله مدی یاز و زدی تدوکیسه سوبکوز اولدی
 هر کس اینشیدی اما اولوق قره خان باغند ه بدی کسه واز
 ایدی ذایما عسرت ایدر کوزی بونکر کوزن جملسکری نه مسور
 ایدوب دبدیکر کج قوه باغند ه یکین سلطانیک اوعلی حور
 بوزدی واز این کسینه سوبکوز اینش بر کیدوب اکلایجکی
 اچریم دزدی ساهسه تره سوبکر بوزخی یادشاهه حور بوزوب
 عینش ایندی دیو قالموب ککدیکر ظومتری سنا هک
 حضورینه ججهدی بوز اذاب یادشاهی برینه ککوز دکن
 مکره یادشاه بونکره سشوال ایندی تدر لریز دبدی بونکر اینی
 یادشاه بر سناک اوشک خورسبند کلهک در دینه درهان
 ایده لم دبد بوز یادشاه نصیل ایدر سکر دبدیکده بونکر دبدیک
 اکر و عینش اولوز ایسه بر اکل عسرت ایندی بوز دردی نرایس
 اکلوب کلور سبزه سوبکر بوز عکره نوبه سبینه سول دزدی بوز
 یادشاه بونکره رشعت و بوزدی سوبدی بونکر خورسبند
 بایته ککلهف بوز قوت عینش ایدوب مکره بونکر خورسبند

۱
 بدی اوعلی بوز قالدی اما با سناک بر عینشکری واز ایدوب
 ایدیه قره بوز باشی دیر کلدی قزاق با ناسی رفات ایدینه هره
 بوز باشی مکنی صرف دستینه ایدی و کد لوسینه قوه خان دیو
 اذ بوزدی هر طرفه حنی بوز بیکه ناسنددی ماه مهر بیک قریدا
 خلیفوب عرت اکران ایددی و بن سوزی بوز اینچون خاصتر دم بوز
 میکر دبدی بونکر حیر اوله یلموز دبدیکر سوزی سوبک بوز
 طایر دیکه حقیق اثری ایله قریدا سکر اولان ماه مهری سیریم
 دیو جناب ایددی سوبدی بونکر بر تیره با قوب و بر منور دیو
 و بر دیکر زین با سناک حیدمکری ایدی و عینشکری قالدوب
 اولدینه کله بوز قره خان نه حور کوزدی نکلای قری و بر سکر
 با اولدوز که ضور ایله ایدیم دبدی بونکر قطعا جواب و بر دیکر
 عینشکری و بری قیلند کجیر ایسه اولوق قری ایدر دبد
 تکراره خان قککری و حور کوی جمع ایدوب دبدیکه واز
 ماه مهر بیک قریدا سناک سوبکین قری ورسون قککرت حراب
 اولوز و ایکی عینشکری بوز ایدوب بونکره حان کلهک
 اولوز دبدی بونکر باش اولدینه دوب دوز قری قالموب قری
 قریدا سناک کله بوز دبدیکر کرم ایدیم سوز قری و برین زین
 سوز قککرت اولسون حقیق اثری ایله قریدا سکر و برین زین
 عایت اولوز و بونکره صنیا نراق لنده قله مکره مضمکت
 قنانه واز دبد بوز بونکر صور تاپک آغلا و بوز لم دبد بوز آشا
 و برنگه کککری بوز ایدی و حور کوی اینشید و تیر

حاصل بچینه دصوب ایس دیو و عشرت جلیسی اوریا کتیر و	حاصل بچینه دصوب ایس دیو و عشرت جلیسی اوریا کتیر و
خوز سینه دید بکره آی بیغ عینا کلارم آقیدم اینته دم بو	خوز سینه دید بکره آی بیغ عینا کلارم آقیدم اینته دم بو
دهیدر وقت بو قیدر اکلوب زوق ایدم لیم عی مزایه بر اقلیم	دهیدر وقت بو قیدر اکلوب زوق ایدم لیم عی مزایه بر اقلیم
شوسر بندن تر قده ایج سیند دز لکریه دزماندر دیر رک	شوسر بندن تر قده ایج سیند دز لکریه دزماندر دیر رک
خوز سیند ک عقیله جگد بکره قده باده ایچ دیکر سهدی	خوز سیند ک عقیله جگد بکره قده باده ایچ دیکر سهدی
خوز سیند ک کف اولدی واروب خوز سیند ک سازیم	خوز سیند ک کف اولدی واروب خوز سیند ک سازیم
کوز د بکره لری دانه دها و بر دیکر و ساری اینته ویر دیکر بر	کوز د بکره لری دانه دها و بر دیکر و ساری اینته ویر دیکر بر
کانه دمی و ازیدی خوز سیند ک سونیکدی بیکری یارمه نیکدی	کانه دمی و ازیدی خوز سیند ک سونیکدی بیکری یارمه نیکدی
هران کوشه سینده باور سینیم	صغیف جسمیه جان زمانه کور
کوز د بکره فولاده فولاده	ماه مدن و سحر برهان کیکر
عقلی ضایع بندی اولقاسه هلال	ایکون کیمون کورکلان ملان
سوزی سیرین لکری زلانه	درشکری دزدانه زمان کلور
کجه کولود بولکری بکلرم	یانه سینه در اول سلاوی زلم
سوزی سیرین شکر لکری بالیم	خوز لکری سرداری زمان کلور
دیوب سازای آندن بر قدی بیجدی بولک خوز سیند ک بیکریدن	دیوب سازای آندن بر قدی بیجدی بولک خوز سیند ک بیکریدن
ترشی اکلک بکره امان خاتم بکره اکلک بیت دها سونیکه	ترشی اکلک بکره امان خاتم بکره اکلک بیت دها سونیکه
دیوب رخا ایند بکره خوز سیند ک سازیم بیته آینه و برون ناسنک	دیوب رخا ایند بکره خوز سیند ک سازیم بیته آینه و برون ناسنک
ایور ششم عینی عین	بکله یار کله یار ککله
سبرزه دغا ابدک یاراند	بکله یار ککله یار ککله
صغیدم باری حدایه	دور ششم خندان گلن و منایه
بکله نسا کجه بکره اودا اید	بکله یار ککله یار ککله

بیر ما اینی دور دم دور	بیر ما اینی دور دم دور
ککله حاک اینک اولدینده	ککله حاک اینک اولدینده
جهدم کوشه نیک نایینه	جهدم کوشه نیک نایینه
ترج ایلک کوزوم یاسکله	ترج ایلک کوزوم یاسکله
خوز سیند ک کوردم ماهی	خوز سیند ک کوردم ماهی
دورت سنایک قیله کاهی	دورت سنایک قیله کاهی
دیوب سازای آندن بر قدی بولکریه خوز سیند ک بوسریندن	دیوب سازای آندن بر قدی بولکریه خوز سیند ک بوسریندن
ترشی اکلک بکره امان بکره قده بیت دها کوشه دید بکره سوز سیند	ترشی اکلک بکره امان بکره قده بیت دها کوشه دید بکره سوز سیند
ایشدی بن حدایه بکره سونیکم براده سیر سونیکم بر دکلر بکره بکره	ایشدی بن حدایه بکره سونیکم براده سیر سونیکم بر دکلر بکره بکره
جواب وردی بولکری ترشی بکوزور ک سونیکم دیوب خوز سیند	جواب وردی بولکری ترشی بکوزور ک سونیکم دیوب خوز سیند
غایت رخا ایند بکره ایلک ایلک دوشنده بکره چاره دیوب آلدی حور	غایت رخا ایند بکره ایلک ایلک دوشنده بکره چاره دیوب آلدی حور
بیر یونان یاقین ناغم	آریبیک خوز سیند ک ناغم
اق کوشور حقت ناغم	طور تخم خمر لک امانت کلور
شکر بکره آرد ک	ایله دوشنده دن سوزور ک
دورت یانک آندن کور ک	یارم سسره امانت کلور
بیش بو ککسک تعالیه	کلور صابینه صابینه
جواهر قوشاق ایچک بیکته	یارم سسره امانت کلور
یارم ککسک اوز کوله کوله	خوز سیند ک نایینه اوله بیکه
بند صدار کتم ایچک ککله	یارم سسره امانت کلور
خوز سیند ک بکوشم جان قند	بوسریندن طولند دورد

1 ماهی بولسکم کچرم جانمک ماهم سینه افانته در
 دیوب تمام ابلدی و ساری الندن برافوق طوغری سرائه کتدک
 یغمدی بکد بیسکه برره کلوب خورسبید ک بیسکری اوقور بکر
 مغزومی آیه غاشقیدر مهرماههندن ک کولک یوزنده اولان آیدر
 دید بکر اوزادن فالقوب طوغری شاهک عضور بینه جعبه بکر
 بادشاه شعوالی نضال اولد و بونکر دبد بکرک سینک اوعلک خورسبید
 بیسکری آبی مدح اید زاینه غاشقیدر دیوب جلوب و برید بکر و سونبیدی
 بیسکری دخی اوقور بکر بادشاه کور بیکه بونکر ک سونبید کچرکی سغدی
 خورسبیدی جاعروب دید بیکه کوروم نوری اوعلم کولک یوزنده
 اولان آیه غاشق اولمز بونک جاره پی یوقدر نایله بره کک
 اوزمه دیوب بیسکری ابلدی خورسبید ک کور کیردن یاش برینه
 فان آقعه ناسلندی حجابی فالدیروب بابایه حضور زنده الدی سار
 بلدی

16 ترو آنکری دوندوم عشقک نایله
 کور بیاغین طاعنایی کتد بینه
 آیه غاشق دیورم ایمیگ ترک
 کونش جگین کینس طاعنک دوقلق
 فرولرک نایله جشم اب حیاق
 بیجه وار کیم فانی کتد
 عقیلم نایله کول اولما کور کور
 چهاره خورسبید اولدی ساری

17 انایم عشقک دریا سیک شریه
 اهل کامل اولان کلسون نیم یازده
 کولک کسوزسه اوز کور کور
 اهل کامل اولان کلسون یازده
 کور بیدی کور بیکه برناه تبار
 اهل کامل اولان کلسون یازده
 ال فالدیروب فرطار بیکه دطابده
 اهل کامل اولان کلسون یازده

بزه

1 بزه نایله در نایله کور دوم
 کرامت صابره زخار ستر دوم
 دیوب اندان خورسبید فالقوب کتدی اوزاده اولان خیر کتد
 فالوب باوماغی اهرمید کتد فالدی بوسال اوزره اکن بیک
 بچق دی دخی کچیل اولدی یغمدی خورسبید کتد ایزم خزانده سیند
 اولان زوبان نضال اولد جوق و ایزم اوزاده جنب حقه مناخات اید
 دیوب بیکه دن جعفر کتدی صباح نماز بینه قدر اوزره اولدی
 بر طاری ابلد بر شاهینی و ایزدی طاری بعلیوب شاهینه بره بره
 صباح نماز بینه دیوب دغا اید کد نصکره واروب سوز اوتنه سینک
 اطراف دی دولا نایله دیوب بینه دن آسای طوغری اندی کور دیکه
 بابایسک کتدی نایله سیند کسبوز خاقد قدر فوراش جیوان کچ
 بابایه شاه اوز مستک اولد اولد دور و کور خورسبید بقدی کور
 عجاب نوبیلا ایزم بابایسک نایله سبید کتدی اکلرین ماعدا
 کینه نیک بر خورسبید صابره کتد سنا رقی یوقدر بونکر ایتنه خاقد
 بیکه جیوان ابلد اوزور و کور کتد کور نیم سوز کتد ایدر دیوب اول
 حرقه کتد دورسون کتد لم یوقدر قدرل ماه مهر ویدی حقد
 قوردا کتد بره شاهیک سیندن اهرمان سهر ندف بر بیکه مار
 عشق کوی ابلد فرایدوب فروقور دیوبه کلان بابایسک فواید کور
 و کتد بکر سوز ایلانک صلاحیج نولسبیده صابون اکتور دیوب
 بونق سق ایتد اکی برده حیه کتد کیه فرط خان اوق کور کور
 کتد ایکه کتد و یغمدیر فلان کتد کتد بکد بکده بادی فرطلان

1 نضال
 اهل کامل اولان کلسون یازده

18 اهل کامل اولان کلسون یازده

بزه

۱۰
 ۱۵
 ۲۰
 ۲۵
 ۳۰
 ۳۵
 ۴۰
 ۴۵
 ۵۰
 ۵۵
 ۶۰
 ۶۵
 ۷۰
 ۷۵
 ۸۰
 ۸۵
 ۹۰
 ۹۵
 ۱۰۰

بزرگه کلوب عسکرې جمع ايدوب مسنا وده ايندېاره بونک ايله
 نغاره ايدېه کولکوب خانوونکرېه دېد بکرکه زرهه خان ايله نغاره
 کيده چکر نامه سرسېرک ناييگر اولدي ايك اخر دن کشره چشپن
 ديويتنه ائلبېکو ويايلاک صاحبي کلور ايسه نهد زهروش
 اشرسته وروپ بويالاي اکه سېگر ديو سولکوب عسکرې جمع ايدوب
 وه خانه دونهي کتد بکر نيمدي خورسپند اساي ترايگن
 تروکومه کلک فاقوب خورسپند دخی ارقه کرندن شاهي فويرون
 ارقه کرينه دوسدي کلک تايلا کيجه زاغلوب شاهين کلوب
 خورسپند فوکنه فوندي بويانکلن اگن کيده وک بيا سونگر
 کيدز ديوب دفع ايتک ورره کلدي اکو ترو ايسه نايامه خورسپند
 ديوب حمله کرک نايته کلدي با فديکيه زطافم چو لک جو جگر
 ظونطوبل جو جگر خورسپندي کورنجه خا در ترايچينه کيرد بکر
 خورسپند سا هي بکارک طايسته زافوت ايتدن ادي و فليج
 چکوب خا در کرک اينيکي گتمک مراد ايلدي و بويانکور ديگرکيه
 يايلاک صاحبي کلش خا در کرک جيتوب خورسپندک نايته
 جمع اولد بکر خورسپند بونکرک ديلدن اکور بونکرده خورسپندک
 ديلدن اکليوب سولکوب دورود کر خورسپندک خاني صغلوب
 کيرک نايسته وکيرک فونونه قيلم ايله اورمه ناسکلدي بويانکور
 ديگرکيه ناسه جقه حق دعوا کيل کيدوب ما و مهسه خبر و پيدار
 سولکيه ايد بويانکور ديوب نيمدي ما و مهدي هيديه و يروک
 ورره ائنه ترالون ايله ايسکوش سخاوه لوب الی انخس قد ديامن

۱۰
 ۱۵
 ۲۰
 ۲۵
 ۳۰
 ۳۵
 ۴۰
 ۴۵
 ۵۰
 ۵۵
 ۶۰
 ۶۵
 ۷۰
 ۷۵
 ۸۰
 ۸۵
 ۹۰
 ۹۵
 ۱۰۰

چارينه کورنانه ضالنه خورسپندک ايلانه کلدي بکر صفا کلديک
 بويانکور سېرک ايمش چخون چو کورقاري و بوقر کرې دورک سېرک ديوب
 اذات ايله چار کرک هدييه سي اولسون ديو راک سخاوه بکر خورسپندک
 ايله وردي خورسپند کور و نجه ائی واه ايشته بيم و وياده کور و ويده
 عايق اولد بيم ما و مهرم ديوب ائک طرا ناضنه دوشندي يايلدي
 مهر نامه نيمدي شاي سردی بکر ايديه سچک بکلدي همان چارينه کرينه
 ديد بکر و ا خواجه قدي چارتر خا بوق بچکسون ديدی خواجه قدي
 کلدي کور دیکه بوا و علائي ما و مهيرک عسيفنه او غرامن ما و مهرو
 ديد بکر قريم بوا و علائنه او فوسق کاز ايترون بوقا فارشم سن ائک اولد
 کور و ورون عقلي باشندن کيندي و بوا و علائي بويوک ادمه
 بکر ايشته سن ايشته او بکر سن ائک ديدې چمتوب کيدک
 نيمدي ما و مهيرنه ايديه چک بکيوت شاندې هلدې همان رينه
 خواجه قدي هديه کلدي اما چارتم والده سن بيلور سون بوا و علائي
 ايوا اوليني سندن ايتيم نيم ايد ايسن اويک ائک ديوب نلار
 خواجه قدي ديد بکر بوا و علائي ز خا در فوروب همان بچر و نه
 کيروب و کرې او علائک بويينه فوکلد رسن عقلي باشنده
 بويک ائک کلک بيلور ديدی نيمدي ما و مهير خورقندن ايديه
 باري ديوب خا در فوروب دي خواجه قدي بکر ديد بکر کيرکيه
 کرې او علائک بويينه فوکلدې در عفت خورسپندک عقلي
 نايسته کلدي اما چارنيک اکور فاشنده سازي کلک کورک
 ديدې چارينه کرک بريسي کيدوب سازي کور دي ادي خورسپند

مستور ایتدی بی بی سوزن سوز لری	افدتم غایتم سن صفا کلید	الذی حورسیند
شکر اولسون برادن مولایه	فا و سندن بن حسرت بولایه	
دایم دوزان اجهون دنیا به	اقدم سندانم بن سکا کلیدم	
الذی حور		
اقدم ایتدی سکانیازم	بیل فغان ایکن دیکله اوازم	
ایتم دیر ایدی قا و سوز نری	اقدم سندانم سن صفا کلیدم	
الذی حورسیند		
توکجه رو یاده فرقا ابرویم	طا و تم گیسکای سزار و صولدم	
آنقون یاشده خجالک کوز دوزوم	اقدم سندانم بن سکا کلیدم	
الذی حور		
فرقا سوز و نری بکا سبغ	خرد مزو یودی برادرم	
ماه مزو یودی درضا و لیک کونو	اقدم سندانم سن صفا کلیدم	
الذی حورسیند		
حورسیندیم سنی خرمه نصیم	اول بیاض کرانده جواهر امدیم	
سنان ایلون یخد طاسیفان حکیم	اقدم سندانم سن سکا کلیدم	
دیوب صارا منق دولاش اولدی بکر زومتند منکره فرا قدیم سیر		
طنره شریف ایدک والدهم کلینور منکره بن لیری یته ایلر و یه		
الیرم دیدی حورسیند طنره حیدی والده بی کلدی فری بوکلر		
کدیو دیدی فر ایتدی والدهم با لایک صاچی ایش ره مسافر		
کلین دیدی اولیکه ایسه فرم صا بورمه بزه توکجه باده مسافر		

ترب سیرت و سوزن سوز لری	تو کوزل بومش کلر ایتدی	
فره خان کیمین موعا ایتدی کجمله سکا کلیدم بکر حورسینده	بکینه فونما من صومله فری و شاق	
حورس کلیدم صفا کلیدم برادرم دیوب صرت اکرانم ایتدی بکر بزر	باشندن آیاهه کیمین ما هم	
تخت نصکره طعما مار بیلوب سرت بکر ایلجادی بکده یانسو نماز	حورسیندیم فی سینه یانه یارم	
قیوب هر کس برلو برینه قند بکر حورسینده محضو صیحه بر چای زوب	بکاوه نوکر اخلاندی بکر بوزون	
ایدی بکر و یطای یا بلوب ناکرجه یاندی فر دخی فرید سارک	اولورم بکر سندن دوزوم	
یاندی نصکره صبره خجالی فالکوب برغریب حورسیند خجادی	هر دم بکجه کوزه یان نسان دیر	
کک بکر بومفد از تخت نصکره قران او قوس کایوب حورسیندک	توکجه اولدی و کیم یلور و ایتدی	
دیری اور بینه یاشی قویوب و یودی حورسیند الدی ساری بوی بیلد	حورسیندیم دیکیم حقدن	
الذی حور	کلناری اندیر تختدن	
مسیک صخره قوفاز زلفک سیک	دیوب تمام ایتدی صبا خنده اولدی فر او یقودن بک نار ایتدی	
اوستوفی اور بکس زلفک سیک		
کوز بکجه کیدی با سفد زلفکم		
مسیک صخره قوفاز زلفک سیک		
دوشغانم حفا حکیم هر کوز		
مسیک صخره قوفاز زلفک سیک		
ماهیک بنی فاردن بیاض کدر		
مسیک صخره قوفاز زلفک سیک		
همه جفاری بویکه بطا قند		
الذی حور		

1
5
10
15
20

دها کوزدیم وسلا متکینه تم دیوب یائنه کلدی بعد الحینه سارلی دی

الذی خورسیند

باز یازدن نیجه ابر بلسور
قور کوز لوم نازی یارم
او نیاز فالقاز هلاکلا شور

الذی قیر

مولا دن دیکله احسان ایت
خوش کلدی صفایه کیت
ترهان آبروز آرزو امانی

الذی خورسیند

من چکرم اه ایله زارم
طیاعر سنو ظا عیرک فارم
خان شندن نیجه ابر بلسور

الذی قیر

آهکنه کول یوز لو یارم
آقیم ایله اه زارم
تو کوز ایله اولوز کازهم

الذی خورسیند

صوندا کوز نندن بوسدایم
بو عرب با بنی سوزا به صالایم
بنازه عیبری ها و سندن صانایم

الذی قیر

بویوسمه طاقدیلر جیکل
آراخه کوه سون نیکل
ترهان آبروز آرزو امانی

الذی خورسیند

بو کجه سوردم دورودورام
ستیک کبی زماه تابالم

اویاندی خورسینده ایندی تم نازی آقیم قند اشکرم سندر
اویسوزدن اویانوز کوزوره نیم کیم اکر آقیمه کوندیم
سینه بلایم سیلورم بد کوزده تم اندی بد کوزده صنگه کوندیریم

دیدی و بد بیز دجی بابلا دیک سندی و بوسون و بی قوندانید
حقک مری ورده سکا ایسته سون ورز کوز مکره خادی ورزه کوز

اولوی ایضا الله عز و جله ابریز دیدی و خورسینده قوه عیان
ایسته دیکه و ایک سزندن قوا ایند کلرمی بریز افاده ایله ک

و فالقوب قند اشکریک یائنه قندی اولموزدن اویاندرم
واران مشافوک یائنه کیدین بابلا دیک سندر کبری ایسته یش

یکله فالقوبیند دیندنه بونکر دوعفت خورسیندک یائنه
صکانون سلام و بریز یکر اولموز دیکر قوه کرا بچید کد نکره

یایانیک سندر کبری معلوب ایندی یکر خورسیند دیدیکه بادنه
یدریمه افاده ایله تم یارین سزایه بوزک برده مشافو اولوز

دیدی نوزله یاسن اولوز بیه دید یکر و تر میقدار کها حشت اید و
کند یکر و مرماه بونکرین یائنه کلوی ندر سونکدی دکر سسوال

ایندی نوتور دیدیکه بونک ایله اینس نیمه حک ندر کربنه
کوتش ابحاث ایله دی دیکر مهرماه ایندی خونکه اویندور

واران نازی سوز اچلردن بر میقدار اولوزون و بریم یونکه
موش بوسوننه کوند کرمک اولموز دیکر سوبیلدی بونکر بیک ندر

دیده زان ناز عسکر ایله اولامغه حقیق یکر مار مهر کوز دیکه
اصول اف منها در عفت خورسیندک یائنه کلدی ماه سزایه کوز

۱
 دینو نیتنه آبلدی اول دون یزیر هریم سیر سیر آبلدی کس کس کس
 گنه و نه نایسته نظر فدان کیدیلور دیو سسوال آبلدی کس کس کس
 خور سبید آبلدی ایشدی ادمه صوره یادیلور کون یوز سبید
 دیوب عزت و اکرام ایله حاضر یید گلاری قوناعنه کوره دیک
 خور سبید کلدی بولکزه تعظیم آبلدی خوش کلایک صفا کاید
 سیره یساق یوقد صفا کوره اولور دیدی یونای دخی اوج کس
 کون مشاهه اولدیار مکره بونکر تر لرینه دیدیگر که بونور اده او
 نوره مینه کلدک مضحکینی کوره لیم کیده تم دیدیگر خور سبید
 خور یوز یاد کلدی دیدیگر که کیم بزم مضحکیری اخلاییدین کیده
 دیدیگر خور سبید بکرینه افاده آبلدی ددی زینتیم دیو
 آبلدی آرزو و زینتی و عیلا و کلا لری جمع ایدوب اولمسا
 لری حضور بینه دعوت آبلدی و بوز بیکدی ای و عیلام بزم تکلمیم
 وار دیر سیر د جویان ایتریم دیدی تکلیف بوزون قومان کس کس
 دیدیگر یاد نشاه ویده کجه دار دنیا ده بزم او علم وار دیر خور سبید
 ایشیده سیر ک فرزند شکر وار منس ماه مهر ایشیده بونوی
 اللیک لری و بجه بیز لیک قوی اورده بزرگینه کلخ آبلدی تم دیدی
 بونکر دید بکر ک یاد شایم بزم سبک کوله کزه و هجیه بزم خار کید
 قومان سیر کید دیدیگر یاد شاه زیاده خطا آبلدی و سبک ایستلا
 صیغیر دغا آبلدی بونکر و حکمتند حاضر اولار کس کس لرایم
 دیدیگر وید بینه دخی نماز در سوز بوز ک کید دیدی و غلط
 آق زینتیه بایلا نیک سبک بوز دخی احسان آبلدی و رخا ک

۱
 زما ندریم ایچون الم حکر سبک و در دیک دیدر دیو صور ایدین
 بن شو بکر ایدیم یسندی قومان بوز در دیک نه اولدیغی سبک
 افاده ایده بزم دیدی بکری او علم ایسته شو بکه سبک او غریبه
 حاجی قد ایده بزم دیدی خور سبید ایشدی ای بزم دولو اید
 عزیزیم ایدیم بکر کجه کور یامده بزم گیلان بایلا سبک اور رنده
 اولان مزه سبک سبکده قفاری کوردم و کور قور کونستر دیکر ایشدی
 ماه مهر دوز بوز سبک نصیبند ریدی بقی آیه قد رکلوب سبی
 بولور و بوز و بای کسبده شو بکه مکره سکا صر بزم دو فوز
 دیدیگر اول سبکدن شو بکیم و اول قیر عاشق اولدم کچن کون
 حیا صیفدی آوه جقدیم کور کین گیلان بایلا سبک کلدیم کوردم
 حاد لر فور منس کیدوب صورتیم مکر بونکر ایچمان سبکدن قالفون
 قون کونده بوجمله کلوب قومسند و بونکر بیدی ازک ک فرزند سب
 اولوب ترده قرفند اشاری وار دیر مکر اول قور بزم زیاده کوردم
 قور ایمن فرید اشاری قوه خاناک اور بینه غوغا بجه سبک و ایده کور
 ۱۵
 و احسان اولدی فرید اشاری بی ملسا فر ایلدی و عزیز کرامتند
 مکره سبکدن بایلا نیک سبک لری ایسته دیکر دیدیم سلور دیدیم
 کلا حکا کوز سبک لری بزم سبک اولور بجه حقیق لری و بجه بیز
 قوی اورده ایسته باین دیدی یاد شاه ایشدی ای بزم او علم
 سبک و اول قور ک او غریبه خریبه لری و بزم دیدی خور سبید
 بکری بوز خصوصده مشهور ایلدی و قور ک فرید اشاری کلا
 بولور سبک ادمه کور ددی کلا کلا کلا و قنده عزت و اکرام ایده ک

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

۱
 طبعی بعد صل طاعتی و آرام و درین
 بجای برود بگو نازی یاد مید کش
 و چشمت بسیار هم آید آید کش
 طاعتی گسندی قائلم بچاره
 مولای من بلورسک قائلم - جاز
 ناز بجز آن ایله نالیدین بج
 ماهم در نازده بوله هم سیر
 نازک بقیه سینده ناللا و سیر
 خورسید ک حال خوبوندن بتر
 دیوب کیدر کنی ایگندی صورتی کلور ککر باجلی جانیندن سید
 بزرگوار خدی محمدی بویه روزگار کور ما مثل فاجه بیهوش
 علاج مشهور کی آینه ناسندی بچاره خورسید کندی
 در دینه دوشدی بر طاعتی سنه صفکوب ساری آلدی

۱۵
 بختی صفتک ناده سبب ایچم دیک
 کی منی ناز آیدوب قویوب کور کور ک
 تر همان آیدین بجی بوزار سینه
 خشم آیدوب آناز سبب طویا بیه
 بویه دیوب ساری آیدین براهدی روزگار دجی نشین ولای
 اورادین طاعتی بویکد زوان اولدی کیدر کنی بولی و سوسود آید
 دور بلیز بولی شایب و طاعتی دوشدی آلدی ساری آیدینه

۱
 بوی زحرام اولدی دیوب آینه بندی آنلرک آینه دوشدی
 اغدیوب کیدر دی ویتن کورسوی کیدی کیده سکی بر قرق فوناق
 ۵
 بنده قالقوی کیدر اولدم سوسور
 اور بکوز کوزم کسید بیزدی
 کینه با یوب ناسندن دوشدم اولدی
 نازی یازم کوج آیدین بوزر دت
 بتر مدم سوزر گایک آیدینه
 بوی سوزیم او خافها سینده
 بوجه طاعتی فاری کوز دوشم
 خورسیدم معناده ناز کوز دوشم

۱۵
 نازدن بتر آیدوب خا دت بتر آیدوب
 بلی خا خا کوز غاشقی خیار آید
 عریتم آینه کوز کوزم آیدینه
 بلی کل ایچون آیدر دت بینه
 بویه شویکینه کیدر کن بولی دوشدی بر اولو طاعتی بچاره
 خورسید ک کوز بکی وید بکی بزرگ کل تر و جی ناز بوی بچاره
 گاه آیدو گاه کیدر کوز بکی خاره بوق اه آیدوب آلدی ساری آیدینه
 ۲۰
 بختی
 نازدن بتر آیدوب ایتم فغاندر
 دینه کوزم کوز بای کوزم کلندوز

مؤلام فاونده رسون نازلی یاریته	سکا سلام بر اقدید که کتدی
یکو از جگه مری یار دن ناری بی	یو پورده الوج کجه یاندید کتدی
الدی خورسید	
جوبان سن و یاری کور کیم	بزم سیریزه شنده ابرده بجم
بیخ خوری یاره صورت و بجم	امان نه دیاره کتدی سوری بکم
الدی جوبان	
تر ایدر یوردن اولیاز کجه بی	عشقیک یاده سینی دولد و زلی بجم
کوزلی یسر لری بگا اجه بی	بگا جوق آمانت ایندی بده کتدی
الدی خورسید	
جوبان بن اول یاری بولورم	بوجان ایله سهری قدا فلورم
بویجه لک شنده سکا اولورم	امان نه دیاره کتدی سوری بکم
الدی جوبان	
نایبجه کور صدم اوزون بوی وار	کتدی سیریت مانلی ولی وار
کر صیفه زمره سیمه تلی وار	عقلی نایبمندن آلدیده کتدی
الدی خورسید	
خورسیدیم دیکم دیک وار اولورم	سویکیان دنیاه سیرک صناع اولورم
بجمه دیوانده یوزون آق اولورم	امان نه دیاره کتدی سوری بکم
الدی جوبان	
ولیدین بونولده دورورم	کتدی بویولدی دینه سلورم
تو کتیه لک سینی فوناق آقورم	بگا جوق آمانت ایندی بده کتدی
ددیدی خورسید اولور کیمه سینه یارانه	سینه اچ اولدی اتردی

مروت کولاندیر سینی ایلمز	بلور که دیاره کتدی سوری بکم
قاده دوندی بوجیم سبیلاری	سیلور نه دیاره کتدی سوری بکم
سیره سئلیم و از طاق قراق کور	یلده بگرمینه و برك آفا جگه
پورده اولیاز هورده فونسنز	قوشکر نه دیاره کتدی سوری بکم
اوسنادندن دسنور لنتور و جگار	بیزوزینه د و گلش بوز جگه
یول کارنده الوان جیم کتدی	امان نه دیاره کتدی سوری بکم
اعبدو علیکو یوزیم بولکده	سینه جیمه یابی دوندی سلور
یاره کور و مشوریت آلدی	امان نه دیاره کتدی سوری بکم
اولام اولور گلور اولور کتدی	ال فال بربک قبول اولور کتدی
پورده ایتکون کتدی مکلر	امان نه دیاره کتدی سوری بکم
دیوب سناری الیدی براقدی بوله زوان اولدی کتدی بربولک	
یابلا جغدی اونور مکلورن یابلا ده شاه مویر الوج کون اکلیمش	
واوراده بوجوبان وار ایدی قراوق جوبانه یگوزوش و بزم فدا	
عزوش و بزم شکه سونکه بربک کتدی کتدی بگا کتدی د بوز خور	
جوبانی کور شجه وار نیم بجمه صولوریم دیو کیدر کون جوبان	
یوباری جوبرمک فالقجه خورسید نطق ایندی بکته بدان حور بیتم	
بیتم	
اکل جوبان اکل خبر صوره بجم	جوبان بویا بلورن مال کتدی
بزم بجم وار و رسکا قدا ایدیم	جوبان بویا بلورن مال کتدی
الدی جوبان	

1

5

10

15

20

صوبوي ايجيه تم كول سيزك اولون
 كول لورون اوغلاقتن سيزك
 بوز كره ين گل بوزك اولسون
 بوز كره ياز لي بوزك نام صبلو
 بن كيم قاره ال سيزك اولسون
 بوز كره ياز لي بوزك نام صبلو

ديدي مكر اولاده اونوزان تربك فبري ايمش ديشه نوز قور كنه
 دبر كره من عشقونك قور بي الوف سهارنه كلش بوجد ي خور سيزك
 كور ووجه جان دلدن غاشق اولدي خار بيره كره اقر ايدي سوزكي
 چورك ككسون و يتم طلايم ايكه روضو ورك ارجه بون
 ديدي جازيره كور خور سيزك روضو بوزك بوزك كيم مديپ يكو
 بن يانندن كلشم بيزك ايكه صحنه بيمك حدم دكلدار ديدي
 مكر بوزكوره قاج كوچ بوق ايمش همان نوز فوكه سازي ايشه الدي

بليم ن ستمند كك لوز سيزك
 غايه بين عشقون الوز سلك
 قاز سوزكي داندن كلوز سلك
 بيم ش كيمك ياز سيزك يازي

الدي خور سيزك
 قارا چور سيزك يازي س يفسر
 واز يازي كيمش الوزم سفسر
 الدي خور سيزك

كول اولدي خور سيزك اكلدي ايجهان سترسته اون كولونك بول
 فالمش كول نكزه بركون فوسلق وقي سطره داخل اولدي كولونك
 كيمش كرتوق مكر قوره خانه قيرى بوزه سلك اولمشك ايك بچون دم
 كولون مدي بوجشمه بايشنه ككدي باقدي بوقوجه قري دوروز
 اكلدي بديكه والده بوجشمه سيزك خانه مسافر اولمش قبول ايدار
 سيزك ديدي قري ايشدي اولمش بوز كره قورنا قور واز قوره كور وخالو
 واز اولوايه كيت ديدي خور سيزك ايشدي والده بن ايلري يالورم
 لكون بن بوزك بولم بوقدر نك سني خوت وانا والده ايمك بچون
 سوزكدم مشند مبي فوطر بين ديدي قري ايشدي اولمش سب
 نغزل ايدار سلك بوزون صفلا گلدي بن ديوب خور سيزك اولمش
 دورسون خانه سته كوردي قهوه ايني جفارد ي بديك قري ديدي
 اولمش دهها اخسانمه وقت خوق جايك صيفلور سوزور بوز سوزور

گاه نخل واروز اولاده اوليكه ي اولمش دي اذ ايكه ننه كك
 خانه سيزك ديدي خور سيزك اعلاد يوب آيه ندي حاض
 بچنه دوعري كيدركن بچيديك اوچموز دن سخاوت قير و كلينك
 اولوايه جازيره ايشده اونوز ستر قير قاز سوز سته االي قدر
 باض جازيره ديوان دوروز كولونك ايدار ديوب الدي سازي
 بليست

كازدن كيم بول سيزك اولسون
 بن اراز كولونك ايمش قير سيزك اولسون
 چكوب عشقونك قير ي كيمه دم

كله ما دهنه دور كنه ككده زم
 صاقون ايجمه يك نازلي باجيك
 ديمه سوزك بوزي كولونك خرابي
 چكوب عشقونك قير ي كيمه دم

عشيفك سترابي ايجه بيه	سينك ايله فونوب بوجيه بيه	الدي خورسپيد
بوجنه داغكوزن آسانا بيه	آغام آيني صارا بيه	
دوشمنم عشيفك دردينه	جارجي قدا اينديم بولونده	الدي فيز
غيرچيچك صوغم كوكلك بربنه	واركيت باجي المزم سني	
بوروني كورنجه اولينم دلي	جور كوزوم بوزك اي فاشوق برب	الدي خورسپيد
بوقونوني كل ايجه سترسرك	باشام آيني صارا بيه	
شوقار سوي داغدن ككوزوم	خاص بيقنه لوك كولو بيه	الدي فيز
بن بركوزه لين قولوبكم	واركيت باجي المزم سني	
ستيك بيقنه كوكل جوقيدر	بور كنده رحيمك بوقيدر	الدي خورسپيد
سكاي ابي ياز بيم جوقيدر	آغام آيني صارا بيه	
سيزك بيقنه كي ده ناز اولمز	كوزده ناموس ايكه غارا اولمز	الدي فيز
فاره فارغه بلكل اولمز	واركيت باجي المزم سني	
آغام جمالي كوره سيك	هربر مرادينه ايره سيك	الدي خورسپيد
بكار ماينلك و برب سيك	باشام آيني صارا بيه	

فارسوب دارعت عارسپيد	واركيت باجي المزم سني	الدي فيز
قير ميسيك نغم قير ميسيك	ككوزمنا لكه	
كرداننده چقان حاله	روي نوزوم	الدي خورسپيد
كهم قيرم اشمنده بوز قوكه	باشام آيني صارا بيه	
خورسپيدم جهانده ماهم واردر	بور كنده ابي زارم واردر	الدي خورسپيد
بتم ماه مهر ي بزارم واردر	واركيت باجي المزم سني	
ديوب دوز ميبوب كندي بوز قوكه نك برب ايه بي واردي امان	جارجي زان بن بالطه بي طاسنه اوردوم بيم ميبان ماه مهر	الدي خورسپيد
بتم صادق دوشمنومدر اگرد و باد سته بكار خاطر ي قنور اولك	بكم ضايق دوشمنومدر اگرد و باد سته بكار خاطر ي قنور اولك	
يكدي آخوت و دينا قنداش ايكدم كلسين بوقهوه ايجسون اولم	يكدي آخوت و دينا قنداش ايكدم كلسين بوقهوه ايجسون اولم	
طاسوق اولديغيم بيزه بيله ديووب آيني كوندردى خورسپيد	طاسوق اولديغيم بيزه بيله ديووب آيني كوندردى خورسپيد	
كلدي شوقال ايكده كنه اولديغيم كي يقل ايكدي خاطر ي ايجسون	كلدي شوقال ايكده كنه اولديغيم كي يقل ايكدي خاطر ي ايجسون	
اولدي خورسپيد خسترت قدينيك خاند سينه كلدي تعظيم ايكدي	اولدي خورسپيد خسترت قدينيك خاند سينه كلدي تعظيم ايكدي	
طعاما ميسندي باسوم اركوي قيديقه نهمكده عالم آغبار دنت	طعاما ميسندي باسوم اركوي قيديقه نهمكده عالم آغبار دنت	
سالي اولوزم خسترت قدين خورسپيد ده بيله اوكلم بزم ولا بيزه	سالي اولوزم خسترت قدين خورسپيد ده بيله اوكلم بزم ولا بيزه	
عقب دكلدر بنده سايعوم سينك ايكه فادسون فادسون اولوز و ب	عقب دكلدر بنده سايعوم سينك ايكه فادسون فادسون اولوز و ب	
ساز بيمري آلموم ديدى بيقدي خورسپيد اون ايجمه قانم اورده	ساز بيمري آلموم ديدى بيقدي خورسپيد اون ايجمه قانم اورده	
ساز بيمري دوزوب خالدي اوكلم بكار ماني سونيله ديدى الدي	ساز بيمري دوزوب خالدي اوكلم بكار ماني سونيله ديدى الدي	

۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰

۱
 ۲
 ۳
 ۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰

الدي قوس اولئك امر حقه حاجه

سكنا ائلك اولئسه عكايان اولئز
دورئندم بويولده نختت اولونئز
طاقون بويوسه حمال اولونئز
بارك اولونئز هدايكه كوچونده
معرضه ونوچهايك بختكده
دوست بزه ورتدي بولئعنه
اولونئز بولئسي شكور ووتنه

بويكده دكوب سازي الئدن ائدي
مگر فير خور سبئدك هسد بسني ايسيد
عقال فليئوب نرسو غاسفي
بوخادم كوئندزي خور سبئدي
ببختكده بوجا ديرك كارينه
سكنا سندن سلا مكر اولئسون
غاسفيق بوز مان اولئسون
ايچوون بياصيد رديشكري
بارينه ارمغان اولئسون
ظلام نيملك بئدك سندن
حضور نختت بولاي اولئسون
بوزه كئدي نختت اولئسون

بئيم بازم بئيم بار بئيم
ارضونكئيم سكلانكئيم
قلدن سكله دره فائلكري
كوسه مئده اغناره صاچلاري
كوزلرئيم دولوز فاندكئيم
اولوزم بولئيم سندنك
خور سبئيم بئيم صاهم

ويروي سئدي خور سبئدزي ديدى
خور سبئده قستيم ائلكدي
بئيم بازم بئيم بار بئيم
ارضونكئيم سكلانكئيم
قلدن سكله دره فائلكري
كوسه مئده اغناره صاچلاري
كوزلرئيم دولوز فاندكئيم
اولوزم بولئيم سندنك
خور سبئيم بئيم صاهم

بئيم عسيف اسرا صباي ناز اولونئز
ائلك بويي ازا اصلا مئيع اولونئز
مرتمستوز ظلام ككرا بمانكده
سئدي بونده دوروز سوزونئز
عجب كوزلرئيم اوله جسم سياريم
دور ائست خيال منلي بولئيم
بئسكرا اولونئز دندن افلاج
سندن غبزي بزه چاره قلمئد

بئيم بازم بئيم بار بئيم
ارضونكئيم سكلانكئيم
قلدن سكله دره فائلكري
كوسه مئده اغناره صاچلاري
كوزلرئيم دولوز فاندكئيم
اولوزم بولئيم سندنك
خور سبئيم بئيم صاهم

بئيم بازم بئيم بار بئيم
ارضونكئيم سكلانكئيم
قلدن سكله دره فائلكري
كوسه مئده اغناره صاچلاري
كوزلرئيم دولوز فاندكئيم
اولوزم بولئيم سندنك
خور سبئيم بئيم صاهم

بوسپار بن خانه قيسونكر
كل قديم قير كتر سنين

الدى قير
وازي قيمتك بيكنه صاه
وازياسمندن آچم كيت بكم

الدى خور سبند
اولوم قويميدايو حسنه سنك
دبسه لوكه انسته جنت

الدى قير
اوليا لم تر حقه صاصي
ماه مهنريك بوتهك سبي

الدى خور سبند
بوسپار بن خانه قيسونكر
كل قديم قير كتر سنين

الدى قير
اوليا لم تر حقه صاصي
ماه مهنريك بوتهك سبي

الدى خور سبند
اولوم قويميدايو حسنه سنك
دبسه لوكه انسته جنت

الدى قير
اوليا لم تر حقه صاصي
ماه مهنريك بوتهك سبي

سكا خوشي كلكدي شاهم
كوزوم باشي سبيل روان اولس

الدى قير
بويكه دنيجه قير نخل ايد ميوه
كوزدي آخسانم اولدي قير خانه عيسون جيلينه قور اولدي قير

الدى قير
بويكه دنيجه قير نخل ايد ميوه
كوزدي آخسانم اولدي قير خانه عيسون جيلينه قور اولدي قير

الدى قير
بويكه دنيجه قير نخل ايد ميوه
كوزدي آخسانم اولدي قير خانه عيسون جيلينه قور اولدي قير

الدى قير
بويكه دنيجه قير نخل ايد ميوه
كوزدي آخسانم اولدي قير خانه عيسون جيلينه قور اولدي قير

الدى قير
بويكه دنيجه قير نخل ايد ميوه
كوزدي آخسانم اولدي قير خانه عيسون جيلينه قور اولدي قير

الدى قير
بويكه دنيجه قير نخل ايد ميوه
كوزدي آخسانم اولدي قير خانه عيسون جيلينه قور اولدي قير

الدى قير
بويكه دنيجه قير نخل ايد ميوه
كوزدي آخسانم اولدي قير خانه عيسون جيلينه قور اولدي قير

<p>دیزیمک اوستوندن قالدیرایشه عسگر کلدی صصف صفا اولدیر دورت بائمه بقدم کیمسه لری بود</p>	<p>بویکه دیوب ساری جانیکن خوز سبیدک یوزینه بر طمله ناسر طلادی کوزوی آجوب کوزور بیکه نازینه وقعان ایله همان خوز سبیدک عقلی بایسندن کیندی آدی ساری آیتسه</p>	<p>کل ایکن بالور اولم مولایسه صیفیلم اول ستاره ندر سیر جوشن بیکوب اوستورمه گلکدر قورقه اوغرازد و الفخاره بده</p>	<p>اعلمه سوزیم کیم مینر آتسه بوز آئی حاضره فدا دی اوله بوز اتمدا بیز مولای ندر سیر</p>	<p>مایل اولدوم بول اوستورده دورا بویور بیزیم بزم اوصلاته سبی کوز بیزیم بزم اوصلاته</p>	<p>بن ماه مضر بیزیم دینه ایساندیم اینا الله دشمنی فرام کیندیم الدی خوز سبید قورقور اولدور آدی بیزیم بایریم</p>
--	--	--	--	--	--

<p>موتکه دیوب جتک الانی بی حاضره کوز آتیه سید بکر و فایر سوز بیرال قورقور آتیه بی بوز بکر اوردیه کلوب قیزه دبدیکه سن سبید مکار سینک بن بایشی کتیرم دبدی مکر بوزور خان ایتمش همان</p>	<p>خوز سبیده کیمله ایلی قیزر قده سندن بیزیه بصدی آیتسه طریاضته دوشندی جانی کیمسه کیندی یغدی بولدی قوره ضا بو حال بی کورقور کیمله صغور کوزارماز اولدی بوز بکر بویکه رود بو حال بی کورقور کیمله کورقور کیمله کورقور بوز اولدی کورقور اوچی بجای بولور بولور طراغه دوشدی بکر کورقور بوز بوز اتمش ناز خوز سبید دبدیکه بزم جوبانکرت آیتسه بیزدی باقد بیزیکه قورقور دانه خری همان بولدی بیهما بیز بکر خوز سبید</p>	<p>خری بایی اولانه تسلیم ایند بکر خوز سبیدک فولک بیز آیتسه خری بایی اولانه تسلیم ایند بکر خوز سبید آمان فولدی جوزورک قانیم دهلیوب کیمیه کوزور بکر خوز سبید آمان فولدی جوزورک قانیم قانیم اولسون بیزره دیوب خری ایند بکر خوز سبیدک فولدی جوزور بکر یغدی بجازه خوز سبید آدی ساری آیتسه بهالیم</p>	<p>سوزوزن کار آیددی بوز کده باغنه بولوزن یا یاقوت کلدی بوز طراغه الدی عسگر</p>	<p>سینه بچون بزم خان قناز سوز ایسکان اولور بوزور اولدوروم جفا ایدوب کوزوی ایبار کشر</p>
--	---	---	--	---

سیندک ارقه سیندن نوملجه جهر و حیوان فایسه بوله برسه
 خرابی باشینک اوتسه آندی دوتما نیک بونیکه اولسون دبدیک
 یئندی پیچاره قیر بونی کورونجه چکری بارجه کندی کوز کوزیدن
 نهور دانه سیک پی باش دوتدی آدی سازی آینه ناسلدا ک

بیست

سن زحر مینسک بولده دوروروش
 دیکرم متولادن آتین قوروشوش
 کیم یائینده نه لککدی یائینده
 قانی کومکک آتدک فازینیمه
 سورمه چکدیم لاکوزک اوتسونه
 کتور پی میندیک اوتسوتونه
 یوقی سینک ناموشک غارک
 عیرنه دیرک اولدی و زار بیدم
 تقدیر بونیکه یئین یا کلیم بولوم
 ایند آلدیم غنجه کولوم
 اولور زنده لایم صوفید و نوز
 یئکیم بکجه یغجه قید بکیم
 بری اولدورن دیناده اوتسور
 اولور یاه مهری سیزه یار اولور

کلم کجیک بونیزون اولوروش
 اولدورن آغای تائیدک عرب
 کلکده آغور فاندی اریسجه
 اولدورن آغای تائیدک عرب
 ظالم یغجه قیدیم کیم قصه بدینه
 اولدورن آغای نه ایدک عرب
 آدم اولدورمکی بونیکه کارک
 اولدورن باشا تائیدک عرب
 کوزکسن ککلر بونیکه بطلوم
 اولدورن آغای تائیدک عرب
 قذر مشکله تیلسون بیزک قیدیم
 اولدورن آغای تائیدک عرب
 کوز اولور کوز کوزی دنیای اولور
 اولدورن خوروش بیدیم بیکک عرب

۲

قیر بونیکه سور بکوب یا نوب یا قلدی خرابی باشی دبدیکه فتح

راغلسون دیدی عکب ایندی بوحد صبی کوزیم سیزه
 بک رجای ایدیه زم دبدی بک آغلاش کوز دبد بک عرب غم
 صیره علاج قیوی ویزمکه ناسلدی خرامیکر دنیادن پی خیر
 اولد بک یئندی عکب خوروشیدک هولندن طوندی آمان
 کیم صیره سیندر دیوب فیلهاری آلوب بونارک جمله سینی کسید
 و جانیری جهمه اصهار کد بک خاصلی بونکوشیدی بونکده حقیق
 هاده اغز آتسایری آلوب بولک روان اولد بک یا ناسلک طرفه
 آده کوزوند دیکر فازنشو کلوب ماکینه ککوز دیکر

یئندی خوروشید نایناه بد بیک آقاپری اودی و
 نایناه دخی بونک کوز کوزندن اوبوب نصیل اولدی
 سنوال ایلرگده خوروشید یائینه کلدی کیکری
 افاده آلدی مگر دبدیکه بیم ولت اولدیم
 سنندن ورجام وازور قبول بوزوروش
 دبدی نایناه نایم یغیم سیکور دبد
 کهنشوی آتک آریک سورمک بکاخ
 آینه دبدی باش اوردیه دیوب
 ایکسینه برون فری کوزون
 کیمه دوتکون ایدوب
 خرد اولد بک

۲۲

SUMMARY

The aim of this thesis is to examine and appraise the Hurşit and Mah Mihri's story which is one of the Turkish folk tales and had never examined before in the publicscience way. So the major aim is to help the studies of the folk literature.

Generally, it had been paid attention to investigation studies about both general and different kinds of folk tales in order to be better understood the folk tales. Thus, it had been aimed to format a monography of Hurşit and Mah Mihri's story.

1. It had been confirmed the thesises about the story.
2. It had been searched the widespread and the age of the story.
3. It had been examined the shape qualities, contents, language and style qualities the similarities with the outher kinds of folk-litterature of the story.

As a conclusion, the shape, contents widespread of Hurşit and Mah Mihr's story which lives in the oral tradition shows that this story is a folk tale. This shows us "Hurşit and Mah Mihri's story is a varient of Bamsı Beyrek tale which is one of the story of Dede Korkut tales.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ